

**АРКАДИЙ СТРУГАЦКИ, БОРИС
СТРУГАЦКИ
ВРЕМЕТО НА ДЪЖДА**

Превод от руски: Милан Асадуров, 1990

chitanka.info

ПЪРВА ГЛАВА

Като притвори внимателно вратата, Ирма излезе — слаба, дългокрака, с голяма уста и ярки като на майка си устни, разтегнати във вежлива усмивка, която ѝ придаваше вид на възрастна — и Виктор веднага се залови да пали цигара. Та тя далеч не е дете, мислеше си стъписан. Децата не говорят така. Не се държа грубо, а направо жестоко, и дори не жестоко, а просто ѝ беше все едно. Сякаш трябваше да ни доказва някаква теорема — пресметна и анализира всичко, делово ни съобщи резултата и съвсем спокойно си тръгна с потрепващи плитки. Виктор превъзмогна смущението си и погледна към Лола. На лицето ѝ бяха избили червени петна и ярките ѝ устни трепереха, сякаш всеки момент щеше да заплаче, но естествено и през ум не ѝ минаваше да плаче. Лола беше вбесена.

— Виждаш ли? — попита тя на висок глас. — Момиченце, а? Сополанка... Глупости! Нищо свято няма за нея, една дума да обели — ще ме оскърби, сякаш не съм ѝ майка, а парцал, в който може да си трие краката. Срам ме е от съседите! Мръсница, простачка...

Да, помисли си Виктор, и аз живях с тази жена, разхождах се с нея в планината, четях ѝ Бодлер и примирах, когато се докосвах до нея, и помнех на какво ухаеше... май дори веднъж се бих заради нея. И досега не мога да проумея за какво си е мислила, докато ѝ четях Бодлер? Не, направо е невероятно, че успях да избягам от нея. И умът ми не го побира, как ме изтърва? Сигурно и аз не съм бил цвете за мирисане. То и сега навярно животът с мене не е за облажаване, но тогава пиех още повече и отгоре на всичко се мислех за голям поет.

— На тебе, разбира се, умът ти е другаде — говореше Лола. — Животът в столицата не е като при нас, там е пълно с разни балерини и артистки... Всичко знам. Не си въобразявай, че ние тука нищо не знаем. И за купищата пари, които получаваш, и за любовниците ти, и за безкрайните скандали... Всичко това, ако искаш да знаеш, изобщо не ме интересува, не ти пречех да живееш, както си искаш...

Общо взето, погубва я това, че твърде много говори. Преди да се омъжи, беше кротка, мълчалива и тайнствена. Има такива млади момичета, които още по рождение знаят как да се държат. Лола знаеше. Всъщност тя и сега не е лоша, когато седи с изложени на показ колене... или когато изведнъж вдигне ръце на тила си и се протегне. На някой провинциален адвокат това би трябвало да прави силно впечатление... Виктор си представи приятна вечер: тази масичка е преместена ей до онзи диван, шампанското шуми, разлято във високи чаши, кутията с шоколадови бонбони е превързана с панделка, а самият адвокат е колосан отгоре до долу и с папийонка. Всичко е подредено както трябва и изведнъж влиза Ирма... Направо кошмар, помисли си Виктор. Колко е нещастна, горката...

— Ти трябва да разбереш, че работата не е в парите — продължаваше Лола. — Сега нещата не могат да се оправят само с пари. — Вече беше се успокоила и червените петна бяха изчезнали. — Знам, че посвоему си честен човек. Ти си безразсъден и разпуснат, но не си злобен. Винаги си ни помагал и в това отношение нямам никакви претенции към тебе. Но сега имам нужда от друга помощ... Не мога да кажа, че съм щастлива, но и нещастна не можа да ме направиш. Ти си имаш свой живот, а аз — свой. Между другото, годините ми не са чак толкова много, все още не съм за изхвърляне...

Ще се наложи да взема момичето, помисли си Виктор. Явно Лола вече всичко е решила. Ако оставя Ирма тук, в тази къща ще настане същински ад... Добре де, ама какво ще правя с нея? Я си помисли честно, каза си. Ама наистина честно. Трябва честно да решиш, защото това не е шега работа... И той съвсем честно си припомни живота в столицата. Нищо няма да излезе, каза си накрая. Разбира се, може да взема икономка. Значи, ще се наложи да наема постоянна квартира... Но не е там работата: момичето трябва да живее с мен, а не с икономката... Казват, че децата, възпитавани от бащите, са най-добрите деца. После, тя ми харесва, макар да е доста странно момиче. И изобщо — длъжен съм. Като честен човек и като баща. И съм виновен пред нея. Но тук намирисва на литература. И все пак, ако честно се замислиш... Ами, честно казано, страхувам се. Тя ще стои пред мен, разтеглила голямата си уста в усмивка, която я прави толкова възрастна, и какво ще й река тогава? Чети, повече чети, всеки ден чети, няма нужда да се занимаваш с нищо друго, само чети. Та тя това и без

мен го знае, а друго нямам какво да ѝ кажа. Ето затова се страхувам... Ама и сега не съм честен докрай. Не ми се иска да я взема, ето там е работата. Свикнах да живея сам и не искам да променям начина си на живот... Ето това е истината, честно казано. Изглежда отвратително като всяка истина. Зная, че мисля цинично, себелюбиво, мръснишки. И честно.

— Защо мълчиш? — попита Лола. — Докога смяташ да мълчиш?

— Не, не. Слушам те — побърза да каже Виктор.

— Че какво слушаш? От половин час чакам да благоволиш да вземеш отношение. В края на краищата тя не е само мое дете...

И спрямо нея ли трябва да бъда честен? — помисли си Виктор. Виж, към нея никак не ми се ще да бъда честен. Тя май си е въобразила, че мога да реша такъв въпрос тутакси, — както си седя — между две цигари.

— Разбери — рече Лола, — та аз не казвам да я вземеш със себе си. Знам, че няма да я вземеш, и — слава богу, че няма да я вземеш, ти не си способен на такова нещо. Но нали имаш връзки, познати, все пак си доста известен човек! Помогни ѝ да се нареди... Та нали у нас има най-различни привилегировани гимназии, пансиони, специални училища. Тя е способно момиче, езиците ѝ вървят, и математиката, и музиката...

— Пансион — каза Виктор. — Да, разбира се... Пансион. Дом за сираци... Не, не, шегувам се. Наистина си заслужава да помисля.

— Какво има толкова да му мислиш? Всеки би се радвал да настани детето си в добър пансион или в специално училище. Жената на нашия директор...

— Виж какво, Лола — прекъсна я Виктор. — Идеята ти е добра и ще се опитам да направя нещо. Но не е толкова лесно, трябва ми време. Разбира се, ще напиша...

— Ще напиша! Все това правиш. Няма нужда да пишеш, а трябва да отидеш там, лично да се помолиш, прага да изтъркаш! Тука и без това по цял ден нищо не правиш! Само пиеш и тичаш подир разни фусти. Нима е толкова трудно да направиш нещо за родната си дъщеря...

По дяволите, помисли си Виктор, иди, че ѝ обяснявай. Отново запали цигара, стана и закрачи из стаята. Навън се беше стъмнило и

дъждът продължаваше да се лее — едри, тежки, равномерни капки дъжд, изобилен дъжд, който явно за никъде не бързаше.

— Ах, как ми дотегна! — с неочаквана злоба каза Лола. — Да знаеш само колко си ми дотегнал...

Време е да си тръгвам, помисли си Виктор. Свещеният майчин гняв се надигна. И яростта на зарязаната жена, и всичко останало. Така и така днес нищо няма да ѝ отговоря. И нищо няма да обещавам.

— На теб човек изобщо не може да разчита за каквото и да било — продължаваше тя. — Не ставаш за съпруг, бездарен си и като баща... вижте го, нашумял писател бил! Родната си дъщеря не можа да възпита... Та всеки мъж, хванат от улицата, разбира хората повече от тебе! Какво да правя сега? От тебе няма никаква полза. Аз от кожата си излизам и пак нищо не мога да направя. За нея съм нула, за нея всеки мокрец^[1] е сто пъти по-важен от мене. Е, нищо, един ден ще си блъскаш главата! Щом ти не я учиш, мокриците ще я научат! И ти ще доживееш един ден да ти плюе в мутрата, като на мене...

— Недей така, Лола — рече Виктор, като се намръщи. — Все пак, знаеш ли, някак си... Вярно е, че съм баща, но пък ти си майка... На тебе все другите са ти виновни...

— Махай се! — каза тя.

— Виж какво — рече Виктор. — Нямам намерение да се карам с тебе. Нито пък смятам слепешката да решавам този въпрос. Ще си помисля. А ти...

Тя вече се беше изправила и направо трепереше, като предварително изпитваше наслада, че ще започне да ѝ натяква, и беше готова с удоволствие да започне шумна разправия.

— А ти — спокойно каза той — се постарай да не нервничиш толкова. Все нещо ще измислим. Ще ти се обадя по телефона.

Той излезе в коридора и надяна наметалото си. Наметалото беше още мокро. Виктор надникна в стаята на Ирма за да се сбогува, но нея я нямаше. Прозорецът беше широко отворен и дъждът плющеше по перваза. На стената беше закачен лозунг, изписан с големи красиви букви: „Моля, прозорецът никога да не се затваря“. Лозунгът беше намачкан, тук-таме съдран и с тъмни петна, сякаш някой много пъти грубо го беше свалил от стената и го беше тъпкал с крака. Виктор затвори вратата.

— Довиждане, Лола — каза той.

Лола не му отговори.

На улицата вече беше съвсем тъмно. Дъждът започна да барабани по раменете и качулката му. Виктор се сви и напъха ръцете си още по-дълбоко в джобовете. Ето в тази градска градинка за първи път се целунахме, помисли си той. А пък тази къща по онова време още я нямаше, беше празно място — бунище, там ходехме с прашки на лов за котки. Тогава градът беше пълен с котки, а сега май не виждам нито една... И в онези години изобщо нищо не четяхме, а стаята на Ирма е претърпана с книги. Как изглеждаше по мое време дванайсетгодишното момиче? Луничаво, по цял ден хилещо се същество, което си играе с панделки, кукли и картинки със зайчета и Белоснежки. Все по две, по три ходеха и си шушукаха, дъвчеха бонбони от целофанови торбички и зъбите им постоянно бяха развалени. Изглеждаха едни такива чистички и все донасяха за белите ни, а най-добрите от тях бяха като нас: с охлузени колене, с щъкащи очи на дива котка и все гледаха да спънат някого. Дали пък най-сетне не настъпиха нови времена? Не, помисли си той. Не ми се вярва това да е причината. Всъщност и времето, разбира се, е друго... Да не би пък дъщеря ми да е вундеркинд? Та нали понякога се раждат и вундеркинди. Баща съм на вундеркинд. Каква чест! Ама и много главоболия има, и май почестите са по-малко от главоболията. Пък и в края на краищата каква чест е това... А ето тази уличка винаги съм я обичал, защото е най-тясната. Точно така, а там някакви се бият. Правилно, у нас винаги така става, нали не можем да живеем, без да се бием. Такъв ни е обичаят от памтивека. И естествено двама срещу един...

На ъгъла имаше уличен фенер. Вътре в кръга на осветеното пространство под дъжда прогизваше автомобил с брезентов покрив, а край него двама с блестящи наметала превиваха към паважа трети — целият в черно и мокър. И тримата напрегнато и непохватно тъпчеха на едно място. Виктор поспря, а после се приближи. Не можеше да разбере какво става всъщност. На сбиване не приличаше, защото никой никого не биеше. Още по-малко напомняше младежко боричкане от излишък на сила — не се чуваха нито разпалени подвиквания, нито пръхтене на жребци... Третият, дето беше в черно, изведнъж се отскубна, падна по гръб и двамата с наметалата тутакси се хвърлиха отгоре му. В този момент Виктор забеляза, че вратите на колата са

отворени, и си помисли, че този, черния, или наскоро са го измъкнали оттам, или сега се мъчат да го напъхат вътре. Той се приближи съвсем до тях и изрева: „Спрете!“

Двамата с наметалата рязко извърнаха глави и няколко мига гледаха към Виктор изпод сведените си качулки. Виктор забеляза само, че са млади и са зинали уста от силното налягане, а после те с невероятна бързина се шумгнаха в автомобила, тръшнаха вратите, моторът изрева и двамата изчезнаха в тъмнината. Човекът в черно незабавно се изправи и когато го разгледа отблизо, Виктор направи крачка назад. Беше болен от лепрозариума^[2] — „мокрец“ или „очилат“, както ги наричаха заради жълтите кръгове около очите^[3] — с плътна черна превръзка, закриваща долната половина на лицето. Той дишаше тежко и мъчително, чак остатъците от веждите му се повдигаха високо от страданието. По плешивата му глава се стичаше вода.

— Какво става тук? — попита Виктор.

Очилатият не гледаше към него, а покрай него и очите му се облешиха. Виктор понечи да се извърне, но в този миг главата му изпраця от удар в тила и когато се опомни, откри, че лежи с лице към водосточна тръба. Водата шуртеше в устата му, топла и ръждива на вкус. Като плюеше и кашляше, той се извъртя и седна, опрял гръб на тухлената стена. Водата, насъбрала се в качулката, се изля във врата му и пропъзля по тялото. В главата му биеха и кънтяха камбани, гърмяха тръби и думкаха барабани. Сред тази шумотевица Виктор съзря пред себе си слабо, мургаво лице. Беше познато. Още преди да изтракат челюстите му... Той размърда езика си и го прокара по челюстите. Зъбите му бяха здрави. Момчето събра шепа вода под тръбата и я плисна в очите му.

— Приятелю — рече Виктор. — Стига.

— Стори ми се, че още не сте се свързали — сериозно каза момчето.

Виктор пъкна внимателно ръка под качулката и опипа тила си. Имаше подутина, но само толкова — черепът беше здрав и дори кръв нямаше.

— Кой ме нареди така? — замислено попита той. — Надявам се, че не си ти?

— Ще можете ли сам да ходите, господин Банев? — попита момчето. — Или да повикам някого? Разбирате ли, за мен сте твърде тежък.

Виктор си спомни кой е той.

— Чак сега те познах. Ти си Бол-Кунац, приятелят на дъщеря ми.

— Да — каза момчето.

— Много добре. Няма нужда никого да викаш и на никого да обясняваш. Я по-добре малко да поседим и да се посъвземем.

Сега видя, че и Бол-Кунац не е съвсем здрав и читав. На бузата му тъмнееше прясна рана, а горната му устна беше подпухнала и кървеше.

— Все пак ще повикам някого — каза Бол-Кунац.

— Има ли смисъл?

— Вижте, господин Банев, не ми харесва този ваш тик на лицето.

— Наистина ли? — Виктор опипа лицето си. То не потрепваше.

— Така ти се е сторило... Добре. А сега да станем. Какво трябва да направим за тази цел? Трябва да свием краката си... — Той сви краката си, но му се стори, че те не са неговите. — След това леко да се отблъснем от стената, като пренесем центъра на тежестта така, че... — Не успя да пренесе центъра на тежестта, нещо му пречеше. „С какво ли ме цапардосаха така? — помисли си той. — Ама че ловко...“

— Настъпили сте наметалото си — съобщи момчето, но Виктор вече беше успял да се оправи с ръцете и краката си, с наметалото и с оркестъра под черепа. Стана. Отначало се наложи да се подпира на стената, но после работата потръгна.

— Аха — каза той. — Значи си ме влачил оттам до тази тръба. Благодаря ти.

Уличният фенер си беше на мястото, но нито автомобилът, нито очилатият бяха там. Само малкият Бол-Кунац внимателно гледеше ожулената си буза с мокра длан.

— Къде са се дянали всички? — попита Виктор.

Момчето не отговори.

— Сам ли лежах тука? — попита Виктор. — Наоколо нищо ли нямаше?

— Хайде да ви изпратя — рече Бол-Кунац. — Къде ще ви бъде най-добре? У вас ли?

— Почакай — каза Виктор. — Ти видя ли как искаха да хванат очилатия?

— Видях как ви удариха — отвърна Бол-Кунац.

— Кой беше?

— Не знам. Той стоеше с гръб към мен.

— А ти къде беше?

— Ами аз лежах там, зад ъгъла...

— Нищо не разбирам — каза Виктор. — Да не би с главата ми нещо... Ти всъщност защо си лежал зад ъгъла? Там ли живееш?

— Вижте какво, лежах, защото ме удариха преди това. Не този, който удари вас, а друг.

— Очилатият ли?

Те крачеха бавно, като се стараеха да вървят по паважа, та водата от покривите да не се стича отгоре им.

— Н-не — отвърна Бол-Кунац, след като се позамисли малко. — Според мен те, всичките, бяха без очила.

— Боже мой — каза Виктор, бръкна с ръка под качулката и опипа подутината. — Имам предвид прокажения, тях ги наричат очилатите. Нали ги знаеш, ония от лепрозариума? Мокриците...

— Не знам — сдържано рече Бол-Кунац. — Според мен всички бяха напълно здрави.

— Чакай, чакай! — каза Виктор. Той усети, че нещо не е наред и дори се спря. — Ти какво, да не би да твърдиш, че там изобщо не е имало никакъв прокажен? С черна превръзка и целият в черно...

— Той не е никакъв прокажен! — неочаквано избухна Бол-Кунац. — Та той е по-здрав от вас...

За първи път у това момченце се прояви нещо момчешко и тутакси изчезна.

— Не ми е съвсем ясно къде отиваме — след като помълча, рече то с предишния сериозен и безпристрастен тон. — Отначало ми се струваше, че отиваме у вас, но сега виждам, че вървим в противоположната посока.

Виктор продължаваше да стои и да го гледа от горе на долу. Лика-прилика са — като две капки вода, помисли си той, пресметна и анализира всичко и делово реши да не съобщава резултата. Пък аз чакам да ми разкаже какво е станало. Интересно защо постъпва така? Нима е намесен престъпният свят? Ами, не ми се вярва. Или все пак

наистина е криминална история? Та нали сега е друго време... Вятър работа, знам ги аз тукашните престъпници...

— Всичко е наред — каза той и тръгна отново. — Отиваме в хотела. Аз живея там.

Право, строго и мокро, момчето крачеше до него. След като се поколеба малко, Виктор сложи ръка на рамото му. Нищо особено не се случи — момчето изтърпя. Впрочем навярно то просто реши, че рамото му е потребно за съвсем практична цел — като опора за контузения.

— Трябва да ти кажа — рече Виктор с тон, изразяващ пълно доверие, — че вие двамата с Ирма разговаряте по твърде странен начин. Когато бях малък, ние не говорехме така.

— Наистина ли? — вежливо се учуди Бол-Кунац. — И как разговаряхте?

— Ами ето например последният ти въпрос по наше време би звучал: к'о?

Бол-Кунац повдигна рамене.

— Искате да кажете, че така би било по-добре?

— Боже опази! Искам само да кажа, че така би звучало поестествено.

— Тъкмо това, което е най-естествено — отбеляза Бол-Кунац, — най-малко подобава на човека.

Виктор усети някакъв студ да нахлува в душата му. Смут го обзе. Или даже — страх. Сякаш котка се изсмя в лицето му.

— Естественото винаги е примитивно — продължи в това време Бол-Кунац. — А човекът е сложно същество, естественото не му отива. Разбирате ли ме, господин Банев?

— Да — каза Виктор. — Разбира се...

Имаше нещо невероятно фалшиво в това как бащински бе сложил ръка на рамото на това хлапе, което не беше хлапе. Дори почувствува тъпа болка в лакътя. Внимателно свали ръката си и я напъха в джоба.

— На колко си години? — попита Виктор.

— На четиринайсет — разсеяно отвърна Бол-Кунац.

— Аха...

Всяко момче на мястото на Бол-Кунац непременно би се поинтересувало какво означава това дразнещо неопределено „аха“, но

Бол-Кунац не беше от тези момчета. Любопитните междуметия не го занимаваха. Той разсъждаваше за съотношението между естественото и примитивното в природата и обществото. Той съжаляваше, че е попаднал на такъв неинтелигентен събеседник, при това ударен по главата...

Стигнаха до булеварда на Президента. Тук имаше много улични лампи и се срещаха минувачи — забързани мъже и жени, прегърбени от неумолимо леещия се ден след ден проливен дъжд. И осветени витрини имаше, и входът на киното грееше в неонова светлина, а под навеса се тълпяха съвсем еднакви млади хора от неопределен пол с блестящи наметала до петите. И над всичко това през дъжда сияеха златисти и сини заклинания: „Президентът е баща на народа“, „Легионерът на свободата е верен син на Президента“, „Армията е нашата страшна сила“...

По инерция продължиха да крачат по паважа, докато един преминаващ автомобил изрева с клаксона и ги пропъди на тротоара, като ги обля с мръсна вода.

— Аз пък си мислех, че си на осемнайсет — каза Виктор.

— К'о-к'о? — с противен глас попита Бол-Кунац и Виктор облекчено се засмя. Все пак си беше момче, обикновен, нормален вундеркинд, който е прочел от кора до кора Гейбър, Зурзмансор, Фром и може би дори е успял да се справи с Шпенглер.

— Като малък имах приятел — каза Виктор, — който си науми да прочете Хегел в оригинал и успя да го прочете, но стана шизофреник. На твоите години сигурно знаеш какво е шизофреник.

— Да, зная — каза Бол-Кунац.

— И не се ли страхуваш?

— Не.

Стигнаха до хотела и Виктор предложи:

— Защо не дойдеш при мен да се изсушиш?

— Благодаря ви. Тъкмо се канех да поискам разрешение да вляза. Първо, длъжен съм да ви кажа още нещо и, второ, трябва да се обадя по телефона. Може ли?

Виктор позволи. Минаха през въртящата се врата покрай портиера, който свали пред Виктор фуражката си, край разкошните статуи с електрическите свещи в абсолютно празното преддверие, пропито с ресторантски миризми, и Виктор усети обичайното

въодушевление, като предварително изпита удоволствието от настъпващата вечер, когато може да пие и да дрънка безотговорно, и да избути с лакът за утре всичко, което досадно го притисна днес; удоволствието от предстоящата среща с Юл Голем и доктор Р. Квадрига; а може би щеше да се запознае с още някой и може би нещо щеше да се случи — сбиване или някоя друга драма — и ще си поръчам днес миноги^[4] и нека всичко да бъде добре, а с последния автобус ще отида при Диана.

Докато Виктор вземаше ключа от администратора, зад гърба му се водеше разговор. Бол-Кунац разговаряше с портиера. „Ти защо се намъкна тука?“ — съскаше портиерът. „Трябва да разговарям с господин Банев.“ „Ще ти дам аз на тебе един разговор с господин Банев — съскаше портиерът. — Шляеш се по ресторантите...“ „Трябва да разговарям с господин Банев — повтори Бол-Кунац. — Ресторантът не ме интересува.“ „Хлапе такова, остана и ресторантът да те интересува... Ей сега ще те изхвърля оттук...“ Виктор взе ключа и се обърна.

— Тъъ... — каза той. Пак забрави името на портиера. — Момчето е с мен, всичко е наред.

Портиерът нищо не отговори. На лицето му беше изписано недоволство.

Качиха се в стаята. Виктор с наслада захвърли наметалото и се наведе да развърже прогизналите си обувки. Кръвта нахлу в главата му и той я усети как болезнено започна да пулсира на редки тласъци там, където беше отокът, кръгъл и тежък като оловна топка. Веднага се изправи и подпрян на касата на вратата, взе да смъква обувката си, като настъпи петата ѝ с носа на другата. Бол-Кунац стоеше наблизко, от него капеше вода.

— Събличай се — каза Виктор. — Сложи всичко на радиатора, ей сега ще ти дам хавлиена кърпа.

— Може ли да се обадя по телефона? — каза Бол-Кунац, без да се помръдне.

— Давай.

Виктор смъкна и другата обувка и с мокрите чорапи се запъти към банята. Докато се събличаше, чу момчето тихо да разговаря — спокойно и неразбираемо. Само веднъж то ясно и високо каза: „Не

зная.“ Виктор се изтри с кърпата, облече халата, намери чиста хавлия и влезе в стаята.

— Ето и за тебе — каза той и тогава видя, че не е имало смисъл. Бол-Кунац продължаваше да стои до вратата и от него все така капеше вода.

— Ще настинеш — каза Виктор.

— Не, не се безпокойте, благодаря ви. Няма да настина. Бих искал само да изясним с вас един въпрос. Ирма нищо ли не ви каза?

Виктор хвърли хавлията на дивана, клекна пред бара и извади бутилка и чаша. Наля в чашата един пръст джин и добави малко вода.

— Тя не ви ли предаде нашата покана?

— Не, никаква покана не ми е предавала. На, пийни!

— Благодаря ви, няма нужда. Щом тя не ви е казала, аз ще ви предам поканата. Ние бихме искали да се срещнем с вас, господин Банев.

— Кои сте тези „вие“?

— Гимназистите. Вижте, чели сме вашите книги и бихме искали да ви зададем няколко въпроса.

— Хм — усъмни се Виктор. — Сигурен ли си, че на всички ще им бъде интересно?

— Според мен — да.

— Все пак аз не пиша за гимназисти — напомни Виктор.

— Това не е толкова важно — меко продължи да настоява Бол-Кунац. — Бихте ли приели поканата?

Виктор замислено разклати прозрачната смес в чашата.

— Защо не пийнеш все пак? — попита той. — Най-доброто средство срещу настинка. Не искаш ли? Е, тогава аз ще го изпия. — Той пресуши чашата. — Добре, съгласен съм. Само че без никакви афиши, обяви и така нататък. Ще бъдем в тесен кръг. Вие и аз... Кога ще бъде?

— Когато ви е удобно. Най-добре тази седмица. Някоя сутрин.

— Да речем, след два дни. Само че да не е много рано. Например в петък в единайсет. Става ли?

— Да. В петък в единайсет. В гимназията. Да ви напомня ли?

— Непременно — каза Виктор. — Винаги се старая да забравям за всякакви приеми, вечери и банкети, а също и за митинги, срещи и съвещания.

— Добре, ще ви напомня — каза Бол-Кунац. — А сега, ако ми разрешите, ще си тръгна. Довиждане, господин Банев.

— Почакай, ще те изпратя — каза Виктор. — Да не би този... портиерът да те нахока. Днес май не е в настроение, а портиерите нали ги знаеш какви са...

— Благодаря ви, не се безпокойте — възрази Бол-Кунац. — Той ми е баща.

И излезе. Виктор си наля още един пръст джин и се стовари в креслото. Ама че работа, помисли си. Горкият портиер. Абе как му беше името? Не е удобно така, та ние двамата сме братя по нещастие, колеги. Ще трябва да поговоря с него, да обменя опит. Той сигурно вече е натрупал опит... Ей че много вундеркинди са се навъдили в моето родно кишаво градче. Може би е от повишената влажност? Той отметна глава назад и се намръщи от болка. Ах, мръсникът, с какво ли ме нареди така? Виктор опипа подутината. Дали не беше с гумена палка? Всъщност откъде да знам какви са последствията от удар с гумена палка? Знам как боли от модерните столове в „Печения Пегас“. Знам как боли и от удар с приклад на автомат или например с дръжка на пистолет. И от бутилка шампанско — и от пълна, и от празна... Ще трябва да попитам Голем... Изобщо твърде странна история, добре би било да проумея какво се случи. И той взе да размишлява за тази история, за да отпъди изплувалата на нейния фон мисъл за Ирма за необходимостта да се откаже от някои свои навици и да се ограничи до известна степен или да пише някъде на някого, да чука на нечия врата и да се моли... „Извинявай за безпокойството, стари приятелю, оказа се, че имам дъщеря на дванайсет и малко отгоре години, много свястно момиче, но майка ѝ е глупачка, пък и баща ѝ е глупак, та се налага да я вредим някъде по-далеч от тези глупави хора...“ Не искам днес да мисля за това, утре ще помисля. Виктор погледна часовника си. Изобщо стига съм мислил. Стига!

Стана и взе да се облича пред огледалото. Тумбакът ми расте, виж го ти недния, да се чудиш откъде се появи този търбух? Винаги съм бил слабичък и мършав... И даже не търбух като търбух — благороден и трудов, от умерен живот и добра храна, — а едно такова нищо и никакво тумбаче, опозиционерско шкембенце. На господин Президента не ще да е такова. Господин Президента сигурно има благороден, тапициран в черно, лъскав дирижабъл. Докато си връзваше

връзката, той доближи лицето си до огледалото и внезапно си помисли как изглеждаше това уверено, силно лице, толкова обожавано от жените от определен род, грозновато, но мъжествено лице с квадратна брадичка, как изглеждаше то към края на историческата среща. Лицето на господин Президента, също нелишено от мъжественост и ъгловатост, към края на историческата среща, честно казано, напомняше, само между нас да си остане, зурла на глиган. Господин Президента благоволи да побеснее до крайност, от зъбатата му паст летяха пръски и аз извадих кърпа, и демонстративно си избърсах бузата, и навярно това беше най-смелата постъпка в моя живот, ако не броим случая, когато се бих с три танка наведнъж. Но как се бих с трите танка, не помня, знам само какво е станало по разказите на очевидците, а виж, кърпата извадих съзнателно, като си давах сметка какво правя... Вестниците после не писаха за това. Те, вестниците, честно и мъжествено съобщиха суровата истина, че „писателят В. Банев искрено благодари на господин Президента за всички забележки и разяснения, направени по време на беседата“.

Странно колко добре си спомням всичко това. (Той откри, че бузите и върхът на носа му са побелели.) Ето така изглеждах и тогава, такива като мен са създадени да им крещят. Та той, горкият, не знаеше, че побледнявам не от страх, а от яд, като Луи Четиринайсети... Само че защо ли се фукам със задна дата. Какво значение има защо бях побледнял тогава... Добре, няма. Но за да се успокоя, за да се оправя, преди да се появя пред хората, за да възвърна нормалния цвят на грозноватото си, но мъжествено лице, трябва да отбележа, трябва да ви напомня, господин Банев, че ако не бяхте показали демонстративно своята носна кърпа на господин Президента, сега съвсем благополучно щяхте да се подвизавате в нашата прекрасна столица, а не в този прогизнал затънтен край...

Виктор изпи наведнъж остатъка от джина и слезе в ресторанта.

[1] Мокрец — мъжки представител на вида мокрици (*Oniscus asper*) — дребни ракообразни, дълги до 10–15 мм, които обитават влажни места на сушата. — Б.пр. ↑

[2] Лепрозариум (лат.) — изолирана колония за прокажени. — Б.пр. ↑

[3] Прозвицето мокрец има двояк смисъл. Освен ракообразно, на руски мокрец означава и „мокър лишей“ — вид кожна болест по конете. — Б.пр. ↑

[4] Минога — примитивно гръбначно животно (Petromyzones) от класа кръглоусти, твърде близко до рибите. Речната минога се смята за деликатес. — Б.пр. ↑

ВТОРА ГЛАВА

— Естествено може и хулигани да са били — каза Виктор. — Само че по мое време нито един хулиган не би се захванал с очилат. Да го замери с камък — иди-дойди, но да го хване, да го дърпа и изобщо — да се докосва до него... Ние се страхувахме от тях като от зараза.

— Нали ви казвам: това е генетична болест — каза Голем. — Те са абсолютно незаразни.

— Как така незаразни — възрази Виктор, — когато имат брадавици като на жаби! Та това всеки го знае.

— Жабите нямат брадавици — добродушно рече Голем. — И мокриците също. Срамота е, господин писателю. Всъщност писателите са посредствени хора.

— Като всички останали. Народът е посредствен, но мъдър. И щом народът твърди, че жабите и мокриците имат брадавици...

— Ето че насам идва моят инспектор — каза Голем.

Павор се приближи с мокро наметало, явно идваше направо от улицата.

— Добър вечер — каза той. — Целият съм вир-вода, искам да пийна нещо.

— От него пак вони на тиня — възмутено рече доктор Р. Квадрига, който се събуди от алкохолната забрава. — Вечно вони на тиня. Като в маза. Лъчевица.

— Какво пиете? — попита Павор.

— Кой, ние ли? — осведоми се Голем. — Ами аз например винаги пия коняк. Виктор пие джин, а докторът — всичко на бара по ред.

— Срамота! — възмути се доктор Р. Квадрига. — Люспи! Рибешки глави.

— Двоен коняк! — викна Павор на сервитьора.

Лицето му беше мокро от дъжда, гъстите му коси се бяха оплели и от слепоочията по белите му скули се стичаха блестящи струйки. И неговото лице беше твърдо, мнозина навярно му завиждаха. От къде на

къде един санитарен инспектор имаше такова лице? Твърдото лице значи: излива се дъжд, шарят прожектори, сенки се мятат по мокрите вагони, прекършват се... всичко наоколо е черно и блестящо, само черно и само блестящо, и никакви разговори, никакво дрънкане, чуват се само команди и всички се подчиняват... и не са непременно вагони, може да са самолети, летище, и после — никой не знае къде е бил и откъде идва... момичетата се просват по гръб, а на мъжете им се иска да направят нещо мъжествено, например да изпънат рамене и да приберат корема. Ето на, Голем нищо няма да загуби, ако си прибере корема, но няма как да го прибере. Виж, доктор Р. Квадрига би могъл, но затова пък той не може да изпъне рамене. Дни наред е така и вечно ще си остане прегърбен. Вечер е прегърбен над масата, сутрин — над легена, а следобед се превива от болки в черния дроб. Та значи тука само аз мога да прибера корема и да изпъна раменете, но по-добре по мъжки да обърна чаша джин.

— Нимфоман — тъжно рече доктор Р. Квадрига на Павор — Русалкоман. И водорасли.

— Затворете си устата, докторе — каза Павор.

Той избърса лицето си с книжни салфетки, смачка ги на топка и ги хвърли на пода. После взе да си бърше ръцете.

— С кого се бихте? — попита Виктор.

— Изнасилил го е мокрец — рече доктор Р. Квадрига, като се мъчеше да сложи по местата очите си, които се бяха събрали на носа му.

— Засега с никого — отвърна Павор и се втренчи в доктора, но Р. Квадрига не забеляза това.

Сервитьорът донесе една чаша. Павор бавно изпи коняка и стана.

— Ще отида да се измия — каза той с равен глас. — Извън града е такава кал, целият съм в мръсотия.

И тръгна, като по пътя блъскаше столовете.

— Нещо става с моя инспектор — рече Голем и чукна с пръст от масата една мръсна салфетка. — Нещо в световен мащаб. Виктор, случайно не знаете ли какво по-точно става с него?

— Вие по-добре знаете — каза Виктор. — Нали инспектира вас, а не мен. И после, нали вие всичко знаете. Между другото, Голем, откъде знаете всичко?

— Никой нищо не знае — възрази Голем. — Някои се досещат. Мнозина, или по-скоро — който иска. Но не можете да питате откъде се досещат? Това е насилие над езика. Защо вали дъждът? Как така изгрива слънцето? Бихте ли простили на Шекспир, ако беше написал нещо такова? Впрочем на Шекспир бихте простили. На Шекспир много работи му прощаваме, не като на Банев... Вижте какво, господин писателю, хрумна ми нещо. Аз ще си изпия коняка, а вие ще свършите най-сетне с този джин. Или вече сте готов?

— Голем — каза Виктор, — нали знаете, че съм железен човек.

— Досещам се.

— И какво следва от това?

— Че се страхувате да не ръждясате.

— Да предположим — каза Виктор, — но нямам предвид това. Имам предвид, че мога да пия много и дълго време, без да губя нравственото си равновесие.

— Аа, това ли било? — каза Голем, като си наля коняк от гарафата. — Е добре, пак ще се върнем на тази тема.

— Не разбирам — каза изведнъж с ясен глас доктор Р. Квадрига. — Представих ли ви се или не, господине? Имам чест: Рем Квадрига, живописец доктор конорис кауза, почетен член... Тебе те помня — каза той на Виктор. — Учили сме заедно и още нещо имаше... А вие, извинете...

— Казвам се Юл Голем — небрежно рече Голем.

— Много се радвам. Скулптор ли сте?

— Не. Лекар.

— Хирург ли?

— Главен лекар съм на лепрозариума — търпеливо му обясни Голем.

— Ах, да! — каза доктор Р. Квадрига, заклатил глава като кон. — Разбира се. Извинете ме, Юл... Само че защо се прикривате? Та какъв лекар сте вие? Ами че вие развъждате мокрици... Аз ще ви представя. Такива хора са ни нужни... Извинете — каза той неочаквано. — Ей сега ще се върна.

Той се измъкна от креслото и се устреми към изхода, като обикаляше около празните маси. Към него се втурна един сервитьор и доктор Р. Квадрига увисна на врата му.

— Всичко това е от дъжда — каза Голем. — Защото дишаме вода. Ама ние не сме риби — или ще умрем, или ще се махнем оттук. — Той сериозно и тъжно гледаше към Виктор. — А дъждът ще вали над опустелия град, ще размива паважа, ще прокапва през покривите, през гнилите покриви... после ще отнесе всичко, ще разтвори града в първобитната земя, но няма да спре, а ще продължава да вали, да вали...

— Апокалипсис — рече Виктор, колкото да каже нещо.

— Да, Апокалипсис... Ще вали и ще вали, а после земята ще се напие и ще поникнат нови кълнове, каквито по-рано не е имало, и сред гъстата растителност не ще има плевели, но и нас не ще ни има, за да се насладим на новата вселена...

Ако не бяха тези сиво-синкави торбички под очите, ако не беше този отпуснат като пихтия търбух, ако този великолепен семитски нос не приличаше толкова на топографска карта... Впрочем, като си помисли човек, всички пророци са били пияници, защото е много тъжно всичко да знаеш, а никой да не ти вярва. Ако в департаментите бяха въвели на щатна длъжност пророци, то те би трябвало да бъдат най-малко с ранг на тайни съветници — за укрепване на авторитета им. Но все едно, навярно и това нямаше да помогне...

— За систематичен песимизъм — каза Виктор на глас, — който накърнява служебната дисциплина и вярата в разумното бъдеще, заповядвам: Тайният съветник Голем да бъде пребит с камъни в помещението за екзекуции.

— Хм — рече Голем, а после добави: — Аз съм само колежки съветник. И освен това, за какви пророци може да се говори в наше време? Не знам такива. Лъжепророци има много, но няма нито един пророк. В наше време не бива да се предвижда бъдещето — това е насилие над езика. Какво бихте казали, ако бяхте прочели у Шекспир: Да предвидиш настоящето. Нима можеш да предвидиш шкафа в собствения си дом?... Да, ето че идва и моят инспектор. Как се чувствувате, инспекторе?

— Прекрасно — каза Павор, докато седнаше. — Сервитьор, двоен коняк! Там, в преддверието, четирима държат нашия живописец — съобщи той. — Обясняват му къде е входът на ресторанта. Реших да не се намесвам, защото не вярва на никого и се бие... За какви шкафове става дума?

Той беше вече сух, елегантен, свеж и от него миришеше на одеколон.

— Говорим за бъдещето — каза Голем.

— Какъв смисъл има да говорите за бъдещето? — възрази Павор. — За бъдещето не се говори, бъдещето се прави. Ето ви чаша коняк. Тя е пълна. Аз ще я изпразня. Ето така. Един умен човек е казал, че бъдещето не бива да се предвижда, но може да се изобрети.

— Друг умен човек пък е казал — забеляза Виктор, — че бъдеще изобщо няма, има само настояще.

— Не обичам класическата философия — рече Павор. — Тези хора нищо не са умеели да правят и нищо не са искали. На тях просто им е харесвало да разсъждават, както на Голем — да пие. Бъдещето — това е грижливо обезвреденото настояще.

— Винаги имам странно усещане — каза Голем, — когато пред мен някой цивилен започне да разсъждава като военен.

— Военните изобщо не разсъждават — възрази Павор. — Военните имат само рефлексии и малко емоции.

— Повечето цивилни също — рече Виктор, като опипа тила си.

— Днес никой няма време да разсъждава — каза Павор. — Нито военните, нито цивилните. Днес човек трябва да бърза. Ако те интересува бъдещето, изобрети го бързо, пътъом, съобразно с твоите рефлексии и емоции.

— Дявол да ги вземе изобретателите — каза Виктор.

Той се чувствуваше пъян и весел. Всяко нещо си беше на мястото. Не му се искаше никъде да отива, искаше му се да остане тук, в тази пуста полутъмна зала, още неовехтяла, но вече с влажни петна по стените, с разнебитен под и с миризма на кухня; особено като си спомнеше, че навън вали дъжд по целия свят — дъждът се лее по павираните улици, дъждът се сипе над островърхите покриви, дъждът залива планини и равнини и някой ден ще отнесе всичко, но това няма да стане много скоро... впрочем, като си помисли човек, сега за нищо не може да се каже, че няма да се случи много скоро. Да, драги приятели, отдавна отмина онова време, когато бъдещето беше повторение на настоящето и всички промени ни се виждаха някъде далеч зад хоризонта. Голем е прав, няма никакво бъдеще на този свят, то се е сляло с настоящето и сега не можеш да разбереш кое къде е.

— Изнасилен от мокрец! — злорадо каза Павор.

Вратата на ресторанта прекрачи доктор Р. Квадрига. Няколко секунди той не помръдна, мрачно и внимателно оглеждаше редиците с празните маси, после лицето му грейна, той рязко се залюля напред и се устреми към своето място.

— Защо ги наричате мокрици? — попита Виктор. — Заради повишената влажност ли? Откакто дъждът ги намокри...

— А защо не? — каза Павор. — Според вас как трябва да ги наричаме?

— Очилати — рече Виктор. — Имаме си хубава стара дума. От памтивека ги наричаме очилати.

Доктор Р. Квадрига се приближи. Отпред беше съвсем мокър, вероятно го бяха пъхали под крана на чешмата. Изглеждаше уморен и разочарован.

— Дявол знае какво става — недоволно промърмори той още отдалече. — Никога не ми се е случвало такова нещо. Входа го няма! Където и да се тикнеш — навсякъде попадаш на прозорци... Май че ви накарах да чакате, господа?

Доктор Р. Квадрига се строполи в своето кресло и съзря Павор.

— Тоя пак е тук. Надявам се, че няма да ни пречи... — прошепна той доверително на Голем. — Ааа, знаете ли, с мен се случи невероятна история. Заляха всичко наоколо...

Голем му наля коняк.

— Благодаря ви — каза Р. Квадрига, — но май ще бъде по-добре да пропусна два реда. Трябва да поизсъхна.

— Аз изобщо съм за всичко старо и добро — заяви Виктор. — Нека очилатите си останат очилати. И изобщо — нека всичко си остане постарому, без изменения. Аз съм консерватор... Внимание — каза високо. — Предлагам тост за консерватизма. Един момент...

Той си наля джин, стана и се опря с ръка на облегалката на креслото.

— Консерватор съм. И с всяка изминала година ставам все по-консервативен, но не защото старея, а защото чувствавам необходимост да бъда такъв.

Трезвият Павор с приготвена чаша го гледаше отдолу нагоре с подчертано внимание. Голем бавно ядеше своята минога, а доктор Р. Квадрига, изглежда, се опитваше да разбере откъде се носи този глас и чий е той. Всичко беше много хубаво.

— Хората боготворят всяка критика срещу консерватизма на правителството — продължаваше Виктор. — Хората много обичат да превъзнасят прогреса. Това е някаква нова тенденция и тя е глупава като всяко ново нещо. Хората би трябвало да се молят на бога да ги дари с най-невъзприемчивото към новото и най-назадничавото правителство...

Сега и Голем надигна глава и го погледна, Теди зад своя тезгях също престана да избърсва бутилките и се заслуша, само че подутината на тила му тъпо запулсира и се наложи да остави чашата и да поглади цицината с ръка.

— Във всички времена, господа, държавният апарат е смятал за своя главна задача да запази статуквото. Не знам доколко това е било оправдано по-рано, но сега тази функция на държавата просто е нужна. Бих я определил така: С всички начини и средства да се попречи на бъдещето да пуска своите пипала в нашето време, тези пипала трябва да се отсекат, да се изгорят с нажежено желязо... Трябва да се прегражда пътят на изобретателите, а да се насърчават схоластиците и дърдорковците... Във всички гимназии без изключение трябва да се въведе класическото образование. На всички висши държавни постове трябва да се издигнат старци — обременени със семейства и дългове — не по-млади от петдесет години, за да вземат подкупи и да спят на заседанията... Още не съм свършил, господа!... Талантливите учени да се назначават на административни длъжности с големи заплати. Всички изобретения да се приемат без изключения, да се заплащат лошо и да се набутват вдън земя. Трябва да се въведат и драконовски данъци за всяка нова стока или друга новост в производството... — „А всъщност защо стоя прав?“ — помисли си Виктор и седна. — Е, как ви се струва всичко това? — попита той Голем.

— Абсолютно сте прав — каза Голем. — Ами че то у нас днес всички са радикали. Даже директорът на гимназията. Нашето спасение е в консерватизма...

Виктор отпи от джина си и каза тъжно:

— Няма никакво спасение. Защото всички са глупаци — радикалите не само вярват в прогреса, ами отгоре на това го обичат и си въобразяват, че не могат без него. Защото прогресът, освен всичко друго, означава и евтини автомобили, битова електроника и изобщо — възможност да работиш по-малко, а да получаваш повече. И затова

всяко правителство е принудено с едната ръка... не, защо пък ръка, откъде го измислих, обърках се, разбира се... с единия крак да натиска спирачката, а с другия — педала на газта. Като автомобилен състезател на завой. Спирачката — за да не загуби управлението, а газта — за да не загуби от скоростта, иначе някой демагог, ревностен защитник на прогреса, ще избута водача от мястото му.

— Трудно е човек да спори с вас — вежливо каза Павор.

— Ами не спорете тогава — рече Виктор. — Не бива да се спори, защото в споровете се ражда истината, мътните я взели. — Той нежно погали подутината си и добави: — Впрочем навярно мисля така, защото съм невежа. Всички учени са ревностни защитници на прогреса, а аз не съм учен. Аз съм доста известен куплетист.

— Защо през цялото време току си пипате тила? — попита Павор.

— Някакъв мръсник ме цапардоса — каза Виктор. — С бокс... Така ли е, Голем? Мислиш ли, че е било с бокс?

— Според мен е било с бокс — каза Голем. — А може да те е фраснал и с тухла.

— Какво говорите? — учуди се Павор. — Какъв бокс? В това затънтено градче?

— Виждате ли — поучително рече Виктор. — Това е прогресът! Хайде пак да прием за консерватизма.

Повикаха сервитьора и пиха още веднъж за консерватизма. Удари девет часът и в залата се появи познатата на всички двойка — млад мъж с огромни очила и неговият придружител, дълъг като върлина. Щом седнаха на своята маса, те светнаха лампиона, кротко се огледаха и взеха да изучават менюто. Младият мъж пак беше дошъл с куфарчето си, което постави на свободното кресло. Той винаги полагаше много грижи за своето куфарче. Щом сервитьорът им прие поръчката, двамата надигнаха глави и мълчаливо се загледаха в пространството. Много странна двойка, помисли си Виктор. Несъответствието е просто невероятно. Сякаш човек ги гледа през развален бинокъл: когато единият е на фокус, другият е размазан, и обратно. Абсолютно несъвместими са. С младия мъж с очилата човек би могъл да си поговори за прогреса, а с върлината — не... Но аз ей сега ще ви докарам и двамата на фокус. Какво ли да ви накарам да направите заедно? Ами например... Някаква държавна банка, те са в

подземието... наоколо цимент, бетон, сигнализация, върлината набира номера на диска, стоманеният купол тромаво се завъртва и се разкрива входът на съкровищницата, двамата влизат, върлината набира комбинацията на другия диск, вратата на сейфа се отваря и младият мъж потъва до лактите в брилянти.

Доктор Р. Квадрига внезапно се разплака и хвана Виктор за ръката.

— Хайде да спим — каза той. — Елате при мен. А?

Виктор незабавно му наля джин. Р. Квадрига го изпи, изтри се под носа и продължи:

— При мен. На вилата. Имам фонтан. А?

— Фонтан, казваш. Добре си го измислил — забеляза Виктор. — А друго какво имаш?

— Маза — тъжно каза Р. Квадрига. — Урочасана е Боя се. Страх ме е. Искаш ли да ти я продам?

— По-добре ми я подари — предложи Виктор.

Р. Квадрига взе да премигва.

— Не ми се дава — каза той.

— Скръндза — укори го Виктор. — От малък си такъв. Вилата му се свиди! Да ти приседне дано твоята вила.

— Ти не ме обичаш — тъжно установи докторът. — Никой не ме обича.

— А господин Президента? — настървено попита Виктор.

— „Президента е баща на народа“ — каза Р. Квадрига и се пооживи. — Ескиз в златни тонове... „Президента на позициите“. Фрагмент от картината „Президента на обстрелваните позиции“.

— А други? — поинтересува се Виктор.

— „Президента с наметало“ — с готовност каза Р. Квадрига. — Панно. Панорама.

На Виктор му доскуча. Той си отрязва парченце минога и взе да слуша Голем.

— Виж какво, Павор — говореше той. — Оставете ме на мира. Какво мога да направя още? Представих ви цялата отчетност... Готов съм да подпиша вашия доклад. Искате да се оплачете от военните — моля. Искате да се оплачете от мен...

— Не искам да се оплаквам от вас — отвърна Павор, като сложи ръка на сърцето си.

— Тогава не се оплаквайте!

— Но посъветвайте ме нещо. Нима нищо не можете да ме посъветвате?

— Господа! — каза Виктор. — Ама че сте скучни. Аз си отивам.

Никой не му обърна внимание. Той отмести стола, надигна се и се запъти към бара, чувствуваше се много пиан. Плешивият Теди триеше бутилките и го гледаше без всякакво любопитство.

— Както винаги ли? — попита той.

— Почакай — рече Виктор. — Канех се нещо да те питам... Аха! Как вървят работите, Теди?

— Дъжд — отвърна кратко Теди и му наля от чистото за освежаване.

— Ама че проклето е станало времето в града! — каза Виктор и се облегна на тезгяха. — Какво показва твоят барометър, а?

Теди пъкна ръка под тезгяха и извади „вещателя на времето“. Трите шипа плътно прилягаха към блестящата, сякаш лакирана поставка.

— Няма надежда — каза Теди и внимателно разгледа „вещателя на времето“. — Дяволска измишльотина. — И като се позамисли, добави: — Впрочем бог знае, може пък отдавна да се е повредил. Я колко години вече вали дъжд, как да го провери човек?

— Можеш да отидеш до Сахара — предложи Виктор.

Теди се ухили.

— Смееш се ти — каза той. — Ама и мене ме досмеша, когато онзи, вашият господин, Павор ми предложи двеста крони за това нещо.

— На пиана глава трябва да е било — рече Виктор. — Че за какво му е...

— И аз така му казах.

Теди завъртя „вещателя на времето“ и го доближи до дясното си око.

— Няма да му го дам — заяви той решително. — Сам да си намери.

После мушна „вещателя на времето“ под тезгяха, погледа как Виктор върти чашата между пръстите си и го уведоми:

— Твоята Диана идва.

— Отдавна ли? — небрежно попита Виктор.

— Ами около пет часа беше. Дадох ѝ каса коняк. Росшепер постоянно плюска и пиянствува, изобщо не може да спре. И натирва персонала да му търси коняк, тлъстата мутра. И това ми било член на парламента... Не те ли е страх за нея?

Виктор вдигна рамене. Внезапно съзря Диана до себе си. Тя се появи до тезгяха с мокра пелерина и отметната качулка. Не гледаше към него, той виждаше само профила ѝ и си мислеше, че от всички жени, които е познавал досега, тя е най-красивата и друга такава навярно вече никога няма да има. Беше се облегнала на тезгяха, лицето ѝ беше много бледо и много равнодушно и беше най-красивата — у нея всичко беше красиво. Винаги. И когато плачеше, и когато се смееше, и когато се сърдеше, и когато пет пари не даваше за нищо, и дори когато мръзнеше, а особено когато я прихванеше... Уф, ама че съм пиян, помисли си Виктор, и сигурно воня като Р. Квадрига.

Той издаде напред долната си устна и задиша тежко — мъчеше се да подуши дъха си. Нищо не можа да разбере.

— Пътищата са мокри и хлъзгави — продължаваше Теди. — Мъгла има... А после, да ти кажа, този Росшепер сигурно е женкар, дъртият му пръч.

— Росшепер е импотентен — възрази Виктор и машинално изпи чистото.

— Тя ли ти каза?

— Стига, Теди — рече Виктор. — Престани.

Теди вторачено го погледна, после въздъхна и като изпъшка, приклепна, порови под тезгяха и сложи пред Виктор шишенце с амоняк и наченат пакет чай. Виктор погледна часовника си и взе да наблюдава как Теди, без да бърза, се пресяга за чиста чаша, налива в нея газирана вода, капва малко от шишенцето и все така спокойно разбърква сместа в чашата със стъклена пръчица за коктейли. После той побутна чашата към Виктор. Виктор я изпи и примижа със затаен дъх. Свежа и отвратителна, отвратително свежата струя амоняк го блъсна в мозъка и се разля някъде зад гърба му. Виктор вдиша въздух през носа — въздухът беше станал нетърпимо студен — и бръкна с пръсти в пакета чай.

— Добре, Теди — каза той. — Благодаря. Запиши на сметката ми всичко, както трябва. Те ще ти кажат колко е било за моя сметка. Аз ще тръгвам.

Като дъвчеше старателно чая, той се върна на своята маса. Младият мъж с очилата и неговият дълъг като върлина придружител припряно поглъщаха вечерята си. Пред тях имаше една-единствена бутилка — с местна минерална вода. Павор и Голем бяха разчистили малко място на покривката и играеха на зарове, а доктор Р. Квадрига, стиснал в шепи рошавата си глава, мърмореше монотонно: „Легионът на свободата е опората на Президента.“ Мозайка... По случай щастливия ви имен ден, Ваше Високопревъзходителство... „Президента е баща на нашите деца.“ Алегорична картина...

— Е, аз тръгвам — каза Виктор.

— Жалко — рече Голем. — Впрочем желая ви успех.

— Много поздравя на Росшепер — добави Павор и намигна.

— „Членът на правителството Росшепер Нант“ — оживи се Р. Квадрига. — Портрет. Не е скъп. До кръста...

Виктор взе цигарите и запалката си и тръгна към изхода. Зад него доктор Р. Квадрига рече с ясен глас: „Предполагам, господа, че е време да се запознаем. Аз съм Рем Квадрига, доктор хонорис кауза, а вас, сър, не си спомням да съм ви виждал...“ На вратата Виктор се сблъска с дебелия треньор на футболния отбор „Братя по разум“. Треньорът беше нещо твърде загрижен и мокър. Той направи път на Виктор.

ТРЕТА ГЛАВА

Автобусът спря и шофьорът каза:

— Пристигнахме.

— Санаториумът ли е? — попита Виктор.

Мъглата навън беше гъста и бяла като мляко. Светлината на фаровете се разсейваше в нея и нищо не се виждаше.

— Санаториумът е, санаториумът — кисело промърмори шофьорът, докато си палеше цигарата.

Виктор отиде до вратата, слезе на стъпенката и рече:

— Ама че мъгла, с нож да я режеш. Нищо не виждам.

— Ще се оправите — равнодушно го насърчи шофьорът и се изплю през прозореца. — Намерили място санаториум да правят. Денем — мъгла, вечер — мъгла...

— На добър път — каза Виктор, щом стъпи на земята.

Шофьорът не му отвърна. Моторът изрева, вратата се тръшна и огромният празен автобус, целият остъклен и осветен отвътре като затворен през нощта универсален магазин, рязко зави, веднага се превърна в смътно светещо петно и се понесе обратно към града. Доста трудно, като опипваше решетките на оградата, Виктор намери вратата и слепешката тръгна по алеята. Сега, когато очите му вече бяха свикнали с тъмнината, смътно различи пред себе си осветените прозорци на дясното крило и някаква особено дълбока тъмнина на мястото на лявото, където вече спяха капналите от тичане през деня под дъжда „Братя по разум“. В мъглата глухо, сякаш през вата се дочуваха обикновени звуци — свиреше грамофон, дрънчаха съдини, някой прегракнало крещеше. Виктор едва-едва се придвижваше напред, като се стараеше да пристъпва по средата на пясъчната алея, за да не връхлети случайно върху някоя гипсова ваза. Той грижливо притискаше бутилката джин до гърдите си и беше много внимателен, но въпреки всичко скоро се препъна в нещо меко и запълзя на четири крака. Отзад мудно и сънено го изругаха защо не вземе да запали лампата. Виктор напипа в полумрака изтърваната бутилка, притисна я

отново до гърдите си, поизправи се и като протегна напред свободната си ръка, продължи нататък. Скоро се блъсна в някакъв автомобил, пипнешком го заобиколи и се блъсна в друг. По дяволите, оказа се, че тук има цял куп автомобили. Ругаейки на глас, Виктор се залута сред тях като в лабиринт и дълго не можа да се измъкне оттам и да стигне до смътното сияние, сочещо входа на преддверието. Гладките врати и калници на автомобилите бяха влажни от ниско падналата отдавнашна мъгла. Някъде наблизко се хилеха и нечийи ръце го отблъскваха.

Този път преддверието беше пусто, никой не играеше на сляпа баба, никой никого не гонеше, тресейки дебелия си задник, и никой не спеше в креслата. Навсякъде се въргаляха наметала, смачкани на топка, а някой шегобиец беше закачил шапката си на фикуса. Виктор се качи по застланото с килим стълбище на втория етаж. Музиката гърмеше. Вдясно по коридора всички врати към апартаментите на члена на парламента бяха широко разтворени и оттам се носеше тлъстият мирис на храна, тютюн и разгорещени тела. Виктор сви наляво и почука на вратата на Диана. Никой не се обади. Вратата беше заключена, а ключът стърчеше в процепа на бравата. Виктор влезе, светна лампата и сложи бутилката на масичката за телефона. Дочуха се стъпки и той надникна навън. Вдясно по коридора с широка и твърда походка се отдалечаваше едър мъж в официален черен костюм. На площадката към стълбището той спря пред огледалото и като отметна глава, си намести възела на връзката (Виктор успя да зърне жълтеникаво мургавия му орлов профил и острата брадичка), а после нещо в него се промени, той се прегърби, изкриви се на една страна и като полюляваше гадно бедрата си, се скри зад една от широко разтворените врати. Суетен тип, неуверено предположи Виктор. Ходил е да повръща... Погледна наляво. Там беше тъмно.

Виктор свали наметалото си, заключи вратата и тръгна да търси Диана. Ще се наложи да надникна при Росшепер, помисли си. Къде другаде може да е?

Росшепер заемаше три апартамента в санаториума. В първия наскоро бяха плюскали: на масите, застлани с изцапани покривки, бяха натрупани мръсни чинии, пепелници, бутилки, смачкани салфетки и нямаше никой, ако не смятаме самотника с потното плешиво теме, който хъркаше, заврял лице в купата с желираното ястие. В съседния апартамент цареше врява до бога. Върху гигантската спалня на

Росшепер взаимно се риташа полуразголени, явно не тукашни момичета. Те играеха на някаква странна игра със зачервения като пред мозъчен удар господин кмет, който си зариваше муцуната в тях като свиня в жълъди и също риташе и грухтеше от удоволствие. Тук бяха и господин полицейският началник без кител, господин градският съдия с очи, изскочили от орбитите поради нервното задъхване, и някаква непозната пъргава личност в светлолилав костюм. Тези тримата разпалено се сражаваха на детския билиард, поставен на тоалетната масичка, а в ъгъла, подпрян на стената, седеше широко разкراчен в изпомачкания си чиновнически мундир директорът на гимназията и на лицето му беше изписана идиотска усмивка. Виктор вече се канеше да отmine, когато някой го задърпа за крачолите. Той погледна надолу и рязко се отдръпна. Под него лежеше на четири крака членът на парламента, кавалерът на ордени, авторът на нашумелия проект за зарибяване на Китчинганските язовири Росшепер Нант.

— Искам да ме яздят — умотелно проблея Росшепер. — Хайде да играем на конче! Йо-хо-хо!

Той се беше побъркал.

Виктор деликатно се освободи и надникна в последния апартамент. Там видя Диана. Отначало не схвана, че е Диана, а после кисело си помисли: Много мило! Тук беше пълно с народ, мяркаха се някакви полупознати лица на мъже и жени, които се бяха наредили в кръг и пляскаха с ръце, а в средата на кръга Диана танцуваше със същия онзи жълтолик суетен тип, притежателя на орловия профил. Очите ѝ святкаха, бузите ѝ горяха, косите ѝ се развяваха над раменете и не ѝ пукаше за нищо. Орловият профил много се стараеше да бъде в тон с нея.

Странно, помисли си Виктор. Не мога да разбера?... Нещо не е наред. Той танцува добре, направо прекрасно танцува. Като учител по танци. Не танцува, а показва как трябва да се танцува... Даже не като учител, а като ученик на изпит. Много му се иска да събере най-високия бал... Не, друго има. Виж какво, приятелю, та ти танцуваш с Диана! Нима не разбираш какво значи това? Виктор по навик си напрегна въображението. Актьорът танцува на сцената, всичко е добре, направо прекрасно, всичко върви както трябва, без грешка, а в дома му се е случило нещастие... не, дори не непременно нещастие, просто го чакат кога ще се върне и той също чака кога те падне завесата и ще

угаснат светлините... и дори не е никакъв актьор, а външен човек в ролята на актьор, който пък, от своя страна, играе ролята на съвсем чужд човек... Нима Диана не усеща това? Та той е подправен. Като манекен е. Между тях няма ни капчица близост, ни грам съблазън, ни сянка от желание... Говорят си нещо, изобщо не мога да си представя за какво могат да си говорят. Все едно че две жени танцуват заедно поради липса на кавалери... Не се ли изпотихте? Да, чел съм я, дори два пъти... В този миг той видя, че Диана разбута гостите и се затича към него.

— Ела да танцуваме! — завика тя отдалеч.

Някой ѝ прегради пътя, друг я хвана за ръката, но тя със смях се отскубна, а Виктор все още търсеше с очи жълтоликия и не го намираще, и усещаше горчиво безпокойство.

Диана изтича до него, вкопчи се в ръкава му и го задърпа в кръга.

— Хайде ела, ела! Тук всички са наши хора — все пияници, негодници и глупаци, събрани от кол и въже... Покажи им как се танцува! Това хлапе изобщо не умее...

Тя го вкара в кръга и някой от тълпата изрева: „Ура за писателя Банев!“ Млъкналият за секунда грамофон отново залая и задрънка, Диана се притисна до него и после се отдръпна, той долови миризмата на парфюм и вино, тя беше гореща и Виктор вече нищо не виждаше освен възбуденото ѝ прекрасно лице и разветите коси.

— Танцувай! — викна тя и той започна да танцува.

— Браво! Добре че дойде.

— Да, да.

— Защо си трезвен? Вечно си трезвен, когато не трябва.

— Ще се напия.

— Днес те искам пиян.

— Ще ме имаш.

— За да правя с тебе каквото си искам. Не ти с мен, а аз с тебе.

— Добре.

Тя се смееше доволна, танцуваха мълчаливо — никого не виждаха и за нищо не мислеха. Като в сън. Като по време на битка. Такава беше тя сега — като сън, като битка. Диана, която я беше прихванало... Наоколо пляскаха с ръце и крещяха, май че още някой се опита да танцува, но Виктор го изблъска да не пречи, а Росшепер викаше проточено: „О, мой бедни пияни народе!“

- Импотентен ли е?
- То се знае! Нали аз го къпя.
- И как е?
- Абсолютно импотентен.
- О, мой бедни пияни народе! — каза Росшепер.
- Да се махаме оттук — рече Виктор.

Хвана я за ръка и я поведе. Пияниците и негодниците им сториха път — от тях лъхаше на спирт и чесън, — а на вратата някакъв хлапак с месести устни и румени бузи им прегради пътя. Той каза нещо нагло, сърбяха го ръцете, но Виктор му рече: „После, после“ и хлапакът изчезна. Хванати за ръце, те изтичаха по пустия коридор, после, без да й пуска ръката, Виктор отключи вратата и все така държейки я за ръка, заключи вратата отвътре и — беше горещо, стана нетърпимо горещо, направо задушно, и стаята отначало беше широка и просторна, а после взе да се смалва и да се стеснява, тогава Виктор стана и отвори широко прозореца и черният влажен въздух обля голите му рамене и гърдите му. Той се върна на кревата, напипа в тъмното бутилката джин, отпи и я подаде на Диана. После легна и отляво подухваше студен въздух, а отдясно го докосваше горещо и нежно тяло, гладко като коприна. Сега чуваше, че пиянската оргия продължава — гостите пееха в хор.

- Докога ще я карат така? — попита той.
- Какво? — рече Диана сънено.
- Докога ли ще вият?
- Не знам. Нас какво ни засяга?

Тя се обърна на една страна, положи глава на рамото му и се оплака:

- Студено ми е.
- Те се повъртяха, докато се напъхат под одеялото.
- Недей да спиш — рече той.
- Аха — промърмори тя.
- Добре се чувствуваш, нали?
- Аха.
- Ами ако опитам насила?
- Аха... Престани, заболя ме.
- Виж какво, не може ли да поживеея тука, да речем, една седмица.

— Може.

— А къде?

— Искам да спя. Позволи на горката пияна жена да поспи.

Той млъкна и се укроти. Лежеше, без да мърда, а тя вече спеше. Така и ще направя, помисли си. Тук ще бъде хубаво и тихо. Само вечер ще е по-шумно. Пък може и вечерите да са тихи. Та Росшепер няма да пиянствува всяка вечер я, нали трябва да се лекува... Защо да не поживея тук три-четири дни... или пет-шест... и по-малко ще пия, може изобщо да не пия, а ще поработя... толкова отдавна не съм работил... За да започне да работи човек, трябва хубаво да му домъчнее за работата, така че нищо друго да не му се иска да прави... Беше задрямал, но се стресна. С Ирма какво да правя... Ще взема да пиша на Роц-Тусов, ето какво ще направя. Няма да се измъкне Роц-Тусов, страхливецът. Дължи ми деветстотин крони... Когато става дума за господин Президента, няма никакво значение, всички ставаме страхливци. Защо всички сме такива страхливци? Всъщност от какво се боим? Ами от промените се боим. Човек няма да може да влезе в кръчмата на писателите и да обърне една чаша чисто за освежаване... Портиерът няма да му се кланя... и изобщо няма да има портиери, него самия ще го направят портиер. Лошо е, ако те пратят в мините... виж, това наистина е лоша работа... Но такава нещо се случва рядко, времената вече са други... поомилостивиха се нравите... Сто пъти съм мислил за това и сто пъти съм откривал, че, общо взето, няма от какво да се страхувам и все пак се страхувам. Защото това е тъпа сила, помисли си. Страшно нещо е, когато срещу теб се изправи тъпа и груба сила, неуязвима като свинска зурла с четина, нито логиката я уязвява, нито емоциите... И Диана ще загубя...

Той задряма и отново се събуди, защото под отворения прозорец някакви разговаряха на висок глас и пръхтяха като животни. Взеха да пращят храсти.

— Не мога да ги натикам в затвора — дочу се пиянският глас на полицейския началник. — Няма такъв закон...

— Ще го измислим — разнесе се гласът на Росшепер. — Аз депутат ли съм или не?

— А съществува ли закон, който позволява край града да има разсадник на зараза? — изкряка кметът.

— Ще го измислим — упорито настоя Росшепер.

— Те не са заразни — с тънък глас изблея директорът на гимназията. — Имам предвид, че от медицинска гледна точка...

— Ей, гимназийо — каза Росшепер, — да не забравиш да се разкопчаеш.

— А съществува ли закон да разоряват честните хора? — изкрюка кметът. — Да ги разоряват, а? Съществува ли такъв закон?

— Ще го измислим, ти казвам! — рече Росшепер. — Аз депутат ли съм или лукова глава?

С какво да ги халосам по главите? — помисли си Виктор.

— Росшепер! — каза полицейският началник. — Ти приятел ли си ми? Аз тебе, подлецо, на ръце съм те носил. Аз тебе, подлец такъв, съм те избирал. А сега те се шляят из града, разнасят зараза, а аз нищо не мога да направя. Няма закон за тях, разбираш ли?

— Ще има — каза Росшепер. — Казвам ти, ще го измислим. Във връзка със замърсяването на атмосферата...

— Нравствената! — добави директорът на гимназията. — Нравствената и моралната...

— Какво?... Във връзка със замърсяването на атмосферата и поради това, че прилежащите към района язовири не могат достатъчно да се зарибят... заразата трябва да се ликвидира и да се организира преместването ѝ в някоя отдалечена местност. Ще ти свърши ли работа?

— Дай да те разцелувам — каза шефът на полицията.

— Браво! — викна кметът. — Умна глава. Дай и аз...

— Дреболия! — рече Росшепер. — Нищо работа... Ще изпеем ли още една? Не, няма нужда. Да вървим да прием по още една малка.

— Правилно. По една малка — и вкъщи.

Храстите отново запращяха. Росшепер каза вече някъде отдалеч: „Ей, гимназийо, забравихте да се закопчаете!“, и под прозореца отново стана тихо. Виктор задряма, пред очите му се извъртя някакъв незначителен сън, а после се разнесе телефонен звън.

— Да — дрезгаво рече Диана. — Да. Аз съм... — Тя се изкашля. — Нищо, нищо, слушам ви... Всичко беше наред. Според мен беше доволен... Какво?

Диана разговаряше, праметната през Виктор, и той внезапно почувствува как тялото ѝ се напрегна.

— Странно — каза тя. — Добре, сега ще видя... Да... Добре, ще му кажа.

Тя затвори телефона, пролази през Виктор и запали нощната лампа.

— Какво е станало? — сънено попита Виктор.

— Нищо. Спи. Ей сега ще се върна.

Примижал от светлината, той гледаше как тя събира разхвърляното си бельо, лицето ѝ беше станало толкова сериозно, че той се разтревожи. Диана бързо се облече и излезе, като в движение оправи роклята си. Росшепер е зле, помисли си, като се ослушваше. Дотам я докара с пиянството си старият скопен кон. В огромната сграда беше тихо и той ясно чуваше стъпките на Диана в коридора, но тя не тръгна надясно, както бе очаквал, а наляво. После изскърца врата и стъпките стихнаха. Той се обърна на една страна и се опита отново да заспи, но сънят не идваше. Разбра, че чака Диана и няма да може да заспи, докато тя не се върне. Тогава седна и запали цигара. Подутината на тила му запулсира и той се намръщи. Диана не се връщаше. Кой знае защо, спомни си за жълтоликкия танцор с орловия профил. Той пък какво общо има? — помисли си Виктор. Актьор, който играе ролята на друг актьор, а той пък играе ролята на трети... А, ето какво било: той излезе тъкмо оттам, отляво, където отиде Диана. Стигна до площадката пред стълбището и се превърна в суетен тип. Отначало играеше ролята на светски лъв, а после взе да се прави на разхайтен самодоволен глупак... Виктор отново се ослуша. Цареше небивала тишина, всички спяха... някой хъркаше... После отново изскърца врата и той долови стъпки, които се приближаваха. Диана влезе и лицето ѝ беше все така сериозно. Значи не е свършило. Произшествието продължаваше. Диана отиде до телефона и набра някакъв номер.

— Няма го — каза тя. — Не-не, тръгнал си е... Нищо-нищо, моля ви. Лека нощ.

Тя затвори телефона и постоя малко, загледана в тъмнината отвъд прозореца, после седна на кревата до Виктор. В ръката си държеше цилиндрично фенерче. Виктор запали цигара и ѝ я подаде. Тя запуши мълчаливо, напрегнато замислена, а после попита:

— Ти кога заспа?

— Не знам, трудно ми е да кажа.

— Но след мен, нали?

— Да.

Тя се обърна с лице към него.

— Нищо ли не чу? Някакъв скандал или сбиване да е имало?

— Не — каза Виктор. — Според мен бяха кротки. Отначало пееха, после Росшепер и компанията му дойдоха да пикаят под прозореца, след това заспах... Те вече се канеха да се прибират.

Тя хвърли цигарата през прозореца, стана и рече:

— Обличай се.

Виктор се усмихна и се пресегна за панталоните си. Слушам и се подчинявам, помисли си той. Хубаво нещо е подчинението. Нужно е само нищо да не питаш. Той попита:

— Ще хапнем ли или направо ще тръгваме?

— Какво?... Първо да тръгнем, а после ще видим.

— Изчезнал ли е някой?

— Така изглежда.

— Росшепер ли?

Изведнъж той улови вторачения ѝ поглед. Тя го гледаше със съмнение. Май вече се разкайваше, че го бе поканила. Явно се питаше: всъщност какъв е той, че да го вземам със себе си?

— Готов съм — каза Виктор.

Диана все още се двоумеше и замислено си играеше с фенерчето.

— Е, добре... тогава да тръгваме.

Тя не се помръдна от мястото си.

— Може би трябва да измъкна крака на масата — предложи Виктор. — Или, да речем, на кревата...

Тя трепна.

— Не, кракът няма да свърши работа.

Диана издърпа чекмеджето на масата и извади огромен черен пистолет.

— На, вземи го — рече тя.

Виктор настръхна, но се оказа, че е спортен малокалибрен пистолет, при това без пълнител.

— Дай патрони — каза той.

Тя го погледна с недоумяващи очи, после премести погледа си към пистолета и каза:

— Не. Патрони няма да ни трябват. Да тръгваме.

Виктор повдигна рамене и пъкна пистолета в джоба си. Слязоха в преддверието и стигнаха до външното стълбище. Мъглата беше пооредяла, ръмеше ситен дъжд. Автомобилите пред стълбището ги нямаше. Диана свърна в алеята между мокрите храсти и запали фенерчето. Ама че глупаво положение, помисли си Виктор. Страшно ми се иска да попитам какво става, но не бива да питам. Добре ще бъде да си помисля как бих могъл да попитам. Не направо, а така — да подхвърля някоя забележка, пък въпросът да е скрит в подтекста. Странни задължения обаче имат медицинските сестри в този санаториум... Но нали винаги съм смятал, че Диана е тайнствена жена. Още от пръв поглед и през всичките тези пет дни... Ама че влага, трябваше да пийна малко, преди да тръгнем. Само да се върнем, и веднага ще свърша тази работа... Браво на мене, помисли си. Никакви въпроси не задавам. Слушам и се подчинявам.

Заобиколиха крилото, промушиха се през люляковите храсти и стигнаха до оградата. Диана я освети. Една желязна пръчка от оградата липсваше.

— Виктор — тихо рече тя. — Сега ще тръгнем по една пътека. Ще вървиш след мен. Гледай в краката си и да не си направил нито крачка встрани. Разбра ли?

— Разбрах — покорно каза Виктор. — Направя ли крачка вляво или вдясно, ще стреляш.

Диана се промуши първа и светна на Виктор. После се спуснаха бавно по надолнището. Вървяха по източния склон на хълма, на който беше санаториумът. Наоколо шумоляха под дъжда невидими дървета. Веднъж Диана се подхлъзна и Виктор едва успя да я хване за раменете. Тя нетърпеливо се отскубна и продължи нататък. Всяка минута му повтаряше: „Гледай къде стъпваш... Върви след мен.“ Виктор послушно гледаше надолу, в краката на Диана, които се мяркаха в подскачащия светлинен кръг. Отначало все очакваше удар в тила, право по цицината, или нещо от този род, но после реши: едва ли. Нещата не се връзваха. Навярно просто някой побъркан е избягал — например Росшепер се е побъркал от пиене и ще се наложи да го връщаме назад, като го заплашваме с празния пистолет...

Внезапно Диана спря и каза нещо, но думите ѝ не стигнаха до съзнанието на Виктор, защото в следващия миг той съзря край пътеката нечии блестящи очи — неподвижни, огромни и вторачени

изпод мокрото изпъкнало чело — само очи и чело, и нищо повече — нито уста, нито нос, нито тяло, нищо. Плътен влажен сумрак и в светлинния кръг — блестящи очи и неестествено бяло чело.

— Мръсници — каза Диана със свито гърло. — Така си и знаех. Гадове.

Тя падна на колене, лъчът от фенерчето се плъзна по черното тяло и Виктор видя някаква блестяща метална дъга и верига в тревата, а Диана изкомандува: „По-бързо, Виктор!“, той клекна до нея и едва сега разбра, че това беше капан и в капана беше попаднал човешки крак. Той се вкопчи с две ръце в железните челюсти и се опита да ги разтвори, но те едва-едва помръднаха и отново се събраха. „Глупак! — викна Диана. — С пистолета!“ Той скръцна със зъби, захвана дъгите по-удобно, напрегна мускулите си така, че плещите му изпукаха, и челюстите се разтвориха. „Дърпай“ — дрезгаво рече той. Кракът изчезна, металните дъги отново се затвориха и му притиснаха пръстите. „Поддръж фенерчето“ — каза Диана. „Не мога — виновно отвърна Виктор. — Заклецих се. Извади от джоба ми пистолета.“ Диана изруга и бръкна в джоба му. Виктор отново разтвори капана, тя постави дръжката между челюстите и той се освободи.

— Поддръж фенерчето — повтори тя. — Ще видя как е кракът му.

— Костта е счупена — дочу се в тъмнината напрегнат глас. — Отнесете ме в санаториума и повикайте кола.

— Точно така — каза Диана. — Ей сега. Виктор, дай фенерчето и го вдигни.

Тя му светна. Човекът седеше на предишното си място, опрял гръб на едно дърво. Долната половина на лицето му беше закрыта с черна превръзка. Очилат, помисли си Виктор. Мокрец. Как ли е попаднал тук?

— Вземай го — нетърпеливо каза Диана. — На гърба си.

— Ей сега — отвърна той. Спомни си жълтите кръгове около очите и гърлото му се сви. — Ей сега... — Клекна до мокреца и се обърна с гръб към него. — Прегърнете ме през врата.

Мокрецьт се оказа слаб и лек. Не мърдаше и сякаш дори не дишаше — не пшкаше дори когато Виктор се подхлъзваше, но всеки път тялото му болезнено се сгърчваше. Пътеката беше доста постръмна, отколкото Виктор бе предполагал, така че когато стигнаха до оградата, сериозно се беше задъхал. Доста сили им отне да промушат

мокреца през пролуката в оградата, но в края на краищата се справиха и с това.

— А сега накъде? — попита Виктор, когато стигнаха до главния вход на сградата.

— Засега го сложи в преддверието — отвърна Диана.

— Няма нужда — с все същия напрегнат глас рече мокреецът. — Оставете ме тук.

— Тук вали — възпротиви се Диана.

— Стига сте дрънкали — каза мокреецът. — Ще остана тук.

Виктор си премълча и се заизкачва по стълбището.

— Остави го — каза Диана.

Виктор спря.

— За какъв дявол, та тук вали — рече той.

— Не ставайте глупак — промълви мокреецът. — Оставете ме... тук...

Без да каже нито дума, като вземаше по три стъпала наведнъж, Виктор стигна до вратата и влезе в преддверието.

— Кретен — тихо рече мокреецът и главата му клюмна на рамото на Виктор.

— Тъпанар — каза Диана, догони Виктор и го хвана за ръкава. — Ще го убиеш бе, идиот! Веднага го изнеси и го сложи под дъжда! Веднага, чуваш ли? Абе какво чакаш?

— Всички сте се побъркали — сърдито и смутено рече Виктор.

Той се обърна, ритна вратата и излезе на външното стълбище. Дъждът сякаш само това чакаше. Току-що лениво си ръмеше, а сега изведнъж се изля същински порой. Мокреецът тихо запъшка, вдигна глава и неочаквано дишането му се учести, сякаш някой го гонеше. Виктор все още се бавеше, като инстинктивно се оглеждаше да намери поне някакъв навес.

— Пуснете ме на земята — каза мокреецът.

— В локвата ли? — злъчно и тъжно попита Виктор.

— Няма значение... Сложете ме долу.

Виктор внимателно го положи върху теракотените плочи на стълбището и мокреецът веднага разпери ръце и се протегна. Десният му крак беше неестествено извит, а от светлината на синята лампа огромното му чело изглеждаше мъртвешко бяло. Виктор седна на стъпалото до него. Много му се искаше да влезе в преддверието, но как

можеше да остави ранения човек под проливния дъжд, а той да се вмъкне на топло. Днес кой знае колко пъти ме нарекоха глупак? — помисли си той, като изтри с длан лицето си. Уф, май че доста пъти. И изглежда, в това има и малко истина, защото глупак, тъпанар, кретен и така нататък всъщност означава невежа, които упорствуват в своето невежество. Боже, ама на него наистина му е по-добре под дъжда! И очите си отвори, а пък те са едни такива странни... Мокрец, помисли си той. Да, изглежда, по-скоро е мокрец, отколкото очилат^[1]. Какъв ли вятър го е довял в този капан? И изобщо откъде са се взели тук тия капани? Втори мокрец срещам днес, и двамата имат неприятности. Те имат неприятности и аз заради тях имам неприятности...

Диана говореше по телефона в преддверието. Виктор се послуша.

— Кракът!... Да. Костта е счупена... Добре. По-бързо, чакаме ви.

Виктор видя през остъклената врата как тя постави слушалката и се затича нагоре по стълбите. Май че нещо около мокриците в нашия град в последно време не е наред. Някаква шумотевица се вдига около тях. Нещо са взели да пречат на всички, даже на директора на гимназията. Даже на Лола, спомни си той изведнъж. Май и тя ги проклинаше за нещо... Погледна към мокреца. Оня го наблюдаваше.

— Как се чувствувате? — попита Виктор.

Мокрецът мълчеше.

— Имате ли нужда от нещо? — запитва го Виктор, като повиши глас. — Глътка джин например?

— Не викайте каза мокрецът. — Чувам ви.

— Боли ли много? — съчувствено попита Виктор.

— А вие как мислите?

Изключително неприятен човек, помисли си Виктор. Всъщност какво ме интересува — срещнахме се, а после всеки по своя път. Сигурно много го боли...

— Нищо... — каза той. — Потърпете още малко. Ей сега ще дойдат да ви вземат.

Мокрецът нищо не отвърна, челото му се намръщи и той затвори очи. Заприлича на мъртвец — проснат и неподвижен под проливния дъжд. Диана изскочи от преддверието с лекарска чанта, седна до него и взе да прави нещо на счупения крак. Мокрецът тихо запъшка, но Диана

не изрече няколко успокоителни думи, както обикновено правят лекарите в такива случаи.

— Да ти помогна ли? — попита Виктор.

Тя не отвърна. Той стана и тогава Диана, без да извърща глава, рече:

— Почакай, не си тръгвай.

— Не си тръгвам — каза Виктор.

Той гледаше как тя умело поставя шина на крака.

— Пак ще потрябваш — рече Диана.

— Не си тръгвам — повтори Виктор.

— А ако искаш, можеш да изтичаш догоре. Докато все още има време, изтичай, пийни нещо и после веднага се връщай.

— Нищо — каза Виктор. — Ще мина и без това.

После някъде иззад пелената на дъжда се дочу рев на мотор, светнаха фарове. Виктор видя един джип внимателно да завива към вратата. Джипът бързо стигна до стълбището и от него тронаво се измъкна Юл Голем със своето грубо наметало. Изкачи се по стъпалата, наведе се над мокреца и му хвана ръката. Мокрецът глухо каза:

— Никакви инжекции.

— Добре — рече Голем и погледна Виктор. — Носете го.

Виктор взе мокреца на ръце и го понесе към джипа. Голем го изпревари, отвори вратата и се пхна вътре.

— Дай го насам — рече той в тъмнината. — Не, с краката напред... По-смело... Придържай му гърба...

Той сумтеше и мърдаше в джипа. Мокрецът отново изръмжа и Голем му рече нещо неясно, а може би изруга нещо от рода на „И шестолъчки ще ви окачват“. После излезе навън, затвори вратата и докато сядаше зад волана, попита Диана:

— На тях обадохте ли се по телефона?

— Не отвърна Диана. — Да позвъня ли?

— Вече няма смисъл — каза Голем. — Ще вземат да се барикадират.

Джипът потегли, заобиколи цветната леха и се понесе по алеята.

— Да вървим — каза Диана.

— По-добре да поплуваме — рече Виктор.

Сега, когато всичко свърши, не чувствуваше нищо друго освен раздражение. В преддверието Диана го хвана под ръка.

— Няма нищо — каза тя. — Ей сега ще се преоблечеш, ще пийнеш водка и всичко ще започне да ти изглежда хубаво.

— Прогизнахме като мокри кокошки — сърдито се оплака Виктор. — И може би най-сетне ще ми обясниш какво се случи, а?

Диана уморено въздъхна.

— Ами нищо особено не е станало. Не биваше да забравяме фенерчето.

— А капаните по пътищата, при вас и те ли са нещо естествено?

— Кметът ги поставя, мръсникът неден...

Качиха се на втория етаж и тръгнаха по коридора.

— Той да не е луд? — попита Виктор. — Че това е престъпление. Или наистина е побъркан?

— Не, просто е мръсник и мрази мокриците.

— Забелязах това. И едно време не ги обичахме, но да слагаш капани... Какво толкова са им направили?

— Нали трябва някого да мразят — каза Диана. — Някъде мразят евреите, на друго място — негрите, а у нас мокриците.

Спряха пред една врата. Диана отключи, влезе и запали лампата.

— Чакай — каза Виктор, като се озърташе. — Къде ме доведе?

— Това е лабораторията — отвърна Диана. — Веднага идвам...

Виктор остана до вратата, наблюдаваше как тя ходи из огромната стая и затваря прозорците. Под прозорците тъмнееха локви.

— А какво е правил той там през нощта? — попита Виктор.

— Къде? — рече Диана, без да се обръща.

— На пътеката... Та ти знаеше, че е бил там?

— Да — каза тя. — В лепрозариума са зле с лекарствата и понякога идват при нас да молят...

Диана затвори последния прозорец и се разходи из лабораторията, като оглеждаше масите, отрупани с прибори и стъкленици.

— Ама че гадна работа — каза Виктор. — Що за държава е това? Където и да отидеш — навсякъде мръсотия и негодници... Да вървим, че ще замръзна.

— Ей сега — рече Диана.

Тя взе от един стол някаква тъмна дреха и я изтърси. Беше мъжки вечерен костюм. Диана грижливо го закачи в шкафа за

работното облекло. Откъде се появи тук този костюм? — помисли си Виктор. — При това ми е познат отнякъде...

— Ето готово — каза Диана. — Не знам ти какво смяташ да правиш, но аз ще се пъхна в горещата вана.

— Чакай малко, Диана — внимателно рече Виктор. — А кой беше този... дете имаше ей такъв нос... жълтоликият? С когото танцуваше.

Диана го хвана под ръка.

— Знаеш ли — каза след малко. — Това беше мъжът ми... Бившият ми мъж...

[1] Като всички ракообразни и мокриците дишат с помощта на хриле, които винаги трябва да са влажни. Затова щом попаднат на сухо място, мокриците бързо загиват. — Б.пр. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

— Отдавна не съм ви виждал в града — гъгниво рече хремавият Павор.

— Не е чак толкова отдавна — възрази Виктор. — Само два дни.

— Мога ли да поседна при вас или искате да бъдете само двамата? — попита Павор.

— Седнете — вежливо каза Диана.

Павор се настани срещу, нея и викна: „Сервитър, двоен коняк!“ Смрачаваше се. Портиерът взе да пуска завесите на прозорците. Виктор светна лампиона.

— Възхищавам ви се — рече Павор на Диана. — Да живеете в такъв климат и да запазите прекрасния тен на лицето си... — Той кихна. — Извинете. Тези дъждове ме съсипаха... Върви ли работата? — обърна се към Виктор.

— Трудно. Не мога да работя, когато е мъгливо — непрекъснато ми се иска да пийна.

— Какъв скандал сте направили при началника на полицията? — попита Павор.

— Ами, глупости — рече Виктор. — Търсех справедливост.

— А какво се е случило?

— Тая гадина, кметът, организираше лов на мокрици с капани. Един се хванал и си счупил крака. Взех този капан, отидох в полицията и поисках да направят разследване.

— Тъй — каза Павор. — А после какво стана?

— В тоя град има много странни закони. Тъй като пострадалият не бил подал оплакване, смятат, че не е извършено никакво престъпление, а просто е било нещастен случай, за който никой освен пострадалия не е виновен. Казах на полицейския началник, че ще имам предвид тази работа, а той заяви, че съм го заплашвал. Тогава си тръгнах.

— А къде се е случило всичко това? — попита Павор.

— До санаториума.

— До санаториума ли? Че какво е търсил този мокрец около санаториума?

— Според мен това си е негова работа — рязко подметна Диана.

— Разбира се — каза Павор. — Просто се учудих... — Той се намръщи, примижа и звънко кихна. — Пфу, дяволска настинка. Моля да ме извините.

Бръкна в джоба си и извади голяма носна кърпа. Нещо се изхлузи след нея и изтрополи на пода. Виктор се наведе. Беше метален бокс. Той го вдигна и го подаде на Павор.

— Защо го мъкнете със себе си? — попита Виктор.

Заровил лице в носната кърпа, Павор гледаше бокса с почервенели очи.

— Това е заради вас — сподавено рече той и се изсекна. — Наплашихте ме с онази ваша история... А, между другото казват, че тук шетала някаква местна банда. Не знам банда ли е, хулигани ли са. А пък аз, да знаете, никак не обичам да ме бият.

— Често ли ви бият? — попита Диана.

Виктор я погледна. Тя седеше в креслото, преметнала крак връз крак, и пушеше със сведени очи. Горкият Павор, помисли си Виктор. Ей сега ще те разкарат... Пресегна се и придърпа полата ѝ на коленете.

— Мене ли? — каза Павор. — Нима имам вид на човек, който често яде бой? Тази работа трябва да се оправи. Сервитьор, още един двоен коняк!... Та още на следващия ден наминах в една работилница и там шлосерите на бърза ръка ми измайсториха това нещо. — С доволен вид той огледа бокса. — Хубава дяволийка, дори Голем я хареса...

— Така и не ви пуснаха в лепрозариума, нали? — попита Виктор.

— Не. Не ме пуснаха и както изглежда, няма да ме пуснат. Вече не вярвам да стане. Писах оплаквания до три департамента, а сега седя и измислям отчета. На каква сума възлизат долните гащи, които лепрозариумът е получил през миналата година. Отделно мъжките, отделно женските. Мъча се като грешен дявол.

— Пишете, че не им стигат лекарствата — посъветва го Виктор.

Павор учудено повдигна вежди, а Диана рече вяло:

— Вместо да се занимавате с тия драсканици, по-добре изпийте чаша горещо вино и се пъхнете в кревата.

— Разбрах намека — като въздъхна, рече Павор. — Ще се наложи да тръгвам... Знаете ли в коя стая съм? — попита той Виктор. — Защо не наминете някой път?

— Двеста двацет и трета — каза Виктор. — Непременно ще намина.

— Довиждане — рече Павор, като се надигна. — Желая ви приятна вечер.

Те го проследиха с очи как отива до бара, взема бутилка червено вино и тръгва към изхода.

— Много се раздрънка — каза Диана.

— Да — съгласи се Виктор. — Права си. Ама, кой знае защо, ми е симпатичен.

— А на мене — не — рече Диана.

— И доктор Р. Квадрига не го харесва. Интересно защо?

— Мутрата му е мръснишка — отвърна Диана. — Русокоса лисица. Знам ги тия. Истински мъже. Нито чест имат, нито съвест. Смятат всички за глупаци, с които могат да си играят, както си поискат.

— Виж ти каква стана! — учуди се Виктор. — Пък аз мислех, че точно такива мъже ти харесват.

— Сега няма мъже — възрази Диана. — Днес всички са или фашисти, или мухльовци.

— А аз какъв съм? — с интерес попита Виктор.

— Ти ли? Ами ти страшно обичаш мариновани миноги. И в същото време справедливостта.

— Вярно е. Но според мен това е хубаво.

— Не е лошо. Но ако ти се наложи да избираш, би избрал миногите, ето това е лошото. Имаш късмет, че си се родил с талант.

— Защо си толкова злобна днес? — попита Виктор.

— Аз изобщо съм злобна. Ти имаш талант, а аз — злоба. Ако на теб ти отнемат таланта, а на мене — злобата, ще останат две нули, които правят любов.

— От нула до нула има разлика — забеляза Виктор. — Ти даже нула да станеш, пак ще бъдеш хубава — стройна нула с прекрасно телосложение. И освен това, ако ти отнемат злобата, ще станеш добра, което, общо взето, не е лошо...

— Ако ми отнемат злобата, ще стана медуза. За да стана добра, трябва да заменят злобата ми с добрина.

— Интересна работа — каза Виктор. — Обикновено жените не обичат много-много да разсъждават. Но щом започнат, стават невероятно категорични. От къде на къде всъщност реши, че си натъпкана само със злоба и в тебе няма и капчица добрина? Няма такова нещо на този свят. И добрина има в тебе, само че злобата я засенчва. Във всеки човек всичко е смесено по малко, а животът изтласква от тази смес на повърхността само някоя съставка...

В залата нахълта младежка компания и веднага стана шумно. Младежите се държаха непринудено: наругаха сервитъора, погнаха го за бира, настаниха се на масичката в далечния ъгъл и започнаха гръмогласно да разговарят и да се хият с цяло гърло. Като прищракваше с пръсти и ритмично се поклащаше, едър набит дангалак с дебели бърни и розови бузи пое към бара. Теди му наля нещо. Той протегна ръка с разперено кутре, хвана чашата с два пръста, обърна се с гръб към тезгяха, опря лакти на него и скръсти крака, като огледа победоносно празната зала. „Здрасти, Диана! — изрева той. — Как е животът?“ Диана равнодушно му се усмихна.

— Този пък що за чудо е? — попита Виктор.

— Някой си Фламин Ювента — отвърна Диана. — Племенник е на полицейския началник.

— Някъде съм го виждал — рече Виктор.

— Да върви по дяволите — нетърпеливо каза Диана. — Всички хора са медузи и нищо смесено няма в тях. От време на време можеш да срещнеш някои истински, които си имат нещо свое — добрина, талант, злоба... Ако им го отнемеш, нищо няма да остане, ще станат медузи като всички. Ти май си въобрази, че ми харесваш с твоето пристрастие към миногите и справедливостта? Глупости. Талантлив си, написал си книги, известен си, а колкото до другото — ти си същият заспал мухльо като всички останали.

— До такава степен не си права — заяви Виктор, — че дори не се обиждам. Но продължавай, лицето ти се променя по много интересен начин, когато говориш. — Той запали цигара и подаде пакета на Диана. — Продължавай.

— Медузи — каза тя тъжно. — Хлъзгави, глупави медузи. Сноват насам-натам, лазят, стрелят. И те не знаят какво искат, нищо не умеят да правят, нищо не обичат истински... като червеи в помийна яма...

— Това е неприлично — каза Виктор. — Несъмнено сравнението е много образно, но никак не е привлекателно. И изобщо — това са изтъркани приказки. Диана, мила моя, откога стана толкова дълбокомислена? Миналия век би могла да говориш така, и то в провинцията... Обществото поне щеше превзето да се стъписа и бледни юноши с пламтящи очи щяха да се влачат по петите ти. Ала днес всичко това е очевидно. Сега вече всички знаят какво е човекът. Въпросът е какво да правим с човека. Ама трябва да си признаем, че и този въпрос вече ни е втръснал.

— А какво правят с медузите?

— Кои? Медузите ли?

— Ние.

— Доколкото знам — нищо. Май правят от тях консерви.

— Е, стига толкова — каза Диана. — Ти успя ли да поработиш тези дни?

— Има си хас! Написах страшно трогателно писмо на моя приятел Роц-Тусов. Ако след това писмо не настани Ирма в пансион, значи за нищо не ставам.

— И това ли е всичко?

— Да — каза Виктор. — Всичко останало изхвърлих.

— Боже мой! — рече Диана. — А аз през цялото време се грижех за теб, стараех се да не ти преча, и Росшепер отпъждах...

— Изкъпа ме във ваната — напомни Виктор.

— Къпах те във ваната и те поих с кафе...

— Чакай малко — каза Виктор. — Ама нали и аз те къпах...

— Все едно.

— Как така — „все едно“? Мислиш, че ми е лесно да работя, след като съм те къпал в банята, а? По шест различни начина описах тази процедура и всичките нищо не струваха.

— Дай да ги прочета.

— Те са само за мъже — рече Виктор. — Освен това ги изхвърлих, нали ти казах? И изобщо — в тях имаше толкова малко патриотизъм и национално самосъзнание, че тъй и тъй не биваше на никого да ги показвам.

— Я ми кажи, ти как правиш — първо пишеш, а после прибавяш националното самосъзнание, така ли?

— Не — каза Виктор. — Отначало се постарavam националното самосъзнание да ме обземе до дъното на душата ми: чета речите на господин Президента, зубря наизуст героични саги, ходя на патриотични събрания. После, когато започна да усещам, че вече ще се пръсна, не когато започне да ми се повдига, а когато усетя, че ще се пръсна — се залавям за работа... Давай да говорим за нещо друго. Например какво ще правим утре.

— Утре имаш среща с гимназистите.

— Тя ще свърши бързо, а после?

Диана не отвърна. Беше се загледала покрай него. Виктор се обърна... Към тях идваше мокрець с цялото си великолепие: черен, мокър, с превръзка на лицето.

— Здравейте — каза той на Диана. — Голем още ли не се е върнал?

Виктор се изуми как се беше променило лицето на Диана. Като на старинна картина. Даже не беше лице от картина, а от икона. Чертите са странно застинали, да се чудиш дали е замисъл на голям майстор, или просто безсилие на занаятчия. Диана не отвърна. Тя мълчеше и мокрецьът също мълчаливо я гледаше, и в това мълчание нямаше никаква неловкост — те бяха заедно, а Виктор и всички останали бяха отделно. На Виктор това никак не му хареса.

— Голем сигурно ей сега ще дойде — високо каза она.

— Да — рече Диана. — Седнете. Почакайте го.

Гласът ѝ беше обикновен и тя равнодушно се усмихваше на мокреца. Сега всичко си беше както трябва — Виктор беше с Диана, а мокрецьът и всички останали — отделно.

— Заповядайте — весело рече Виктор и посочи креслото на доктор Р. Квадрига.

Мокрецьът седна и положи на коленете си ръцете с черни ръкавици. Виктор му наля коняк. С небрежен жест като по навик мокрецьът взе чашата, разклати я нагоре-надолу, сякаш я претегляше, и отново я постави на масата.

— Надявам се, че не сте забравили? — попита той Диана.

— Да — отвърна Диана. — Да, ей сега ще го донеса. Виктор, дай ми ключа от стаята, веднага се връщам.

Тя взе ключа и бързо се отправи към изхода. Виктор запали цигара. Какво става с теб, приятелю? — рече на себе си. Много неща

взеха да ти се привиждат напоследък. Един такъв изнежен си станал, чувствителен... Ревнив. А няма смисъл. Всичко това изобщо не те засяга — всички тия бивши съпрузи и всички тия странни познанства... Диана си е Диана, а ти си си ти. Росшепер импотентен ли е? Импотентен е. Ами и тебе това те чака... Знаеше, че всичко не е толкова просто, че някаква отрова вече е проникнала в него, но си рече: достатъчно. И в момента, днес, засега успя да убеди себе си, че наистина стига толкова.

Мокрецьт седеше срещу него, неподвижен и странен като чучело. От него се носеше дъх на влага и на още нещо — някаква болнична миризма. Можеше ли да ми мине през ума, че някога ще стоя с мокрец на една маса в ресторант? Прогресът, момчета, малко по малко мърда нанякъде. Или пък вече сме станали всеядни: най-сетне се осъзнали, че всички хора са равни? О, човечество, приятели мои, гордея се с вас. А вие, сър, бихте ли разрешили на дъщеря си да се ожени за мокрец?

— Казвам се Банев — представи се Виктор и попита: — Как се чувствува вашият... пострадалият? Този, който попадна в капана?

Мокрецьт бързо извърна глава към него. Сякаш гледа иззад бруствер, помисли си Виктор.

— Задоволително — сухо отвърна мокрецьт.

— На негово място бих подал оплакване в полицията.

— Няма смисъл — каза мокрецьт.

— Защо пък? — попита Виктор. — Не е задължително да се оплаче в местната полиция, може да се обърне към окръжната...

— На нас не ни е нужно.

Виктор вдигна рамене.

— Всяко ненаказано престъпление поражда ново престъпление.

— Да. Но нас това не ни интересува.

Помълчаха. После мокрецьт рече:

— Казвам се Зурзмансор.

— Прочута фамилия — вежливо каза Виктор. — Не сте ли роднина на Павел Зурзмансор? Социолога.

Мокрецьт притвори очи.

— Даже не сме съименници — каза той. — Научих, Банев, че утре ще говорите в гимназията...

Виктор не успя да му отговори. Зад гърба му някой побутна креслото и наперен баритон рече:

— Ей ти, зараза, махай се отгук!

Виктор се обърна. Над него се беше надвесил бърнестият Фламин Ювента, или как му беше името, с една дума — племенникът. Виктор се загледа в него не повече от секунда и веднага усети силно раздражение.

— На кого говорите, млади човече? — осведоми се той.

— На вашия приятел — любезно го осведоми Фламин и отново изрева: — На тебе говоря, мокра гадино!

— Един момент — каза Виктор и стана.

Самодоволно ухилен, Фламин Ювента го гледаше от горе на долу. Такъв един млад Голиат в спортна куртка, блестяща с многобройните си емблеми; най-обикновен наш, роден щурмфюрер, сигурна опора на нацията с гумена палка в задния джоб, страшилище за левите, десните и умерените. Виктор протегна ръка към вратовръзката му и като си придаде вид на загрижен, любопитно запита: „Къде сте се изцапали така?“ И когато младият Голиат машинално наведе глава, за да види къде се е изцапал, Виктор здраво стисна с два пръста носа му. „Оу!“ — стъписан извика младият Голиат и се опита да се измъкне, но Виктор не го пусна, а известно време старателно и с ледена наслада дърпа и усуква този нахакан здрав нос, като подмяташе: „Дръж се прилично, сополанко, племенниче, щурмоваче въшливо, кучи сине, простаче недно...“ Позицията му беше изключително удобна: младият Голиат отчаяно се опитваше да го ритне, но между тях беше креслото, младият Голиат размахваше юмруци във въздуха, но ръцете на Виктор бяха по-дълги и той продължаваше да върти, да усуква, да тегли и да мачка носа му, докато една бутилка не профуча над главата му. Тогава Виктор се огледа: като избутваше масите и събаряше креслата, към него с трясък се носеше цялата банда — бяха петима, при това двама от тях — доста едри. За миг пред очите му всичко застина като на снимка — черният Зурзмансор, отпуснат спокойно в креслото; Теди, разперен високо над тезгяха в момента, когато го прескача; Диана с бял пакет в ръце по средата на залата; някъде назад, край вратата — свирепото мустакато лице на портиера; а съвсем близо до него — злобните мутри със зиналите уста. След това кадърът се раздвижи и започна филмът.

От първия дангалак Виктор се отърва много лесно, като го цапардоса в скулата. Той изчезна и известно време не се появи. Но другият дангалак уцели Виктор в ухото. Още някой го удари с изпъната длан в бузата, явно не беше успял да улучи гърлото му. Друг пък — дали не беше освободилият се Голиат? — се нахвърли отгоре му изотзад. Това беше най-груб и безцеремонен уличен побой, опората на нацията. Само един от тях владееше бокса, останалите изгаряха от желание не толкова да се бият, колкото да осакатяват: да извадят око, да разкъсат уста, да ритат в слабините. Ако Виктор беше сам, щяха да го осакатят, но отзад тичаше Теди, който свято тачеше златното правило на биячите по баровете — всяко сбиване да се потушава в зародиш, а отстрани се появи Диана, Бяната Диана, озъбена от омраза, неприличаща на себе си, вече без белия пакет, а с тежка дамаджана в ръце; навреме пристигна и портиерът, макар и възрастен, но ако се съди по ловкостта му, опитен войник — той действуваше с връзката ключове, сякаш тя беше ремък с щик, пъхнат в ножницата. Така че, когато от кухнята притичаха двама сервитьори, вече нямаше какво, да правят... Племенничето избяга, като забрави на масата транзистора си. Един от юнаците остана да лежи под масата — беше този, когото Диана тръшна на пода с дамаджаната, а останалите четирима Виктор и Теди буквално изнесоха от залата на юмруците си, като се насърчаваха един друг със сърцати възгласи, погнаха ги през преддверието и с ритници ги изхвърлиха през въртящата се врата. По инерция и те самите излетяха навън и едва там, под дъжда, осъзнаха пълната си победа и се поуспокоиха.

— Келяви сополанковци — каза Тели, като запали едновременно две цигари — за себе си и за Виктор. — И те навици имат вече — всеки четвъртък беснеят. Миналия път ги изтървах за малко и строшиха две кресла. А кой ще плаща? Аз!

Виктор опипваше подпухналото си ухо.

— Племенничето си отиде — рече той със съжаление. — Така и не можах да го спипам като хората.

— И по-добре — делово каза Теди. — По-хубаво е да си нямаш вземане-даване с тоя, бърнестия. Знаеш кой му е чичо, пък и той самият е... Опора на отечеството и реда или как беше там... А ти, господин писателю, доста нахакан си станал, я как млатиш. Помня

какво хилаво хлапе беше — като те плеснеха, под масата се завираше. Браво!

— То такава ми е професията — въздъхна Виктор. — Последница от борбата за съществуване. У нас нали знаеш как става — всички се нахвърлят върху един. А господин Президента е за всички.

— Ама и до бой ли стигате? — протодушно се учуди Теди.

— А ти как мислиш! Като напишат за тебе хвалебствена статия, че не си бил пропит от националното самосъзнание, и тръгваш да търсиш критика, а той вече е с компания — и всички са едни такива млади буйни и сприхави здравеняци, деца на Президента...

— Не може да бъде — влезе му в положението Теди. — И как свършва цялата работа?

— Различно. Кога добре, кога зле.

Пред входа спря джип, вратите се отвориха и като се прикриваха под едно наметало, под дъжда излязоха младият мъж с големите очила и куфарчето, придружен от върлината. Някак професионално, с много голям интерес върлината наблюдаваше как портиерът изхвърля през въртящата се врата последния побойник, който още не беше дошъл съвсем на себе си. „Жалко, че го нямаше този — прошепна Теди, като посочи с очи върлината. — Виж, той е майстор! Не е като твоите критици. Този е професионалист, ясно ли ти е?“ „Ясно ми е“ — също шепнешком му отвърна Виктор. Младият мъж с куфарчето и върлината притичаха в ситен тръс покрай тях и се шмугнаха във входа. Голем щеше да ги последва, без да бърза, и вече се усмихваше отдалеч на Виктор, но на пътя му се изпречи господин Зурзмансор с белия пакет под мишница. Той полугласно му рече нещо, след което Голем престана да се усмихва и се върна в колата. Зурзмансор се вмъкна на задната седалка и джипът потегли веднага.

— Ех! — каза Теди. — Напразно се бихме, господин Банев. Хората заради него кръвта си проливат, а той се качи в чужда кола и замина.

— Не говори така, Теди — рече Виктор. — Остави болния и нещастен човек, днес е той, утре можеш да бъдеш ти. Ние с тебе сега ще отидем и ще си пийнем, а него го откарала в лепррзариума.

— Знаем ние къде го откараха! — не се примири Теди. — Ех, писателю, нищо не разбираш от нашия живот.

— Откъснал съм се от нацията, я?

— Не знам дали от нацията или не от нацията, ама от нашия живот нищо не разбираш. Я поживей малко при нас и ще видиш: колко години вече дъждове ваят, на полето всичко изгни, децата ги изтървахме, разхайтиха се... Абе какво да ти разправам — знаеш ли, че в града нито една котка не е останала и сега от мишки не можем да се отървем... Еех! — махна с ръка той. — Давай да вървим!

Върнаха се в преддверието. Портиерът вече беше заел своя пост и Теди го попита:

— Е? Много ли изпотрошиха?

— Ами — отвърна портиерът. — Можем да смятаме, че ни се размина. Един лампион са счутили, стената са оплескали, ама аз на тоя... на последния му прибрах парите. Ето ги на, вземи ги!

Като броеше в движение парите, Теди влезе в ресторанта. Виктор го последва. В залата отново цареше спокойствие. Младият мъж с големите очила и върлината вече скучаеха пред бутилка минерална вода, като меланхолично поглъщаха типовата вечеря от менюто. Диана седеше на предишното си място, много живнала и много красива, и дори се усмихваше на заелия своето кресло доктор Р. Квадрига, когото обикновено не може да търпи. Пред Р. Квадрига имаше бутилка ром, но той все още беше трезвен и затова изглеждаше странно.

— Честита Виктория — мрачно приветствува той Виктор. — Съжалявам, че не присъствувах на всичко поне като мичман.

Виктор рухна в креслото.

— Ама че красиво ухо — рече Р. Квадрига. — Как успя да се сдобиеш с него? Като гребен на петел е.

— Коняк! — настойчиво помоли Виктор и Диана му наля коняк. — На нея и само на нея съм задължен за своята Виктория — посочи той Диана. — Плати ли за дамаджаната?

— Тя не се счупи — каза Диана. — Ти за каква ме мислиш? Ама как се строполи оня! Боже мой, колко красиво се свлече на земята! Де всичко да ставаше така...

— Да започваме — мрачно каза Р. Квадрига и си наля пълна чаша ром.

— Търкулна се като манекен — рече Диана. — Като кегла... Виктор, ти успя ли да останеш здрав и читав? Видях как те риташа.

— Най-важното е здраво и читаво — отвърна Виктор. — Специално го кътах.

Доктор Р. Квадрига шумно изсмука последните капки ром от чашата, също както каналът на мивката изсмуква остатъка от водата след измиването на съдовете. Очите му веднага станаха сънливи.

— Ние се познаваме — побърза да каже Виктор. — Ти си доктор Рем Квадрига, а аз съм писателят Банев.

— Престани — рече Р. Квадрига. — Съвсем трезвен съм. Но ще се напия до козирката. Това е единственото, в което съм сигурен сега. Не можете да си представите, но когато дойдох тук преди половин година, не слагах дори капка в устата си. На мен ми е абсолютно забранено да пия, а сега пия по двайсет и четири часа в денонощието... Абсолютно на никого не съм потребен. Такова нещо не ми се беше случвало. Дори писма не получавам, защото старите ми приятели са прибрани без право на кореспонденция, а новите са неграмотни...

— Не ща да слушам никакви държавни тайни — каза Виктор. — Аз съм неблагоприятен.

Р. Квадрига отново напълни чашата си и взе да пие рома на малки глътки, като истинал чай.

— Така действа по-добре — заяви той. — Опитай, Банев. Един ден ще ти потрябва... Няма защо да ме гледате по този начин! — Внезапно се обърна разгневен към Диана. — Ще ви моля да прикривате малко чувствата си! А ако не ви харесва...

— Я по-тихо, по-тихо! — каза Виктор и Р. Квадрига се умърлуши.

— Те изобщо не разбират какво става в душата ми — жално рече той. — Никой. Само ти нещичко разбираш. Само ти винаги си ме разбирал. Ама си много груб, Банев, и винаги си ме наранявал. Целият съм в рани... Те сега се страхуват да ме ругаят, сега само ме хвалят. Щом ме похвали някой мерзавец, в душата ми се отваря рана. Похвали ли ме друг мръсник — друга рана се отваря. Но сега всичко това е минало. Те още нямат представа... Знаеш ли какво, Банев! Тази жена с теб е прекрасна... Моля те... Помоли я да дойде при мен в ателието... Не бе, глупак! Като модел! Нищо не разбираш, та аз десет години търся такъв модел...

— Трябваш му за алегорична картина — обясни Виктор на Диана. — „Президента и Вечно младата нация“...

— Глупак — тъжно рече доктор Р. Квадрига. — Всички мислите, че се продавам... Е, вярно, имаше такова нещо! Но аз вече не рисувам президенти... Искам да направя автопортрет! Разбираш ли?

— Не — призна си Виктор. — Не разбирам. Искаш да нарисуваш свой портрет с Диана, така ли?

— Глупак — каза Р. Квадрига. — Това ще бъде лицето на художника...

— Има предвид задника ми — обясни Диана на Виктор.

— Лицето на художника! — повтори Р. Квадрига. — Та нали и ти си художник... И всички, които са прибрани без право на кореспонденция... и всички, които са затворени без право на кореспонденция... и всички, които живеят в моя дом... тоест те не живеят там... Знаеш ли, Банев, страхувам се. Нали съм те молил: Ела, поживей малко при мен. Имам вила с фонтан... А човекът, който се грижеше за градината, избяга. Страхливец... Не мога да живея сам в нея, по-добре в хотела... Мислиш, че пия, защото съм се продал, нали? Да имаш да вземаш, това не ти е да пишеш модни романи... Поживей малко при мен и ще разбереш... Може би дори ще ги познаеш. Може пък те изобщо да не са мои познати, може да са твоите познати. Тогава ще знам защо не ме познават... Ходят боси... смеят се... — Изведнъж очите му се напълниха със сълзи. — Господа! Какво щастие, че с нас не е онзи Павор! За ваше здраве.

— Наздраве — каза Виктор и двамата с Диана се спогледаха. Диана наблюдаваше Р. Квадрига с гнусливо безпокойство. — Никой тук не обича Павор — каза Виктор. — Той е някакъв изрод.

— Тиха вода — каза доктор Р. Квадрига. — Подскача като жаба. Дрънкало. И винаги мълчи.

— Просто вече е готов — каза Виктор на Диана. — Няма нищо страшно...

— Боже мой! — рече доктор Р. Квадрига. — Мадам! Длъжен съм да ви се представя! Рем Квадрига, доктор хонорис кауза.

ПЕТА ГЛАВА

Виктор отиде в гимназията половин час преди определеното време, но Бол-Кунац вече го чакаше. Впрочем момчето беше тактично, то само съобщи на Виктор, че срещата ще се проведе в актовата зала, и тутакси го остави сам, като обясни, че има неотложна работа. Виктор тръгна да се разхожда по коридорите, като надничаше в празните стаи и вдъхваше забравените миризми на мастило, тебешир и вечния прахоляк, мириса на схватките „до първа кръв“ и мъчителните разпити пред черната дъска; дъха на затвор, безправие и лъжа, въздигнати в принципи. През цялото време се надяваше, че в паметта му ще изплуват някакви сладки спомени за детството и юношеството, за рицарството, за другарството, за първата чиста любов, но нищо не излизаше, макар че се стараяше и беше готов да изпадне в умиление при първата възможност. Всичко тук си беше както едно време — и светлите, вмирисани на застоял въздух класни стаи, и изподраните черни дъски, и чиновете с изрязаните и оцветени инициали и апокрифните надписи за жената и дясната ръка, и затворническите стени, боядисани до половината в яркозелено, и падналата мазилка в ъглите — всичко изглеждаше както преди омразно, гадно, внушаващо злоба и безнадеждност.

Намери своята класна стая и макар и не веднага, откри и своето място до прозореца, но чинът не беше същият, само на перваза все още се виждаше дълбоко изрязаната емблема на Легиона на свободата и той ясно си спомни лудешкия ентузиазъм на онези години, бяло-червените ленти на ръкавите, тенекиените спестовни касички „За фонда на Легиона“, яростните кървави схватки с червените и портретите във всички вестници, във всички учебници, на всички стени — с онова лице, което тогава изглеждаше изразително и прекрасно, а сега беше посърнало, тъпо, приличаше на свинска зурла с огромна озъбена паст, от която хвърчаха слюнки. Бяха толкова млади, толкова посредствени и толкова еднакви... И глупави, и сега не ти е драго, че си бил толкова глупав, не се радваш, че си поумнял, а само те

изгаря срам за онова, тогавашното посредствено и енергично пале, което си бе въобразило, че е ярък, незаменим избраник... Изплуваха и срамните детски копнежи, и мъчителният страх пред момичето, с което вече си се хвалил наляво и надясно и сега просто няма как да биеш отбой, а на другия ден върху теб се изсипва оглушителният гняв на баща ти и ушите ти парят, и на всичко това му казват щастливо време: на посредствеността, копнежите, ентузиазма... Лоша работа, помисли си той. А ако изведнъж след петнайсет години се окаже, че и сега съм посредствен, че и сега — също както в детството — не съм свободен, нещо повече, сега е по-лошо, защото вече се смятам за възрастен, за достатъчно много знаещ и доста препатил, та имам основания да бъда самодоволен и право да съдя другите.

Скромност и само скромност. Бъди скромен до самоунижение... и говори само истината, никога не лъжи, поне самия себе си, но това е ужасно: да се самоунижаваш, когато наоколо има толкова идиоти, развратници и лъжци, които ламтят за изгода, когато даже най-добрите са нашарени с петна като прокажени... Искаш ли отново да станеш млад? Не. А искаш ли да поживееш още петнайсет години? Да. Защото е хубаво да се живее. Дори когато ти нанасят удари. Само да имаш възможност да им отвърнеш... Е, добре. Стига толкова. Спираме до заключението, че истинският живот е начин на съществуване, който ти позволява да отговаряш на удара с удар. А сега да вървим и да видим какви са станали...

В залата имаше доста много деца и цареше обичайната врява, която стихна, щом Бол-Кунац доведе Виктор на сцената и го настани да седне под огромния портрет на Президента — подарък от доктор Р. Квадрига — зад масата, застлана с червено-бяла покривка. После Бол-Кунац отиде до края на сцената и каза:

— Днес ни гостува известният писател Виктор Банев, който е роден в нашия град. — Той се обърна към Виктор: — Как ще ви бъде по-удобно, господин Банев, да ви задаваме въпросите от мястото си или да ви ги пращаме в писмен вид?

— Все ми е едно — лекомислено каза Виктор. — Само да са повечко.

— В такъв случаи, моля, имате думата.

Бол-Кунац скочи от сцената и седна на първия ред. Виктор си почеса веждата, като оглеждаше залата. Имаше петдесетина души —

момчета и момичета на възраст от десет до четиринайсет години — и те го гледаха спокойно, в очакване да започне. Май че тук са се събрали само вундеркинди, мимоходом си помисли той. На втория ред отляво видя Ирма и ѝ се усмихна. И тя му отвърна с усмивка.

— Учих в същата тази гимназия — започна Виктор — и точно на тази сцена веднъж ми се случи да играя Озрик^[1]. Не знаех ролята и ми се наложи да я измислям по време на представлението. Това беше първото нещо, което съчиних в моя живот, без над главата ми да виси заплахата от двойка. Говори се, че сега ви било по-трудно да се учите, отколкото по мое време. Казват, че трябвало да изучавате нови предмети и това, което ние минавахме за три години, вие трябвало да го минете за една. Ала вие навярно не забелязвате, че е станало по-трудно. Учените предполагат, че човешкият мозък е в състояние да побере много повече информация, отколкото му се струва на обикновения човек на пръв поглед. Въпросът е да умеем да напъхаме тези данни в мозъка... — Аха, помисли си той, сега ще им разкажа за хипнопедията. Но в този момент Бол-Кунац му предаде бележка: „Няма нужда да ни разказвате за постиженията на науката. Говорете с нас като с равни. Валерианс, 6-и клас.“ — Да — каза Виктор — Един от вас — Валерианс от шести клас — ми предлага да разговаряме като равни и ме предупреждава да не говоря за постиженията на науката... Трябва да ти кажа, Валерианс, че наистина имах намерение сега да ви говоря за постиженията на хипнопедията. Но с удоволствие ще се откажа от своето намерение. Все пак съм длъжен да ви обясня, че повечето от възрастните, с които съм разговарял като равен с равен, имат само смътна представа за хипнопедията. — Беше му неудобно да говори седнал, затова стана и се заразхожда по сцената. — Трябва да ви призная, деца, че не обичам да се срещам с читатели. Обикновено човек изобщо не може да разбере с какви читатели си има работа, какво искат те от него и какво всъщност ги интересува. Затова всеки път се старая да превръщам тези срещи, така да се каже, във вечери на въпроси и отговори. Понякога резултатът е доста приятен. Предлагам първо аз да задавам въпроси. И така... Всички ли са чели моите произведения?

— Да — отзоваха се детски гласове. — Чели сме ги... Всички...

— Чудесно — озадачен рече Виктор. — Поласкан съм, макар и да съм учуден. Но добре, да продължим... Желаете ли да научите как

съм написал някой от моите романи?

Последва кратко мълчание, след което в средата на залата се надигна слабичко пъпчиво момче, каза „не“ и седна.

— Радвам се — рече Виктор. — По-добре е така, защото въпреки ширещото се мнение, в това как е написан един роман няма нищо интересно. Да продължим нататък... Желаят ли уважаемите слушатели да научат какви ми са творческите планове?

Бол-Кунац стана и вежливо каза:

— Знаете ли, господин Банев, по-добре ще бъде да обсъдим въпросите, непосредствено свързани с техниката на вашето творчество, в края на разговора, когато вече сме получили обща представа за вашите възгледи.

Той седна. Виктор пъхна ръце в джобовете и отново се заразхожда по сцената. Започна да става интересно или поне срещата бе необичайна.

— Може би ви интересуват някои забавни истории от литературния свят? — опипа почвата той. — Как ходих на лов с Хемингуей. Как Еренбург ми подари руски самовар. Или какво ми рече Зурзмансор, когато се видяхме веднъж в трамвая...

— Наистина ли сте се срещали със Зурзмансор? — попитаха от залата.

— Не, шегувам се — каза Виктор. — И така, интересуват ли ви такива истории?...

— Може ли един въпрос? — изправи се едно пъпчиво момче.

— Да, разбира се.

— Какви бихте искали да бъдем след време?

Без пъпки, тутакси му хрумна на Виктор, но той пропъди тази мисъл, защото разбра, че става горещо. Въпросът беше силен. Бих искал някой да ми каже какъв ми се ще да бъда сега, помисли си той. Но трябваше да отговори.

— Умни — рече той напосоки. — Честни. Добри... Бих искал да си обичате работата... и да работите само за благо на хората. (Ама че глупости взех да дрънкам, но какво да правя?) Ей на, горе-долу такива си представям, че ще станете...

Залата тихо зашумя, после някой попита, без да става:

— Наистина ли смятате, че войникът е по-важен от физика?

— Аз? — възмути се Виктор.

— С такова впечатление останах, когато прочетох вашата повест „Бедата идва нощем“.

Говореше един светлорус бръмбазък, който я имаше, я нямаше десет години. Виктор изпъшка. „Бедата“ независимо дали беше добра или лоша книга, в никакъв случай не беше детска. Тя до такава степен не беше за деца, че нито един критик не можа да разбере за какво става дума всъщност: всички я смятаха за порнографско четиво, подронващо морала и националното самосъзнание. А най-ужасното беше друго. Този светлорус бръмбазък имаше основания да смята, че авторът на „Бедата“ намира войника „по-важен“ от физика — поне в някои отношения.

— Работата е там — искрено развълнуван рече Виктор, — че... как да ти кажа... Всичко може да се случи на този свят.

— Изобщо нямам предвид физиологията — възрази светлорусият бръмбазък. — Говоря за общата концепция на книгата. Може би „по-важен“ не е точната дума...

— И аз нямам предвид физиологията — рече Виктор. — Искам да кажа, че човек може да изпадне в положение, когато равнището на знанията няма значение.

Бол-Кунац пое от залата и му предаде две бележки: „Можем ли да смятаме някой човек за добър и честен, ако работата му е свързана с приготовления за война?“ и „Кой човек според вас е умен?“ Виктор започна с втория въпрос — той беше по-прост.

— Умен човек — рече той — е този човек, който съзнава несъвършенството, ограничеността на своите знания, стреми се да ги попълни и успява да прави това... Съгласни ли сте с мен?

— Не — надигна се едно хубаво момиче.

— Защо?

— Вашето определение не е функционално. Като се ползва от него, всеки глупак може да реши, че е умен. Особено ако околните подкрепят неговото мнение.

Да, помисли си Виктор. Почувствува, че го обзема лека паника. Това не ти е да разговаряш с братята-писатели.

— До известна степен сте права — каза той, като неочаквано за себе си премина на „вие“. — Но работата е там, че понятията „глупав“ и „умен“ поначало са исторически, или по-скоро субективни понятия.

— Значи вие самият не се наемате да разграничите глупака от умния човек? — обади се от задните редове мургаво същество с дивни библейски очи, остригано до голо.

— Защо не — рече Виктор. — Наемам се. Но не съм сигурен, че винаги ще бъдем на едно мнение. Има един стар афоризъм, който гласи: глупакът просто е човек, който мисли другояче... — Обикновено тази шеговита поговорка предизвикваше смях сред слушателите, но този път залата мълчаливо очакваше да продължи. — Или който чувствава нещата другояче — добави Виктор.

Остро усещаше разочарованието в залата, но не знаеше какво още да каже. Не можеше да влезе в контакт с тях. Обикновено слушателите лесно възприемат позицията на говорещия като своя, съгласяват се с неговите разсъждения и на всички им става ясно що за хора са глупците, като при това се подразбира, че тук, в тази зала, глупаци няма. В най-лошия случай аудиторията не се съгласява и се настройва враждебно, но и тогава човек лесно може да се измъкне, защото остава възможността да се подиграва и да осмива, а сам да спориш с мнозина не е трудно, защото противниците винаги си противоречат взаимно и сред тях все ще се намери някой, който вдига много шум и е толкова глупав, че можеш да се подиграеш с него за всеобщо удоволствие.

— Все още не всичко ми е ясно — каза хубавото момиче. — Вие искате да станем умни, тоест според вашия афоризъм трябва да мислим и да чувствуваме нещата като вас. Но аз съм чела всичките ви книги и открих в тях само отрицание. Нямаме никаква позитивна програма. От друга страна, вие бихте искали да работим за благо на хората. С една дума — за благо на тези мръсни и отвратителни типове, с които са пълни вашите книги. А нали вие отразявате действителността? Така ли е?

На Виктор му се стори, че най-сетне е напипал дъното под краката си.

— Вижте какво — рече той, — като казах, че ми се ще да работите за благо на хората, имах предвид да направите тъкмо така, че те да станат чисти и приятни. И това пожелание няма никакво отношение към моето творчество. В книгите си се мъча да изобразя всичко такова, каквото е, а не се опитвам да поучавам или да изтъквам какво трябва да правим. В най-добрия случай показвам накъде трябва

да насочим силите си, с какво трябва да се борим. Аз не зная как могат да се променят хората, ако знаех, нямаше да съм нашумял писател, а велик педагог или знаменит социален психолог. Художествената литература изобщо не бива да поучава или да ръководи хората, да предлага конкретни пътища или да създава конкретна методология. Да вземем например най-големите писатели. Прекланям се пред Лев Толстой, но само докато неговият своеобразен и уникален талант му позволява да отразява като огледало действителността. Но щом започне да ме учи да ходя бос и да си подлагам бузата, ме обзема мъка и съжаление... Писателят е прибор, който показва състоянието на обществото, и в нищожно малка степен — инструмент за изменение на това общество. Историята показва, че обществото се изменя не с литература, а с реформи или с картечници, а сега вече и с помощта на науката. Литературата в най-добрия случай показва в кого трябва да се стреля или какво трябва да се промени...

Той поспря за малко, защото си спомни, че има и други писатели — като Достоевски и Фокнър. Но докато обмисляше как да премине към въпроса за ролята на литературата в изучаването на най-скритите помисли на човека като отделна личност в обществото, от залата заявиха:

— Извинете, но всичко това е доста тривиално. Въпросът съвсем не е в това. Работата е там, че изобразяваните от вас индивиди изобщо не искат някой да ги променя. И после те са толкова отвратителни, толкова изхабени и толкова безнадеждни, че никой не би пожелал да ги промени. Разбирате ли, те не заслужават това. Нека по-добре се разложат съвсем — та те не играят никаква роля. Тогава за чие благо според вас сме длъжни да работим?

— Аха, ето накъде биете! — бавно каза Виктор.

Внезапно схвана: Боже мой, та тия сополанковци май сериозно мислят, че пиша само за изметта на обществото, че всички смятам за измет, та те нищо не са разбрали, пък и как да разберат, нали са деца, чудати деца, болезнено умни деца, но все пак са си деца, с детски жизнен опит и с детски знания за хората плюс купчината прочетени книги, с детски идеализъм и с детски стремеж грижливо да поставят всяко нещо на отделен рафт, като му прикачат табелка „добро“ и „лошо“. Също като братята-писатели...

— Подлъгах се по това, че говорите като възрастни — каза той. — Дори забравих, че не сте възрастни. Разбирам, че не е педагогично да ви говоря така, но се налага, защото иначе никога няма да се разберем. Цялата работа е там, че вие явно не можете да проумеете как някой небръснат, силно раздразнителен и вечно пиян мъж може да бъде забележителен човек, когото не можеш да не обичаш, пред когото се прекланяш и приемаш за чест да му стиснеш ръката, защото той е минал през такъв ад — страх да те хване само като си помислиш — и все пак е останал човек. Вие смятате всички герои от моите книги за мръсна измет, но това не е толкова страшно. Вие си мислите, че и аз се отнасям към тях като вас. Ето това е най-лошото. Лошо в смисъл, че така никога няма да се разберем...

Дявол го знае каква реакция очакваше на своето добродушно възражение. Дали, че ще започнат смутено да се споглеждат, или по лицата им ще грейне разбиране, или че някаква въздишка на облекчение ще се разнесе по залата като доказателство, че недоразумението благополучно се е разсеяло и сега всичко може да започне отначало на нова, по-реалистична основа... Във всеки случай нищо такова не стана. От задните редова отново се надигна момчето с библейските очи и попита:

— Не бихте ли могли да ни кажете какво е това прогрес?

Виктор се почувствува оскърбен. Ето на, помисли си, а после ще попитат може ли машината да мисли и има ли живот на Марс. Кръгът се затвори и нещата се върнаха по местата си.

— Прогресът — каза той — е движение на обществото към такова състояние, когато хората не се убиват, не се потискат и не се измъчват един друг.

— А с какво се занимават? — попита шишкото отдясно.

— Пият и си похапват квантум сатис^[2] — промърмори някой отляво.

— Защо не? — каза Виктор. — В историята на човечеството няма чак толкова много епохи, когато хората са можели да пият и да си похапват квантум сатис. За мен прогресът е движение към онова състояние, когато никого не потискат и никого не убиват... А с какво ще се занимават тогава хората — това, според мен, не е толкова съществено. Ако щете — за мен са важни необходимите условия за прогреса, а достатъчните условия са нещо, което си идва с времето...

— Позволете ми да кажа нещо — рече Бол-Кунац. — Нека разгледаме такава схема. Автоматизацията продължава да се развива със сегашните темпове. Тогава след няколко десетки години по-голямата част от активното население на Земята ще бъде изтласкано от производствените процеси и от сферата на обслужването като непотребно. Иначе животът е много хубав: всички са сити, никой никого не потиска, никой на никого не пречи... и никой на никого не е нужен. Разбира се, ще има неколкостотин хиляди души, които ще осигуряват безотказната работа на старите машини и ще създават нови, но останалите милиарди просто на никого няма да бъдат нужни. Добре ли ще бъде така?

— Не знам — каза Виктор. — Общо взето, такова бъдеще не е много хубаво... Някак си е обидно... Но съм длъжен да ви кажа, че все пак е по-добре от това, което виждаме сега. Така че въпреки всичко има известен прогрес.

Виктор се замисли.

— Знаете ли — каза той, — не мога да си го представя много добре, но ако говорим честно, не би било зле да опитаме.

— А можете ли да си представите човек, който решително не би искал да живее в такъв свят?

— Разбира се, че мога. Има хора и аз познавам някои от тях, на които ще им бъде скучно. Там властта е непотребна, няма кого да командуваш, няма за какво да потискаш. Наистина те едва ли биха се отказали — все пак това е толкова рядка възможност — да превърнат рая в свинарник... Така че май не мога.

— А на вашите герои, които толкова обичате, би ли им допаднало такова бъдеще?

— Да, естествено. Те заслужено биха намерили мир и спокойствие.

Бол-Кунац седна, но затова пък се изправи пъпчивият младок и като поклащаше печално глава, каза:

— Ето там е цялата работа. Не в това дали ние вникваме в реалния живот, или не, а в това, че за вас и за вашите герои такова бъдеще е напълно приемливо, но за нас то е гробище. Край на надеждите. Край на човечеството. Задънена улица. Ето затова казваме, че не желаем да хабим силите си, за да работим за благо на вашите зажаждали за мир и спокойствие типове, окаляни до ушите. На тях вече

никой не може да им вдъхне сили и енергия за истински живот. И независимо дали сте искали, или не, господи Банев, но вие ни показахте в своите книги — а аз напълно съм съгласен, че те са интересни, — та вие ни показахте не накъде да насочим силите си, а че сред човечеството няма накъде да насочим силите си, поне що се отнася до вашето поколение... Извинете, но вие сте се самоизяли, прахосали сте си силите в междуособни битки, за измислици и в борба с измислиците, която водите, като съчинявате нови измислици... Както пее един от героите ви: „Истина и лъжа, май сте лика-прилика, истината от вчера става лъжа, а вчерашната лъжа утре пък става най-чистата истина, най-простата истина.“ Ето така се мятате от една измислица към друга. Просто упорито не щете да повярвате, че вече сте мъртъвци, че със собствените си ръце сте създали свят, който е станал за вас надгробен паметник. Вие гнихте в окопите, взривяхте се под танковете, а на някого стана ли му по-добре от това? Вие хулете правителството и системата, сякаш не знаехте, че по-добро правителство и по-добра система вашето поколение... ами просто не заслужава. Вас ви биеха през лицето, а вие продължавахте неуморно да повтаряте и повтаряте, че човек по природа е добър... или още по-лошо — че човек звучи гордо. И кого ли не наричахте човек!

Пъпчивият оратор махна с ръка и седна. В залата се възцари мълчание. После той отново стана и рече:

— Като казах „вие“, нямах предвид лично вас, господин Банев.

— Благодаря ви — троснато рече Виктор.

Той започна да се дразни: този пъпчив сополанко нямаше право да говори толкова самоуверено, държеше се много нахално и безочливо... заслужаваше един по врата и да го изведе човек за ухото от залата. Усети, че е смутен — много от казаното беше истина и той също мислеше така, а сега изпадна в положението на човек, който трябва да защитава нещо, което ненавижда. Взе да се чувствава объркан — не му беше ясно как да се държи по-нататък, как да продължи разговора и има ли смисъл изобщо да продължава... Огледа залата и видя, че всички искат да чуят неговия отговор; че Ирма очаква как ще отговори; че всички тези луничави чудовища с розови бузи мислят еднакво, и пъпчивият безсрамник само изказа общото мнение, при това го изказа искрено, с дълбоко убеждение, а не защото вчера е прочел забранена книжка; че те наистина не изпитват и най-малкото

чувство на благодарност или поне на елементарно уважение към него, към Банев, затова, че е отишъл доброволец при хусарите и е настъпвал в конен строй срещу бронираните страшилища на „Рейнметал“ и едва не е пукнал от дизентерия, когато бяха в обкръжение, и е клал вражески войници на пост със саморъчно направен нож, а после, вече в цивилизацията, е цапнал по мутрата специалния пълномощник, който му бе предложил да подпише донос, и се е шлял без работа с дупка в белите дробове, и е взел да спекулира с плодове, макар да му бяха предлагали много изгодни длъжности... А всъщност защо са длъжни да ме уважават за всичко това? Затова, че настъпвах срещу танковете с гола сабя ли? Та нали човек трябва да бъде идиот, за да има правителство, което докарва армията до такова положение... В този миг изтръпна, като си представи колко много трябва да са си блъскали главите тези палета, за да стигнат напълно самостоятелно до изводите, до които възрастните стигат едва когато съвсем си съдерат кожата от гърбината, когато опустошат душата си и когато съсипят живота си и живота на мнозина около тях... пък и не всички, а само някои, а мнозинството и досега смятат, че всичко е било правилно и много хубаво, и ако трябва — готови са да започнат всичко отначало... Нима все пак са настанали нови времена? Той огледа залата почти със страх. Изглежда, бъдещето все пак бе успяло да проточи пипалата си до днешното време и това бъдеще беше студено и безжалостно, то плюеше на всички минали заслуги — и на истинските, и на привидните.

— Деца — каза Виктор, — вие сигурно не забелязвате, но сте жестоки. Наистина се ръководите от най-добри подбуди, но жестокостта винаги си е жестокост. И тя не може да породи нищо, освен нова мъка, нови сълзи и нови подлости. Имайте предвид това. И не си въобразявайте, че казвате нещо кой знае колко ново. Да се разруши старият свят и върху руините му да се изгради нов, е много стара идея. И нито веднъж досега тя не е довеждала хората до желания резултат. Онова, което в стария свят предизвиква най-силно желанието да бъде разрушено, най-лесно се приспособява към разрушителния процес, към жестокостта, към безпощадността, става необходимост за този процес и непременно се съхранява, става господар в новия свят и в крайна сметка — убива смелите разрушители. Гарван гарвану око не

вади, жестокостта не може да бъде унищожена с жестокост. Ирония и страдание, деца! Ирония и страдание!

Изведнъж всички в залата станаха на крака. Беше толкова неочаквано, та за миг на Виктор му хрумна налудничавата мисъл, че най-сетне е успял да каже нещо, което е поразило въображението на слушателите му. Но тутакси забеляза, че е влязъл мокрец — сух, лек, почти нематериален, сякаш беше сянка — и децата гледаха към него, и не просто го гледаха, а бяха устремени към него, а той сдържано се поклони на Виктор, промърмори някакво извинение и седна в края на реда, до Ирма, и всички деца седнаха, а Виктор гледаше Ирма и виждаше, че тя е щастлива, че се старее да не показва това, но удоволствието и радостта просто бликаха от нея. И преди да успее да се опомни, заговори Бол-Кунац:

— Страхувам се, че не ни разбрахте правилно, господин Банев — каза той. — Далеч не сме жестоки и дори ако сме жестоки от ваша гледна точка, то е само теоретично. Та нали изобщо не се каним да разрушаваме вашия стар свят. Просто имаме намерение да построим нов. А тъкмо вие сте жестоки, защото не можете да си представите, че може да се построи нещо ново, без да се разруши старото. А ние си представяме това много добре. Дори ще помогнем на вашето поколение да постигне своя рай, пийте и си похапвайте до насита. Трябва да се строи, господин Банев, само да се строи. Не е нужно да се разрушава, а само да се строи.

Най-сетне Виктор успя да откъсне поглед от Ирма и да се съсредоточи.

— Да — каза той. — Разбира се. Давайте, стройте. Аз съм на ваша страна. Днес ме смаяхте, но въпреки това съм с вас... Ако трябва, дори ще се откажа от пийването и похапването... Само не забравяйте, че се е налагало старите светове да се разрушават тъкмо защото са пречели... пречели са да се построи новото, не са обичали новото, задушавали са го...

— Днешният стар свят — загадъчно рече Бол-Кунац — няма да ни пречи. Той дори ще ни помага. Историята вече не се развива както досега, така че не се позовавайте на нейния ход.

— Какво пък, още по-добре — рече Виктор уморен. — Много се радвам, че всичко се подрежда толкова добре за вас...

Чудесни момчета и момичета, помисли си той. Странни, но чудесни. Жалко за тях, защото... ще пораснат, ще започнат да се задяват, да се размножават и ще тръгнат на работа за насъщния... Не, помисли си, изпаднал в отчаяние. Може пък да им се размине... Той грабна бележките от масата. Бяха се натрупали доста: „Що е факт?“, „Можем ли да смятаме някой човек за добър и честен, ако работата му е свързана с приготовления за война?“, „Защо пиете толкова много?“, „Какво мислите за Шпенглер?“...

— Тук има няколко въпроса към мен — каза той. — Не знам дали сега има смисъл...

Пъпчивият нихилист се надигна и рече:

— Знаете ли, господин Банев, нямам представа какви са тези въпроси, но работата е там, че всичко това, общо взето, не е важно. Ние всъщност искахме да се запознаем с някой известен съвременен писател. Всеки известен писател изразява идеологията на обществото, или поне на част от това общество, а ние трябва да познаваме идеолозите на съвременното общество. Сега знаем повече, отколкото знаехме преди срещата с вас. Благодаря ви.

Деца в залата се размърдаха, чуха се гласове: „Благодарим ви... Благодарим, господин Банев...“, повечето взеха да стават и да напускат местата си. Виктор стоеше, стиснал бележките в шепата си и се чувствуваше глупак; знаеше, че е изчервен, че видът му е объркан и жалък, но се съвзе, напъха бележките в джоба си и слезе от сцената.

Най-мъчно му беше, че така и не разбра как трябва да се отнася към тези деца. Те бяха нереални, те бяха невъзможни, тяхното отношение към това, което беше писал, и към това, което беше им наговорил сега, нямаше никакви допирни точки с щръкналите опашки, с разчорлените перчеми, с лошо измитите вратове, с изпонаранените тънички ръце, с пискливия шум наоколо. Сякаш за развлечение някаква сила беше съчетала в пространството детска градина и спор в научна лаборатория. Беше съчетала това, което не може да се съчетае. Навярно така се е чувствувала по време на опитите оная котка, на която дали парченце риба, почесали я зад ухото и в същия миг я треснали с електрически ток, взривили фишек с барут под носа ѝ и я ослепили с прожектор... „Да — рече Виктор на котката, като ѝ влезе в положението, защото сега много добре си представяше в какво състояние е била, — моята и твоята психика не са приспособени да

издържат на такива шокове, ние двамата с теб може и да умрем от такива шокове...”

И тогава откри, че отдавна стои на едно място и не може да помръдне. Бяха го заобиколили и не му даваха, да мине. За миг го обзе панически ужас. Нямах да се учуди, ако сега мълчаливо и делово го бяха съборили и бяха захванали да му правят аутопсия с цел да изследват идеологията. Но те не искаха да му правят аутопсия. Те протягаха към него разтворени книги, евтини бележници и просто отделни листчета хартия. И чуруликаха: „Моля ви, дайте ми автограф!“, и писукаха: „Ето тук, ако обичате!“, и пресипнали гласове превзето се умилкваха: „Бъдете така добър, господин Банев!“

И той извади писалката си, и взе да развива капачката ѝ, и с любопитство на страничен човек прецени своите усещания, и не се учуди, когато изпита гордост. Това бяха призраци от бъдещето и все пак беше приятно, че е толкова известен сред тях.

[1] Приближен придворен на краля в „Хамлет“ на Уилям Шекспир. — Б.пр. ↑

[2] Quantum satis (лат.) — „колкото трябва“. Обикновено това с фармацевтичната формула за достатъчно количество. — Б. пр. ↑

ШЕСТА ГЛАВА

Той се довлече до барчето в хотелската стая, бързо си наля джин и го изпи като лекарство. По лицето и врата му се стичаше вода от косите — чак сега схвана, че е забравил да си вдигне качулката. Панталоните му, прогизнали до коленете, бяха залепнали за прасците — вероятно беше крачил, без да подбира пътя, направо през локвите. Зверски му се пушеше, май че нито веднъж не беше запалил цигара през тези два и половина часа...

Акселерация, уверяваше той себе си, захвърли мокротото наметало право на пода, а после се преоблече и взе да подсушава главата си с хавлиена кърпа. От акселерацията е, само от нея, взе да се самоуспокоява, докато палеше цигарата си и жадно си дръпна няколко пъти. Ето ти я акселерацията в действие, помисли си с ужас, щом си спомни уверените детски гласове, които твърдо го убеждаваха в невъзможни неща. Боже, опази възрастните. Боже, опази родителите им, просвети ги и ги направи по-умни, сега му е времето... Моля те, защото тъкмо на теб ще ти бъде от полза, боже, иначе ще вземат да си построят вавилонска кула, надгробен паметник на всички глупаци, които си пуснал на тази земя да се плодят и да се размножават, без да обмислиш както трябва последствията от акселерацията... Глупак си ти, братко...

Виктор изплю на килима угарката и запали нова цигара. Какво толкова съм се развълнувал?! — помисли си. Май ми се развихри въображението... Какво има толкова? Акселерация, деца, пораснали преди време. Хайде де... Да не би да не съм виждал преждевременно развити деца? Нагледали са се в града на всякаква мръсотия, изчели са сума книжки, опростили са всичко и съвсем естествено са стигнали до извода, че трябва да построят нов свят. Пък и защо трябва да мисля, че всички са такива. Те си имат главатари, кресливи говорители — Бол-Кунац, онзи пъпчивият... и хубавичкото момиче. Те са подбудителите. А останалите са си деца като деца — седяха, слушаха и сучаеха... Знаеше, че се самозалъгва. Е, да допуснем, не сучаеха, а слушаха с

интерес — все пак е провинция, гостува известен писател... На тяхната възраст никога не бих си губил времето да чета моите книги. И дума не можеше да става тогава да отида някъде, освен на кино, ако има пата-кюта, или да се люблювам на кълките на въжеиграчките от гостуващия цирк. Изобщо не ми пукаше нито за стария, нито за новия свят, дори и представа си няхах за всичко това — да ритам топка до изнемога — виж, това да — или да развия някоя крушка и да я прасна в стената, или да издебна някой издокаран пуяк и да му натрия мутрата... Виктор се отпусна в креслото и си протегна краката. Всички с умиление си спомняме разни случки от щастливото детство и сме сигурни, че от времето на Том Соьер така е било и така ще бъде. Смятаме, че така трябва да бъде. А ако не е така, значи детето не е нормално; като го гледаш отстрани, ти става жал за него, пък щом вземеш да общуваш, педагогът у теб започва да се възмущава. А детето кротко те гледа и си мисли: разбира се, ти си възрастен, по-як си и можеш да ме напердашиш, но какъвто глупак си бил в детството, такъв глупак си останал и все така глупав ще си умреш, но това не ти стига, искаш и мен да направиш глупак...

Виктор си наля още един джин и взе да си припомня как мина срещата, и му се наложи бързо да пийне, за да не започне да вие от срам. Как само цъфна пред тези деца, самодоволен и самоуверен, гледащ на тях отвисоко, нашумял дръвник, как тутакси се зае псевдомъжествено да фъфли простащини и празни приказки със сериозен и важен вид, как го притиснаха до стената, но той не миряса и продължи да демонстрира интелектуалната си безпомощност, как се опитаха честно да го вкарат в пътя на истината, нали го предупреждаваха, но той продължаваше да дрънка досадни и изтъркани глупости, въобразяваше си, че винаги му е вървяло и този път нещата все някак ще се оправят — карай да върви, и така ще мине, — а когато накрая, загубили търпение, му натриха мутрата, малодушно се разрева и взе да се оплаква, че много лошо се отнасят с него... и как най-безсрамно грейна от радост, когато го съжалиха и му поискаха автографи... Виктор заръмжа, защото разбра, че въпреки цялата си нафукана честност никога и на никого не ще посмее да разкаже за случилото се днес и че само след някакъв си половин час, за да запази душевното си равновесие, остроумно ще извърти така нещата, уж днешното злощастно събитие, което се стовари на главата му,

всъщност е било най-блестящият успех в неговия живот или поне доста обикновена и не много интересна среща с провинциални вундеркинди, които — вари ги, печи ги — са си деца и затова много-много не разбират нито от литература, нито от живота... Мястото ми е в Департамента на просветата, помисли, намразил себе си. Там от такива винаги имат нужда... Единствената утеха е, че тези деца все още са твърде малко, и ако акселерацията продължава дори със сегашните темпове, то по времето, когато станат много, аз вече, дай боже, благополучно ще съм умрял. Колко е хубаво човек да умре навреме!...

Някой почука на вратата. Виктор извика: „Да!“ и влезе Павор — с халат от Бухара, евтина имитация, разчорлен и с подпухнал нос.

— Е, най-после — каза той с гъгнив глас, седна срещу Виктор, измъкна от пазвата си голяма мокра кърпа и взе да се секне и да киха. Окаяно зрелище — нищо не беше останало от предишния Павор.

— Какво „най-после“? — попита Виктор. — Джин искате ли?

— Ох, не знам... — на пресекулки отвърна Павор, като подсмърчаше. — Този град ще ме довърши... Ааапчхи! Уфф...

— Наздраве — каза Виктор.

Павор се вторачи в него със съзливите си очи.

— Къде се губите? — капризно попита той. — Вече три пъти се мъкна дотук и напразно тропам на вратата, исках да взема нещо за четене. Ей така ще си умра, само едно правя — кихам и подсмърчам... жива душа няма в хотела, помолих портиера да ми намери нещо за четене, а пък той, старият глупак, ми предложи телефонния указател и стари проспекти... „Посетете нашия слънчев град.“ Вие имате ли нещо за четене?

— Едва ли — отвърна Виктор.

— Дявол да го вземе, та нали сте писател! Е, разбирам, другите не ги четете, ама своите работи сигурно прелиствате от време на време... Тука ми проглушиха ушите: Банев, та Банев... Как беше там вашата? „Смъртта идва нощем“? Или „Денят идва след смъртта“?

— „Бедата идва нощем“ — каза Виктор.

— Ха така. Дайте ми я да я прочета.

— Няма да ви я дам. Нямам я — твърдо рече Виктор. — Пък дори и да я имах, пак нямаше да ви я дам. Щяхте да я оклепате с вашата хрема, пък и нищо нямаше да разберете.

— Защо пък да не я разбере? — възмути се Павор. — Казват, че ставало дума за живота на хомосексуалистите. Какво има там толкова, че да не го разбере?

— Вие сте... — каза Виктор. — Я по-добре да пийнем джин. На вас да го разреда ли?

Павор кихна, заръмжа, отчаяно огледа стаята, вирна високо глава и пак кихна.

— Кратуната ме боли — оплака се той. — Ето тука... А вие къде бяхте? Чувам, че сте се срещали с читатели. С тукашните хомосексуалисти.

— По-лошо — рече Виктор. — Срещнах се с тукашните вундеркинди. Знаете ли какво е акселерация?

— Акселерация ли? Ами беше нещо, свързано с преждевременното съзряване, нали? Чувал съм, по едно време, се вдигна много шум около тая работа, но после в нашия департамент създадоха комисия и тя доказа, че това е резултат от личната грижа на господин Президента за подрастващото поколение от лъвове и мечтатели, така че всичко се изясни. Ама знам за какво говорите, видях ги тези тукашни вундеркинди. Пази боже от такива лъвове, защото мястото им е в някоя колекция от редки екземпляри.

— А може би ние двамата с вас сме за такава колекция от редки екземпляри, а? — възрази Виктор.

— Може би — съгласи се Павор. — Само че акселерацията няма нищо общо с това. Акселерацията е биологично и физиологично явление... Нараства теглото на новородените, после те избухват докъм два метра като жирафи и на дванайсет години вече са готови да се размножават. А пък тука работата е в системата на възпитание, децата са най-обикновени, но виж, учителите им...

— Какво им има на учителите?

Павор кихна.

— А, виж, учителите им са необикновени — гъгниво рече той.

Виктор си спомни директора на гимназията.

— Че какво толкова им е необикновеното на учителите? — попита той. — Дето забравят да си разкопчават панталоните ли?

— Какво да разкопчават? — попита Павор, взирайки се озадачено във Виктор. — Та те дори нямат цепки на панталоните си.

— Ами какво друго? — попита Виктор.

— В какъв смисъл?

— Какво друго им е необикновеното?

Павор дълго подсмърча, а Виктор си отпиваше от джина на малки глътки и го гледаше със съжаление.

— Виждам, че и представа си нямате как стоят нещата — каза Павор, докато разглеждаше прогизналата си кърпа. — Колко прав е господин Президента, когато твърди, че най-важната отличителна черта на нашите писатели е хроничното непознаване на живота и откъсването от интересите на народа, на нацията... Ето вие, да речем, сте тук вече десетина дни. Били ли сте някъде другаде, освен в кръчмата и в санаториума? Разговаряли ли сте с някой друг, освен с онова пияно говедо Квадрига? Дявол знае за какво ви плащат толкова пари...

— Е, добре, стяга толкова — каза Виктор. — Престанете да се занимавате с мен и с вестниците. Ама че сополив критик се изпъдихте, учител без цепка на панталоните...

— Ааа, не ви харесва, нали? — със задоволство рече Павор. — Добре, така да бъде, няма повече... Я разкажете как мина срещата с вундеркиндчетата.

— Ами какво да ви разправам — каза Виктор. — Вундеркинди като вундеркинди...

— И все пак?

— Ами отидох там. Зададох ми няколко въпроса. Интересни въпроси, доста мъдри... Виктор помълча малко. — Честно казано, всъщност здравата ми натриха носа.

— И какви бяха тези въпроси? — попита Павор.

Той гледаше Виктор с истински интерес и май дори му съчувствуваше.

— Работата не е във въпросите — въздъхна Виктор. — Ако си говорим откровенно, най-вече ме порази това, че разсъждават като възрастни и дори не просто като възрастни, а като възрастни от най-висока класа... Несъответствието е адско и някак болезнено... — Павор кимна състрадателно. — С една дума, не се чувствавах добре там — каза Виктор. — И нямам никакво желание да си спомням как мина.

— Разбирам ви — рече Павор. — Не сте нито първият, рито последният. Изобщо, трябва да ви кажа, че родителите на

дванайсетгодишните деца винаги са доста жалки същества, обременени от хиляди грижи. Но тукашните родители са по-особени. Те ми напомнят тиловаци от окупационната армия в район на активни партизански действия... Е, и все пак за какво ви питаха?

— Ами питаха ме какво е това прогрес.

— Аха. И какво излиза, според тях, че е прогресът?

— Те смятат, че прогресът е много просто нещо. Нас всички ни натикват в резервати, за да не им се мотаем в краката, а те са свободни да изучават Зурзмансор и Шпенглер. Поне аз останах с такова впечатление.

— Какво пък, може наистина така да мислят — каза Павор. — Какъвто попът, такава и енорията. Ето на, вие разправяте: акселерация, Зурзмансор... А знаете ли какво казва по този повод нацията?

— Кой, кой?

— Нацията!... Тя казва, че всичките злини идват от мокриците. Децата са тръгнали по лош път заради мокриците.

— Говорят така, защото в града няма евреи — подметна Виктор. После си спомни за мокреца, който влезе в залата, и как децата станаха, и какво беше изписано по лицето на Ирма. — Вие сериозно ли говорите?

— Не го казвам аз — рече Павор. — Това е гласът на нацията. Вокс попули. Котките избягаха от града, а децата боготворят мокриците, скиторят при тях в лепрозариума, по цели дни и нощи постоянно са там, изтърваха ги, никого не слушат. Крадат пари от родителите си и купуват книги... Разправят, отначало родителите много се радвали, че децата не си късат панталоните, като се катерят по оградите, а мирно и тихо си седят вкъщи и си четат книжки. Още повече че времето е лошо. Но сега вече всички виждат докъде се стигна и кой с виновен за това. Ама се боят от мокриците както едно време и само си дерат гърлата подире им...

Гласът на нацията, помисли си Виктор. Гласът на Лола и на господин кмета. И друг път сме чували този глас... Котки, дъждове, телевизори. Някой бил зажаднял за кръвта на християнските младенци...

— Не разбирам — каза той. — Сериозно ли говорите или просто ей така, от скука си чешете езика?

— Не аз казвам тези неща! — проникновено рече Павор. — Така се говори в града.

— Как се говори в града аз знам — рече Виктор. — А вие самият какво мислите?

Павор повдигна рамене.

— Така става в живота — мъгляво рече той. — Във всяко празно бръщолевене има по малко истина. — Той вдигна очи над кърпата и погледна Виктор. — Не ме мислете за идиот. По-добре си спомнете децата: виждали ли сте другаде такива деца? Или поне толкова много на едно място?

Да, помисли си Виктор, такива деца... Котките са си котки, но този мокрец в залата не ми изглеждаше да се е свил като котка в дъждовно време. Казват понякога: лице, озарено отвътре. Тъкмо такова беше лицето на Ирма. А когато разговаряше с мен, лицето ѝ беше озарено, или по-скоро — осветено само отвън. А с майка си тя изобщо не разговаря, само понякога благоволява, погнушена, да ѝ подметне нещо презрително. Ако всичко това е вярно, ако всичко това е истина, а не мръсни дрънканици, то тогава тази работа е изключително нечистоплътна. Какво искат те от децата? Та те са болни хора, обречени... И изобщо каква е тази свинщина да настройваш децата срещу родителите, дори срещу такива родители, като мен и Лола. Не ни стига господин Президента: нацията стои много по-високо от кръвното родство, ваш баща и ваша майка са Легионите на свободата и момчето отива в най-близкия щаб да съобщи, че баща му нарекъл господин Президента странен човек, а майка му казала, че походите на Легиона ще разорят страната. Отгоре на това сега се появява някакъв черен, мокър чичко и без много да му мисли, заявява, че твоят баща е пияно говедо без капка мозък в главата, а майка ти е глупачка и курва. Дори да предположим, че всичко това е вярно, пак си е свинщина, защото не бива да се прави по този начин, не е тяхна работа да си пъхат носа в този батак, не те отговарят за нас и никой не ги е молил да се занимават с такова просвещаване. Това е някаква патология... Ако изобщо е просвещаване. А ако е нещо още по-лошо? Малките деца започват с розовите си устнички да чуруликат за прогреса страшни, жестоки неща, без да знаят какво чуруликат, но още от най-ранна възраст свикват с интелектуалната жестокост, с най-страшната жестокост, която изобщо може да се измисли, а онези, намотали

черните си превръзки около своите лющещи се лица, стоят зад сцената и дърпат конците... и значи няма никакво ново поколение, а това е все същата стара и мръсна игра на марионетки и аз съм бил два пъти по-голямо магаре, когато се вцепених днес на сцената... Колко гадна и отвратителна прищявка е нашата цивилизация...

— ... който има очи да види — продължаваше Павор. — Нас не ни пускат в лепрозариума. Бодлива тел, войници — това го разбирам. Но някои неща могат да се видят и тук, в града. Виждал съм как мокриците разговарят с децата и как се държат в такива случаи децата, как изведнъж се превръщат в ангелчета, а речеш ли да попиташ някое как да стигнеш до фабриката, то се изпълва с презрение към теб от главата до петите...

Нас не ни пускат в лепрозариума, мислеше си Виктор. Оградили са го с бодлива тел, а мокриците се разхождат свободно из града. Но да не би пък Голем да е измислил всичко това... Ама че подлец е тоя Баща на нацията. Виж ти какъв мръсник! Значи и в това има пръст. Най-добрият приятел на децата... Много е вероятно, съвсем в негов стил е. А знаете ли, господин Президент, на ваше място бих се опитал да разнообразя похватите си. Прекалено лесно стана човек да различи сянката ви сред всички други сенки. Бодлива тел, войници, пропуски — значи това е работа на господин Президента; значи непременно тук се върши някаква низост...

— За какъв дявол са поставили бодлива тел?

— А аз откъде да знам? — каза Павор. — По-рано там никога не е имало бодлива тел.

— Значи преди сте ходили там?

— Защо? Не съм ходил. Та аз да не съм първият санитарен инспектор тук... пък и работата изобщо не е в бодливата тел, малко ли бодлива тел има на този свят. Децата там ги пускат да влизат свободно и мокриците ги пускат да си излизат свободно, не пускат само такива като мен и вас — ето това е странно.

Не, все пак Президента няма пръст в тази работа, помисли си Виктор. Президента да кара някого да чете Зурзмансор, пък и Банев отгоре на това — никак не ми изглежда реално. И тази идеология на разрушението... Ако аз бях написал такова нещо, щяха да ме разпнат. Мътна работа, много мътна работа... И нечиста... Да взема да попитам

Ирма, помисли си. Просто ще я попитам и ще видя какво ще направи... Между другото, и Диана трябва нещо да знае...

— Вие май не ме слушате? — попита Павор.

— Извинявайте, бях се замислил.

— Казвам, че не бих се учудил, ако градът вземе мерки. При това, както е редно за един град — твърди мерки.

— И аз не бих се учудил — промърмори Виктор. — Няма да се учудя дори ако на мен ми се прииска да взема някои мерки.

Павор стана и отиде до прозореца.

— Ама че време — тъжно рече той, — да можех да се махна оттук... Ще ми дадете ли някоя книга, или няма?

— Тук нямам никакви книги — каза Виктор. — Всичко, което взех със себе си, е в санаториума... А вие как мислите, за какво им са на мокриците нашите деца?

Павор повдигна рамене.

— Та те са болни хора — отвърна той. — Откъде да знаем? Ние с вас нали сме здрави.

На вратата се почука и влезе Голем, тромав и мокър.

— Попитайте Голем — предложи Павор. — Голем, защо им са на мокриците нашите деца?

— Вашите деца ли? — учуди се Голем, докато разглеждаше внимателно етикета на бутилката джин. — Вие имате ли деца, Павор?

— Павор твърди — обясни Виктор, — че вашите мокрици настройват децата в града срещу родителите. Вие какво знаете по този въпрос, Голем?

— Хм... — започна Голем. — Къде държите чистите чаши? Аха... Мокриците настройват децата, а? Какво толкова има... Не са нито първите, нито последните. — Както беше с наметалото, той се тръшна на леглото и помириса джина в чашата. — И защо в наше време някой да не настройва децата срещу родителите, след като белите ги настройват срещу черните, жълтите ги настройват срещу белите, а глупавите — срещу умните... Всъщност какво толкова ви учудва?

— Павор твърди — повтори Виктор, — че вашите болни се шляят из града и учат децата на разни странни работи. И аз забелязах нещо такова, макар засега нищо да не твърдя. Така че на нищо не се учудвам, а просто ви питам: вярно ли е всичко това или не?

— Доколкото знам — отвърна Голем и си сръбна от чашата, — мокриците открай време имат абсолютно свободен достъп до града. Не знам какво имате предвид, когато казвате, че учили децата на разни отвратителни неща, но може ли да попитам вас, родения по тези места, позната ли ви е играчката, наречена „сърдития пумпал“?

— Естествено — рече Виктор.

— Имали ли сте такава играчка?

— Е, аз, разбира се, нямах... но, спомням си, децата имаха... — Виктор се замисли. — Да, наистина. Момчетата казваха, че този пумпал им го подарил някакъв мокрец. Това ли имате предвид?

— Да, тъкмо това. И „вещателя на времето“, и „дървената ръка“...

— Пардон — рече Павор. — Бъдете така добри да обясните на пришълеца от столицата за какво си говорят кореняците?

— Не бива да знаете — каза Голем. — Това не влиза във вашата компетенция.

— Откъде знаете какво влиза и какво не влиза в моята компетенция? — попита Павор с обидена физиономия.

— Знам — рече Голем. — Досещам се, защото така ми се иска... И престанете да лъжете. Нали се опитвахте да купите от Теди „вещателя на времето“, така че прекрасно знаете за какво става дума.

— Вървете по дяволите — капризно рече Павор. — Не говоря за „вещателя“...

— Чакайте, Павор — нетърпеливо каза Виктор. — Голем, вие не ми отговорихте на въпроса.

— Така ли? А на мен ми се стори, че ви отговорих... Вижте какво, Виктор, мокриците са тежко и безнадеждно болни хора. Страшно нещо е това генетичната болест. Но в същото време добрината и умът им са непокътнати, така че не бива да се задяваме с тях.

— Че кой ги задява?

— А нима вие не ги задявате?

— Засега не. Засега дори правя тъкмо обратното.

— Е, тогава всичко е наред — каза Голем и стана. — Тогава да вървим.

Виктор се опули.

— Къде да вървим?

— В санаториума. Аз отивам в санаториума, а като гледам, и вие се канете да тръгвате нататък. Пък вие, Павор, бързо вървете в леглото. Стига сте разнасяли този грип.

Виктор погледна часовника си.

— Не е ли рано? — рече той.

— Както искате. Обаче имайте предвид, че от днес спряха автобуса до санаториума. Не е рентабилен.

— А не може ли първо да обядваме?

— Както искате — повтори. Голем. — Аз никога не обядвам. И вас не съветвам да обядвате.

Виктор опипа корема си.

— Да — каза той. После погледна Павор. — Май ще тръгвам.

— А мен какво ме засяга? — рече Павор. Той беше обиден. — Само ми донесете нещо за четене.

— Непременно — обеща Виктор и взе да се облича. Когато се качиха в джипа, под прогизналия брезент, във влажната, просмукала от вонята на тютюн, бензин и лекарства каросерия, Голем каза:

— Вие от намек не разбирате ли?

— Понякога — отвърна Виктор. — Когато знам, че някой ми намеква нещо. Защо?

— Тогава обърнете внимание — намеквам ви да престанете да дрънкате.

— Хм — промърмори Виктор. — И как трябва да я разбирам тази заповед?

— Като намек. Престанете да си чешете езика.

— С удоволствие — рече Виктор и замълча замислен.

Прекошиха града, отминаха завода за консерви, продължиха през пустия градски парк — занемарен, посърнал, полуизгнил от влагата, префучаха покрай стадиона, където сплесканите с кал „Братя по разум“ упорито бяхтеха набъбналата топка с набъбналите си футболни обувки, и излязоха на шосето, което водеше към санаториума. Изведнъж през пелената на дъжда пред очите им се ширна мократа степ, равна като тепсия, някога суха, изпепелена, осеяна с бодли, а сега бавно превръщаща се в тинесто мочурище.

— Вашият намек — каза Виктор — ми напомня един разговор, един мой разговор с негово превъзходителство господин референта на господин Президента по въпросите на държавната идеология. Негово

превъзходителство ме извика в своя скромнен кабинет — трийсет на двайсет метра — и запитва: „Виктоар, искате ли както досега да имате парче хляб с масло?“ Естествено отвърнах положително. „Тогава престанете да дрънкате!“ — гракна негово превъзходителство и ме отпрати, като махна с ръка.

— А всъщност какво е имал предвид?

— Негово превъзходителство намекуваше за опитите ми да си акомпанирам на банджо в младежките клубове.

Голем го погледна под око с премежен поглед.

— А откъде сте толкова сигурен, че не съм доносник?

— Не съм сигурен — възрази Виктор. — Просто не ми пука. Освен това днес никой не казва „доносник“ — това е архаизъм. Днес всички културни хора казват „ухо“.

— Не виждам никаква разлика — каза Голем.

— На практика и аз също — рече Виктор. — И така, няма да си чешем езиците. Вашият пациент оздравя ли?

— Моите пациенти никога не оздравяват.

— Та вие имате прекрасна репутация! Но аз питам за онзи, горкия човечец, дето попадна в капана. Кракът му как е?

Голем помълча, а после рече:

— Кого от всички тях имате предвид?

— Не ви разбирам — каза Виктор. — Естествено този, който се беше заклешил в капана.

— Те бяха четирима — поправи го Голем, като се взираше в пътя, залят от пороя. — Единият се улови в капана, другия вие го мъкнахте на гърба си, третия го откарах с джипа, а заради четвъртия тогава започнахте онова безобразие — сбиването в ресторанта.

Виктор, стъписан, млъкна. Голем също мълчеше. Той караше джипа умело, заобикаляйки многобройните дупки по стария асфалт.

— Е-е, не се напъвайте чак толкова — каза накрая. — Пошегувах се. Беше все един и същ и кракът му заздравя още същата нощ.

— И това ли е шега? — попита Виктор. — Ха-ха. Сега ми стана ясно защо вашите болни никога не оздравяват.

— Моите болни — възрази Голем — никога не оздравяват по две причини: първо, като всеки порядъчен лекар аз не мога да лекувам генетични болести. И, второ, те самите не желаят да оздравеят.

— Виж ти колко интересно! — усъмни се Виктор. — Досега съм чувал такива неща за тези ваши мокрици; че, ей богу, вече съм готов да вярвам на всичко: и за дъждовете, и за котките, и в това, че натрошената кост може да зарасне за една нощ.

— И за котките ли? — попита Голем.

— Ами да — отвърна Виктор. — Знаете ли защо в града не е останала нито една котка? Мокриците са виновни. Теди се е видял в чудо от мишки... Защо не посъветвате мокриците да изведат от града и мишките?

— Ала Хамелнския ловец на плъхове? — възкликна Голем.

— Да — лекомислено потвърди Виктор. — Тъкмо като него.

После си спомни как свършила историята с Хамелнския ловец на плъхове.

— Нищо смешно няма — рече той. — Днес говорих в гимназията. С очите си видях децата. И станах свидетел как те посрещнаха някакъв мокрец. Така че изобщо няма да се учудя, ако един прекрасен ден на градския площад се появи мокрец с акордеон и отведе децата на другия край на света.

— Няма да се учудите — бавно рече Голем. — А какво друго ще направите?

— Не знам... Може да му взема от ръцете акордеона.

— И сам да засвириете?

— Да — въздъхна Виктор. — Така е наистина. Няма с какво да привлека тези деца, днес го разбрах. А интересно с какво ги привличат те?

— Виктоар, престанете да дрънкате — посъветва го Голем.

— Щом искате — спокойно се съгласи Виктор. — Вие много старателно и понякога доста умело, а друг път несръчно се стараете да заобикаляте моите въпроси. Забелязах това и мисля, че постъпвате глупаво. Така или иначе вече знам много неща, а вие пропускате възможността емоционално да обагрите в изгодна за вас светлина тези факти.

— Като лекар съм длъжен да пазя професионалната тайна! — рече Голем. — И освен това, нищо не знам. Мога само да се досещам за някои неща.

Той намали скоростта. Отпред, зад пелената на дъжда, се появиха някакви фигури, застанали наред пътя. Три сиви фигури и

един сив стълб с указателни табелки: „Лепрозариум — 6 км“ и „Сан. «Горещите извори» — 2,5 км“. Фигурите се отдръпнаха на банкета — бяха възрастен мъж и две деца.

— Я чакайте малко. Спрете — помоли Виктор, като тутакси прегракна.

Голем натисна спирачката.

— Какво има?

Виктор не отговори. Гледаше хората до стълба — едрия черен мокрец с прогизнал от дъжда анцуг, момчето, което също беше вир-вода — без наметало, само по костюмче и сандали, — и момичето, босо, само с рокля, полепнала по тялото. После рязко отвори вратата на джипа и изскочи на пътя. Дъждът и вятърът го блъснаха в лицето, дори се задави, но не забеляза това. Беше обзет от пристъп на неудържима ярост, когато си готов да чупиш всичко наред, когато осъзнаваш, че имаш намерение да извършиш глупост, но тази мисъл само те радва. С вдървени крачки той пристъпи съвсем близо до мокреца.

— Какво става тук? — просъска, а после подметна на момичето, което го гледаше учудено: — Ирма, веднага се качвай в колата! — И пак се обърна към мокреца: — Дявол да го вземе, какво правите тука? — А после отново викна на Ирма: — Марш в колата, на кого говоря?

Ирма не се помръдна. И тримата продължаваха да си стоят както преди, а очите на мокреца спокойно премигваха над черната превръзка. После Ирма каза със странна интонация: „Това е баща ми“, и той изведнъж съобрази, чак с гръбначния си мозък почувствува, че тук няма какво да крещи и да размахва ръце, не бива никого да заплашва, не бива никого да сграбчва за яката и да го дърпа... изобщо не бива да се вбесява. Той рече много спокойно:

— Ирма, иди в колата, цялата си вир-вода. Бол-Кунац, на твое място също бих се качил в джипа.

Беше сигурен, че Ирма ще го послуша, и тя го послуша. Не точно така, както му се искаше. Не, да речеш, че макар и само с поглед тя измоли от мокреца разрешение да тръгне, но в главата му се мярна сянка на съмнение, че сякаш нещо стана, като че ли бяха разменени мнения, състоя се някакво кратко съвещание, в резултат на което въпросът беше решен в негова полза. Ирма навири нос и тръгна към колата, а Бол-Кунац учтиво рече:

— Благодаря ви, господин Банев, но наистина ще е по-добре да остана.

— Както искаш — отвърна Виктор.

Бол-Кунац малко го интересуваше. Сега трябваше да каже нещо на този мокрец на прощаване. Предварително знаеше, че ще бъде нещо твърде глупаво, но, какво да се прави, не можеше просто ей така да си тръгне. Беше въпрос на престиж. И рече надменно:

— Вас, господине, не ви каня. Тук вие явно се чувствувате като риба във вода.

После се обърна и като запрати въображаемата ръкавица в лицето му, се отдалечи. „Щом произнесе тези думи — помисли си с отвращение, — графът с достойнство си тръгна...“

Ирма беше седнала със свити крака на предната седалка и си развързваше опашките на косата. Виктор се мушна отзад, пъшкайки от срам, и когато Голем потегли, промърмори:

— Щом изрече тези чуми, графът си тръгна... Пъхни си насам краката, Ирма, аз ще ги сгрея.

— Защо? — попита Ирма.

— Какво искаш, пневмония ли да хванеш? Даван веднага тука краката!

— Моля — казва Ирма, изкриви се на седалката и протегна към него единия си крак.

Предварително изпитващ удоволствие, че най-сетне ще направи нещо естествено и полезно, Виктор взе в шепите си това тъпичко момичешко краче, мокро и трогателно, и вече се канеше да го разтрие с добрите сурови бащински ръце, докато се зачерви, докато кръвта се раздвижи в това мръсно костеливо късче лед, вечен извор на хреми, грипове, катарии на дихателните пътища и двойни пневмонии, когато откри, че ръцете му са по-студени от нейните крака. По инерция леко потри няколко пъти нежната кожа и после внимателно пусна крака на Ирма. Та аз знаех това, помисли си изведнъж, та аз знаех това още когато стоях пред тях, знаех, че тук има някакъв мръсен номер, че нищо не заплашва децата, никакви катарии и пневмонии, и не това исках, а исках да спасявам, да изтръгвам от ноктите, справедливо да се гневя, да изпълня дълга си и пак ме пратиха за зелен хайвер, не знам как го направиха, но отново ме изиграха и пак постъпих като същински глупак, за втори път в един ден...

— Прибери си крака — каза той на Ирма.

Тя си сви крака и попита:

— Къде отиваме? В санаториума ли?

— Да — отвърна Виктор и погледна Голем: дали беше забелязал позора му?

Голем невъзмутимо следеше пътя, тежко разплут на шофьорската седалка, побелял, немарлив, прегърбен и всезнаещ.

— А защо? — попита Ирма.

— Ще се преоблечеш и ще се пъхнеш и леглото — нареди Виктор.

— Само туй ми липсваше! — прихна Ирма. — Ама че го измисли.

— Добре-добре... — измърмори Виктор. — Ще ти дам книжки и ще четеш.

Наистина за какъв дявол я поведох? — помисли си. — Диана... Е, ще се справя някак. Никакви пиене и изобщо без такива работи, ама как ще я отведа в града? По дяволите, ще взема нечия кола, която ми падне, и ще я откарам... Хубаво щеше да бъде сега да пийна нещо...

— Голем... — аха да започне той, но се опомни. Не бива, дявол да го вземе, не е удобно.

— Да? — отзова се Голем, без да се обръща.

— Нищо, нищо — въздъхна Виктор, вперил поглед в гърлото на манерката, стърчащо от джоба на наметалото на Голем. — Ирма — обърна се той към дъщеря си, — какво правехте там, на онова кръстовище?

— Мислехме мъгла — отвърна Ирма.

— Какво?

— Мислехме мъгла — повтори тя.

— За мъглата — поправи я Виктор. — Или в мъглата.

— Защо пък за мъглата? — попита Ирма.

— Мисля е непреходен глагол — обясни Виктор. — Той изисква употребата на предлози. Учихте ли кои глаголи са непреходни?

— Зависи. Може и така, и така — възрази Ирма. — Да мислиш мъгла е едно, а да мислиш за мъглата е съвсем друго нещо... пък и на кого му трябва да мисли за мъглата, не ми е ясно.

Виктор извади пакета и запали цигара.

— Чакай малко — каза той. — Никой не казва: „Мисля мъгла.“ Грамотните хора знаят, че има глаголи, които са непреходни — мисля, бягам, вървя... Те винаги се употребяват с предлози. Вървя по улицата, мисля за... ами там за нещо.

— Мисля глупости — обади се Голем.

— Ами това е изключение — объркан възрази Виктор.

— Вървя бързо — каза Голем.

— Бързо не е съществително — не се предаваше Виктор. — И не обърквайте детето, Голем.

— Татко, може ли да не пушиш? — попита Ирма.

Голем май сподави някакво възклицание, а може пък двигателят да кихна по стръмнината. Виктор стъпка цигарата и я размаза с тока. Те се изкачваха към санаториума, а отстрани, от степта срещу дъжда, се надигаше плътна бяла стена.

— Ето ти я мъглата — рече Виктор. — Можеш да я мислиш, пък ако щеш да я миришеш, да я бягаш, да я вървиш.

Ирма понечи да каже нещо, но Голем я изпревари.

— Между другото — каза той — глаголът „мисля“ се явява непреходен и в някои сложноподчинени изречения. Например: мисля, че... и така нататък.

— Това е съвсем друга работа — не се съгласи Виктор. Този спор взе да му омръзва. Пушеше му се, пийваше му се нещо. Хвърли поглед към гърлото на манерката и съкровено желание се изписа на лицето му. — Ирма, не ти ли е студено? — попита той със смътна надежда.

— Не. А на тебе?

— Май ме побиват тръпки — призна си той.

— Трябва да пийнеш малко джин — обади се Голем.

— Да, няма да е лошо... А имате ли?

— Имам — каза Голем. — Но вече почти пристигнахме.

Джипът се вмъкна през вратата и тогава започна това, за което Виктор не беше помислил. Първите валма мъгла едва сега започваха да проникват през решетките на оградата и видимостта все още беше чудесна. На пътеката към централния вход лежеше тяло с прогизнала пижама, беше се проснало така, сякаш лежеше тук дни и ноци наред. Голем внимателно го заобиколи, мина покрай гипсовата ваза, украсена с простички рисунки и съответните текстове, и някак се присламчи към стадото коли, отрупани пред входа на дясното крило. Ирма отвори

вратата и тутакси някаква изпита мутра се подаде от прозореца на близката кола и жално проплака: „Момиченце, искаш ли да ти се отдам?“ Примрял от срам, Виктор се измъкна навън. Ирма се озърташе с любопитство. Виктор я хвана здраво за ръката и тръгна към входа. На стълбите седяха прегърнати под дъжда две мацки само по белъо и с глас на уличници пееха за жестокия аптекар, който не им давал хероин. Щом зърнаха Виктор, млъкнаха, но когато мина покрай тях, едната се опита да го улови за панталоните. Виктор избута Ирма в преддверието. Тук беше тъмно, прозорците бяха закрити със завеси, вонеше на тютюнев дим и някакъв тип с кисела физиономия прожектираше с трясък диапозитиви, а на бялата стена подскачаха порнографски сцени. Стиснал зъби, Виктор тъпчеше по нечии крака, като мъкнеше след себе си препъващата се Ирма. След тях се носеха сърдити нецензурни възгласи. Те се измъкнаха от преддверието и Виктор се заизкачва по застланото с дебел килим стълбище, като вземаше по три стъпала наведнъж. Ирма си млъчеше и той не желаше да рискува, като се обърне да я види как е. На първата площадка на стълбището вече го чакаше с разтворени обятия посинелият и подут член на парламента Росшепер Нант. „Виктоар! — викна той с хрипкав глас. — Прия-я-телю! — В този момент забеляза Ирма и изпадна във възторг. — Виктоар! И ти ли!... С толкова малолетни момиченца!...“ Виктор затвори очи, настъпи го здраво по крака и го блъсна в гърдите. Росшепер се строполи по гръб, като събори кошчето за боклук. Целият облян в пот, Виктор закрачи по коридора. С безшумни подскоци Ирма се носеше до него. Стигнаха до вратата на Диана — беше заключена, а ключа го нямаше. Виктор яростно заблъска и отвътре тутакси се разнесе гласът на Диана. „Върви на майната си! — бясно крещеше тя. — Импотентна гад! Говнар, лайно миризливо!“ „Диана! — изрева Виктор. — Отвори!“ Диана млъкна и вратата се разтвори. Тя стоеше на прага с вносен чадър в ръка, готова да се брани. Виктор я избута настрана, придърпа Ирма в стаята и тръшна вратата след себе си.

— А, ти ли си — каза Диана. — Мислех, че пак е Росшепер. — От нея лъхаше на алкохол. — Боже мой — рече тя. — Кого си довел?

— Това е дъщеря ми — с мъка изричаше думите Виктор. — Казва се Ирма. Ирма, това е Диана.

Той се взираше в Диана с отчаяние и надежда. Слава богу, тя, разбира се, не беше пияна. Или веднага беше изтрезняла.

— Ти си луд — тихо рече Диана.

— Тя е вир-вода — бавно каза той. — Дай ѝ някакви сухи дрехи да се преоблече, сложи я да легне и изобщо...

— Няма да легна — заяви Ирма.

— Ирма — настоя Виктор. — Бъди така добра да ме послушаш, защото, току-виж, съм взел да пребия някого...

— То един от нас наистина плаче за бой — безнадеждно рече Диана.

— Диана — повиши глас Виктор. — Моля те.

— Добре — каза Диана. — Отивай отгатык, ние ще се оправим.

Виктор излезе с огромно облекчение. Запъти се направо към стаята си, но и там не го оставиха на мира. Първо се наложи да изхвърли в коридора някаква абсолютно непозната любеща се двойка заедно със собствената си измачкана постеля. После заключи вратата, тръшна се на голия матрак, запали цигара и се замисли какво беше направил.

СЕДМА ГЛАВА

На другия ден Виктор се събуди късно, вече беше станало време за обяд. Главата го понаболяваше, но настроението му беше неочаквано добро.

Снощи, когато му свършиха цигарите, слезе на двора, отвори с фуркет нечия кола, изведе Ирма през служебния вход и я откара при майка ѝ. По пътя отначало мълчаха. Душата му се гърчеше от толкова неприятните преживявания, а Ирма седеше до него, чистичка, спретната, вчесана по последна мода — без никакви опашки — и май дори с червило на устните. Много му се искаше да подхване разговор, но се налагаше да започне с признание, че е постъпил глупаво поради своето невежество, а това му се струваше непедagogично. Терзанията му свършиха, когато Ирма внезапно му разреши да пуши (при условие че всички прозорци на колата ще бъдат отворени) и взе да му разказва колко ѝ било интересно, как всичко приличало на това, което преди е чела, но много-много не вярвала, разпалено му благодари, че ѝ предложил това неочаквано и безкрайно поучително приключение, заяви, че той изобщо е доста добър, не е досаден и не дрънка глупости, че Диана е „почти наш човек“, мрази всички, жалко само, че не е чела достатъчно и май доста обича да си попейва, но това в края на краищата не е толкова страшно, защото и ти обичаш да си пийваш, но хареса на момчетата и момичетата, понеже им говори честно, не се правеше на голям умник — блюстител на висшето знание, и правилно, защото какъв блюстител си ти, и дори Бол-Кунац рече, че си единственият в града човек, който заслужава внимание, — ако не броим, разбира се, доктор Голем, но него всъщност нищо не го свързва с този град и после, той не е писател, не е изразител на идеологията, а ти как смяташ, нужна ли е изобщо идеология или без нея ще бъде по-добре, сега мнозина предричат, че в бъдеще ще настъпи процес на деидеологизация...

Побъбриха си чудесно, всеки от събеседниците беше изпълнен с уважение към другия и когато се върна в хотела (автомобила набута в

някакъв двор, задръстен с непотребни неща), Виктор вече смяташе, че да бъдеш баща, не е чак толкова неблагоприятна работа, особено ако си проумял какво нещо е животът и умееш да използваш дори тъмните му страни за целите на възпитанието. По този повод си пийнаха с Теди, който също беше баща и също се интересуваше от проблемите на възпитанието, защото първото му чедо беше на четиринайсет години — трудна възраст на големи промени в децата, ти с твоята дъщеря ще има още много да патиш... Всъщност на четиринайсет години беше първият му внук, а с възпитанието на сина си той изобщо не беше се занимавал, защото синът му бе прекарал детството си в немски концлагер. Децата не бива да се бият, твърдеше Теди. И без това цял живот ще ги бяхти, който свари, а ако ти се иска да го удариш, по-добре сам се цапни по мутрата, това ще е по-полезно.

Но след още някоя и друга чаша Виктор си спомни, че Ирма не обели нито дума за дивашката му постъпка на кръстовището и стигна до извода, че момиченцето е хитро и да прибегваш до помощта на любовницата си всеки път, когато не знаеш как да се измъкнеш от кашата, която сам си забъркал, най-малкото е нечестно. Тези мисли го огорчиха, но точно тогава пристигна доктор Р. Квадрига и поръча своята обичайна бутилка ром, и те я изпиха, след което на Виктор отново всичко взе да му изглежда в розова светлина, защото му стана ясно, че Ирма просто не е искала да го наскърбява, а това означава, че тя уважава баща си и може би дори го обича... После дойде още някой и поръча още нещо. След това Виктор май отиде да спи... По всяка вероятност... Изглежда, бе отишъл да си легне... Наистина в главата му се мяркаше още един смътен спомен: някакъв под, облицован с теракота и целият залян с вода, но какъв беше този под и откъде беше тази вода — така и не можеше да си спомни. Пък и нямаше нужда...

Щом си придаде приличен външен вид, Виктор слезе до администрацията, взе от портиера новите вестници и поговори с него за проклетото време.

— Снощи как изглеждах? — попита той небрежно. — Нормално, нали?

— Общо взето, нормално — отвърна портиерът. — Теди ще ви представи сметката.

— Аха — рече Виктор и като реши засега нищо повече да не уточнява, отиде в ресторанта. Стори му се, че лампионите в залата са

понамалели. Дяволите да ги вземат, помисли си изплашено. Теди още го нямаше. Виктор се поклони на младия мъж с големите очила и неговия спътник, седна на своята маса и разтвори вестника. По света всичко си беше както преди. Една държава беше задържала търговските кораби на друга държава, а тази, другата държава, беше изпратила решителен протест. Страните, които харесваха на господин Президента, водеха справедливи войни в името на своите нации и демокрацията. А пък страните, които, кой знае защо, не харесваха на господин Президента, водеха завоевателни войни и всъщност дори не водеха войни, а чисто и просто извършваха бандитски набези. Самият господин Президент беше произнесъл двучасова реч за необходимостта веднъж завинаги да се сложи край на корупцията и благополучно беше понесъл операцията по изваждането на сливиците си. Един познат критик — голям мръсник — възхваляваше новата книга на Роц-Тусов и това беше много странно, защото книгата наистина беше хубава...

Дойде някакъв нов сервитьор, непознат, дружелюбно го посъветва да си поръча стриди, прие поръчката, с професионален жест размаха салфетката по масата и се отдалечи. Виктор остави вестниците настрана, запали цигара, разположи се по-удобно в креслото и взе да си мисли за работата. След голямо пиене винаги с удоволствие мислеше за работа. Хубаво би било да напише весела оптимистична повест... Как на този свят живее един човек, който обича работата си, не е глупак, обича приятелите си и приятелите му го ценят, и колко му е хубаво — едно такова мило момче, малко чудновато, остроумно... Но нямаше сюжет. А щом няма сюжет, значи ще е скучна. И изобщо, ако ще пише такава повест, ще трябва да си изясни въпроса от къде на къде на този добър човек му е хубаво и неизбежно ще стигне до извода, че му е хубаво само защото си има работа, която обича, а за всичко останало изобщо не му пука. Но що за добър човек ще бъде той, щом не му пука за нищо друго освен за работата, която обича?... Можеше, разбира се, да опише човек, който вижда смисъла на живота в любовта към ближния и му е хубаво, защото обича ближните си и своята работа, но такъв човек още преди две хиляди години е бил описан от господата Лука, Матей, Йоан и още един — общо четирима души. Всъщност те са били много повече, но само тези четиримата са писали съгласно изискванията, а пък от останалите един нямал

нужното национално самосъзнание, друг бил лишен от правото на кореспонденция... а човека, когото описали, за съжаление бил умопобъркан... Впрочем интересно би било да опише как Христос идва на земята днес не както го е описал Достоевски, а както са го описали онези господа — Лука и компания... Христос идва в Генералния щаб и предлага: Обичайте ближния си... А там естествено се е разположил някой, който мрази евреите...

— Може ли да седна при вас, господин Банев? — избуча над главата му приятелски мъжки глас.

Беше лично господин кметът. Не онзи зачервен като пред мозъчен удар, грухтящ от извратеното удоволствие скопен нерез върху широката спалня на господин Росшепер, а елегантно закръглен, идеално избърснат и безукорно облечен представителен мъж със скромна орденска лентичка под ревера и с щита на Легиона на свободата на лявото рамо.

— Заповядайте — каза Виктор без капчица радост в гласа.

Господин кметът седна, огледа се и сложи ръце на масажа.

— Ще се постарая да не ви обременявам дълго със своето присъствие, господин Банев — каза той, — и ще се опитам да не ви развалям обяда, но въпросът, с който имам намерение да се обърна към вас, е назрял дотам, че всички ние — и големите, и малките хора, на които са скъпи честта и благополучието на нашия град, сме готови да отложим всяка друга работа, само и само колкото може по-бързо и най-ефективно да го разрешим.

— Слушам ви — направи усилие Виктор.

— Ние се срещаме с вас тук, господин Банев, в обстановка, която е по-скоро неофициална, защото, съзнавайки колко сте зает, не поех риска да ви обезпокоя в часовете, когато работите, особено като имам предвид естеството на вашата работа. Обаче в този момент се обръщам към вас като напълно официално лице — и лично от свое име, и от името на градските власти като цяло...

Сервитьорът донесе стридите и бутилка бяло вино. Кметът го спря само като повдигна единия си пръст.

— Приятелю мой — каза той. — Донесете ми порция китчиганска есетра и чаша мента. Есетрата да бъде без сос... И така, да продължа — рече той, като отново се обърна към Виктор. — Наистина се боя, че нашата беседа трудно може да се приеме за

разговор на маса, защото ще стане дума за някои неща и обстоятелства, които не само са печални, но, бих казал, могат да ни развалят апетита. Имам намерение да поговоря с вас за така наречените мокрици, за този злокачествен тумор, който отдавна разяжда нашия окръг.

— Да, да — рече Виктор.

Взе да му става интересно. Кметът произнесе тиха, добре обмислена и стилово съвършена реч. Той разказа как преди двайсет години, веднага след окупацията в Конската падина, бил създаден лепрозариумът — карантинен лагер за лицата, страдащи от така наречената жълта проказа или очилата болест. Фактически тази болест, господин Банев много добре знае това, се появила в нашата страна още от незапомнени времена, при това, както показват някои специални изследвания, кой знае защо, тя особено често поражда именно жителите на нашия окръг. Обаче само благодарение на усилията на господин Президента на тази болест беше обърнато най-сериозно внимание и едва когато той даде лични указания, нещастниците, лишени от медицинско обслужване, разпръснати преди това по цялата страна и често подлагани на несправедливо преследване от страна на изостаналите слоеве на населението, а от страна на окупаторите — дори на пряко унищожение, та тези нещастници най-после бяха събрани на едно място и им бе дадена възможност да живеят сносно, така както подобава на хора в тяхното положение. Всичко това не предизвиква никакви възражения и споменатите мерки само могат да бъдат приветствувани, обаче както става понякога в нашата страна, най-добрите и благородни начинания се обърнаха срещу нас. Сега няма да търсим виновните. Няма да се занимаваме и с разследване на дейността на господин Голем, дейност може би самоотвержена, ала както сега става ясно, криеща най-неприятни последици. Никак не му е времето сега да се занимаваме и с критикарство, макар че позицията на някои доста високи инстанции, които упорито игнорират нашите протести, лично на нас ни изглежда необяснима. Ще минем направо на фактите.

Кметът изпи своята чаша мента, с апетит си хапна есетрата и гласът му стана още по-мек, като кадифе — напълно невъзможно беше да си представиш, че поставя капани за хора. Той многословно изрази желание да не спира вниманието на господин Банев върху слуховете, които направо са наводнили града, а тези слухове, той е длъжен

открито да признае, са пряко следствие от недостатъчно точното и еднородно изпълнение на указанията на господин Президента на всички равнища на неговата администрация: имаше предвид извънредно широко разпространеното мнение, че така наречените мокрици са изиграли гибелна роля за рязкото изменение на климата, че те са отговорни за увеличаването на броя на помятанята и на процента на бездетните бракове, за митичното изселване на някои домашни животни от града и за появата на особена разновидност на къщната дървеница — крилатата дървеница...

— Господин кмете — рече Виктор и тежко въздъхна. — Трябва да ви призная, че ми е извънредно трудно да следя вашите пространни и сложно обосновани мисли. Дайте да си говорим по-простичко, като добри чада на една нация. Дайте да не си приказваме за това, за което няма да разговаряме, ами да си приказваме за това, за което ще разговаряме.

Кметът го стрелна с очи, огледа го бързо от горе до долу, направи си някаква сметка, съпостави някои неща, дявол знае какво съобразяваше, но сигурно взе предвид всички факти — и че Виктор пиянствуваше с Росшепер, и че изобщо вдигаше много шум, когато пиеше, и то пред очите на всички, и че Ирма беше вундеркинд, и че имаше на този свят една Диана, и вероятно още много такива неща — защото лустрото на господин кмета видимо започна да потъмнява и той викна да му донесат един коняк. После се засмя високо, огледа вече опустялата зала, тропна лекичко с юмрук по масата и рече:

— Добре, какво има толкова да го усукваме наистина. В града вече стана невъзможно да се живее и затова трябва да благодарим на вашия Голем — между другото, знаете ли, че Голем е прикрит комунист?... Да, да, уверявам ви, има сведения... на косъм виси вашият Голем. Тъй че, казвам ви: развъртават децата пред очите ни. Училището се е просмукало от тази зараза и хлапетата вече съвсем се поквариха... избирателите са недоволни, някои взеха да напускат града, цари стихийно негодувание, току-виж, започнали и саморазправи, окръжната администрация стои със скръстени ръце — ето такава е положението при нас. — Той изпи коняка на един дъх. — Трябва да ви кажа: така ненавиждам тази измет, че бих ги разкъсал със зъби, ама ми се повдига от тях. Няма да повярвате, господин Банев, стигнал съм дотам, че им слагам капани... Е, добре, развъртаха децата.

Те, децата, са си деца, колкото и да ги развъртаваш, все им е малко. Но влезте ми в положението. Тия дъждове, каквото и да разправят, и те са тяхна работа, не зная как го правят, но си е така. Построихме санаториум — лековита вода, чудесен климат — да гребеш парите с лопата. От столицата идваха тук и как свърши всичко? Дъждове, мъгли, клиентите хванаха хрема, а по-нататък взе да става все по-лошо, идва тук един известен физик... забравих как му беше името, е, да, вие сигурно го знаете... поживя две седмици и хоп, готово: хвана очилатата болест и го прибраха в лепрозариума. Не ще и дума, хубава реклама за санаториума! След това имаше още един случай, после — още един и край — клиентите секнаха. Ей го на, ресторантът опустя, хотелът пропада, санаториумът едва-едва крета, слава богу, че намерихме един глупак-треньор, който доведе тук своите „Братя по разум“ — щял да ги тренира, докато станат отбор от голяма класа, който с успех ще играе в страните с дъждовен климат... Е, и господин Росшепер, разбира се, помага до известна степен... Вече разбирате ли в какво положение съм? Опитах се да поговоря с този Голем, ама все едно че говорих с глух — нали е прикрит комунист — вари го, печи го, все си е червен. Писах горе — никакъв резултат. Писах по нагоре — същата работа. Още по-нагоре ми отговориха, че вземат под внимание моето оплакване и го препращат за разглеждане в по-долните инстанции... Ненавиждам ги, но преодолях отвращението си и лично отидох в лепрозариума. Пуснаха ме. Молих, доказвах... Ей че гадни типове! Мигат на парцали със скапаните си очи, сякаш имат пред себе си някакво врабче, а тебе изобщо те няма. — Той се наведе и прошепна на Виктор: — Страхувам се, че ще започнат размирици и ще се пролее кръв. Влизате ли ми в положението?

— Да — каза Виктор. — Но аз какво общо имам с тази работа?

Кметът се отпусна назад в креслото, извади цигара от алуминиева табакера и запуши.

— Нещата са стигнали дотам — каза той, — че не ми остава нищо друго, освен да пусна в ход всички средства. Нужна е гласност. Общинската управа е направила петиция до Департамента на здравеопазването, господин Росшепер ще я подпише, вие, надявам се — също, но това не е бог знае какво. Гласност е нужна! Трябва ни хубава статия в столичен вестник, подписана от известно име. Под такава статия би трябвало да стои вашето име, господин Банев.

Злободневен материал, подходящ тъкмо за такъв изкусен майстор като вас. Много ви моля. И лично от свое име, и от името на общинската управа, и от името на нещастните родители... Трябва да направим така, че да махнат лепрозариума от главата ни. Да върви по дяволите; където искат, там да го преместят, важното е тази зараза да изчезне от града, кракът на нито един мокреца повече да не стъпи тук. Ето това исках да ви кажа.

— Да, да, разбирам — бавно рече Виктор. — Много добре ви разбирам.

Макар че си гадина, мислеше си, макар че си окопен развратник, мога да те разбера. Защо ли мокриците са станали такива? Бяха тихи, сгърбени, промъкваша се крадешком, никой не говореше такива работи за тях, а разправяха, че вонели, че били заразни, че правели много хубави играчки и изобщо разни неща от дърво... Помня, майката на Фред казваше, че имали лоши очи, че от тях млякото вкисвало и че ще ни навлекат някоя война, мор и глад... А сега са ги затворили зад бодлива тел и какво ли правят там? Уф, май много неща правят. И времето променят, както си искат, и децата подмамват (защо ли?), и котките са извели от града (чудна работа?), и дървениците по къщите са накарали да летят...

— Сигурно си мислите, че стоим със скръстени ръце, нали? — попита кметът. — Дума да не става. Но какво можем да направим? Подготвям процес срещу Голем. Господин санитарният инспектор Павор Суман се съгласи да бъде консултант. Ще наблегнем на факта, че въпросът за инфекциозността на тази болест все още далеч не е решен, а Голем като прикрит комунист злоупотребява. Това първо. После ще се опитаме да отговорим на терора с терор. Имам предвид градския Легион, нашата гордост, златни момчета сме подбрали там, орли... ама някак не върви тази работа. Нали нямаме указания от горе... Поставяме полицията в неудобно положение... и изобщо... Така че им пречим, доколкото можем, задържаме групите, които отиват при тях... разбира се, става дума за частни групи, снабдяването с храна и с разните му там чаршафи и така нататък не закачаме, но виж, всякакви книги прибираме, те понякога си изписват... Ето на, днес задържахме един камион и веднага ми олекна малко на душата. Ама това са дреболии, вършим тези неща от скука, колкото да се намираме на работа, а би трябвало веднъж завинаги...

— Да — каза Виктор. — Орли, значи. Златни момчета. Как беше онзи... Фламенда? Вашият племенник...

— Фламин Ювента — уточни кметът. — Точно така. Той ми е заместник в Легиона. Орел! Познавате ли го вече?

— Малко — отвърна Виктор. — А защо задържате книгите?

— Ами как защо... То това, разбира се, е глупост, ама нали сме хора, все пак човек понякога може да излезе от кожата си. Пък и знаете ли... — Кметът смутено се заусмихва. — Дивотия е естествено, но се носят слухове, че те не могат без книги... както нормалните хора без ядене и там всичко останало.

Двамата замълчаха. Загубил всякакъв апетит, Виктор човъркаше с вилицата своя бифтек и си мислеше. Малко познавам мокриците и това, което знам, никак не ме кара да бъда благоразположен към тях. Може би работата е там, че в детството си много-много не ги обичах. Но виж, кмета и неговата банда познавам добре — каймакът на нацията, лакеи на Президента, черносотници... Не, щом вие сте против мокриците, значи в мокриците има нещо... От друга страна, спокойно мога да напиша такава статия, дори най-яръстната, защото и без това никой няма да рискува да я отпечата, а кметът ще бъде доволен и като не мога да му натрия носа, поне ще го пооскубя и бих могъл живот да си живея тук... Кой от сегашните писатели може да се похвали, че си живее живота? Бих могъл добре да се наредя тук, да ми дадат някоя синекурна длъжност, може, да речем, да стана общински инспектор по градските плажове и да си пиша колкото ми душата иска... за това как хубаво си живее добрият човек, пристрастен към любимата си работа... и как говори на тази тема пред вундеркиндите... Е, цялата работа е в това да можеш да преглъщаш и да си избърсваш лицето. Плюли са ти в мутрата, а ти преглъщаш и се избърсваш. Отначало изгаряш от срам, когато се бършеш, после изпитваш само недоумение, а, току-виж, след време си започнал да се бършеш с достойнство, може дори да изпитваш и удоволствие от тази манипулация...

— На нас, разбира се, никак не ни се ще да ви притесняваме — каза кметът. — Няма защо да бързате, знаем, че сте зает човек и така нататък. Ами, да речем, там някъде до една седмица, а? Ще ви предоставим всички материали, може дори и приблизителна схема да ви дадем, планче, по което би било желателно... а вие ще го пипнете с

опитната си ръка, та да блесне. И ако под статията се подпишат тримата най-видни наши съграждани — членът на парламента Росшепер Нант, прочутият писател Виктор Банев и носителят на Държавна награда Рем Квадрига...

Здравата притиска, ей, помисли си Виктор. Та ние, левите, не сме толкова настойчиви дори в заводите. Е, ще пуснем някоя и друга шега, ще поговорим със заобикалки — да не би пък да оскърбим човека, да не го насилваме повече, отколкото трябва, та, пази боже, да не вземе да ни заподозре в користолюбиви намерения... Най-видните ни съграждани! И виж го, абсолютно сигурен е подлецът, че ще напиша статията и ще я подпиша, че няма къде да се дяна, че ще се наложи изпадналият в немилост Банев послушно да си вдигне лапичките и да си напъне душичката, за да си отработи безгрижното пребиваване в милия роден град... Ето че и схемичката си успя да пробута... знаем я ние тая схемичка и каква точно трябва да бъде, та и сега да публикуват статията на Банев, макар да е опръскана с президентските слюнки. Да, да, господин Банев... коняче обичаш, нали, момичета обичаш, Мариновани миноги с лук обичаш, е, щом обичаш меда, ще търпиш и жилото...

— Ще обмисля вашето предположение — рече той усмихнат. — Това, което сте замислили, ми изглежда доста интересно, но за да се осъществи, човек трябва... трябва малко да насили съвестта си...

Той нагло и безсрамно намигна на кмета, а оня се изкикоти.

— Ама разбира се! „Съвестта на нацията, по-точно — огледалото“ и така нататък... То се знае, че помня... — Той отново се наведе към Виктор с вид на заговорник и изчурулика: — Заповядайте утре при мене. Само наши хора се събираме. При едно условие — без жени. А?

— Тук вече — каза Виктор, като стана — се налага ясно и категорично да отклоня вашата покана. Имам работа. — И отново намигна безсрамно. — В санаториума.

Разделиха се почти като приятели. Писателят Банев беше причислен към елита на града и за да преодолее силното вълнение от оказаната му чест, се наложи да изпие на един дъх чаша коняк, веднага щом гърбът на господин кмета се скри зад вратата. Естествено мога да се махна оттук, мислеше си. В чужбина няма да ме пуснат пък и не искам да заминавам, какво ще правя там, навсякъде е едно и също. При

това тук, в страната, човек може да намери сума места, където да се скрие и да си трае. Той си представи слънчев край, букови горички, опияняващ въздух, мълчаливи фермери, мирис на мляко и мед... и на оборски тор... комари и вонящи нужници по дворовете, и безкрайната скука... допотопните телевизори и местната интелигенция: чевръст поп-женкар и учител, наливащ се до козирката с контрабанден алкохол... Но общо взето, каквото и да си говорим, има къде да отиде човек. Ама те нали само това чакат — да замина, да се махна от очите им, да се скрия в миша дупка и при това сам, без някой да ме принуждава, защо да си създават главоболия да ме интернират — ще се вдигне шум, ще плъзнат приказки... но нали тъкмо това е лошото, че те ще бъдат доволни: замина, затвори си най-сетне устата, забравиха го, престана да дрънка.

Виктор плати сметката, качи се в стаята си, наметна се и излезе под дъжда. Внезапно много му се прииска отново да види Ирма, да си поговорят с нея за прогреса, да ѝ обясни защо пие толкова много (а всъщност защо пия толкова много?), може и Бол-Кунац да е там, а, виж, Лола по това време сигурно няма да си е в къщи... Улиците бяха мокри и мрачни, ябълките по дворовете бавно чезнеха от влагата. Виктор за пръв път забеляза, че вратите на някои къщи бяха заковани. Градчето все пак доста се беше променило — оградите се бяха килнали на една страна, под корнизите се беше появила бяла плесен, стените бяха избелели, а дъждът беше абсолютен господар на улиците. Дъждът просто се сипеше ей така, дъждът се разпиляваше от покривите на валма от водна мъгла, дъждът се завихряше от течението в мътни усукани стълбове, които се влачеха от стена към стена, дъждът глухо и тежко шуртеше от ръждясалите водосточни тръби, дъждът се лееше по настилката и бързи потоци се стичаха по хлътнолия паваж. Сиво-черни облаци бавно пълзяха току над самите покриви. Човекът бе неканен гост по улиците и дъждът не го щадеше.

Виктор стигна до градския площад и видя хора. Те стояха на стълбите под навеса на полицейското управление — двама полицаи с униформени наметала и дребно мърляво момче с омаслен комбинезон. Стъпил с левите гуми на тротоара, пред навеса се извисяваше грамаден тронав автофургон с брезентово покривало. Единият от полицаите беше шефът на полицията: издал напред могъщата си челюст, той гледеше настрана, а момчето ръкомахаше отчаяно, като се

мъчеше да му докаже нещо с плачлив глас. Другият полицај също мълчеше и с кисела физиономия смучеше цигарата си. Виктор се приближи и на двајсетина крачки от навеса вече чуваше какво говори момчето.

— А аз какво съм виновен? Правилата за движение нарушил ли съм? Не съм ги нарушил. Документите ми в ред ли са? В ред са. Товарът законен ли е? Ето ви товарителницата. Какво си мислите, да не би за пръв път да пътувам насам, а?...

Шефът на полицията забеляза Виктор и лицето му се изкриви от злоба. Той се извърна и сякаш без да забелязва момчето, каза на полицајя:

— Значи ще стоиш тук. Отваряй си очите да не стане нещо. И не влизай в кабината, че, току-виж, отмъкнали всичко. И не допускай никого близо до камиона. Разбра ли?

— Разбрах — каза полицајят. Беше много кисел.

Шефът на полицията слезе по стълбите, качи се в автомобила си и замина. Мърлявото шофьорче злобно се изплю и призова на помощ Виктор:

— Ей на, нека той да каже виновен ли съм или не? — Виктор се поспря и това въодушеви момчето. — Карам си нормално. Пренасям книги за специалната зона. Хиляди пъти съм вършил вече тази работа. А сега, значи, ме спират и ми заповядват да карам към полицията. А защо? Правилника нарушил ли съм? Не съм го нарушил. Документите ми в ред ли са? В ред са, ето товарителницата. Взеха ми книжката да не избягам. Че къде ще бягам?

— Стига си ревал — каза полицајят.

Момчето тутакси се обърна към него:

— Та кажете какво съм направил де? Превишил ли съм скоростта? Не съм я превишил. Сега ще ми удържат за престој. Ей на, и книжката ми взеха...

— Шефовете ще се оправят — каза полицајят. — Ти пък какво толкова си се разтревожил? Я върви в крчмата и не се бъркай в тази работа.

— Ееех, всеки се пише началник! — викна момчето и надяна каскета на разчорлената си глава. — Няма оправия на този свят! Караш наляво — хайде в полицията, караш надясно — пак те задържат. —

Той понечи да слезе по стъпалата, но се спря и рече на полицая: — Не може ли да си платя глобата или там, каквото трябва, а?

— Върви, върви — промърмори полицаят.

— Абе обещаха нещо отгоре да ми платят, ако свърша бързо работата! Цяла нощ съм карал като луд...

— Върви, ти казвам — повтори полицаят.

Момчето плю отново, запъти се към своя фургон, ритна два пъти главината на предния мост, а после изведнъж се прегърби, пъхна ръце в джобовете си и запраши през площада.

Полицаят хвърли поглед към Виктор, после погледна фургона, огледа и небето, цигарата му беше угасналата изплю угарката и като отметна пътем качулката си, влезе в управлението.

Виктор постоя малко, после бавно заобиколи автофургона. Беше грамаден, здрав и мощен, навремето с такива камиони превозваха мотопехотата. Виктор се огледа. На няколко метра пред фургона с килнато на една страна предно колело прогизваше под дъжда полицейски мотоциклет „Харли Дейвидсън“, коли наоколо не се виждаха. Ако рекат да ме догонят, ще ме догонят, помисли си Виктор, ама друг път ще ме спрат. Досмеша го. А за какъв дявол? — помисли си. Като се напил за пореден път, известният писател Банев откраднал чужд камион просто за развлечение; за щастие минало без жертви... Разбираше, че всичко не е чак толкова просто, че няма да е първият, който дава възможност на властите да намерят удобен повод да тикнат непослушен човек в дранголника, но не му се щеше да размисля, искаше му се да се подчини на неочаквания порив. В краен случай ще напиша статията на онази гадина, помисли си мимоходом.

Виктор бързо отвори вратата на кабината и седна зад волана. Ключовете ги нямаше, така че се наложи да отскубне проводниците към стартера и да ги даде накъсо. Когато двигателят заработи, преди да тръшне вратата, погледна назад към стълбището на управлението. Одевешният полицаи стоеше там с все същата кисела физиономия и с провиснала цигара в устата. Явно беше, че вижда всичко, но нищо не разбира.

Виктор хлопна вратата, внимателно изведе фургона на паважа, превключи скоростите и се понесе към най-близката пресечка. Беше много приятно да кара бързо по пустите, по абсолютно пустите улици, да повдига с колелата кални водопади от дълбоките локви, да върти

тежкия волан, налегнал го с цялото си тяло — покрай завода за консерви, покрай парка, покрай стадиона, където „Братята по разум“ като някакви мокри механизми все така подритваха ли подритнаха своите топки, а след това по шосето, през дупките, изровени от пороя, подскачайки на седалката и дочувайки как отзад, в каросерията тежко потрепва лошо закрепеният товар. В огледалото за обратно виждане не се мяркаха никакви преследвачи, пък и едва ли можеше да ги забележи толкова скоро в проливния дъжд. Виктор се чувствуваше много млад, много нужен на някого и дори опиянен. От тавана на кабината му намигаха красавици, изрязани от списания, в „жабката“ намери пакет цигари и се почувствува толкова добре, че едва не подмина кръстовището, но навреме натисна спирачката и свърна по посока на указателя „Лепрозариум — 6 км“. Тогава изпита усещането, че е откривател на този път, защото никога не беше карал и не беше крачил по него. А пътят се оказа добър, не беше като общинското шосе — отначало тръгна по много равен, грижливо поддържан асфалт, а после дори по бетонна настилка и когато видя бетона, веднага си спомни — за бодливата тел и за войниците, а след още пет минути ги видя с очите си.

Оградата от един ред бодлива тел се беше проточила от двете страни на бетонната настилка и се губеше в дъжда. Пътят беше преграден от висок портал с караулна будка, вратата на будката беше отворена и на прага ѝ стоеше войник с каска, ботуши и непромокаема пелерина, изпод която се подаваше цевта на автомат. Още един войник без каска гледаше към него от прозорчето. „По лагери нивга не съм бил — затананика Виктор, — ама не казвайте: «Слава богу...»“ Отне газта и спря до самия портал. Войникът излезе от будката и се приближи — беше едно такова младичко, луничаво войниче, най-много на осемнайсет години.

— Здравейте — каза то. — Защо закъсняхте толкова?

— Ами на, така стана. Нямахте как... — отвърна Виктор, чудейки се на либерализма, който цари тук.

Войничето го огледа и изведнъж се стегна.

— Вашите документи? — сухо нареди то.

— Какви ти документи — весело рече Виктор — Та нали ви казвам, така стана... Нямахте как...

Войникът сви устни.

— Какво докарахте? — попита той.

— Книги — отвърна Виктор.

— А пропуск имате ли?

— Естествено нямам.

— Аха — каза войникът и лицето му най-сетне светна. —
Защото гледам аз... Тогава почакайте. В такъв случай ще се наложи да
почакате.

— Имайте предвид — предупреди го Виктор, като вдигна пръст,
— че може да ме преследват.

— Нищо, аз ей сега — каза войникът и придържайки автомата на
гърдите си, затропа с ботушите към караулното.

Виктор се измъкна от кабината, изправи се на стъпенката и
погледна назад. Нищо не се виждаше зад пелената на дъжда. Тогава
седна отново зад волана и запали цигара. Всичко му беше много
забавно. Отпред, зад бодливата тел и зад портала, дъждът също се
изливаше нехайно, там се мерзелееха тъмните силуети на някакви
постройки — може би жилищни сгради или кули, но оттук не беше
възможно човек да различи нещо със сигурност. Нима няма да ме
поканят да поразгледам? — помисли си Виктор. Много мръсен номер
ще ми изиграят, ако не ме поканят. Наистина мога да ги накарам да
потърсят Голем, сега той трябва да е тук някъде... Така и ще направя.
Да не би пък да не го заслужавам след такова геройство...

Войничето отново излезе от караулното, а след него оттам
изскочи и един стар познат — пъпчивото хлапе-нихилист — само по
гащета, но сега беше много весело, и помен нямаше от вселенската му
тъга. То изпревари войника, скочи на стъпенката, погледна в кабината,
позна Виктор, ахна и се засмя.

— Здравейте, господин Банев. Нима сте вие? Чудесно... Книги
докарахте, нали? А ние чакаме ли, чакаме...

— Как е, всичко наред ли е? — попита приближилото се
войниче.

— Да, това е нашият фургон.

— Тогава го вкарвайте — посъветва го войничето. — А вие,
господине, ще се наложи да излезете и да почакате.

— Бих искал да се видя с доктор Голем — каза Виктор.

— Мога да го извикам тук — предложи войничето.

— Хм — рече Виктор и многозначително погледна момчето. А то виновно разпери ръце.

— Нямате пропуск — обясни му. — А без пропуск те никого не пускат. Ако зависеше само от нас, на драго сърце бих ви пушал...

Нищо друго не оставаше освен да излезе на дъжда. Виктор скочи на пътя, вдигна си качулката и загледа как вратите се разтвориха, автофургонът се разтресе и с придърпване запълзя зад оградата. После вратите се затвориха. Виктор дочуваше още известно време воя на двигателя и скърцането на спирачките, после вече не долавяше нищо освен глухия ромон и плющенето на дъжда. И таз добра, помисли си. Ами аз какво ще правя? Обзе го разочарование. Едва сега му стана ясно, че не беше извършил тези подвизи безкористно, че всъщност се беше надявал да види редица неща и да разбере колкото се може повече... да проникне, така да се каже, в епицентъра на събитията. Ами майната ви тогава; помисли си той и погледна към чезнещия в дъжда край на бетонната настилка. Шест километра до кръстовището и после поне още двайсет оттам до града. Е, разбира се, от кръстовището може да хване пътя за санаториума — дотам са два километра. Ама че неблагодарни свине... Ще трябва да се мъкна под дъжда... Тогава забеляза, че дъждът беше понамалял. Е, поне за това благодарим, помисли си.

— Та да извикам ли сега господин Голем? — попита войникът.

— Голем ли? — Виктор се оживи. Никак не би било лошо да накара стария пръч да се поразтъпче насам-натам в дъжда, пък и той имаше кола. И пълна манерка. — Че защо не, я го повикайте.

— Това вече може — каза войничето. — Ще го повикаме. Ама той надали ще излезе, непременно ще рече, че е зает.

— Нищо, нищо — спокойно отвърна Виктор. — Вие му кажете, че Банев го търси.

— Банев. Така ли? Добре, ще му кажа. Ама все едно, той пак няма да излезе. Ей сега ще звънна, лесна работа. Банев значи...

И войничето се отдалечи. Симпатично беше това войниче, едно такова приветливо, а под каската — обсипано с лунички.

Виктор запали цигара и в този момент се дочу трясъкът на мотоциклетен двигател. С бясна скорост от мъгливата пелена изскочи полицейски „Харли“ с кош, устреми се към портала и спря току до вратите. Караше го същият онзи полицаи с киселата физиономия, а в

коша седеше още един, увит чак до очите в брезент. Сега ще стане една, помисли си Виктор и се сгуши още по-дълбоко в качулката. Но и това не помогна. Полицаят с киселата физиономия слезе от мотоциклета, приближи до Виктор и изрева:

— Къде е камионът?

— Какъв камион? — изуми се Виктор, за да печели време.

— Я не се правете на луд! — закрещя полицаят. — Нали ви видях! Съдът не ви мърда, да знаете! За отвлечане на арестуван автомобил!

— Не ми крещете — твърдо, с подчертано достойнство рече Виктор. — Що за простащина? Ще се оплача от държанието ви.

Като размотаваше пътем брезентовото си покривало, вторият полицай се приближи и попита:

— Този ли е?

— Тоз е ами! — каза полицаят с киселата физиономия и измъкна от джоба си белезници.

— Ей-ей-ей — рече Виктор и направи крачка назад. — Що за произвол е това! Как си позволявате!

— Ако се съпротивлявате, само ще си утежните положението — посъветва го вторият полицай.

— Че какво съм направил? — нагло заяви Виктор и пхна ръцете си в джобовете. — Бъркате ме с някого, момчета.

— Отвлекли сте камиона — каза вторият полицай.

— Какъв камион? — извика Виктор. — Какво общо има тук някакъв си камион? Аз съм дошъл тук на гости на господин Голем, главния лекар. Попитайте охраната. Какво общо има тук някакъв си камион?

— Да не би пък да не е този, а? — усъмни се вторият полицай.

— Абе как да не е този! — възрази полицаят с киселата физиономия. С приготвени белезници той налетя на Виктор. — Я си давай ръцете! — делово заповяда той.

В това време хлопна вратата на караулното и висок пронизителен глас извика:

— Прекратете струпването!

Виктор и полицайте трепнаха. На прага на караулното стоеше луничавото войниче, изкарало автомата си извън пелерината.

— Отдръпнете се от портала! — пронизително извика то.

— Я ти там, по-тихо — каза полицаят с киселата физиономия. — Не виждаш ли, че сме полиция.

— Струпването на повече от един външен човек пред портала на специалната зона е забранено! След третото предупреждение ще стрелям! Отдръпнете се от портала!

— Хайде-хайде, отдръпнете се — загрижено рече Виктор и лекичко взе да побутва двамата полицаи.

Онзи с киселата физиономия го погледна слисан, отстрани ръката му и пристъпи към войника.

— Слушай, момче, ти да не си се побъркал? — попита той. — Та този тип отмъкна един камион...

— Никакви камиони! — проточено и пронизително изкрещя симпатичното и приветливо войниче. — По-о-оследно предупреждение! Двата да се отдръпнат на сто метра от портала!

— Вих какво, Рох — предложи вторият полицаи. — Дай да се отдръпнем, остави ги, майната им. Той е в ръцете ни, къде ще се дене.

Почервенял от възмущение, полицаят с киселата физиономия щеше отново да си отвори устата, но в този момент на вратата, на караулното се появи дебел сержант с наченат сандвич в едната ръка и чаша в другата.

— Редник Джура — каза той, дъвчейки. — Защо не откривате огън?

Луничавото лице под каската се изкриви в свирепа гримаса. Полицаите се втурнаха към мотоциклета, яхнаха го, свърнаха покрай Виктор, който беше заел позата на регулировчик, и бързо се отдалечиха. Почервенелият полицаи му изкрещя нещо, но то заглъхна в грохота на двигателя. Щом се отдалечиха на петдесетина крачки, спряха.

— Много са близо — не одобри разстоянието сержантът. — Къде гледаш? Не виждаш ли, че са близо...

— По-далеч! — с пронизителен глас зарева войничето, като размахваше автомата. Полицаите се отдалечиха и вече не се виждаха.

— Разни външни хора лошо свикнаха да се тълпят пред портала — промърмори сержантът на войничето, загледан във Виктор. — Е, вече всичко е наред, стой на поста и си отваряй очите.

Той се върна в караулното, а луничавото войниче, малко поохладняло, закрачи назад-напред край портала.

Като изчака няколко минути, Виктор предпазливо попита:

— Много се извинявам, какво стана с доктор Голем? Ще дойде ли?

— Няма го — промърмори войничето.

— Колко жалко — каза Виктор. — Тогава май ще трябва да тръгвам...

Той се загледа в мъглата и дъжда, където се криеха полицаите.

— Как така ще тръгвате? — разтревожи се войничето.

— А защо, не бива ли? — също обезпокоен, попита Виктор.

— Не че не бива — каза войничето. — Аз заради камиона. Вие ще заминете, а с камиона какво ще стане? Забранено е пред портала да остават камиони.

— А аз какво общо имам с тази работа? — попита Виктор, обзет от все по-големи опасения.

— Как така „какво общо имате“? Нали вие го докарахте, значи вие ще го... така де... Нали винаги така става, как иначе?

По дяволите, помисли си Виктор. Какво ще правя с него?... Някъде на около стотина метра се дочуваше боботенето на мотоциклетния двигател, работещ на място.

— Наистина ли сте го отмъкнали? — любопитно се поинтересува войничето.

— Ами да! Полицията задържа шофьора, а аз, глупакът, реших да помогна...

— Дааа — проточено рече войничето, изпълнено със съчувствие. — Право ла ви кажа, не знам какво да ви посъветвам.

— Ами ако сега, да речем, си тръгна? — предпазливо попита Виктор. — Ще стреляте ли?

— Не знам — честно си призна войничето. — Май че не съм длъжен. Да попитам ли?

— Попитайте — отвърна Виктор, като си правеше сметка дали ще може да избяга толкова далеч, че войничето да не го вижда.

В този момент иззад портала се раздаде звуков сигнал. Вратите се отвориха и от зоната се измъкна злополучният камион. Той спря до Виктор, вратата се отвори и Виктор видя, че зад волана вече не седи момчето, както беше очаквал, а плешив сгърбен мокрец, загледан в него. Виктор не се помръдна и тогава мокрецьт свали от волана ръката си в черна ръкавица и приканващо потропа на седалката до него.

Благоволете да ми обърнете внимание и заповядайте, насмешливо си помисли Виктор. Войничето радостно рече:

— Ето, виждате ли как се оправиха нещата. Вече всичко е наред и можете да тръгвате. На добър час.

Виктор за миг си помисли, че щом мокрецьт има намерение сам да закара камиона до града или където и да било на друго място, с една дума, смята сам да се разправя с полицията, то най-добре би било тутакси да се сбогува и да духне направо през полето към санаториума, като заобиколи настанилия се в засада „Харли“.

— Там, напред, чака полицията — предупреди той мокрена.

— Нищо, сядайте — спокойно рече мокрецьт.

— Работата е там, че аз откраднах този камион. Беше арестуван.

— Знам — търпеливо каза мокрецьт. — Седнете.

Сгодният момент бе изтърван. Виктор вежливо и сърдечно се сбогува с войничето, качи се в кабината и тръшна вратата. Камионът потегли и след минута видяха полицейския „Харли“. Той стоеше напреки на пътя, а двамата полицаи, изправени до него, с жестове показваха, че камионът трябва да спре на банкета. Мокрецьт натисна спирачката, изключи двигателя и като се показа от кабината, рече:

— Махнете мотоциклета, препречили сте пътя.

— Я бързо към банкета! — изкомандува полицаят с киселата физиономия. — Й си дайте документите.

— Отивам в полицейското управление — каза мокрецьт. — Може би ще бъде по-добре да поговорим там?

Полицаят малко се обърка и промърмори нещо от рода на „абе знам ви аз вас“. Мокрецьт спокойно очакваше решението му.

— Добре — каза накрая полицаят. — Само че камиона ще карам аз, а този да седне в коша на мотоциклета.

— Както кажете — съгласи се мокрецьт. — Но ако може с мотоциклета да тръгна аз.

— Още по-добре — промърмори полицаят с киселата физиономия. — Излизайте.

Те си размениха местата. Зловещо стрелкайки с очи Виктор, полицаят се повъртя и заусуква на седалката да оправи наметалото си, а като го държеше под око, Виктор наблюдаваше как мокрецьт, още по-сгърбен и непохватен, приличащ в гръб на огромна кльощава маймуна,

отива към мотоциклета и се качва в коша. Дъждът отново рукна като из ведро и полицаят включи чистачките. Тържественото шествие потегли.

Много ми се ще да знам как ще свърши всичко това, с известна горчивина си помисли Виктор. Смътна надежда му вдъхваше само намерението на мокреца да се яви в полицията. Безочливи са станали тукашните мокрици, я ги виж вече колко са нахални... Е, ще ми лепнат някоя глоба, без това няма да мине. Може ли полицията да пропусне случай да оскубе човека... Уж дойдох в родния град да си клатя краката, ама ще трябва да си обирам крушите... Всичко е наред. Поне си начесах крастата... Той извади пакет цигари и предложи на полицая. Полицаят недоволно изгрухтя, но взе една цигара. Запалката му не работеше, така че се наложи втори път да изгрухти, когато Виктор му подаде своята. Изобщо човек можеше да влезе в положението на този позастаряващ чичко — сигурно вече беше навъртял четирийсет и пет, а още беше младши по чин, явно бе от бившите колаборационисти: не беше пъхал в дранголника тези, които трябва, и не беше близал нужните задници, пък и откъде можеше да разбира той от задници — дали точно този, или онзи е подходящият... Полицаят запуши и видът му вече не беше толкова кисел: неговата работа взе да се оправя. Ех, да имах сега една бутилка тука, помисли си Виктор. Щях да му дам да сръбне, щях да му разкажа два-три ирландски вица, щях да понаругая началството, което тика нагоре само приближените си, студентите щях да напсувам и, току-виж, се отпуснала душата на човека...

— Брей да му се не види, какъв дъжд се изля...

Полицаят изгрухтя без озлобление, почти миролюбиво.

— Ех, а по-рано какъв климат имаше тука — продължи Виктор. И тутакси му хрумна нова мисъл. — Хем обърнете внимание: там при тях, в лепрозариума, изобщо не вали, а щом човек наближи града, направо порой се излива.

— Така е, — каза полицаят. — Те там, в лепрозариума, добре са се уредили.

Общуването потръгна. Поговориха си за времето — какво беше някога и какво стана, дяволите да го вземат. Откриха, че имат общи познати в града. Размениха мисли за живота в столицата, за миниполите, за хомосексуализма — каква язва е, за вносното бренди и за контрабандните наркотици. Естествено отбелязаха, че вече няма

никакъв ред и дисциплина — не е като преди войната или, да речем, веднага след нея. Че да си полицай е кучешки занаят, макар във вестниците да пише, че полицаите са добрите и строги пазители на реда, незаменимо колелце в държавния механизъм. Годишите за пенсиониране ги увеличават, а пенсиите ги намаляват, ако те ранят на пост, ти подхвърлят няколко монети, пък и отгоре на всичко им взеха оръжието — как можеш да искаш тогава от човека да се трепе като грешен дявол... С една дума, създаде се такава обстановка, че ако имаше две-три глътки да сръбне, полицаят сигурно щеше да рече: „Е, добре, момче, върви си по живо, по здраво. Аз не съм те виждал и ти не си ме виждал.“ Обаче тези две-три глътки липсваха, а пък все още не беше назрял моментът да му връчи „лика на Бащата на нацията в червено“, така че когато автофургонът стигна до стълбището на полицейското управление, полицаят отново се начумери и сухо нареди на Виктор да го последва и да си направи труда да побърза.

Мокрецьт отказа да даде обяснения на дежурния и поиска незабавно да го отведат при началника на полицията. Дежурният му отвърна, че, вижте, лично вас началникът сигурно ще ви приеме, а колкото до ей този господин, той е обвинен в отвлечане на камион и затова няма защо да ходи при началника, а трябва да бъде разпитан и да се състави съответният протокол за деянието му. Не, твърдо и спокойно каза мокрецьт, това няма да го бъде, няма да се наложи господин Банев да отговаря на никакви въпроси и господин Банев няма да подписва никакви протоколи, за това има определени причини, които засягат единствено господин началника на полицията. Дежурният — нали всичко това не го засягаше — повдигна рамене и отиде да доложи. Докато той докладваше на началника, се появи шофьорчето с омасления комбинезон. То нямаше представа какво е станало и беше безкрайно оклюмало, така че веднага взе да вика: „Няма справедливост на този свят, не съм виновен“ и други страшни работи. Мокрецьт внимателно взе товарителницата, която то размахваше, настани се удобно на преградата и като оформи получаването на книгите, се подписа на съответното място. Шофьорът си глътна езика от изумление и в този момент мокрецьт и Виктор бяха поканени при началника.

Шефът на полицията ги посрещна много студено. Той гледаше мокреца с отвращение, а към Виктор изобщо не поглеждаше.

— Какво обичате? — попита той.

— Можем ли да поседнем? — осведоми се мокрецът.

— Да. Моля — принуди се да каже шефът на полицията след кратка пауза.

Всички седнаха.

— Господин началник — започна мокрецът. — Упълномощен съм да протестирам пред вас, че вече за втори път полицията незаконно задържа товар, предназначен за лепрозариума.

— Да, чух за тази работа — каза шефът на полицията. — Шофьорът е бил пиян и моите хора са били принудени да го задържат.

— Вие сте задържали не шофьора, а товара — възрази мокрецът. — Но това вече не е толкова съществено. Благодарение на любезността на господин Банев товарът все пак е бил доставен, макар и с малко закъснение, и би трябвало да сте признателен на тук присъстващия господин Банев, защото ако товарът беше закъснял по-дълго време по ваша вина, това би могло да стане причина да си имате твърде големи неприятности.

— Много интересно — каза шефът на полицията. — Не разбирам и нямам никакво желание да разбера за какво става дума, защото като длъжностно лице няма да търпя никакви заплахи. А що се отнася до господин Банев, искам да ви припомня, че има наказателно законодателство, където са предвидени и случаи като неговия...

Той явно демонстративно отказваше да погледне към Банев.

— Виждам, че наистина не разбирате в какво положение се намирате — каза мокрецът. — Но аз съм изпълномощен да доведа до вашето знание, че ако още веднъж задържите наши товари, ще си имате работа с генерал Пферд.

Настъпи мълчание. Виктор не знаеше кой е този генерал Пферд, но затова пък на шефа на полицията името явно беше известно.

— Според мен това е заплаха — неуверено каза той.

— Да — съгласи се мокрецът. — При това много по-реална, отколкото си мислите.

Шефът на полицията рязко се изправи. Виктор и мокрецът — също.

— Ще взема под внимание всичко, което чух днес — заяви началникът на полицията. — Наистина тонът ви, господине, можеше да бъде изпълнен с малко повече уважение към длъжността ми, но

обещавам на лицата, които са ви упълномощили, че ще разбере как стоят нещата и веднага щом открия виновните, ще ги накажа. Това в пълна степен се отнася и до господин Банев.

— Господин Банев — каза мокрецьт, — ако имате неприятности с полицията по повод този инцидент, незабавно уведомете господин Голем... Довиждане — каза той на шефа на полицията.

— Всичко хубаво — отвърна шефът.

ОСМА ГЛАВА

В осем часа вечерта Виктор влезе в ресторанта и тръгна направо към своята маса, около която вече се беше събрала обичайната компания, но го извика Теди.

— Здравсти, Теди — рече Виктор и се облегна на бара. — Как върви работата? — В този миг той се сети. — А! Сметката... Много бели ли направих снощи?

— Сметката е дребна работа — промърмори Теди. — Пък и поразииите не бяха много — счупи огледалото и разби мивката. Ама историята с шефа на полицията помниш ли?

— Това пък какво е? — учуди се Виктор.

— Така си и знаех, че нищо няма да помниш — каза Теди. — Очите ти, брат, бяха като на варено прасенце. Изобщо не знаеше какво правиш... Та ти, значи — Теди сложи пръст върху гърдите на Виктор, — го заключи горкия в една от кабините на клозета, подпря вратата с дръжката на метлата и не го пускаше да излезе. А пък ние не знаехме кой е вътре, той тъкмо беше дошъл, мислехме, че е Квадрига. Е, викаме си, няма страшно, нека поседи вътре... А после ти го измъкна оттам и взе да крещиш: „Ах, горкичкият, целия се е оплескал!“ И му набута главата в умивалника. Туй, дето строши мивката, нищо не е, ама тебе, брат, едвам успяхме да те издърпаме настрана.

— Сериозно? — учуди се Виктор. — Бре да му се не види! Пък аз се чудя защо днеска цял ден той ме гледа на кръв.

Теди съчувствено кимна няколко пъти.

— Ама че в неудобно положение съм поставил човека, дявол да го вземе — рече Виктор. — Трябвало е да му се извиня... Ама как е допуснал да направя такова нещо? Та той е як мъж...

— Страх ме е да не скалпят някое обвинение срещу тебе — каза Теди. — Тая сутрин един от техните взе да души наоколо — записваше показанията на свидетелите... Шейсет и трети член не ти мърда — побой на длъжностно лице при утежняващи вината обстоятелства. А може и по-лошо да те насадят — да ти припишат терористичен акт.

Разбираш ли на какво намирисва тази работа? На твое място щях... — Теди поклати глава.

— Какво щеше? — попита Виктор.

— Казват, че днеска кметът е идвал при тебе — рече Теди.

— Да.

— Е и какво искаше от тебе?

— А, дребна работа.

— Аха! — каза Теди и се оживи. — Ами тогава наистина и туй, снощното, е дребна работа. Напиши му оная статия, дето я иска, и всичко ще бъде наред. Ако кметът остане доволен, шефът на полицията няма да посмее да гъкне дори, тогава можеш всеки ден да го заключваш, ако щеш в клозетната чиния. Кметът го държи в ей това... — Теди показа грамадния си кокалест юмрук. — Така че всичко е наред. Дай по този повод да ти наля едно за сметка на заведението. От чистото ли искаш?

— Може и от чистото — рече Виктор замислено.

Той взе да вижда посещенията на кмета в съвсем нова светлина. Здравата са ме сгащили, помисли си. Дааа... Или се измитай оттук, или прави това, което ти заповядват, иначе ще ти стъпим на врата. Пък и да си оберат крушите, няма да е толкова лесно. Ще поровят малко и ще открият терористичен акт. Ех, брат, виж се какъв алкохолик си, срам ме е да те гледам. И са ми пробутали не някой друг, ами шефа на полицията. Право да си кажем, работата е много хитро измислена и изпитана. Не помнеше нищо, освен теракотения под, залян с вода, но много добре си представяше цялата сцена. Да, скъпи мои приятелю Виктор Банев, прасенце мое варено, кухненски опозиционер и даже не кухненски, ами клозетен, любимец на Президента... да, явно и на тебе ти дойде времето, така да се каже, да се продадеш... Роц-Тусов, видял и патил човек, в такива случаи казва: „Трябва да умееш да се продаваш лесно и скъпо — колкото по-честен творец си, толкова по-скъпо трябва да излизаш от управниците, така че и когато се продаваш, да нанасяш вреда на противника и трябва да се стараеш вредата да бъде колкото се може по-голяма...“ Виктор изпи чистото за освежаване, но не изпита никакво удоволствие.

— Добре, Теди — рече той. — Благодаря ти, давай сметката. Много ли е набъбнала?

— Твоят джоб ще издържи — ухили се Теди и извади от касата един лист. — Дължиш: за едно огледало, тоалетно — седемдесет и седем, за умивалник, порцеланов, голям — шейсет и четири, общо — и сам можеш да го сметнеш — сто четирийсет и една. А лампиона го писах за сметка на предишното сбиване... Само едно не мога да разбера — продължи той, като следеше как Виктор отброява парите. — С какво строши това огледало, два пръста беше дебело. С глава ли си го блъскал, кой те знае?

— С чия? — мрачно попита Виктор.

— Добре де, не го вземай толкова навътре — успокой го Теди, докато прибираше парите. — Ще напишеш оная статийка и ще се реабилитираш, пък и хонорарче ще вземеш и ето че и парите ще си върнеш... Да ти наля ли още едно?

— Недей, после... Ще намина пак, след като вечерям — каза Виктор и се отправи към своето място.

В ресторанта всичко си беше както обикновено — полумракът, миризмите и подрънкването на кухненските съдове; очилатият млад мъж с дипломатическото куфарче, неговият вечен придружител и бутилката минерална вода; сгърбеният доктор Р. Квадрига, изправеният и стегнат въпреки хремата Павор, разплулият се в креслото Голем с подпухналия нос на пропилил се пророк. Сервитърът.

— Минога — каза Виктор. — Бутилка бира. И някакво ядене с месо.

— Навлякохте си беля на главата, нали — назидателно рече Павор. — Колко пъти ви казвах да спрете с това пиянство.

— Кога сте ми казвали такова нещо? Не помня.

— Каква беля си навлече? — попита доктор Р. Квадрига. — Да не си убил някого най-сетне?

— И ти ли нищо не помниш? — попита го Виктор.

— За снощи ли става дума?

— Да, за снощи става дума... — рече Виктор и се обърна към Голем. — Напил съм се като пън и съм заврял господин шефа на полицията в клозета...

— Ааа! — каза Р. Квадрига. — Това са измислици. Така казах и на следователя. Тази сутрин при мен идва един следовател. Представете си само, стомахът ми изгаря от киселини, главата ми ще

се пръсне, седя и гледам през прозореца, и тогава се появява този дръвник и започва да скалъпва обвинение...

— Как го казахте? — попита Голем. — Да скалъпва ли?

— Ами да, да скалъпва — каза Р. Квадрига и взе да моделира с ръце въображаемата глина. — Само че не буют, а обвинение... А аз направо му казах: Това са чисти измислици, снощи цяла вечер си седях в ресторанта, всичко беше мирно и тихо както винаги, никакви скандали нямаше, с една дума, да си умреш от скука... Ще ти се размине — ободряващо рече той на Виктор. — Голяма работа... А защо го направи? Мразиш ли го?

— Хайде да говорим за нещо друго — предложи Виктор.

— Защо пък за нещо друго? — обиден попита Р. Квадрига. — Тия двамата през цялото време се препират кой кого не пуска в лепрозариума. Веднъж на сто години ще се случи нещо интересно и веднага — да си говорим за друго.

Виктор отхапа половината минога, сдъвка я мълчаливо, пийна малко бира и попита:

— Кой е този генерал Пферд?

— Някой кон — каза Р. Квадрига. — Жребец. Дер Пферд. Или дас Пферд.

— И все пак — настоя Виктор — чувал ли е някой за такъв генерал?

— Когато бях в казармата — каза доктор Р. Квадрига, — нашата дивизия я командуваше негово превъзходителство генералът от инфантерията Аршман.

— И какво от това?

— Арш на немски значи „гъз“ — съобщи мълчалият досега Голем. — Докторът се шегува.

— А вие къде чухте да се говори за генерал Пферд? — попита Павор.

— В кабинета на шефа на полицията — отвърна Виктор.

— И какво друго казаха?

— Ами нищо. Това беше. Значи никой не го е чувал? Добре. Питях просто ей така.

— А фелдфебелът се казваше Батъкс — заяви Р. Квадрига. — Фелдфебел Батъкс^[1].

— И английски ли знаете? — попита Голем.

— Да, дотолкова знам — отвърна Р. Квадрига.

— Хайде да пийнем — предложи Виктор. — Сервитър, бутилка коняк.

— Защо пък цяла бутилка? — попита Павор.

— За да стигне за всички.

— Пак ще вдигнете някой скандал.

— Я престанете, Павор — каза Виктор. — И вие се извдихте един абсистент^[2].

— Не съм абсистент — възрази Павор. — И аз обичам да си пийвам, и никога не пропускам да си пийна, както се полага на всеки истински мъж. Но не разбирам защо трябва да се напивам. И изобщо, според мен, няма никакъв смисъл човек да се напива всяка вечер.

— Този пак е тука — отчаяно рече Р. Квадрига. — И кога свари да пристигне?...

— Няма да се напиваме — каза Виктор, като наля коняк на всички. — Просто ще пийнем. Както прави в този момент половината нация. Другата половина се напива, е, нека бог да я пази, а ние просто ще си пийнем.

— Там е цялата работа, я — каза Павор. — Когато в страната всички без изключение пиянствуват, и не само в страната, а в целия свят, всеки почтен човек трябва да се стреми да бъде благоразумен.

— Вие искрено ли ни смятате за почтени хора? — попита Голем.

— Поне ви мисля за културни.

— Според мен — добави Виктор, — културните хора имат много по-големи основания да се напиват, отколкото некултурните.

— Може и така да е — съгласи се Павор. — Обаче културният човек е длъжен да се държи както подобава. Културата му го задължава... Ето на, ние седим тук почти всяка вечер, бърбим, пием, играем на зарове. А казал ли е някой от нас през това време нещо, дори да не е толкова умно, но поне да е сериозно? Кикотим се, подиграваме се... само хахо-хихи и подигравки може да чуе човек.

— А защо да говорим сериозно? — попита Голем.

— Затова, защото всичко се сгромолясва в пропастта, а ние само се хилим и се подиграваме. Пируваме по време на чума. Мисля, че е срамота, господа.

— Е добре, Павор — примири се Виктор. — Кажете нещо сериозно. Нека да не е умно, но поне да е сериозно.

— Не искам никакви сериозни разговори — заяви Р. Квадрига. — Пиявици. Буци. Пфу!

— Ш-шт! — нареди му Виктор. — Трай си там... Наистина, Голем, хайде да говорим за нещо, което е поне по-сериозно. Започвайте, Павор, разкажете ни за пропастта.

— Пак се присмивате, а? — печално рече Павор.

— Не — каза Виктор. — Честна дума, не. Може да съм ироничен, но е, защото цял живот все слушам за разни пропасти. Всички твърдят, че човечеството се сгромолясва в пропастта, но никой нищо не може да докаже. И на практика винаги се оказва, че целият този философски песимизъм е последица от семейни неприятности или просто на човека не му стигали парите...

— Не — каза Павор. — Не е така... Човечеството се сгромолясва в пропастта, защото банкрутира.

— Не му стигат парите — промърмори Голем.

Павор не му обърна внимание. Думите му се отнасяха единствено до Виктор, говореше с наведена глава, гледаше изпод вежди.

— Човечеството банкрутира биологично — раждаемостта спада, навсякъде се ширят рак, малоумие и неврози, хората станаха наркомани. Поглъщат стотици тонове алкохол, никотин или просто чисти наркотици, започнаха с хашиш и кокаин и свършиха с ЛСД. Ние просто се израждаме. Унищожаваме естествената природа, а изкуствената унищожава нас. По-нататък... ние банкрутирахме идеологически — прехвърлихме една след друга всички философски системи и всички до една ги дискредитирахме, опитахме всички възможни системи на морал, но си останахме същите аморални скотове, като диваците от пещерите. Най-страшното е, че цялата тази сива човешка маса в наши дни си остава същата паплач, каквато е била винаги. Тя постоянно иска, жадува да има богове, вождове и ред, и когато получи своите богове, вождове и ред, остава недоволна, защото всъщност изобщо не е имала нужда нито от богове, нито от ред, а винаги се е нуждала от хаос, от анархия, от хляб и зрелища. Сега тя е скована от желязната необходимост всяка седмица да получава своя плик със заплатата, но тази необходимост я отвращава, всяка вечер тя иска да избяга от нея и търси спасение в алкохола и наркотиците... Но по дяволите тази купчина гниещи говна, тя смърди и вони от десет

хиляди години и не е годна за нищо друго, освен да смърди и да вони. Страшното е друго. Страшното е, че разложението обзема хора като мен и вас, хората с главна буква, личностите. Ние виждаме това разложение и си въобразяваме, че то не ни засяга, ала то така или иначе насажда в съзнанието ни отровата на безнадеждността, отслабва волята ни и ни поглъща... А отгоре на всичко над главите ни виси и това проклятие — демократичното възпитание: егалите, фратерните^[3], всички хора са братя, всички са от едно тесто... Постоянно се отъждествяваме с простолюдието и се самобичуваме, ако случайно открием, че сме по-умни от него, че имаме други нужди и интереси, други цели в живота. Време е да разберем това и да си направим нужните изводи — време е да се спасяваме.

— Време е да пийнем — предложи Виктор.

Вече съжаляваше, че се съгласи да разговаря сериозно със санитарния инспектор. Неприятно беше човек да гледа Павор. Твърде много се бе разпалил, дори очите му станаха кривогледа. Изглежда, доста се вживяваше в ролята си, а иначе като всички горещи привърженици на теорията за сгромолясването в пропастта беше адски банален. На Виктор му се щеше така и да му рече: „Престанете да се излагате, Павор, я по-добре се извърнете и иронично се усмихнете.“

— Това ли е всичко, с което ще ми отвърнете? — осведоми се Павор.

— Бих могъл да ви дам и друг съвет. Гледайте с повече ирония на нещата, Павор. Не се горещете толкова. И без това нищо не можете да направите. Пък и дори да можехте, нямаше да знаете какво да правите.

Павор иронично се усмихна.

— Знам аз, знам — каза той.

— И какво е то?

— Има само едно средство да се сложи край на разложението...

— Да, да, известно ни е — лекомислено рече Виктор. — Искате да премените всички глупаци в златоткани униформи и да ги пуснете да маршируват. Цяла Европа ще бъде в краката ни. И това го имаше.

— Не — каза Павор. — Това е само временно решение. Радикалното решение е едно: да унищожим простолюдието.

— Днес сте в прекрасно настроение — каза Виктор.

— Трябва да унищожим деветдесет процента от населението — продължаваше Павор. — Може би дори деветдесет и пет процента. Простолюдието изпълни своето предназначение — то породя в недра си цвета на човечеството, който създаде цивилизацията. Сега то е мъртво като гнила картофена грудка, дала живот на нов картофен кълн. А когато покойникът започне да гние, той трябва да се зарови.

— Боже мой — рече Виктор, — и всичко това е защото имате хрема и не ви пускат в лепрозариума? Или може би имате и семейни неприятности?

— Не се правете на глупак — каза Павор. — Защо не искате да се замислите за неща, които много добре са ви известни? Защо се извращават и най-светлите идеи? Ами заради тъпотията на сивата тълпа. Защо има войни, хаос и безобразия? Пак заради тъпотията на сивата тълпа, която си избира такива правителства, каквито заслужава. Защо Златният век е толкова безнадеждно далеч от нас, както и во време оно? Заради умствения застои и невежеството на сивата тълпа. По принцип онзи, как му беше името... е бил прав, подсъзнателно е бил прав, той е усещал, че на Земята има твърде много излишни хора. Но и той е бил породен от сивата тълпа и е развалил цялата работа. Глупаво е било, че се е захванал да унищожава тълпата по расовия признак. Пък и не е разполагал с истински средства за унищожение.

— А по какъв признак смятате да започнете да унищожавате тълпата? — попита Виктор.

— Ще започна от незабележимите — отвърна Павор. — Когато човек е прост и незабележим, той трябва да бъде унищожен.

— А кой ще определя дали този човек е забележим, или не?

— Оставете тия работи. Това са подробности. Аз ви излагам принципа, а кой, какво и как ще свърши — това са подробности.

— А в името на какво сте се сдушили с кмета — попита Виктор.

Павор бе започнал да му омръзва.

— Не ви разбирам?

— За какъв дявол ви е този съдебен процес? Много на дребно играете, Павор! С вас, свръхчовеците, все така става. Смятате да преорете света, не сте съгласни на по-малко от три милиарда трупа, а в същото време с четири очи гледате да се докопате до някое по-топло местенце, ту от трипер се лекувате, ту срещу дребна изгода помагате на съмнителни хора да свършат някоя мръсна работа.

— По-полека все пак — посъветва го Павор. Явно беше, че е страшно вбесен. — Вие самият сте пияница и безделник...

— Но във всеки случай не замислям нагласени процеси и не се каня да преобръщам света.

— Да — каза Павор. — Дори на това не сте способен, Банев. Нали сте всичко на всичко един бохем, сиреч — накратко казано — измет, фрондър^[4] и говно. Сам не знаете какво искате и правите само това, което искат от вас. Гледате през пръсти на стремежите на останалата измет, паднал ниско като вас, и затова си въобразявате, че сте свободен художник, който разтърсва основите на обществото. А сте просто долнопробен стихоплетец, от ония, които драскат по обществените клозети.

— Всичко това е така — съгласи се Виктор. — Жалко само, че не го казахте по-рано. Трябваше да ви обидя, за да го кажете. И ето на, излезе, че вие, Павор, сте един малък долен мръсник. Просто един от многото. И ако започнат да унищожават, вас ще унищожат. Толкова сте дребен и незабележим. Философствуващ санитарен инспектор ли? Пъхнете го в пещта!

Интересно как ли изглеждаме отстрани, помисли си той. Павор е отвратителен... Ама че му е крива усмивката! Какво му става днес? А Квадрига спи, какво го интересуват него разни спорове, сивата тълпа и цялата тази философия... Голем пък се е разположил като в театър — държи чашата си с два пръста, отпуснал е другата ръка зад облегалката на креслото и чака да види кой на кого ще натрие носа. Павор май доста дълго мълчи... Да не би пък да подбира доводи?

— Е, добре — каза накрая Павор. — Поговорихме си. Стига толкова.

Усмивката му се стопи, очите му пак станаха като на щурмбан-фюрер. Той хвърли една банкнота на масата, допи си коняка и без да се сбогува, си тръгна. Виктор почувствува приятно разочарование.

— Все пак за писател ужасно лошо се оправяте с хората — каза Голем.

— Това не е моя работа — лекомислено рече Виктор. — Нека психолозите и Департаментът на сигурността се оправят с хората. Аз трябва да долавям стремежите с изострения си усет на художник... А защо казвате това? Значи ли, че пак ми намекувате нещо от рода на „Виктор, престанете да дрънкате“?

— Предупреждавах ви: не закачайте Павор.

— А защо, дявол да го вземе? — избухна Виктор. — Първо, не съм го закачал. Той ме закачи. И, второ, знаете ли, че тази долна свиня помага на кмета да ви даде под съд?

— Досещам се.

— И това не ви тревожи, така ли?

— Никак. Ръцете им са къси. Искам да кажа, че на кмета ръцете му са къси, пък и на съда.

— А на Павор?

— Павор по може да се докопа до мен — каза Голем. — Затова престанете да дрънкате пред него. Нали виждате, че аз не си позволявам да дрънкам пред него.

— Интересно пред кого дрънкате — промърмори Виктор.

— Ами пред вас понякога си позволявам да дрънкам. Имам слабост към вас. Я ми налейте коняк.

— Моля — Виктор му наля. — Да вземем да събудим Квадрига, а? Какво става с него, та той дори не ме защити от Павор.

— Не, няма нужда да го будим. Дайте да си поговорим. Защо се бъркате в тези работи? Кой ви е молил да отмъквате камиона?

— Ей така ми скимна — каза Виктор. — Голяма свинщина е да се задържат книги. Пък и кметът ми развали настроението. Посегна на свободата ми. Всеки път, когато някой посегне на свободата ми, започвам да върша глупости... Между другото, Голем, дали генерал Пфферд няма да се застъпи за мен пред кмета?

— Пука му на него и за вас, и за кмета — отвърна Голем. — Той си има предостатъчно свои грижи.

— А вие му кажете да се застъпи. Иначе ще напиша статия за вашия лепрозариум и ще го направя на пух и прах, ще разкажа как използвате кръвта на християнските младенци, за да лекувате очилатата болест. Да не мислите, че не знам защо мокриците примамват децата в лепрозариума? Отначало им пият кръвчицата, а после ги развърщават. Ще ви опозоря пред целия свят, така да знаете — ще разтръбя, че под маската на лекаря се крие садист и кръвопиец.

— Виктор се чукна с Голем и пийна. — А между другото, говоря съвсем сериозно. Кметът наистина ме притиска да напиша такава статия. Ама, разбира се, вие вече го знаете.

— Не — каза Голем. — Но това е дреболия.

— Виждам, че за вас всичко е дреболия. Целият град е против вас — много важно. Дават ви под съд — дребна работа. Санитарният инспектор Павор е раздразнен от вашето поведение — пак дреболия. Нашумелият писател Банев също се дразни и се готви да напише гневна статия — пак дребна работа. Да не би пък генерал Пферд да е псевдоним на господин Президента? Впрочем този всемогъщ генерал знае ли, че сте комунист?

— От какво толкова се дразни писателят Банев? — спокойно попита Голем. — Само че не викайте толкова, защото Теди взе да се обръща към нас.

— Теди е наш човек — възрази Виктор. — Между другото, и той е раздразнен: мишките го съсипват. — Виктор се навъси и запали цигара. — Един момент, какво ме питахте?... А, да. Подразних се, дето не ме пуснахте в лепрозариума. Все пак постъпката ми беше благородна. Нека даже да е глупава, но нали всички благородни постъпки са глупави. Пък и преди това носих онзи мокрец на гръб.

— И се бихте за него — добави Голем.

— Точно така. И се бих.

— С фашистите — каза Голем.

— Именно с фашистите.

— А пропуск имате ли? — попита Голем.

— Пропуск... Ето на, Павор също не го пускате и той се промени пред очите ни — взе да мрази народа.

— Да, на Павор тук никак не му върви — каза Голем. — Инак той е способен служител, но тук, каквото подхване, все не излиза както трябва. Отдавна чакам кога ще започне да върши глупости. И май че взе да ги върши.

Доктор Р. Квадрига надигна разчорлената си глава и рече:

— Ха така. Ще отида и там ще видим. Махай се, дух.

Главата му отново клюмна и тропна по масата.

— И все пак, Голем — каза Виктор по-тихо, — вярно ли е, че сте комунист?

— Доколкото си спомням, комунистическата партия у нас е забранена — отбеляза Голем.

— Боже мой — въздъхна Виктор. — Че коя партия у нас е разрешена? Та аз не ви питам за партията, за вас става дума...

— Аз, както виждате, съм разрешен — усмихна се Голем.

— Всъщност то си е ваша работа — каза Виктор. — На мен ми е все едно. Но кметът... впрочем на вас не ви пука от кмета, нали? Ама ако за тази работа вземе да научи генерал Пферд?

— Та нали няма да му кажем — свойски прошепна Голем. — Защо да занимаваме генерала с такива дреболии? Той знае, че има лепрозариум, а в този лепрозариум се подвизава някой си Голем, там има и някакви си мокрици, добре, така да е.

— Странен генерал — замислено рече Виктор. — Генерал от лепрозариума... Между другото, както върви, сигурно скоро ще си имате неприятности с мокриците. Чувствувам го с изострения си усет на художник. В нашия град — хора много, има и други освен мокриците.

— Да беше само в нашия град — добави Голем.

— А какво толкова има? Та те са просто болни хора и дори май не са заразени.

— Не хитрувайте, Виктор. Прекрасно знаете, че те не са просто болни хора. Дори и заразата не се разпространява просто ей така.

— Какво искате да кажете?

— Ами искам да кажа, че Теди например не може да се зарази от тях. И кметът не може, да не говорим за шефа на полицията. А някой друг — може.

— Вие например.

Голем взе бутилката, с удоволствие я разгледа на светлината и наля коняк на двамата.

— Аз също не мога. Вече... Не знам. Изобщо това са само мои предположения. Не им обръщайте внимание.

— Добре, няма — тъжно рече Виктор. — А с какво друго още се отличават от нас?

— С какво се отличават от нас ли? — повтори Голем. — И сам бихте могли да забележите, Виктор, че всички хора се делят на три големи групи. По-точно — на две големи и една малка... Има хора, които не могат да живеят без миналото, цялата им душа е в миналото, по-близкото или по-далечното. Те живеят с традициите, със заветите на миналото, те черпят от миналото радост и пример. Да вземем господин Президента. Какво би правил той, ако го нямаше нашето велико минало? На какво би се позовавал и откъде изобщо би се взел?... После, има хора, които живеят само в днешния ден и не щат и

да чуят за бъдещето и за миналото. Вие например сте от тях. Благодарение на господин Президента вашите представи за миналото напълно са се изродили; в което и минало да надникнете, навсякъде ви се привижда все този същият господин Президент. Колкото до бъдещето, вие изобщо не си го представяте и според мен дори се страхувате да мислите за него... И накрая — има хора, които живеят в бъдещето. От миналото те съвсем справедливо не чакат нищо хубаво, а днешният ден за тях е само материал, от който може да се изгради бъдещето, суровина... Пък и те всъщност вече живеят в бъдещето... на малки острови от бъдещето, които са възникнали около тях в настоящето... — Някак странно усмихнат, Голем вдигна очи към тавана. — Те са умни — нежно рече той. — Дяволски са умни за разлика от повечето хора. Всички до един са талантиливи, Виктор. Имат странни желания и изобщо не изпитват обикновени желания.

— Като казвате обикновени желания, имате предвид например жените...

— В известен смисъл — да.

— И водката, зрелищата?

— Несъмнено.

— Страшна болест — каза Виктор. — Дано да не я прихвана... И все пак не ми е ясно... Нищо не разбирам. Това, дето затварят умни хора зад бодлива тел, го разбирам. Но защо те са свободни да излизат, а пък нас не ни пускат вътре...

— Може пък не те да седят зад бодливата тел, а вие...

Виктор се усмихна.

— Чакайте, чакайте — развълнува се той. — Това не е всичко, което не разбирам. А какво общо има с тази работа, да речем, Павор? Е, добре, мен не ме пускат, аз съм страничен човек. Но нали все някой трябва да проверява състоянието на спалното бельо и нужниците? Нали може да се окаже, че хигиената там, при вас, е под всякаква критика?

— Ами ако той се интересува от друго, а не от хигиената?

Виктор погледна Голем доста объркано.

— Пак ли се шегувате? — попита той.

— И сега не се шегувам — отвърна Голем.

— Че тогава какво излиза? Да не искате да кажете, че е шпионин?

— Шпионин е твърде широко понятие — възрази Голем.

— Почакайте — каза Виктор. — Нека си говорим откровено. Кой опъна бодливата тел и сложи охрана?

— Ех, тази бодлива тел — въздъхна Голем. — Колко дрехи изпокъса, а пък войниците постоянно страдат от диария. Знаете ли кое е най-доброто средство против диария? Тютюн с портвайн... или поточно портвайн с тютюн.

— Добре — каза Виктор. — Значи е генерал Пферд. Аха — рече той. — И онзи млад мъж с дипломатическото куфарче... Ето каква била работата! Значи това вашето е просто военна лаборатория. Ясно... А Павор, значи, не е военен. Излиза, че е от друго ведомство. Или може би не е наш шпионин, а чуждестранен?

— Не дай си боже! — с ужас рече Голем. — Само това ни липсваше...

— Така-а... А той знае ли кой е младият мъж с куфарчето?

— Мисля, че знае — каза Голем.

— А онзи мъж знае ли какъв е Павор?

— Струва ми се, не — каза Голем.

— Нищо не сте му казали, така ли?

— Че това да не е моя работа?

— И на генерал Пферд ли не сте казали?

— И през ум не ми е минало даже.

— Не е справедливо — рече Виктор. — Трябва да му кажете.

— Вижте какво, Виктор — каза Голем. — Позволих ви да дрънкате на тази тема само защото се надявах, че ще се изплашите и няма да си пъхате носа в чужди работи. Вас това изобщо не ви засяга. И без това вече сте в черния списък, могат да ви смачкат и дори няма да успеете да гъкнете.

— Никак не е трудно някой да ме изплаши — въздъхна Виктор. — Още от детството си съм напласен. И все пак никак не мога да проумея какво искат всички тия от мокриците?

— Кои „тия“? — уморено попита Голем.

— Ами Павор. Пферд. Онзи мъж с куфарчето. Всички тия настръхнали крокодили.

— Боже мой — каза Голем. — Ами че какво могат да искат в наше време крокодилите от умните и талантливите хора? А пък аз не мога да разбера вие какво искате от тях. Защо се бъркате в цялата тази

работа? Не ви ли стигат собствените ви неприятности? Не ви ли стига господин Президента?

— Стига ми, разбира се — съгласи се Виктор. — Не само ми стига, ами чак до гуша ми дойде.

— Ето, виждате ли. Чудесно. Идете в санаториума, вземете със себе си един топ хартия... искате ли да ви подаря пишеща машина?

— Аз пиша по стария начин — каза Виктор. — Като Хемингуей.

— Много добре. Ще ви подаря парченце молив. Работете, любете се с Диана. Ако искате, мога да ви измисля и сюжет? Да не би пък вдъхновението ви вече да се е изчерпало?

— Сюжетите се раждат от темите — важно отвърна Виктор. — Аз изучавам живота.

— Че кой ви пречи — каза Голем. — Ами изучавайте живота колкото си щете. Само не се намесвайте в процесите.

— Това не е възможно — възрази Виктор. — Приборът неизбежно влияе върху чистотата на опита. Забравихте ли физиката? Та нали ние наблюдаваме света не такъв, какъвто е сам по себе си, а света плюс въздействието на наблюдателя.

— Веднъж вече ви халосаха с бокс по главата, а следващия път може просто да ви застрелят като куче.

— Хайде де — каза Виктор. — Първо на първо, може пък изобщо да не е било бокс, ами тухла. И второ, нали, ако рекат, навсякъде може да ме халосат по главата? Всеки миг може да ми се случи нещо и тогава какво да правя — да не излизам от стаята ли?

Голем прехапа долната си устна. Имаше жълти конски зъби.

— Вижте какво, прибере — рече той. — Тогава се намесихте в опита съвсем случайно и незабавно ви треснаха по тиквата. Ако сега се набъркате съзнателно...

— В никакъв опит не съм се намесвал — каза Виктор. — Излязох от Лола и си вървах спокойно, когато изведнъж видях...

— Идиот — рече Голем. — Вървял си спокойно и видял. Трябвало е да минете на другата страна на улицата, заплес такъв, без грам мозък в главата си.

— Че за какъв дявол ще минавам на другата страна?

— Ами за такъв дявол, защото един ваш добър познат се е занимавал с изпълнението на преките си задължения, а вие сте се заврели там с рогата напред като овен.

Виктор се изправи в креслото.

— Този пък добър познат откъде се взе? Там нямаше никакви познати.

— Вашият познат се е явил навреме отзад с бокса. Имате ли познати, които се разхождат с бокс?

Виктор изпи на един дъх коняка си. Пред очите му поразително ясно изплува Павор с почервенелия от хремата нос, който изважда от джоба си кърпа и боксът издрънчава на пода — тежък, матовосив и добре прилягащ на ръката.

— Я оставете тази работа — рече Виктор и се закашля. — Това са врели-некипели. Не може Павор...

— Не съм споменавал никакви имена — възрази Голем.

Виктор сложи ръне на масата и загледа свитите си юмруци.

— А какво общо има всичко това с неговите задължения? — попита той.

— Явно на някого е притрябвал жив мокрей. Било е просто киднапинг^[5].

— А аз съм попречил, така ли?

— Опитали сте се да попречите.

— Значи все пак са го хванали.

— И са го отвлекли. Благодарете се, че вас не са ви отмъкнали, за да предотвратят изтичането на информация. Та нали тях изобщо не ги интересува съдбата на литературата.

— Значи Павор... — бавно каза Виктор.

— Никакви имена — строго му напомни Голем.

— Мръсник — рече Виктор. — Нищо, ще видим... А за какво им е притрябвал мокреецът?

— Ами как за какво? Нужна им е информация... А откъде да вземат тази информация? Сам знаете как е — бодлива тел, войници, генерал Пферд...

— Значи сега го разпитват там, така ли? — попита Виктор.

Голем дълго мълча. После каза:

— Той умря.

— Пребили са го от бой?

— Не. Напротив — Голем отново помълча. — Те са глупаци. Не му давали да чете и той умрял от глад.

Виктор го стрелна с очи. Голем тъжно се усмихваше. Или плачеше от мъка. Внезапно Виктор почувствува, че го обзема ужас, някакво мъчително безпокойство се надигна и взе да го души. Светлината от лампиона помръкна. Сякаш беше получил сърдечен пристъп. Виктор взе да се задъхва и с мъка разхлаби възела на вратовръзката си. Боже мой, помисли си, каква подлост, каква гадна мръсотия, долен негодник, хладнокръвен убиец... и след всичко това, само след час, си е измил ръцете, напръскал се е с парфюм, пресметнал е с какви благодарности ще го обсипе началството и седна до мен, чукаше се с мен, преди да пие, усмихваше ми се и говореше с мен като с приятел, подлецът му с подлец, и през цялото време е лъгал, усмихвал се е и е лъгал, и е лъгал с удоволствие, наслаждавал се е на лъжите си, гаврел се е с мен, подхилвал се е в шепите си, когато съм извърщал глава, намигнал си е, а после, изпълнен със съчувствие, ме е питал откъде е тази цицина на главата ми... Сякаш през черна пелена Виктор видя как доктор Р. Квадрига надигна глава, зина, изрева безгласно с пресъхналата си уста и трескаво зашари с треперещите си ръце по покривката като слепец, и очите му бяха като на слепец, когато въртеше главата си и все крещеше и крещеше, а Виктор нищо не чуваше... И така е трябвало да бъде, защото самият аз съм жалка отрепка, никому ненужен дребен човечец, трябвало е да ме ритат в мутрата, с ботуши, и да ми държат ръцете, да не ми дават да си изтрия сополите, и за какъв дявол ще съм нужен на някого, трябвало е поздравата да ме бият — така че да не мога да стана, а аз като насън да размахвам омекнали юмруци и, боже мой, за какъв дявол живея на този свят и изобщо — за какъв дявол живеят всички, та нали това е толкова просто — приближаваш се отзад и удряш с желязо по главата, и нищо няма да се измени, нищо няма да се измени на този свят, защото в същата тази секунда някъде на хиляда километра оттук ще се роди същият такъв непълноценен изрод... Тлъстото лице на Голем още повече беше подпухнало и изглеждаше черно от наболата брада, очите му бяха отекли съвсем, той лежеше неподвижно в креслото, отпуснат като мях с гранясало масло, само пръстите му помръдваха, когато бавно вземаше чаша след чаша, беззвучно отчупваше столчето й, изпускаше парчетата на масата, вземаше друга, чупеше я и я хвърляше... И никого не обичам, и Диана не мога да обичам, с какви ли не разни спя, да спят — всички могат, но нима можеш да обичаш

жена, която не те обича, пък и жената не може да обича, когато ти не я обичаш, и така всичко се върти в проклетия жесток и безмилостен кръг, върти се като змия и се мъчи да захапне опашката си, животните се съешават и се разбягват, само животните не се мъчат да намерят подходящи думи и да съчиняват стихове, а просто се съешават и се разбягват... Теди плачеше, опрял лакти на тезгяха и забил кокалестите си юмруци в кокалестата си брадичка, плешивото му чело блестеше като шафран под лампата и по хлътналите му бузи безспорно течаха сълзи, те също, също блестяха под лампата... А всичко това е така, защото съм отрепка, и никакъв писател не съм, та какъв писател мога да бъда, по дяволите, когато не мога да понасям писането, да пиша за мене е мъчение, срамно и неприятно занимание, нещо като болезнена физиологическа дейност, като диария, като изстискване на гной от цирей, ненавиждам го, страх ме хваща, като си помисля, че цял живот ще трябва да се занимавам с това, че вече съм обречен, че сега вече не мога да се отърва, а от мен постоянно ще изискват: давай, давай още, и аз ще давам, но сега не мога, дори да мисля за това не мога, боже мой, нека не мисля за това, защото ще се пръсна... Бол-Кунац стоеше зад гърба на Р. Квадрига и гледаше часовника си, слабичък, вир-вода, с мокро свежо лице, с прекрасни тъмни очи, и от него, като разкъсваше гъстия горещ въздух, се носеше свеж мирис — мирис на трева и изворна вода, мирис на лилии, слънце и водни кончета над езеро... И светът отново изплува пред очите на Виктор. Само някакъв смътен спомен или усещане, или спомен за усещане се мярна някъде в далечината, нечий отчаян, неочаквано секнал вик, странно скърцане със зъби, звън, хрущене на стъкло...

Виктор си облиза устните и посегна за бутилката. Положил глава на покривката, доктор Р. Квадрига дрезгаво мрънкаше: „Нищо не искам. Скрийте ме. Да ме оставят на мира...“ Голем загрижено отстраняваше от масата парчетата стъкло. Бол-Кунац каза:

— Господин Голем, моля да ме извините. Имате писмо.

Той сложи пред Голем един плик и отново си погледна часовника. После рече:

— Добър ден, господин Банев.

— Добър ден — отвърна Виктор и си наля коняк.

Голем внимателно четеше писмото. Зад бара Теди шумно се секнеше в голяма карирана носна кърпа.

— Я ми кажи, Бол-Кунац — рече Виктор, — ти видя ли тогава кой ме удари?

— Не — отвърна Бол-Кунац, като го погледна право в очите.

— Как така — не? — намръщи се Виктор.

— Той стоеше с гръб към мен — обясни Бол-Кунац.

— Ти си го познал — каза Виктор. — Кой беше?

Голем изломоти нещо. Виктор бързо се озърна и го погледна. Без да обръща внимание на никого, Голем замислено късаше писмото на дребни парчета. После ги пхна в джоба си.

— Грешите — каза Бол-Кунац. — Не го познавам.

— Банев — промърмори Р. Квадрига. — Моля те... Не мога да стоя там самичък... Ела с мен... Много е зловещо...

Голем се надигна, порови с пръсти в джоба на жилетката си, после извика:

— Теди! Пишете днешното на сметката ми... и включете четирите чаши, които счупих... Е, аз тръгвам — каза той на Виктор. — Помислете си и вземете разумно решение. Може би най-добре за вас ще бъде да заминете.

— Довиждане, господин Банев — вежливо рече Бол-Кунац.

На Виктор му се стори, че момчето му даде едва забележим знак с глава да не заминава.

— Довиждане, Бол-Кунац — каза той. — Довиждане.

Те си отидоха. Дълбоко замислен, Виктор си допи коняка. Дойде един сервитьор с подуто лице, цялото на червени петна, и започна да почиства масата. Движенията му бяха някак особени — непохватни и колебливи.

— Отскоро ли сте тук? — попита го Виктор.

— Да, господин Банев. От тази сутрин.

— А какво стана с Питър? Да не е болен?

— Не, господин Банев. Той замина. Не издържа. И аз сигурно ще се махна оттук...

Виктор погледна Р. Квадрига.

— Заведете го после в стаята му — помоли той.

— Да, разбира се, господин Банев — отвърна сервитьорът с неуверен глас.

Виктор си плати сметката, махна на Теди за сбогом и излезе в преддверието. Качи се на втория етаж, пристъпи до вратата на Павор,

вдигна ръка да почука, постоя малко така и без да почука, слезе пак долу. На гишето администраторът, изумен, разглеждаше ръцете си. Ръцете му бяха мокри, и по тях бяха полепнали кичури коси, с коси беше посипан и униформеният му редингот, а по лицето му, на двете бузи, имаше пресни драскотини. Той вдигна глава към Виктор — очите му бяха слисани. Но сега Виктор не биваше да забелязва всичките тия чудесии, би било нетактично и жестоко, още повече пък не биваше да говори за това, трябваше да се престори, че нищо не се е случило, трябваше да отложи всичко за после, за утре или може би дори за вдругиден. Виктор попита:

— В коя стая е онзи... нали го знаете, младия мъж с очилата, който винаги ходи с дипломатическо куфарче?

Администраторът се обърка. Сякаш за да се измъкне от неловкото положение, погледна към таблото с ключовете, а после все пак отвърна:

— В 312-а, господин Банев.

— Благодаря — каза Виктор и остави на гишето една монета.

— Само че те не обичат да ги безпокоят — нерешително го предупреди администраторът.

— Знам — рече Виктор. — Не съм си и помислил да ги безпокоя. Попитах просто така... намислих си, нали разбирате, че ако са в четна стая, всичко ще се оправи.

Администраторът посърнало се усмихна.

— Че какви неприятности можете да имате вие, господин Банев — вежливо рече той.

— Всякакви неприятности мога да имам — въздъхна Виктор. — И големи, и малки. Лека нощ.

Качи се на третия етаж. Крачеше бавно, преднамерено бавно, сякаш за да може да прецени и обмисли всичко, да пресметне възможните последици и да вземе под внимание онова, което можеше да се случи през следващите три години, но всъщност мислеше само за това, че на пътеката по стълбите много отдавна ѝ е дошло времето да я сменят, доста овехтяла е тази пътека, протрила се е. И едва преди да почука на вратата с табелка „312“ (луксозен апартамент, с две спални и гостна, с телевизор, висококачествен радиоприемник, хладилник и барче), за малко не каза на глас: „Вие ли сте крокодилите, господа? Много ми е приятно. Сега искам да се излапате елин друг.“

Наложи се да чука доста дълго: отначало деликатно с кокалчето на пръста си, а когато не отвори — по-настойчиво, с юмрук, а щом и тогава никой не се обади — само дъските изскърцаха и някой тежко задиша в процепа на ключалката, — той се обърна гърбом към вратата и вече съвсем грубо заблъска с токовете на обувките си.

— Кой е? — попита най-сетне един глас зад вратата.

— Съседът — отвърна Виктор. — Отворете за момент.

— Какво искате?

— Трябва да ви кажа нещо. Две думи само.

— Елате утре — каза гласът зад вратата. — Вече спим.

— Дявол да го вземе — каза Виктор, вече доста раздражен. — Да не би да искате да ме видят, че вися пред вратата ви? Отворете, какво толкова се страхувате?

Изщрака ключ и вратата се откряна. В пролуката се появи помътнялото око на върлинестия професионалист. Виктор му показа разтворените си длани.

— Само две думи — рече той.

— Влизайте — каза върлината. — И без глупости.

Виктор пристъпи в антрето, върлината затвори вратата след него и светна лампата. Антрето беше тясно, двамата едва се побираха в него.

— Казвайте какво има — рече върлината.

Той беше по пижама, изцапана с нещо отпред. Виктор, изумен, усети остра миризма — от върлината лъхаше на алкохол. Дясната си ръка, както му беше редът, той държеше в джоба.

— Тука ли смятате да разговаряме? — попита го Виктор.

— Да.

— Не — каза Виктор. — Тук няма да разговарям.

— Ваша работа — каза върлината.

— По-скоро е ваша работа — рече Виктор. — Мене тя слабо ме засяга.

Помълчаха. Вече без да се крие, върлината внимателно претършува с очи Виктор.

— Май се казвате Банев, нали? — попита той.

— Май че е така.

— Аха — мрачно каза върлината. — Че какъв съсед сте ни? Вие живеете на втория етаж.

— Отседнали сме в един и същ хотел — обясни Виктор.

— Аха... Но не разбирам какво искате.

— Трябва да ви съобщя пешо — каза Виктор. — Разполагам с известна информация. Но вече започвам да се чудя дали си заслужава да разговарям с вас.

— Е, добре — каза върлината. — Да вървим в банята.

— Знаете ли — рече Виктор. — Отивам си.

— А защо не искате да разговаряме в банята? Що за капризи?

— Вижте какво — каза Виктор. — Размислих. — Най-добре ще бъде да си тръгна. В края на краищата това не е моя работа.

Той помръдна към вратата. Върлината взе чак да пъшка, раздиран от противоречия.

— Вие сте писател, нали? — каза той. — Или ви бъркам с някого?

— Писател съм. Писател — каза Виктор. — Довиждане.

— Ама не, почакайте. Защо не казахте веднага? Да вървим. Ето оттук.

Влязоха в гостната, цялата в плътни тежки завеси. Вляво висяха заведи, вдясно — също, завеси имаше и на огромния прозорец отсреща. В ъгъла проблясваше цветният екран на огромен телевизор, звукът беше изключен. А в другия ъгъл от мекото кресло под лампона към Виктор гледаше над разтворения вестник младият мъж с очилата, също по пижама и пантофи. На масичката за вестници до него стърчаха квадратна бутилка и сифон. Дипломатическото куфарче не се виждаше никъде.

— Добър вечер — каза Виктор.

Младият мъж мълчаливо кимна с глава.

— Той търси мене — каза върлината. — Не ни обръщай внимание.

Младият мъж отново кимна и се скри зад вестника.

— Заповядайте тук — каза върлината.

Влязоха в спалнята отдясно и върлината седна на кревата.

— Ето там е креслото — предложи той на Виктор. — Сядайте и разказвайте какво има.

Виктор седна. В спалнята доста силно се усещаше миризмата на застоял тютюнев дим и офицерски одеколон. Върлината седеше на

кревата и гледаше Виктор, без да изважда ръката от джоба си. От гостната се дочуваше шумолене на вестник.

— Добре — каза Виктор. Не че беше успял напълно да преодолее отвращението си, но след като веднъж беше дошъл, трябваше да говори. — Да речем, имам известна представа кои сте вие. Може би греша и тогава всичко е наред. Но ако не греша, за вас ще бъде от полза да знаете, че ви следят и се мъчат да ви попречат.

— Да предположим, че е така — рече върлината. — И кои са тези, които ни следят?

— От вас твърде много се интересува един човек на име Павор Суман.

— Какво? — попита върлината. — За санитарния инспектор ли става дума?

— Той не е санитарен инспектор. И всъщност това е всичко, което исках да ви кажа.

Виктор стана, но върлината не се и помръдна.

— Да предположим, че е така — повтори той. — А вие откъде знаете всичко това?

— Важно ли е?

Известно време върлината размишлява.

— Да предположим, че не е важно — рече той.

— Проверката си е ваша работа — каза Виктор. — Аз повече нищо не знам. Довиждане.

— Къде се разбързахте изведнъж, почакайте малко — помоли го върлината. Той се пресегна към тоалетното шкафче и извади бутилка и чаша. — Толкова настоявахте да влезете, а сега изведнъж ще си тръгвате... Имате ли нещо против, ако прием от една чаша?

— Зависи какво — отвърна Виктор и отново седна.

— Шотландско е — каза върлината. — Да ви наля ли?

— Оригинално шотландско, така ли?

— Истински скоч. Дръжте.

Той се пресегна да подаде чашата на Виктор.

— Добре си живеят някои хора — рече Виктор и пийна.

— Къде можем да се сравняваме с писателите — каза върлината и също отпи. — Защо не разкажете всичко по-ясно...

— Няма смисъл да настоявате — рече Виктор. — На вас ви плащат за това. Аз ви казах името, адреса сам го знаете, така че

залавяйте се за работа. Още повече че наистина нищо не знам. Освен... — Виктор се позамисли и се престори, че изведнъж се е сетил за нещо. Върлината тутакси се хвана на въдицата.

— Освен какво? — каза той. — А? Освен?...

— Знам, че е отвялякъл един мокреца и че е действувал заедно с градските легионери. Как беше онзи там... Фламентата... Ювента...

— Фламин Ювента — подсказа му върлината.

— Точно така. С него.

— Това за мокреца сигурно ли е? — попита върлината.

— Да. Аз се опитах да попреча и господин санитарният инспектор ме тресна с бокс по главата. А после, докато се въргнах на тротоара, те го отмъкнаха с една кола.

— Така, така — рече върлината. — Значи е бил Суман... Виж ти, браво на вас, Банев! Искате ли още уиски?

— Искам — каза Виктор.

Каквото и да говореше, колкото и да се напругаше, както и да се настройваше, всичко това му беше противно. Е, нищо, помисли си. Слава богу, че поне за доносник не ставам. Никакво удоволствие не изпитвам, макар че сега ще започнат да се ядат един друг. Голем беше прав: не биваше да се забърквам в тази работа... Или пък Голем е похитър, отколкото си мисля?

— Моля — каза върлината и му подаде пълна чаша.

[1] Buttocks — бут, задна част на вол, кон. — Б.пр. ↑

[2] Явно подигравателно изопачено от абстинент (лат.) — въздържател. — Б.пр. ↑

[3] Последните думи от прочутия лозунг на Френската революция от 1789 г. „Свобода, равенство, братство“, превърнал се в девиз на Френската република — Б.пр. ↑

[4] Бунтар от простолюдието, участник във Фрондата — политическо движение във Франция (1648–1653), насочено срещу кралския абсолютизъм. — Б.пр. ↑

[5] Kidnapping (англ.) — отвличане. — Б.пр. ↑

ДЕВЕТА ГЛАВА

— Колко е часът? — сънено попита Диана.

Виктор старателно свали със самобръсначката една ивица от сапунената пяна на лявата си буза, погледна се в огледалото и после каза:

— Спи, спи, малката, кърти си. Рано е.

— Така си е — рече Диана. Диванът изскърца. — Девет часът. А ти какво правиш там?

— Бръсна се — отвърна Виктор и свали още една ивица от сапунената пяна. — Изведнъж ми се прииска да се обръсна. Хайде, рекох си, да се обръсна.

— Ама че побъркан — каза Диана начумерено. — Снощи трябваше да се обръснеш. Цялата си ме изподрал със своята четина. Кактус такъв.

Той видя в огледалото как тя с кръшни стъпки отиде до креслото, покатери се на него и го загледа. Виктор ѝ намигна. Тя пак беше друга — от нежна по-нежна, от кротка по-кротка, от ласкава по-ласкава, сгуши се като сита котка, грижливо гледана, загладена, блага и милостива — съвсем различна от онази, която снощи нахълта в стаята му.

— Днес приличаш на котка — съобщи ѝ той откритието си. — И даже не на котка, а на котенце, на мъничко сладко котенце... Защо се усмихваш?

— Не на тебе. Просто, кой знае защо, си спомних нещо...

Тя се прозя и сладко се протегна. Беше се напъхала в пижамата на Виктор и от безформената купчина коприна в креслото надничаха само прекрасното ѝ лице и тънките ѝ ръце. Сякаш се подаваха от вълни. Виктор започна да се бръсне по-припряно.

— Не бързай толкова — каза тя. — Ще се порежеш. И без това вече е време да тръгвам.

— Нали затова бързам — възрази Виктор.

— А, не, така не обичам. Така правят само котките... Как са там моите парцалки?

Виктор се протегна и опипа роклята и чорапите ѝ, провесени на декоративната решетка на парното. Бяха изсъхнали.

— Закъде бързаш толкова? — попита той.

— Нали ти казах. Трябва да отида при Росшепер.

— Май нищо не помня. Какво му има на Росшепер.

— Ами едва не се претрепа — каза Диана.

— Аха! — рече Виктор. — Да, да, ти нещо ми разправяше. Взел, че се хвърлил отнякъде. Здравата ли се е ударил?

— Този глупак — каза тя — изведнъж решил да се самоубива и се хвърлил от прозореца. Налетял като бик, с главата напред, строшил рамката, но забравил, че се намира на първия етаж. Наранил си коляното и зарева до бога, а сега лежи.

— Какво му е станало? — равнодушно попита Виктор. — Да не се е побъркал от пиене?

— Нещо такова.

— Я чакай — помоли я Виктор. — Ти да не би заради него два дена да не идва при мен? Заради това говедо ли?

— Ами да! Главният лекар ми нареди да седя при него, защото той, Росшепер де, не можел без мене. Не можел и туйто. Нищо не можел да прави без мен. Дори да се изпикае. Наложил се образно да му припомням как шурти водата и да му разказвам за писоара.

— Какво разбираш ти от тези работи — промърмори Виктор. — Докато си му разправяла за писоара, аз се мъчих тук сам-самичък и нищо не можех да направя, нито ред не съм написал. Знаеш ли, никак не обичам да пиша, а от известно време... Изобщо животът ми в последно време... — Той замълча и си помисли: какво ли я засяга това? Съеши се и сега бяга. — Я чакай... Кога казваш, че Росшепер се строполил?

— Завчера — отвърна Диана.

— Вечерта ли?

— Тъхъ — смънка Диана, загризала една бисквита.

— В десет часа вечерта — каза Виктор. — Между десет и единайсет.

Диана престана да дъвче.

— Точно така — рече тя. — А ти откъде знаеш? Да не си започнал да получавааш телепатични съобщения от умиращите?

— Чакай малко — каза Виктор. — Сега ще ти разкажа нещо интересно. Но първо ми кажи какво правеше ти в този момент?

— Какво правех ли?... А, да. Спомням си, нея вечер ме беше налегнала някаква лудост. Навивах си аз бинтовете и изведнъж ми стана толкова мъчно, като ужасно главоболие беше, направо ми идваше да се обеса. Заврях си муцуната в бинтовете и ревнох, ама как ревах само да знаеш — с три реда сълзи, от дете не съм плакала така...

— И внезапно всичко мина, нали? — каза Виктор.

Диана се замисли.

— Да... Не... Тъкмо тогава Росшепер вдигна на двора олелия до небето, изплаших се и изскочих навън...

Тя искаше да каже още нещо, но някой затропа на вратата, взе да върти дръжката и от коридора се дочу дрезгавият глас на Теди: „Виктор! Виктор, събудете се! Отвори, Виктор!“ Виктор се вцепени със самообръсначката в ръка. „Виктор! — с прегракнал глас викаше Теди. — Отворете!“ И бясно въртеше дръжката на вратата. Диана изтича и превъртя ключа. Вратата се отвори и в стаята се втурна Теди — мокър, объркан и изплашен, с рязана пушка в ръка.

— Къде е Виктор? — дрезгаво изрева той.

Виктор излезе от банята.

— Какво става? — попита той.

Сърцето му се разтуптя. Идват да го арестуват... Избухнала е война...

— Децата си отидоха — рече Теди, като дишаше тежко. — Побързо се приготвяйте, децата си отидоха.

— Чакай малко — спря го Виктор. — Какви деца?

Теди запокити пушката на масата върху купчината изписани, надраскани и смачкани листи хартия.

— Примамиха децата, мръсните му гадини! — закрещя той. — Прикоткаха ги онези подлеци! А, вече няма прошка за тях! Край, търпяхме колкото търпяхме... Стига толкова!

Виктор все още нищо не разбираше, само виждаше, че Теди е побеснял и не може да се владее. Един-единствен път беше виждал Теди толкова разгневен — когато по време на големия скандал в ресторанта тихомълком разбиха и ограбиха касата му. Стъписан,

Виктор премигваше на парцали, а Диана грабна бельото си от облегалката на креслото, промъкна се тихичко в банята и притвори вратата. И в този миг рязко и нервно зазвъня телефонът. Виктор вдигна слушалката. Беше Лола.

— Виктор — захленчи тя. — Нищо не разбирам. Ирма изчезна, никаква я няма, оставила е бележка, че никога няма да се върне, а наоколо всички казват, че децата са напуснали града... Страх ме е! Направи нещо...

Тя почти плачеше.

— Добре, добре, ей сега — отвърна Виктор. — Оставете ме поне да си обуя панталоните. — Той захвърли слушалката и се озърна да види какво прави Теди. Барманът седеше на разхвърляното легло и като редеше страшни закани, преливаше в една чаша остатъците от всички бутилки. — Почакай — рече Виктор. — Не бива да изпадаме в паника. Ей сега идвам...

Върна се в банята и припряно се захвана да дообърсне насапунисаното си лице, поряза се няколко пъти — нямаше време да заглади ножчето, след като сутринта го наточи, а Диана в това време рипна изпод душа, зашумоля с дрехите си зад гърба му, лицето ѝ беше сурово и решително, сякаш се готвеше да се бие, но беше абсолютно спокойна.

... А децата вървяха в безкрайна сива колона по сивите подронени пътища, спъваха се, подхлъзваха се и падаха в проливния дъжд, вървяха прегърбени, целите вир-вода, в посинелите си ръчички стискаха прогизналите вързопи, вървяха дребнички, безпомощни, нищо неразбиращи, вървяха и плачеха, вървяха и се озъртаха, вървяха, хванати за ръце и за полите, а от двете страни на пътя отмерено крачеха мрачни черни фигури без лица и на мястото на лицата си имаха черни превръзки, и над превръзките безмилостно и студено гледаха нечовешки очи, и ръцете, скрити в черни ръкавици, стискаха автомати, дъждът се лееше върху оксидираната стомана и капките потръпваха и се изтърколваха по дулата... това са глупости, помисли си Виктор, глупости, разбира се, няма такова нещо, сега това не може да стане, виждал съм такова нещо, но това беше много отдавна, сега времето не е такова...

... Те вървяха радостно и дъждът им беше приятел, весело цопаха из локвите с горещите си боси крака, засмени си бърбеха и

пееха, и не се озъртаха, защото вече нищо не помнеха, защото сега имаха само бъдеще, защото завинаги бяха забравили своя дълбоко заспал преди зазоряване, раздиран от хъркане град, прояден от купища дървеници, гнездо на дребни страсти и дребнави желаня, заченоло чудовищни престъпления, непрекъснато бълващо престъпления и престъпни намерения, тъй както мравката-майка непрекъснато бълва яйца, те вървяха, бърбеха и чуруликаха безспир, и се скриха в мъглата, докато ние, пияни, се давехме в спарения въздух, смазани от отворителни кошмари, които те никога не са виждали и никога няма да видят...

Той си обуваше панталоните, като подскачаше на един крак, когато стъклата задрънчаха и в стаята проникна плътен механичен вой. Теди презглава се втурна към прозореца и Виктор също изтича натам, но навън продължаваше да се излива все същият дъжд, мократа улица беше пуста, мярна се само някакъв човек на велосипед, мокра брезентова торба, от която странно стърчаха помръдващи крака. А стъклата продължаваха да дрънчат и да звънтят, и ниският, тъжен и провлачен вой не стихваше, а след минута към него се присъединиха резки жалостиви свирки.

— Да вървим — каза Диана. Тя вече беше наметнала пелерината си.

— Не, почакай — каза Теди. — Виктор, имаш ли оръжие? Някакъв пистолет или автомат... Имаш ли?

Виктор не отвърна, грабна наметалото си и тримата изтичаха по стълбите в преддверието, вече съвсем опустяло, без портиер и администратор. Изглежда, в хотела не беше останала жива душа, само Р. Квадрига седеше на своята маса в ресторанта и недоумяващо клатеше глава, явно отдавна очакваше закуската си. Изскочиха на улицата и се качиха в камиона на Диана — и тримата се настаниха в кабината. Диана седна зад волана и камионът се понесе по улиците на града. Диана мълчеше, Виктор пушеше и се мъчеше да събере мислите си, а Теди продължаваше полугласно да изригва невероятни ругатни и дори Виктор не разбираше значението на думите, защото такива думи можеше да знае само Теди — приятско творение, възпитавано в бордеите около пристанището, след това търговец на наркотици, после „горила“ в публичен дом, сетне войник от погребалната команда, покъсно бандит и мародер, и най-сетне барман, барман и пак барман.

В града хора почти не се виждаха, само на ъгъла на улица „Слънчева“ спряха, за да качат в каросерията една съпружеска двойка, която се чудеше какво да прави. Ниският вой на сирените на противовъздушната отбрана и пискливите заводски свирки не преставаха и имаше нещо апокалиптично в този стон от механични гласове над безлюдния град. От притеснение го присви стомахът, дощя му се да избяга някъде или да се скрие, или да стреля, дори „Братята по разум“ на стадиона гонеха топката без обичайния ентузиазъм, а някои от тях се оглеждаха наоколо със зинала уста, сякаш се опитваха да схванат какво става.

На шосето в покрайнините на града взеха все по-често и по-често да срещат хора. Някои вървяха пеша и се давеха в дъжда, жалки, уплашени, без да си дават ясна сметка какво правят и защо. Други се придвижваха с велосипеди и силите им също бяха на изчерпване, защото трябваше да карат срещу вятъра. На няколко пъти камионът подмина изоставени автомобили, които се бяха повредили или в бързината не са били заредени с гориво, а една кола беше хлътнала в канавката. Диана спираше да вземе всички и скоро каросерията се напълни с хора. Виктор и Теди също се прехвърлиха отзад, като отстъпиха местата си на една жена с кърмаче и на някаква полупобъркана старица. След това не остана никакво местенце дори в каросерията и Диана вече не спираше, камионът летеше напред, като задминаваше и обливаше с потоци вода десетки и стотици хора, тътрещи се към лепрозариума. На няколко пъти ги изпревариха други камиони, натъпкани с хора, мотоциклетисти, а един камион ги настигна и се нареди след тях. Диана беше свикнала да пренася коняк за Росшепер или просто да кара лудо празния камион из покрайнините за собствено удоволствие, изобщо нямаше представа колко хора може да побере каросерията, затова сега тя беше страшно претъпкана. Не всички можеха да седнат и тези, които по неволя стояха прави, се бяха вкопчили един в друг и в главите на седналите, като се мъчеха да се заврат по-далеч от страничните капаци, и никой нищо не казваше — всички само пъшкаха и ругаеха, а една жена непрекъснато плачеше. И валеше такъв дъжд, какъвто Виктор не беше виждал никога през живота си, дори не би могъл да си представи, че над света някога ще се излее такъв дъжд — непрекъснат тропически порой, но не топъл, а леден, примесен с град, при това силният вятър го набиваше в лицата

им. Видимостта беше отвратителна — петнайсет метра напред и петнайсет назад — и Виктор много се боеше, че отгоре на всичко Диана може да прегази някого на пътя или да връхлети върху някоя кола, която е намалила скоростта. Но всичко мина благополучно, само дето силно му премазаха крака, когато всички в каросерията за последен път се притиснаха с цялата си тежест един върху друг и камионът се присъедини към огромната навалица коли, задръстили околностите на лепрозариума.

Навярно целият град се беше събрал пред лепрозариума. Тук не валеше и изглеждаше, сякаш хората от града се бяха втурнали насам, за да се спасят от потопа от двете страни на шосето, докъдето стигаше погледът, покрай бодливата тел се беше проточила хилядна тълпа, сред която бяха затънали разхвърляните, спрели както им падне автомобили — разкошни издължени лимузини, очукани джипове и пикали с брезентови покривала, камиони, автобуси и дори един автокран, на чиято стрела седяха няколко души. Над тълпата се носеше глух тътен, от време на време раздиран от пронизителни крясъци.

Всички взеха да скачат от каросерията и Виктор веднага изгуби от очи Диана и Теди, наоколо се мяркаха само непознати лица — мрачни, озлобени, недоумяващи, плачещи, крещящи, с изцъклени в несвяст очи и забелени зъби... Виктор се опита да си пробие път до портала, но след няколко крачки безнадеждно затъна в тълпата. Тя беше като плътна стена, никой не желаше да отстъпи мястото си, можеше да ги блъскаш, да ги риташ, да ги биеш, но хората дори не се обръщаха, само присвиваха глави по-дълбоко в яките и всички се стараеха да се промушат напред и напред; по-близо до децата си, повдигаха се на пръсти, дърпаха жените си и зад полюляващото се множество от качулки и шапки нищо не се виждаше.

— Защо, боже мой? В какви сме съгрешили, господи?

— Мръсници! Отдавна трябваше да ги изколим. Умните хора ни разправяха, ама...

— А къде е кметът? Какво прави той, но дяволите? Къде гледа полицията? Къде са тези шкембелии?

— Сим, ще ме смажат... Сим, задушavam се! Ох, Сим...

— От какво сме ги лишавали? Да не би нещо да ни се е свидило за тях? От залька си късахме, голи и боси ходехме, само и само те да са обути и облечени...

— Дайте да се напънем всички заедно и вратата ще отиде по дяволите...

— Та аз през живота си с пръст не съм го пипнала. Зърнах веднъж да налагате вашия с каиш, а у нас, вкъщи, няма и никога не е имало такова нещо...

— Видя ли картечниците? Тия да не смятат да стрелят в народа?

— Монка! Монка! Миличък Монка!

— Какво става, господа? Та това е просто безумие! Виждали ли сте такова нещо!

— Нищо, легионерите ще им дадат да разберат... Те ще се промъкнат отзад, ясно ли ти е? Ще отворят вратата и тогава ще натиснем...

— А картечниците за какво са? Остави тази работа...

— Пуснете ме! Дъщеря ми е там!

— Те отдавна се канеха, виждах, че натам отива, ама се страхувах да попитам.

— Може пък нищо да не им направят, а? Тъй де, да не би да са зверове? Все пак не са окупатори, та да ги подкарат на разстрел...

— Кръвчицата им искам да видя, със зъби ще ги разкъсам!

— Да-а, спукана ни е работата, явно вече съвсем сме за боклука, щом и родните ни деца избягаха от нас и отидоха при заразите... Я остави, сами отидоха, никой не ги е карал насила...

— Ей, кой има оръжие? Да дойде насам! Питам кой има оръжие? Да идва при мене, хайде насам, ще им дам аз да разберат!

— Те са си мои деца, добри ми господине, от моето семе са се родили и ще правя с тях каквото си искам!

— Абе къде е тази полиция, господа!

— Трябва да изпратим телеграма на господин Президента! Пет хиляди подписа — туй не е шега работа!...

— Смазахте жената! Мръдни се малко бе, говедо такова! Не виждаш ли?

— Монка, миличък! Монка, Монка!

— Вятър работа са тези петиции, мътните да ги вземат. Никак не ги обичат петициите у нас. Ще те натирят като мръсно коте с тази петиция...

— Отваряйте вратата, мамицата ви ще разкатаем! Мръсни мокрици!

— Вратата!

— Отваряйте вратата!

Виктор се заизмъква назад. Беше трудно, няколко пъти го удариха, но все пак успя да се отскубне, промъкна се до камиона и отново се качи в каросерията. Над лепрозариума беше паднала мъгла и на десетина метра оттатък оградата вече нищо не се виждаше. Вратите бяха плътно затворени и пред тях беше останало малко празно пространство, където стояха разкрячени и с насочени към тълпата автомати десетина войници от жандармерията с каски, нахлупени над очите. На стълбището към караулната будка, като се повдигаше на пръсти от напрежение, един офицер крещеше, силеше се да каже нещо на тълпата, но нищо не се чуваше. Над покрива на караулната будка като някаква грамадна поставка за цветя се извисяваше в мъглата дървена кула, на горната ѝ площадка беше поставена картечница и около нея сновяха насам-натам сиви силуети. После оттатък, зад бодливата тел, като подрънкваше едва чуто с веригата си, покрай оградата премина полугъсенична бронирана кола, подскочи няколко пъти по буците и се скри в мъглата. Щом видя бронираната кола, тълпата толкова притихна, че дори взеха да се дочуват мъчителните и отчаяни викове на офицера („... Запазете спокойствие... имам заповед... вървете по домовете си...“), но после тя отново заръмжа, забуча и зарева.

Множеството пред портала се раздвижи. Сред тъмните сини и сиви наметала и пелерини заблестяха познатите до болка медни шлемове и златисти ризи. Те изникваха в тълпата като светлинни отблясъци, пробиваха си път към празното пространство и се сливаха там в златистожълт поток. Всичките бяха яки момчета със златисти ризи до коленете, препасани с армейски офицерски колани с тежки катарамии, с излъскани медни каски, заради които на легионерите им беше излязъл прякорът пожарникари, с дебели къси палки и всеки от тях беше накичен с емблемите на Легиона — емблема на катарамата, емблема на левия ръкав, емблема на гърдите, на палката емблема, на каската емблема, на мутрата емблема — клеймо за пробата няма къде да поставиш на спортната мускулеста мутра с вълчите очи... и обсипани с отличителни знаци, съзвездия от значки, значки на Отличен стрелец и на Отличен парашутист, и на Отличен водолаз, и още значки с портретите на господин Президента и на неговия зет, основателя на

Легиона, и на неговия син, главния шеф на Легиона... и всеки от тях носеше в джоба си бомба със сълзотворен газ, и ако в изблик на хъшлашко безразсъдство дори само един от тези глупаци хвърлеше такава бомба, щеше да затрака картечницата на кулата, да загърмят картечниците на бронираната кола, да затрещят автоматите на войниците и дъждът от куршуми щеше да се изсипе върху тълпата, а не върху златистите ризи. Легионерите се строиха в редица пред войниците, а като размахваше палката, покрай нея тичаше насам-натам Фламин Ювента, племенникът, и Виктор вече се озърташе, без да знае какво да прави, но в този момент от караулното изнесоха на офицера мегафон, и офицерът страшно се зарадва, дори взе да се усмихва и гръмогласно зарева, но се чу само: „Моля за внимание! Умоляват се събралите се...“, а след това мегафонът явно пак се развали. Офицерът пребледня и задуха във фунията, а Фламин Ювента, който се беше приготвил да слуша, с двойно по-голямо усърдие затича и заразмахва палката, и внезапно тълпата страшно забуча — сякаш всички наведнъж взеха да крещат: и тези, които по-рано викаха, и другите, които досега мълчаха или просто разговаряха помежду си, или плачеха, или се молеха, закрепця и Виктор, място не можеше да си намери от ужас при мисълта за това, което щеше да последва. „Махнете оттам тези глупаци! — крещеше той. — Изгонете пожарникарите! Сега ще стане страшно! Спрете ги! Диана!“ Не беше ясно кой и какво крещи в множеството, но тълпата, която досега беше неподвижна, равномерно се залюля като желе в гигантска тава, по пребледнялото лице на офицера избиха червени петна, той изтърва мегафона и заотстъпва към вратата на караулното, лицата на войниците под каските настръхнаха и озверяха, а горе, на кулата, вече никой не помръдваше, всички бяха замрели и се целеха. И тогава се разнесе Глас.

Беше като гръм, носеше се от всички страни и тутакси заглуши всички останали звуци. Беше спокоен, дори унил, в него се долавящо някаква безмерна скука, безгранично търпение, сякаш говореше, изпълнен с презрение и високомерие, гигант, който стоеше с гръб към омръзналата му тълпа и говореше през рамо, откъснал се за миг от много по-важната си работа заради тази най-сетне раздразнила го дреболия.

— Престанете да крещите — каза Гласът. — Престанете да размахвате юмруци и да заплашвате. Нима е толкова трудно да прекратите това празно дрънкане и спокойно да си помислите няколко минути? Та вие прекрасно знаете, че вашите деца се магнаха от вас по собствено желание, никой не ги е принуждавал, никой не ги е влачил насила. Те си отидоха, защото веднъж завинаги им опротивяхте. Те не желаят повече да живеят така, както живеете вие и както са живели вашите прадеди. Вие много обичате да подражавате на вашите предци и смятате, че това е достойно и присъщо на хората, а те не мислят така. Децата не искат да израснат пияници и развратници, дребни хорица, роби и нагаждачи, не желаят да ги направите престъпници, не им трябват вашите семейства и вашата държава.

Гласът замлъкна за минута. И цяла минута не се чу нито звук — само някакво шумолене, сякаш шепнеше мъглата, която бавно пълзеше над земята. След това Гласът заговори отново:

— Можете да бъдете абсолютно спокойни за своите деца. Те ще се чувствуват добре — много по-добре, отколкото с вас, и много по-добре от вас самите. Днес те не могат да ви приемат, но от утре можете да идвате. В Конската падина ще стъквим Дом за срещи, където ще можете да ги виждате всеки ден след петнайсет часа. Всеки следобед в четиринайсет и трийсет от градския площад ще тръгват три големи автобуса. Те няма да достигат, тъй че нека утре вашият кмет се погрижи да осигури допълнителен транспорт.

Гласът отново замълча. Тълпата стоеше неподвижна като стена. Хората сякаш се страхуваха да помръднат.

— Само че имайте предвид — продължи Гласът, — че от вас самите ще зависи дали децата ще искат да ви виждат. В първите дни все още ще можем да ги заставяме да идват на срещите, дори ако не им се иска, но после... ще зависи от вас. А сега се разотивайте. Пречите и на нас, и на децата, и на себе си. Влизам ви в положението: помислете, опитайте се да помислите какво можете да дадете на децата. Вгледайте се в себе си. Вие сте ги родили на този свят и ги осакатявате по свой образ и подобие. Помислете за това, а сега се разотивайте.

Тълпата остана неподвижна, може би се опитваше да мисли. Виктор поне се опитваше. През главата му минаваха откъслечни мисли и дори — не мисли, а просто отломки от спомени, някакви накъсани разговори, глупаво нацапотеното с грим лице на Лола... А не е ли по-

добре да направя аборт? За какво ни е дете сега?... Баща му с треперещите от гняв устни... Ще направя от тебе човек, мръсно хлапе, кожата ти ще съдера... Оказа се, че имам дъщеря на дванайсет години, не можеш ли да я вкараш в някое прилично училище с пансион?... Ирма с любопитство гледа изнемощелия Росшепер... не Росшепер, а мене гледа... май ще потъна в земята от срам, но какво разбира тази сополанка?... Марш на мястото си! Ето ти кукла, хубава кукла!... Малка си още, когато пораснеш, ще разбереш...

— Но защо стоите още? — каза гръмотевичният Глас. — Разотивайте се!

Внезапно се вдигна поривист студен вятър, блъсна ги в лицата и утихна.

— Вървете си! — каза Гласът.

И отново се надигна вятър, този път вече беше съвсем плътен порив, като тежка мокра длан — докосна лицата, блъсна ги и отмина. Виктор избърса скулите и брадата си и видя, че тълпата взе да отстъпва. Някой извика високо, разнесоха се неуверени възгласи, около леките коли и автобусите забучаха малки водовъртежи. От всички страни в каросерията на камиона се закатериха хора, навсякъде бързаха и се блъскаха, припряно отваряха вратите на автомобилите, нетърпеливо разделяха преплетените кормила на велосипедите, разнесе се тътенът на стотици запалени двигатели, мнозина си тръгнаха пеша, като току поглеждаха назад, но не към войниците с автоматите, не към картечницата на кулата, нито пък към бронираната кола, която се приближи с трясък на стоманена грамада и застана с отворени люкове така, че всички да я виждат. Виктор знаеше защо се обръщат и защо бързат, бузите му горяха и ако се страхуваше от нещо, то беше, че Гласът отново ще каже: „Вървете си!“, и тежката мокра длан пак ще го блъсне гадно в лицето. Една групичка глупаци в златисти ризи продължаваха нерешително да се въртят пред портала, но вече оредяваха, офицерът се приближи до тях, внушителен, уверен, изпълняващ приятно задължение, изрева им и те заотстъпваха, после се обърнаха и се затътриха настрана, като в движение прибираха захвърлените на земята сиви, сини, тъмни наметала, а и ето че след малко не остана нито едно златисто петно, а наоколо едни след други тръгнаха автобуси и леки коли и хората в каросерията взеха

разтревожено и нетърпеливо да се озъртат и да се питат един друг: „А къде е нашият шофьор?“

После отнякъде изникна Диана, Бяната Диана, тя се качи на стъпенката, огледа хората в каросерията и викна сърдито: „Само до кръстовището! Камионът отива в санаториума!“ и никой не се осмели да възрази, всички бяха необикновено притихнали и готови да се съгласят с всичко. Теди така и не се появи, сигурно се беше качил в някоя друга кола. Диана обърна камиона и поеха по познатата бетонна настилка, като подминаваха групичките пешеходци и велосипедисти, а пък тях ги изпреварваха натъпкани леки коли, тежко седнали на амортизьорите си от претоварването. Пороят беше секнал, само леко ръмеше и пътят чезнеше в мъглата. Дъждът заваля едва когато Диана спря камиона на кръстовището и хората взеха да скачат от каросерията, а Виктор се премести в кабината.

Мълчаха чак до санаториума.

Диана веднага отиде при Росшепер — поне така каза, — а Виктор захвърли наметалото, рухна на кревата в своята стая, запали цигара и се вторачи в тавана. Може би час, а може би два непрекъснато пуши, въртя се, става, разхожда се из стаята, безсмислено поглеждаше през прозореца, притваряше и отново вдигаше завесите, пи вода направо от крана, защото го мъчеше жажда, и пак се въргала в леглото.

... Унизително беше, мислеше си. Да, разбира се. Залепиха им плесница, нарекоха ги измет, сякаш бяха просяци, досадили с молбите си, по все пак те бяха бащи и майки, въпреки всичко обичаха децата си, биеха ги, но бяха готови да дадат живота си за тях, развъртаваха ги със своя пример, по нали не го правеха нарочно, а от незнание... майките ги раждаха в мъки, а бащите ги хранеха и обличаха, и нали се гордееха със своите деца, хвалеха се с тях един на друг, често ги проклинаха, но не можеха да си представят живота без тях, и нали сега животът им наистина съвсем опустя, изобщо нищо не остана. Биваше ли толкова жестоко да се отнесат с тях, с такова презрение, да проявят такъв студен разум и отгоре на всичко на прощаване да ги цапардосат по мутрата...

... Дявол да го вземе, нима е отвратително всичко, по което човек прилича на животните? Дори майчинството, дори усмивката на Богородица, нейните меки ласкави ръце, които приближават младенеца към майчината гръд... Да, разбира се, това е инстинкт и цялата

религия се гради на инстинкта... изглежда, лошото идва от опитите на хората да разпрострат религията и по-нататък, върху възпитанието, където никакви инстинкти вече не вършат работа, а ако допринасят нещо, то е само вреда... защото вълчицата казва на своите вълчета: „Хапете като мен“, и това е достатъчно, и зайката учи своите зайчета: „Офейквайте като мен“, и това също е достатъчно, но човек учи детето си: „Мисли като мен“, а това вече е престъпление... Добре, ами тези пък какво искат — тези мокрици, зарази, гадини, каквито и ще да са, само не и хора, а поне свръхчовеци — те какво искат? „Първо виж как са мислили преди тебе, видя ли какво е излязло, това е лошо, заради това и това, а трябва да бъде така и така. Разбра ли? А сега започни да мислиш сам, мисли какво трябва да направиш, та да не стане това и това, а да бъде така и така.“ Само че аз не знам какво е то „това“ и какво е „по така“, и изобщо всичко това вече е било, всичко това вече са го изпробвали, пръкнаха се неколцина добри люде, но основното множество хора се помъкна по стария път, без да свърне наникъде, по нашенски, по стар обичай. Пък и как човек може да възпитава детето си, като неговият баща не го е възпитавал, а му е наливал в главата: „Хапи като мен и се крий като мен“, и това същото дядото го е наливал в главата на бащата, а пращадото — на дядото, и така до дълбините на пещерите, до косматите същества с копията, които са изяли мамутите. Съжалявам ги тези обезкосмени потомци, изпитвам състрадание към тях, защото ми е жал за мене самия, ама те — те плюят на нас, изобщо не сме им нужни и не се канят да ни превъзпитават, дори нямат намерение да взривят стария свят, тях не ги интересува старият свят, те си имат свои грижи и от стария свят искат само едно — да не им се бърка. Сега вече това е възможно, сега вече може да се търгува с идеи, вече има могъщи купувачи на идеи и те ще ви охраняват, целия свят ще натикат зад бодлива тел, за да не ви пречи старият свят, ще ви хранят, ще треперят над вас... най-любезно ще точат брадвата, с която ще отсечете клона, на който седят и блестят с везбата и ордениите си...

... И дявол да го вземе, има нещо величествено в това — всичко вече са опитвали, не са опитвали само сдържано и безчувствено възпитание, без сълзи и без розови сополи... впрочем какви ги дрънкам, откъде да знам как ги възпитават... но така или иначе жестокостта и презрението се набиват в очите... Нищо няма да излезе от тази работа, защото... е, добре — разсъждавайте, учете се,

анализирайте, — а как ще минете без майчините ръце, без милващите ръце, които премахват болката и от тях светът се стопля? Ами без бодливата четина на татко, който умее да играе на война и да се прави на тигър, и да ни учи на бокс, който е най-силният и знае повече от всички останали? Нали и това го е имало! Не само кресливите (или тихи) свади между родителите, не само каишът и пианското бръщолевене, не само дърпането на ушите за щяло и нещяло, внезапно и неясно защо заменяно с „вземи си бонбони и ето ти дребни пари за кино“. Ама откъде да знам — може пък те да си имат нещо равностойно на всичко хубаво в майчинството и бащинството... как само гледаше Ирма онзи мокрец! Какъв ли трябва да бъде човек, за да го гледат така... и добре че поне нито Бол-Кунац, нито Ирма, нито пък онзи нихилист-изобличител никога няма да навлекат златистите ризи, а няма това е малко? Та нали, дявол да го вземе, всъщност не искам нищо повече от хората!...

... Чакай малко, рече си. Кое е най-важното? Ти за тях ли си или против тях? Има и още един изход: да плюеш на всичко. Ама не може да не ти пука. Ах, как бих искал да бъда циник, колко леко, просто и чудесно се живее, когато човек е циник!... Като си помисля само — цял живот се стремят да ме направят циник, стараят се много, хабят огромни средства, хабят патрони, блестящо красноречие и хартия, не щадят юмруците си, не жаят хората, за нищо не им е мъчно, само и само да стана циник — а пък аз не ща... Е, добре, добре. Все пак: с тях ли си или против тях? Разбира се, че съм против, защото не мога да търпя надменността, ненавиждам всякакъв елит, мразя всяка проява на нетърпимост и никак не обичам, ах, колко не обичам да ме бият по мутрата и да ме пропъждат... Но съм и за тях, защото обичам умните и талантливите хора, мразя глупците, мразя тъпанарите, ненавиждам златистите ризи, ненавиждам фашистите и става ясно, че така естествено нищо няма да мога да реша; твърде малко знам за тях, а от това, което знам, от това, което видях, повече бие на очи лошото — те са жестоки, надменни, лишени са от човещина, пък и в края на краищата са изродени физически... И какво излиза: с тях са Диана, която обичам, и Голем, когото обичам, и Ирма, която обичам, и Бол-Кунац, и пъпчивият нихилист... а кои са против тях? Против тях са кметът — стар мръсник, фашист и демагог, и шефът на полицията — дребен продажен изнудвач, и Росшепер Нант, и онази глупачка Лола —

и бандата със златистите ризи, и Павор... Наистина, от друга страна, за тях са върлинестият професионалист, а също и някой си генерал Пферд, пък аз не мога да търпя генералите, а против тях са Теди и навярно още много други като Теди... Да, в този случай мнозинството от гласове няма да свърши никаква работа. Това е нещо от рода на свободните избори: мнозинството винаги е за мръсниците...

Към два часа следобед дойде Диана. Беше Веселата и Обикновена Диана, със силно пристегнатата в кръста бяла престилка, грижливо вчесана и гримирана.

— Как върви работата? — попита тя.

— Горя — отвърна той. — Изгарям, за да светя на другите.

— Да, виждам, чак пушек се вдига. Поне прозореца да беше отворил... Не прегладня ли вече?

— Дявол да го вземе, да! — рече Виктор. Изведнъж си спомни, че не е закусвал.

— Тогава да вървим, дявол да го вземе!

Слязоха в трапезарията. На дългите маси „Братята по разум“, премалели и слепи от умора, благоприлично и мълчаливо сърбаха диетичната си супа. Изпънал синия си пуловер, дебелият треньор се разхождаше зад гърба им, потупваше ги по рамената, разрошваше им косите и внимателно надничаше в чиниите.

— Сега ще те запозная с един човек — каза Диана. — Ще обядва с нас.

— Кой е той? — недоволен запитва Виктор. Никак не му се говореше на масата.

— Мъжът ми — рече Диана. — Бившият ми мъж.

— Аха — смотолеви Виктор. — Аха. Какво пък... Много ще ми бъде драго.

Ама че дивотия ѝ е хрумнала, помисли си унило. На кого е притрябвала такава среща? Погледна жаловито Диана, но тя вече бързо го водеше към служебната маса в далечния ъгъл. Щом ги видя, мъжът ѝ стана — жълтолик, с гърбав нос, в тъмен костюм и с черни ръкавици. Не подаде ръка на Виктор, а просто се поклони и тихо рече:

— Здравейте, радвам се да ви видя.

— Банев — представи се Виктор с фалшива сърдечност, която го обземаше винаги когато се срещаше със съпрузите.

— Всъщност вече се познаваме — каза съпругът. — Аз съм Зурзмансор.

— Ах, да! — възкликна Виктор. — Наистина! Трябва да ви кажа, че с паметта... — Той замълча, а после рече: — Почакайте, кой Зурзмансор?

— Павел Зурзмансор. Сигурно сте чели някои мои неща, а неотдавна дори енергично се застъпихте за мен в ресторанта. Освен това сме се срещали на още едно място, също при злополучни обстоятелства... Дайте да седнем.

Виктор седна. Е, добре, помисли си. Така да бъде. Значи такива са те без превръзките. Би ли могъл някой дори да предположи? Един момент, а къде са му „очилата“? Този Зурзмансор, който знае защо, е мъж на Диана, той е и танцьорът с гърбавия нос, онзи, който играеше ролята на танцьор, а всъщност беше мокрец, или дори четири мокреца наведнъж, а дори и пет, ако броим и историята в ресторанта — и този Зурзмансор нямаше „очила“, те сякаш се бяха разнесли по цялото му лице и бяха обагрили кожата му в жълтеникаво-латиноамерикански цвят. А Диана с някаква странна, почти майчинска усмивка гледаше ту него, ту мъжа си. Стана му неприятно. Усети, че изпитва нещо като ревност, каквато по-рано никога не беше изпитвал, когато си имаше работа със съпрузите. Сервитьорката донесе супата.

— Ирма ви изпраща поздрав — каза Зурзмансор и си отчупи парченце хляб. — И ви моли да не се тревожите.

— Благодаря — машинално отвърна Виктор.

Той взе лъжицата и започна да се храни, без да усеща вкуса на супата. Зурзмансор също ядеше, като току поглеждаше изпод вежди Виктор — без да се усмихва, но с някакво особено, весело изражение на лицето, сякаш се забавляваше. Не си беше свалил ръкавиците, но от това как държеше лъжицата, как изящно чупеше хляба и как ползуваше салфетката личеше доброто му възпитание.

— Значи все пак сте същият онзи Зурзмансор — рече Виктор. — Философът...

— Страхувам се, че не съм същият — каза Зурзмансор и изискано докосна устните си със салфетката. — Страхувам се, че вече твърде малко неща ме свързват с онзи прочут философ.

Виктор не намери какво да каже и реши да почака за обясненията. В края на краищата не аз съм инициаторът на тази среща,

негова си работа, той е поискал да ме види, нека той започне... Донесоха второто. Като се стремеше да борава с приборите изящно и непринудено. Виктор захвана да реже месото. „Братята по разум“ простодушното и в хор мляскаха на дългите маси и дрънчаха с ножовете и вилиците. Впрочем същинският глупак тук съм аз, помисли си Виктор. Братле по разум. Та нали тя сигурно и досега го обича. Разболял се е, наложило се е да се разделят, а тя не е искала да се разделят, иначе защо би се домъкнала в тази дупка да изхвърля нощното гърне на Росшепер... И често се виждат, той се промъква в санаториума, сваля си превръзката и танцува с нея... Виктор си спомни как танцуваха — като две приятелки на забава... И така да е. Въпреки това тя го обича. А мене какво ме засяга? Да, ама ме засяга. Защо да се лъжем, засяга ме. Ама какво точно? Те ми отнеха дъщерята, но не ревнувам дъщеря си от тях като баща. И жената ми отнеха, но не ревнувам Диана от него като мъж... По дяволите, ама че определения! Отнеха ми жената, отнеха ми дъщерята... Та нали дъщеря ми ме видя за първи път чак когато стана на дванайсет години... или вече е на тринайсет? А пък тази жена я познавам само от няколко дни... Но, забележете, ревнувам — и при това не като баща и не като мъж. Да, колко по-просто щеше да бъде, ако сега той кажеше: „Драги господине, знам всичко. Вие поругахте честта ми. Ще се явите ли на дуел?“

— Как върви работата над статията? — попита Зурзмансор.

Виктор мрачно го погледна. Не, не се надсмиваше, нито пък задаваше светски въпрос, за да завърже разговор. Този мокрец май наистина се интересува как върви работата над статията.

— Не върви — отвърна той.

— Би било интересно да я прочета — осведоми го Зурзмансор.

— А знаете ли какво трябва да представлява тя?

— Да, в общи линии. Но нали няма да напишете такава статия.

— А ако ме принудят? Мене генерал Пферд няма да ме защити.

— Знаете ли — рече Зурзмансор, — така или иначе, тази статия няма да стане такава, каквато я очаква господин кметът. Дори ако вложите много старание. Има хора, които автоматично, независимо от желанието си, видоизменят всяка поставена им задача, така както те я разбират. Вие сте от тях.

— Това хубаво ли е или лошо? — попита Виктор.

— От наша гледна точка е хубаво. Човешката личност е твърде слабо изучена, ако не смятаме онази нейна съставка, която сама по себе си представлява сбор от рефлексии. Наистина обикновеният, най-често срещан тип личности не притежават почти нищо повече. Затова особено ценни са така наречените творчески личности, които по индивидуален начин преработват информацията за заобикалящата ги действителност. Като сравняваме някое известно и добре изучено явление с отражението на това явление в творчеството на такава личност, можем да научим много за психическия апарат, който преработва информацията.

— А не ви ли се струва, че това звучи обидно?

Лицето на Зурзмансор се изкриви някак странно и той погледна Виктор.

— А, разбирам — каза Зурзмансор. — Вие сте творец, а не опитно зайче... Но, вижте, изложих ви само едно от обстоятелствата, което ви прави ценен в нашите очи. Останалите обстоятелства са известни на всички: във вашите творби се съдържа правдива информация за обективната действителност, те са двигател на емоциите, средство за възбуждане и поощряване на фантазията, те удовлетворяват потребността от съпреживяване... всъщност исках да ви полаская.

— В такъв случай съм поласкан — каза Виктор. — Обаче целият този разговор няма нищо общо с писането на пасквили. Взема се последната реч на господин Президента и се преписва изцяло, като думите „врагове на свободата“ се заменят с думите „така наречените мокрици“ или „пациентите на кървавия доктор“, или „върколаците от лепрозариума“... така че моят психически апарат няма да участва в тази работа...

— Само така ви се струва — възрази Зурзмансор. — Вие ще прочетете тази реч и преди всичко ще установите, че тя е отвратителна. Имам предвид, че е отвратителна по отношение на стила. Тогава ще започнете да оправяте стила, ще се захванете да търсите по-точни изрази, ще заработи фантазията ви, ще започне да ви се гади от вмираните на мухъл думи, ще искате да направите словото по-жизнено, да замените стереотипните лъжи и измислици със злободневни факти, които засягат жизнените интереси на хората, и сам няма да забележите как ще започнете да пишете истината.

— Може би — каза Виктор. — Но поне засега никак не ми се ще да пиша тази статия.

— А нещо друго бихте ли искали да напишете?

— Да — каза Виктор, като гледаше Зурзмансор право в очите. — С удоволствие бих написал как децата напуснаха града. За Новия Хамелнски ловец на плъхове.

Зурзмансор кимна доволен.

— Прекрасна мисъл. Пишете.

Пишете, огорчено си помисли Виктор. Твоята кожа, а кой ще го публикува? Да не би ти?

— Диана — каза той. — А не можем ли да пийнем нещо? Тук не дават ли?

Диана мълчаливо стана и се отдалечи.

— С удоволствие бих писал и за обречения град — каза Виктор. — И за странната бъркотия около лепрозариума. И за злите вълшебници.

— Парите ли са пречка? — попита Зурзмансор.

— Засега не.

— Имайте предвид, че по всяка вероятност ще станете носител на литературната награда на лепрозариума за миналата година. Достигнахте до последния кръг заедно с Тусов, но очевидно шансовете на Тусов са малки. Така че ще имате пари.

— М-да — смотолеви Виктор.

— Около три хиляди... Не помня точно.

Диана се върна и все така мълчаливо постави на масата бутилка и една чаша.

— Моля те, донеси още една чаша — рече Виктор.

— Аз няма да пия — каза Зурзмансор.

— Аз всъщност... Хм...

— И аз няма да пия — рече Диана.

— „Бедата“ ли искате да наградите? — попита Виктор, докато си наливаше.

— Да. И „Котката“. Така че поне три месеца няма да имате грижа за пари. Или са малко за три месеца?

— Към два месеца — каза Виктор. — Но не е там работата... Вижте какво, бих искал да посетя вашия лепрозариум.

— Непременно — рече Зурзмансор. — Нали там ще ви връчат наградата. Само че ще се разочаровате. Никакви чудесии няма да видите. Ще бъде почивен ден. Там има просто десетина къщички и един лечебен корпус.

— Лечебен корпус, казвате — повтори Виктор. — А кого лекувате там?

— Хора — рече Зурзмансор със странна интонация.

Той се усмихна и внезапно с лицето му стана нещо страшно. Дясното му око излезе от очната ябълка и се смъкна до брадата, устата му стана триъгълна, а лявата буза и ухото му се отделиха от черепа и увиснаха. Това продължи само миг. Диана изпусна чинията, Виктор инстинктивно се озърна, а когато отново погледна към Зурзмансор, той си беше предишният — жълтолик и вежлив. Пфу, мислено си рече Виктор. Махни се, нечестиви. Да не би пък само така да ми се стори? Той припряно извади цигарите си, запали една и се загледа в чашата. „Братята по разум“ шумно станаха от масата и се затътриха към изхода, като гръмко се надвикваха. Зурзмансор каза:

— Между другото, бихме искали да бъдете спокоен. От нищо не бива да се страхувате. Сигурно се досещате, че нашата организация се ползува с известно влияние. Правим много и затова ни разрешават много неща. Разрешават ни да правим опити с климата, разрешават ни да подготвяме свои заместници... и така нататък. Не си заслужава да ви обяснявам всичко надълго и нашироко. Някои господа си въобразяват, че работим за тях, а пък ние не държим да ги разубеждаваме. — Той помълча. — Пишете за каквото искате и както искате, Банев, и не обръщайте внимание на кучетата, които ви лаят. Ако срещнете някакви спънки в издателствата или пък имате парични затруднения, ще ви подкрепим. В краен случай самите ние ще издаваме вашите творби. За себе си естествено. Така че ще ги имате вашите миноги.

Виктор пийна и поклати глава.

— Ясно — рече той. — Пак ме купуват.

— Може и така да се каже — рече Зурзмансор. — Важното е да осъзнаете, че има определен кръг читатели, макар засега да не е толкова широк, който е твърде много заинтересован от вашата работа. Вие сте ни нужен, Банев. При това сте ни нужен такъв, какъвто сте. Не ни е нужен Банев, който е наш привърженик и ни възпява, затова не си

блъскайте главата на чия страна сте. Бъдете верен на себе си, както е присъщо на всяка творческа личност. Ето това е всичко, което искаме от вас.

— Мно-о-го, мно-о-го изгодни условия ми предлагате — каза Виктор. — Давате ми картбланш и в перспектива ми обещавате тонове маринована минога. В перспектива и в андалуски сос с горчица. И коя вдовица би му промълвила „не“?... Вижте какво, Зурзмансор, случвало ли ви се е някога да продавате душата и професионалната си чест?

— Да, разбира се — отвърна Зурзмансор. — И знаете, че плащат безобразие малко. Но това беше преди хиляда години и на друга планета. — Той отново помълча и след малко рече: — Не сте прав, Банев. Ние не ви купуваме. Просто искаме да си останете такъв, какъвто сте, опасяваме се да не ви смачкат... Нали мнозина вече ги смачкаха... Моралните ценности не се продават, Бачев. Можеш да ги унищожиш, но не и да ги купиш. Дадена морална ценност е присъща на отделната личност, тя е нужна само на едната страна и няма никакъв смисъл да я крадеш или да я купуваш. Господин Президента смята, че е купил живописеца Р. Квадрига. Но греши. Той е купил занаятчията Р. Квадрига, а живописецът е изтекъл между пръстите му и е умрял. А ние не искаме писателят Банев да изтече между нечий пръсти, дори и да са нашите, и да умре. На нас са ни нужни художници, а не пропагандисти.

Той стана. Виктор също се надигна, усещаше неудобство и гордост, и недоверие, и унижение, разочарование и отговорност, и още нещо, което засега не можеше да разбере.

— Много приятно ми беше да поговорим — каза Зурзмансор — Пожелавам ви успешна работа.

— Довиждане — рече Виктор.

Зурзмансор се поклонил леко и си тръгна с високо вдигната глава, като крачеше широко и твърдо. Виктор го проследи с поглед.

— Ето затова те обичам, — каза Диана.

Виктор рухна на стола и грабна бутилката.

— За какво? — разсеяно попита той.

— Задето си им нужен. Защото ти — вълкът-единак, пияницата, разпуснатият, скандалджията, човекът от калта — все пак си нужен на такива хора.

Тя се надвеси през масата и го целуна по бузата. Пред очите му изникна още една Диана, Влюбената Диана — с огромни сухи очи, Мария от Магдала, Гледащата с благоговение Диана.

— Виж ги ти — промърмори Виктор. — Ама че интелектуалци се извъдиха... Нови царе от ден до пладне...

Обаче това бяха само думи. В действителност всичко далеч не беше толкова просто.

ДЕСЕТА ГЛАВА

Виктор се върна в хотела на другия ден след закуска. На сбогуване Диана му напъха в ръцете кошничка от брезова кора: от столичните оранжерии бяха изпратили на Росшепер десетина килограма ягоди и Диана правилно бе съобразила, че въпреки невероятната си лакомия Росшепер не ще може сам да се справи с толкова количество ягоди.

Портиерът му отвори вратата мрачен, Виктор го почерпи, той си взе няколко ягоди, пъхна ги в устата си, сдъвка ги като хляб и каза:

— Излиза, че моят хлапак им бил главатар.

— Не говорете така — рече Виктор. — Той е чудесно момче и много добре сте го възпитали.

— Колко съм го бяхтил, да знаете! — каза портиерът, вече поободрен. — Гледах човек да го направя... — Той пак се навъси. — Ама съседите ме тормозят. А аз какво съм виновен? Нали нищо не знаех...

— Не им обръщайте внимание — посъветва го Виктор. — Те говорят така от завист. Момчето ви е много добро. Аз например много се радвам, че дъщеря ми дружи с него.

— Ха така! — пак се оживи портиерът. — Че то може и роднини да станем, а?

— Ами да — каза Виктор. — Има такава работа. — Той си представи Бол-Кунац. — Че защо не...

Посмяха се малко по този повод. Размениха си по някоя и друга шега.

— Вчера чухте ли стрелбата? — попита портиерът.

— Не — рече Виктор настръхнал. — Какво стана?

— Ами когато всички, значи, взехме, че се разотидохме — каза портиерът, — станала една... някои, значи, не се разотишли, намерили се все пак луди глави, срязали бодливата тел и — вътре. Че като ги започнали с картечниците...

— Ама че работа, по дяволите — каза Виктор.

— С очите си не съм видял — рече портиерът. — Хората така разправят.

Той се огледа внимателно, повика Виктор по-близо и му прошепна на ухото: „И нашият Теди, и той бил там. Ранили го, ама нищо му няма, ще му мине. Сега лежи вкъщи.“

— Срамота — разстроен промърмори Виктор.

Почерпи администратора с ягоди, взе си ключа и се качи в стаята. Преди да се съблече, набра номера на Теди. Снахата на Теди му обясни, че, общо взето, му се разминало, куршумът не е засегнал костта и сега Теди лежи по корем, ругае на глас и се налива с водка. Тя пък вече се приготвя да ходи в Дома за срещи да види сина си. Виктор я помоли да поздрави Теди, обеща да намине и затвори телефона. Помисли си, че би трябвало да се обади и на Лола, но като си представи разговора, натикването и виковете, които ще трябва да понесе, реши да не звъни. Свали си наметалото, погледна ягодите и слезе в кухнята да поиска малко сметана. Когато се върна, в стаята седеше Павор.

— Добър ден — рече Павор и се усмихна ослепително.

Виктор отиде до масата, изсипа ягодите в купичката за изплакване на чаши, заля ги със сметана, поръси ги отгоре със захар и седна.

— Ами здравейте, здравейте — каза той мрачно. — Какво има?

Не му се искаше да поглежда Павор в очите. Не само защото Павор беше мръсник, оказа се, че е неприятно да гледаш човек, когото си издал. Дори ако той е мръсник и дори когато си го издал от най-чисти и благородни съображения.

— Вижте какво, Банев — започна Павор, — готов съм да се извиня. И двамата се държахме глупаво, но най-вече аз. Какво да се прави, имам служебни неприятности. Затова искрено ви моля да ме извините. Ще ми бъде дяволски неприятно, ако се скараме с вас заради такава дреболия.

Виктор разбърка с лъжичката ягодите и сметаната и започна да яде.

— Боже мой, да знаете само как не ми върви напоследък — продължи Павор. — Иде ми да почна да псувам наляво и надясно. И капчица съчувствие няма от никого, да не говоря пък за подкрепа, а кметът, това говедо, ме забърка в тази мръсна история...

— Господин Суман — рече Виктор. — Престанете да се правите на ударен. Знам, че умеете прекрасно да се преструвате, но за съжаление най-сетне разбрах що за човек сте, така че не изпитвам никакво удоволствие да наблюдавам артистичните ви дарби. Вървете си и не ми разваляйте апетита.

— Виктор — каза Павор с упрек в гласа. — Та ние сме възрастни хора. Не бива да придавате такова значение на някакви си приказки на масата. Нима можете да си представите, че наистина изповядвам тая глупост, която надрънках? Та влезте ми в положението: мигрена, неприятности, хрема... Човешко е. В края на краищата какво толкова искате от мене?

— А човешко ли е да ме удряте зад гърба с бокс в главата? — заяви Виктор. — Не обичам да ме бият. Знам — има случаи, когато се налага, — но не виждам защо сега трябва да разигравате сцени и да ми се правите на голям приятел.

— Аха, ето каква била работата — замислено рече Павор и лицето му се издължи, сякаш се смъкна. — Вижте какво, Виктор, сега ще ви обясня всичко. Това беше чиста случайност. Дори и представа си нямах, че сте вие. Пък и... сам казахте, че има случаи, когато...

— Господин Суман — каза Виктор, като облиза лъжичката, — винаги съм изпитвал неприязън към хората от вашата професия. Едного дори застрелях — беше много смел в щаба, когато обвиняваше офицерите, че са изменници, но щом го изпратиха на предната линия... С една дума, махайте се.

Но Павор не се махна. Той запали цигара, кръстоса крак връз крак и се отпусна в креслото. Ясно — не му пука, як мъж е и джудо сигурно знае, пък и боксът е в джоба му... Добре ще бъде да се ядосам сега. И наистина ми разваля удоволствието — не мога спокойно да си изям ягодите...

— Виждам, че знаете много — каза Павор. — Лоша работа. Имам предвид, че е лошо за вас. Добре, така да е, но не знаете, че аз лично най-искрено ви уважавам и ви обичам. Няма нужда да си кривите физиономията и да се правите, че ви се повдига. Говоря сериозно. С удоволствие съм готов да изразя съжалението си по повод инцидента с бокса. Дори ще ви призная, че знаех кого удрям, но нищо друго не можех да сторя. Зад ъгъла вече се въргаляше един свидетел, а после и вие цъфнахте отнякъде... С една дума единственото, което

можех да направя в случая, беше да ви халосам колкото може по-деликатно. Така и сторих, за което поднасям най-искрените си извинения.

Павор направи аристократичен жест. В погледа на Виктор се прокрадна дори известно любопитство. Нещо ново имаше в сегашното положение — нещо, което не беше преживявал и му беше трудно да си го представи.

— Обаче да се извиня за това, че съм служител в определен департамент — продължи Павор, — не мога, пък и не искам. И моля ви, не си въобразявайте, че там, при нас, са се събрали само потисници на свободната мисъл и всякаква друга измет, която мисли единствено за кариерата си. Да, аз съм контраразузнавач. И работата ми е мръсна. Така е наистина, само че всяка работа е мръсна. Чиста работа на този свят няма. Нали и вие изливате в романите си своето подсъзнание, прословутото си либидо, е, аз пък го правя по друг начин... Не мога да ви разкажа всичко подробно, но вярвам, че и сам се досещате. Да, следя какво става в лепрозариума, ненавиждам тези мокри гадини и се страхувам от тях — и не само за себе си, страхувам се за всички хора, които поне малко го заслужават. За вас например. Та вие и бъкел не разбирате какво става. Вие сте свободен художник, емоционална натура и всичко, което правите, е да охкате и да ахкате. А тук става дума за съдбата на системата. Ако щете, дори за съдбата на човечеството. Ето на, вие ругаете господин Президента, че бил диктатор, тиранин и глупак... А ни заплашва такава диктатура, каквато вие, свободните художници, не сте и сънували. Преди време в ресторанта наговорих много глупости, но едно зрънце истина имаше: човекът е анархистично животно и анархията ще го затрие, ако системата не пипа с достатъчно твърда ръка. А пък вашите любезни мокрици обещават да пипат толкова здраво, че за обикновения човек вече няма да има място на този свят. Това не проумявате. Мислите, че щом човек цитира Зурзмансор или Хегел, значи си го бива! А пък този човек ви гледа и вижда във вас само торба с лайна, не му е жал за вас, защото вие и според Хегел сте оборски тор, и според Зурзмансор пак сте оборски тор. Вие сте оборски тор по определение. А какво има извън това определение него не го интересува. Ето на, понеже е ограничен по рождение, господин Президента ще ви напсува или в краен случай ще заповяда да ви тикнат в затвора, а после в

навечерието на някой празник, изпълнен с възторг и преливащ от радост, ще ви амнистира и ще ви покани да обядвате с него. А Зурзмансор ще ви погледне през лупата, ще ви класифицира: кучешко лайно, негодно за нищо, и съсредоточено, защото много му сече пипето, базирайки се на всеобщата философия, ще ви забърше с парцала в коша за боклук и ще забрави, че изобщо сте съществували...

Виктор дори престана да яде. Зрелището беше странно и неочаквано. Павор се вълнуваше, устните му потрепераха, кръвта се смъкна от лицето му, той даже се задъхваше. Явно вярваше в това, което говореше, очите му бяха застинали от ужас пред страшния призрак на бъдещия свят. Виж го ти, рече си Виктор, не се хващай на въдицата. Та той е враг, подлецът му с подлец. Просто е актьор, ще те купи и пукнато петаче няма Да му струваш... Изведнъж Виктор разбра, че насила се отдръпва от Павор. Не забравяй, че той е чиновник. Мястото в йерархията не му позволява да има идейни съображения — началството му е заповядало и той гледа да си изкара компота. Ако му наредят да защитава мокриците — ще ги защитава. Зная ги и тези мръсници, виждал съм ги много пъти...

Павор се овладя и се усмихна.

— Зная какво си мислите — рече той. — По лицето ви виждам как се мъчете да отгатнете: Какво се е залепил за мене този тип, какво иска от мене? И ето на, представете си, нищо не искам. Искрено ми се ще да ви предпазя, искрено желая да проумеете какво става и да направите верния избор — на коя страна трябва да бъдете... — Той болезнено се ухили. — Не искам да станете предател на човечеството. После ще се опомните, ама ще бъде късно... Вече не говоря за това, че изобщо трябва да се махнете от тука, макар че дойдох с тази цел. Сега настъпват тежки времена, началството е обзето от пристъп на служебно усърдие, на някои хора им намекнали: „Вижте какво, господо, лошо работите, никакъв ред няма... но това е нищо, дребна работа, за това друг път ще поговорим. Искам да си дадете сметка за главното. А главното не е това, което ще стане утре. Утре те все още ще си стоят зад бодливата тел, охранявани от онези кретени... — Той пак се ухили. — Но ще минат десетина години...”

Виктор така и не научи какво ще стане след десетина години. Външната врата се отвори, без някой да почука, и в стаята влязоха двама с еднакви сиви наметала. И Виктор веднага разбра кои са. Нещо

вътре в него по навик се сви и той покорно се надигна, обзет от отвращение и безсилие. Но на него му казаха: „Седнете!“, а на Павор му наредиха: „Станете!“

— Павор Суман, вие сте арестуван!

Пребледнял, дори някак синкавобял като бито мляко, Павор се надигна и дрезгаво рече:

— Да видя заповедта.

Показаха му някакъв лист хартия и докато той го разглеждаше, го хванаха под ръка, изведоха го и затвориша вратата. Виктор си остана така — седнал и размекнат, загледан в купата за изплакване на чаши, като си повтаряше: Нека да се ядат един друг, нека да се ядат един друг... Все чакаше да чуе шум от запален двигател на улицата, да се тръшнат вратите на автомобил, но така и не ги дочака. Щом запали цигара, почувствува, че не може повече да седи тук, че трябва да поговори с някого, и излезе в коридора. Интересно откъде са разбрали, че е при мен? Какво пък му е интересното. Нищо интересно няма в това... На стълбището се мярна върлинестият професионалист. Беше толкова необичайно да го зърне сам, та се огледа и наистина видя, че в ъгъла седи на дивана и разлиства вестник младият мъж с дипломатическото куфарче.

— А, ето го и него — каза върлината. Младият мъж погледна към Виктор, стана и взе да сгъва вестника. — Тъкмо се канех да идвам при вас — рече върлината. — Но щом сте тук, хайде да се качим в нашата стая, там дори е по-спокойно.

На Виктор му беше все едно къде ще отиде и покорно се запъти към третия етаж. Върлината дълго отключва вратата на 312-и апартамент. Имаше цяла връзка ключове и май ги опита всичките. В това време Виктор и младият мъж с очилата стояха до него и по лицето на младия мъж беше изписана скука, а Виктор си мислеше какво би станало, ако сега го халоса по главата, грабне куфарчето и хукне по коридора. После влязоха в гостната, Виктор седна до старинната махагонова маса и взе да прокарва пръст по грапавите кръгове, оставени на полираната повърхност от най-различни чаши. Кръговете бяха много, явно тук не се церемоняха с масата и не се интересуваха, че е от махагон, бяха слагали на нея горящи цигари и поне веднъж бяха тръскали над нея автоматична писалка. След това от спалнята си излезе младият мъж, вече не носеше куфарчето, беше по пантофи и без

сако, в едната ръка държеше вестника си, а в другата — пълна чаша. Той седна на обичайното си място — в креслото под лампиона — и тутакси от своята спалня изникна върлината с поднос, който чевръсто постави на масата. На подноса имаше начената бутилка скоч, чаша и голяма квадратна кутийка, общита със син марокен.

— Да започнем с формалностите — каза върлината. — Всъщност не, почакайте първо да намеря още една чаша.

Той се огледа, взе от бюрото чашата за моливи, надникна, духна вътре и я постави на подноса.

— И така, формалностите.

Върлината се изпъна, застана мирно и строго се облеци. Младият мъж сложи вестника настрана и също стана, като втренчи скучаещите си очи в стената. Тогава се надигна и Виктор.

— Виктор Банев! — тържествено, с държавнически извисен глас заяви върлината. — Уважаеми господине! От името и по специалната повеля на господин Президента сега ще ви връча медал „Сребърен трилистник — втора степен“ като награда за особените услуги, оказани от вас на департамента, когото съм удостоен с честта да представлявам тук!

Той отвори синята кутийка, тържествено извади от нея медала с бяла лента от моаре и се зае да я прикрепя на гърлите на Виктор. Младият мъж внезапно взе учтиво да ръкопляска. После върлината официално връчи на Виктор удостоверението и кутийката, стисна му ръката, отстъпи малко назад, полюбува му се и също заръкопляска. Тогава и Виктор заръкопляска, чувствуваше се идиотски.

— А сега трябва да го полеем — каза върлината.

Всички седнаха. Върлината наля уиски и взе за себе си чашата за моливи.

— За кавалера на „Трилистника“ — тържествено обяви той.

Всички отново станаха, усмихнаха се един на друг, пиха и отново седнаха. Младият мъж тутакси взе вестника и се скри зад него.

— Струва ми се, че трета степен вече имате — каза върлината. — Сега ви остава да получите първата и ще бъдете пълен кавалер. Ще имате право да пътувате безплатно и там всичко останало. А третата за какво я пипнахте?

— Не помня — рече Виктор. — Имаше нещо там, сигурно съм убил някого... А, сетих се, беше за Китчинганския плацдарм.

— О! — каза върлината и отново наля уиски. — Аз пък не съм воювал. Не успях.

— Имали сте късмет — рече Виктор. Те пак пиха. — Между нас казано, не разбирам за какво ми дадоха това нещо.

— Ама нали ви казах: за особените ви заслуги.

— Да не би да е за Суман? — попита Виктор, тъжно усмихнат.

— Оставете тези работи! — каза върлината. — Та вие сте важна личност. В онези кръгове, там...

Той размаха неопределено пръст край ухото си.

— В какви кръгове... — рече Виктор.

— Знаем, знаем! — лукаво завика върлината. — Всичко знаем: и за генерал Пферд, и за генерал Пуки, и за полковник Бамбарха... Браво на вас.

— За първи път чувам такова нещо — нервно рече Виктор.

— Работата тръгна от полковника. Сам разбирате, че никой не възразил — и таз добра! А пък след това генерал Пферд трябвало да докладва за нещо на Президента и му пробутал предложението за награждаването ви... — Върлината се засмя. — И, казват, станала тя, каквато станала. Старецът се развикал: „Кой Банев? Куплетистът ли? В никакъв случай!“ Ама генералът строго му рекъл: „Трябва, ваше превъзходителство!“ В края на краищата работата се оправила. Старецът се трогнал. Добре, казал, прощавам му. Какво толкова е станало между вас?

— Ами нищо — каза Виктор без желание. — Поспорихме за литературата.

— Вие наистина ли пишете книги? — попита върлината.

— Да. Като полковник Лорънс^[1].

— И прилично ли плащат?

— Май ще трябва и аз да опитам — каза върлината. — Ама на, все не ми остава свободно време. Ту едно излиза, ту друго...

— Да, времето не стига — съгласи се Виктор.

При всяко помръдване медалът се поклащаше и звънтеше. Имаше чувството, че са му наложили синапена лапа: дразни те и щом я свалиш, веднага ти олеква.

— Знаете ли, ще тръгвам — каза той и се надигна. — Време е вече.

Върлината скочи мигновено.

— Разбира се — рече той.

— Довиждане.

— Беше чест за мен. Бъдете здрав — каза върлината.

Младият мъж с очилата спусна малко вестника и се поклони. Виктор излезе в коридора и тутакси смъкна медала. Имаше силно желание да го захвърли в кошчето за боклук, но се сдържа и го пхна в джоба си. Слезе веднага в кухнята и взе бутилка джин, а когато тръгна обратно, администраторът му викна:

— Господин Банев, по телефона ви търси господин кметът. Нямаше ви в стаята и аз...

— Какво искаше? — мрачно попита Виктор.

— Помоли незабавно да му се обадите. В стаята си ли се качвате? Ако позвъни още веднъж...

— Кажете му, че ми прилича на задник — рече Виктор. — Сега ще изключа телефона си и ако пак се обади, предайте му точно така: Господин Банев, кавалерът на „Трилистника“, смята, господин кмете, че приличате на задник.

Той залости вратата на стаята, изключи телефона и кой знае защо, даже го захлупи с възглавницата. После седна на масата, наля си джин и без да го разрежда, изпи на един дъх цяла чаша. Гореща вълна се разля в гърлото му и тръгна към стомаха. Взе лъжичката и започна да лапа ягодите със сметана, без да забелязва вкуса, без да обръща внимание какво прави. Стига, стига сте се занимавали с мен, помисли си той. Нямам нужда от нищо — нито от ордени, нито от хонорари, не ми трябват вашите подаяния, не го ща вашето внимание, нито злобата ви, нито любовта ви, оставете ме на мира, и без това ми е дошло до гуша от самия мен, не ме забърквайте във вашите истории... Хвана се за главата, за да не вижда пред себе си синкавобялото лице на Павор и ония безцветни безжалостни мутри в еднаквите наметала. Генерал Пферд да ви е на помощ, генерал Батокс, генерал Аршмани да се занимава с орденосците ви обятия и Зурзмансор с неговата отлепваща се физиономия... Той продължаваше да си блъска главата да разбере какво му напомня всичко това. Изпи жадно още половин чаша и разбра, че в своя гърч се крие на дъното на окопа, а земята под него се люшка, цели геологични пластове, гигантски блокове от гранит, базалт и лава се притискат един в друг и се огъват, стенойки от изнемога, подуват се, набъбват и между другото, мимоходом го

изтласкват нагоре, все по-нагоре, изтикват го от окопа, избутват го над бруствера, а времената са тежки, властите са обзети от пристъп на служебно усърдие, намекнали са на някого: вижте какво, лошо работите, а той — ето го — над бруствера е, гол-голеничък, скрил е лицето си в шепите, но е пред очите на всички. Да можех да стигна до дъното, помисли си, да легна на самото дъно, та нищо да не чувам и да не виждам. Като подводница дъното търся, мислеше си и някой му подсказа: и с пеленгатор да не ме ловят. Точно така: като подводница дъното търся — и с пеленгатор да не ме ловят. И никой понятие да няма къде съм. Няма ме, няма ме. Оправяйте се сами. Боже мой, защо все не мога да стана циник?... Като подводница дъното търся — и с пеленгатор да не ме ловят. Като подводница дъното търся, повтаряше си, без да предавам дори позивни. Вече усети ритъма и веднага само потръгна: втръсна ми вече... дойде ми до гуша... даже да пия и пища не ща... Той си наля джин и го изпи. Даже да пея и пища не ща... как ми омръзна да пея, да пища... Къде ли ми е банджото, помисли си. Къде съм пъхнал банджото? Мушна се под кревата и го извади. Хич не ми пука от вас, помисли си. Пет пари не давам даже, плюя на вас! Прокара пръсти по струните на банджото и подхвана ритъма, и в този ритъм отначало масата, после цялата стая, а сетне и целият свят започна да потрепва с крак и да мърда рамене. Всички генерали и полковници, всички мокри хора, чиито лица се откъртваха и падаха, всички департаменти на държавната сигурност, всички президенти и Павор Суман, на когото извиваха ръцете и го биеха по мутрата... Втръсна ми вече, дойде ми до гуша, взех и от песните да се моря... не взех да се моря, а вече съм уморен, но „взех да се моря“ е хубаво, значи така и ще бъде... Като подводница дъното търся — и с пеленгатор да не ме ловят... Ранена лодка... люта снощна водка... младо момиче с кръшна походка... и взели са ме на прицел от самоходка... и лагер е туй, не ти е разходка... точно така, много добре...

На вратата отдавна се тропаше, все по-силно и по-силно, и Виктор най-сетне чу, но не се изплаши, защото не беше онова тропане. Беше си най-обикновено радващо почукване на добър човек, който се ядосва, че не му отварят. Виктор отключи. Беше Голем.

— Веселете се — каза той. — Павор го арестуваха.

— Знаем, знаем — весело рече Виктор. — Сядайте и слушайте...

Голем не седна, но въпреки това Виктор прокара пръсти по струните и запя:

*Втръсна ми вече, дойде ми до гуша,
взех и от песните да се моря.
Като подводница дъното търся —
и с пеленгатор да не ме ловят...*

— По-нататък още не съм я измислил — извика той. — Нататък ще има водка... момиче с кръшна походка... лагер е туй, не ти е разходка... А след това идва:

*Те не лекуват, даже ме втриса —
сит съм, преситен от водка, жени.
Като подводница дъното търся,
без да предавам дори позивни...*

*Втръсна ми всичко, дойде ми до гуша,
даже да свиря и пея не ща!
Като подводница дъното търся —
и с пеленгатор да не ме ловят...^[2]*

— Край! — изкрещя той и запрати банджото на кревата. Чувствуваше огромно облекчение, сякаш нещо се беше променило, сякаш внезапно беше станал нужен там, горе, над бруствера, пред очите на всички — свали ръце от зажумелите си очи и огледа мочурливото разкаляно поле, ръждивата бодлива тел, сивите отрепки, които по-рано са били хора, отегчителното и недостойно зрелище, което по-рано е било живот, и от всички страни на бруствера се надигнаха хора и също се огледаха, и някой свали пръста си от спусъка...

— Завиждам ви — каза Голем. — Но не е ли време да се захващате със статията?

— Дори и през ум не ми минава — отвърна Виктор. — Не ме познавате, Голем, пет пари не давам за никого. Ама защо не седнете, дявол да го вземе! Аз съм пиян и вие ще се напиете! Сваляйте наметалото... Сваляйте го, ви казвам! — изрева той. — И сядайте! Ето ви чаша, пийте! Нищо не разбирате, Голем, макар и да сте пророк. Но не ви разрешавам това, така да знаете. Само аз имам право да не разбирам — това е моя привилегия. Всички на този свят твърде добре разбират какво трябва да стане, какво е станало и какво ще става, и се чувствува остър недостиг на хора, които не разбират. Чудите се защо съм толкова ценен ли? Само защото не разбирам. Разгръщат пред мен перспективи, а пък аз им казвам, че нищо не разбирам. Правят ме на глупак с разни теории, възможно най-простите теории, пък аз им казвам: Ами, нищо не разбирам. Ето затова съм нужен... искате ли ягоди? Всъщност аз съм ги изял всичките. Дайте тогава да запалим по една цигара...

Той стана и закричи из стаята. Голем го наблюдаваше с чаша в ръка, без да помръдва.

— Това е невероятен парадокс, Голем. Имаше време, когато всичко разбирах. Бях на шестнайсет години и като старши рицар в Легиона разбирах абсолютно всичко и не бях нужен на никого! При едно сбиване ми счупиха главата, цял месец лежах в болницата и всичко си вървеше, както му е редът. Легионът победоносно крачеше напред и без мен, господин президентът непоколебимо се превръщаше в господин Президента, и това пак ставаше без мен. Всички чудесно я караха без мен. После същото се повтори по време на войната. Правех се на голям юначага, орден заслужих и при това естествено всичко разбирах. Ранеха ме в гърдите, попаднах в болницата и какво стана — някой да се разтревожи, някой да попита къде е Банев, къде се дяна нашият Банев, нашият храбър и всичко разбиращ Банев? Нищо подобно, по дяволите! Ама виж, когато престанах да разбирам каквото и да било — о, тогава всичко се промени. Всички вестници ме забелязаха. Цял куп департаменти взеха да ми обръщат внимание. Лично господин Президента ме удостои с честта... Какво ще кажете, а? Представяте ли си как се изтрепват за неразбирация човек! Него всички го познават, за него се грижат генерали и покой... ъъ... полковници, изведнъж става страшно нужен на мокриците, започват да

го уважават като личност, направо ужас! И защо? Ами затова, господа, защото нищо не разбира.

Виктор седна и попита:

— Много ли съм пиан?

— Има нещо такова — каза Голем. — Но това не е важно.

Продължавайте.

Виктор разпери ръце.

— Свърших — виновно рече той. — Това беше. Изчерпих се... Да ви изпея нещо, а?

— Изпейте — съгласи се Голем.

Виктор взе банджото и започна да пее. Изпя „Ние сме храбри момчета“, после „Урановите хора“, след това „За говедаря, на когото бикът избол едното око и който заради това пресякъл държавната граница“, после „Втръсна ми вече, дойде ми до гуша“, сетне подкара държавния химн по мелодията на „Ах, какви крачета има тя!“, но забрави думите, обърка строфите и остави банджото.

— Пак се изчерпих — тъжно рече той. — Та казвате значи, че Павор го арестували. Знам. Тъкмо беше при мен, ей там, където седите сега... И знаете ли какво искаше да ми каже, ама не успя? Че след десет години мокриците ще завладеят планетата и ще ни смажат всичките. Вие как мислите?

— Едва ли — каза Голем. — Защо трябва да ни смазват? Ние сами ще се съсипем един друг.

— А мокриците какво ще правят?

— Може би няма да позволят да се съсипем един друг. Кой знае? Трудно ми е да кажа.

— А може пък да ни помогнат, а? — рече Виктор и пиански се усмихна. — Та нали ние не умеем дори да се душим както трябва. Десет хиляди години се душим един друг и така и не можахме да се удушим... Чакайте малко, Голем, а защо ме лъгахте, че ги лекувате? Та те изобщо не са болни, всичките са здрави като нас двамата, само дето, кой знае защо, са малко жълти...

— Хм — промърмори Голем. — Кой ви каза това? Не знам такова нещо.

— Добре, добре, вече не можете да ме излъжете. Говорих със Зур... със Зу... Зурзмансор. Той ми разказа всичко: за секретния институт... за превръзките, които им служат за маскировка... Знаете

ли, Голем, тези там, вашите, си въобразяват, че могат да въртят на пръста си генерал Пфферд колкото си искат. Не им стига умът, че ще са царе от ден до пладне. Ще ги схруска той заедно с превръзките и ръкавиците им, щом огладнее... Пфу, дявол да го вземе, колко съм пиян — всичко се върти пред очите ми...

Но малко хитруваше. Всъщност добре виждаше тлъстото посивяло лице и малките, необичайно внимателни очи.

— И Зурзмансор ви каза, че е здрав?

— Да — рече Виктор. — Всъщност не помня... По всяка вероятност, не го е казал. Ама нали го видях.

Голем отърка брадата си в ръба на чашата.

— Жалко, че сте пиян — рече той. — А може пък така да е по-добре. Днес съм в настроение. Искате ли да ви разкажа всичко, за което се досещам и което мисля за мокриците?

— Хайде, давайте — съгласи се Виктор. — Ама вече няма да лъжете.

— Тази очилата болест — каза Голем — е много интересно нещо. Знаете ли кои я прихващат? — Той замълча. — Не, нищо няма да ви разкажа.

— Я оставете тази работа — рече Виктор. — Нали вече започнахте.

— Изглежда, взех да оглупявам — възрази Голем. — И аз не знам защо изведнъж се разбъбрих.

Той погледна Виктор, усмихна се и предложи:

— По-добре питайте. Ако въпросите ви са глупави, с удоволствие ще ви отговарям... Хайде, хайде, че може пак да се откажа.

Някой почука на вратата.

— Вървете по дяволите — сопна се Виктор. — Сега работя.

— Прощавайте много, господин Банев — дочу се плахийт глас на администратора. — Съпругата ви ви търси по телефона.

— Лъжете! Нямам никаква съпруга... Всъщност извинете. Забравих. Добре, ей сега ще ѝ се обадя. Благодаря ви.

Той взе чашата, напълни я догоре, пъкна я в ръцете на Голем и рече.

— Пийте и не мислете за нищо. Ей сега ще свърша.

Виктор включи телефона и набра номера на Лола. Гласът ѝ прозвуча много хладно: „Извинявай, че те безпокоя, но се каня да отивам при Ирма, няма ли да благоволиш и ти да дойдеш.“

— Не — каза Виктор. — Няма да благоволя. Зает съм. Имам работа.

— Все пак тя ти е дъщеря! Нима чак толкова си пропаднал...

— Имам работа! — изрева Виктор.

— Не се ли тревожиш за съдбата на дъщеря си?

— Престани да се правиш на глупачка — каза Виктор. — Нали искаше да се отървеш от Ирма. Какво искаш повече?

Лола се разплака.

— Престани — рече Виктор, като се намръщи. — Ирма се чувства добре там. Много по-добре, отколкото и в най-хубавия пансион. Иди и сама ще се убедиш.

— Грубиян, долен егоист, коравосърдечна свиня — заяви Лола и тръшна слушалката. Виктор я наруга шепнешком, изключи пак телефона и се върна на масата.

— Я ми кажете, Голем, какво правите там с моите деца? Ако подготвяте ново поколение, което ще ви отмени, аз съм против.

— В какво да ни отмени?

— Ами в какво... Нали това ви питам: в какво?

— Доколкото ми е известно — каза Голем, — децата са много доволни.

— Много важно... И без вас знам, че са доволни. Въпросът е какво правят там?

— А те не ви ли казаха?

— Кой?

— Децата.

— Че как могат да ми кажат, след като аз съм тук, а те са там?

— Градят нов свят — каза Голем.

— А... Да, това ми го казаха. Но то си е, така да се каже, философия... Защо ме лъжете пак, Голем? Какъв нов свят може да има зад бодливата тел? Нов свят под командуването на генерал Пферд! Ами ако се заразят?

— От какво? — попита Голем.

— От очилатата болест естествено!

— За шести път ви повтарям, че генетичните болести не са заразни.

— За шести път, за шести път... — взе да мърмори Виктор, защото си изтърва мисълта. — А какво представлява изобщо тази очилата болест? Какво боли от нея? Или може би изследванията са засекретени?

— Не, всичко е публикувано.

— Я разкажете тогава — помоли Виктор. — Само че без разните му там термини.

— В началото настъпват изменения в кожата. Появяват се пришки, мехури, особено на ръцете и на краката... а понякога и гнойни рани...

— Чакайте малко, Голем, това изобщо важно ли е?

— За какво?

— Ами за същината на въпроса.

— За същината не е важно — каза Голем. — Но мислех, че ще ви е интересно.

— Искам да разбера същността! — развълнувано рече Виктор.

— Същността няма да я разберете — отвърна Голем, като леко повиши глас.

— Защо?

— Ами, първо, защото сте пиян...

— Това няма никакво значение — рече Виктор.

— И второ, защото изобщо не може да се обясни.

— Увъртате го — възрази Виктор. — Просто не искате да говорите. Но не ви се сърдя. Разбирам ви. Подписали сте се да си държите езика зад зъбите, страхувате се от военен трибунал... Павор вече го прибраха... Е, ваша си работа. Само едно не разбирам: защо децата трябва да градят този нов свят в лепрозариума. Друго място не можахте ли да намерите?

— Не можахме — отвърна Голем. — Архитектите живеят в лепрозариума. Пък и предприемачите.

— Онези с автоматите — каза Виктор. — Видях ги. Така и не мога да разбера кой от вас лъже. Или вие, или Зурзмансор.

— Разбира се, че Зурзмансор — хладнокръвно рече Голем.

— А може би и двамата ме лъжете. А пък аз и на двамата ви вярвам, защото във вас има нещо... Само едно ми кажете, Голем, какво

искат те?

— Щастие — отвърна Голем.

— За кого? За себе си ли?

— Не само за себе си.

— А за чия сметка?

— За тях този въпрос е безсмислен — бавно рече Голем. — За сметка на тревата, за сметка на облаците, за сметка на водните бързеи... за сметка на звездите.

— Също като нас — каза Виктор.

— Ааа, не — възрази Голем. — Изобщо не е така.

— Защо? И ние...

— Не, защото ние изпотъпкваме тревата, разсейваме облаците, заприщваме водата... Възприехте всичко твърде буквално, а беше алегория.

— Не ви разбирам — каза Виктор.

— Нали ви предупредих. Аз самият не разбирам много неща, но се досещам.

— А има ли някой, който разбира?

— Не знам. Едва ли. Може би децата... Но дори да разбират, то е по някакъв техен, твърде своеобразен начин.

Виктор взе банджото и докосна струните. Пръстите му не го слушаха. Остави банджото на масата.

— Голем — рече той, — ето на, вие сте комунист. Какво, по дяволите, правите в лепрозариума? Защо не сте на барикадата? Москва няма да ви похвали.

— Аз съм архитект — спокойно каза Голем.

— Че какъв архитект сте, дявол да го вземе, след като и бъкел не разбирате? И изобщо защо ме разигравате? Цял час вече се дърлим с вас и нищо не сте ми казали! Само си смучете джина и ме будалкате. Срамота, Голем. И непрекъснато лъжете.

— Е, чак пък непрекъснато — каза Голем. — Вярно, послъгах тук-там. Гнойни рани не им излизат.

— Дайте ми чашата — помоли Виктор. — Достатъчно се напихте.

Той със замах си наля от бутилката и пи.

— Дявол знае, Голем, какво целите? Що за комедия разигравате? Ако можете да разкажете — разказвайте, а ако е тайна — нямаше защо

да започвате.

— Обяснението е много просто — добродушно рече Голем и си протегна краката. — Нали съм пророк, сам вие ми извадихте това име. А пророците винаги изпадат в такова положение: знаят много и им се ще да разказват — да споделят с приятен събеседник, да се похвалят, за да си придадат тежест. А когато започнат да разказват, ги спохожда някакво чувство на неудобство, става им чоглаво... И тогава започват да вещаят като Христос, когато го питали за камъните^[3].

— Както искате — каза Виктор. — Ще отида в лепрозариума и ще науча всичко и без вас... Я ми подшушнете нещо.

Той с интерес следеше как му се схващат ръцете и краката и си мислеше, че би било добре да изпие още една чаша за капак и да легне да се наспи, а после да се събуди и да отиде при Диана. Няма да бъде лошо да направи така. И изобщо нещата не стоят толкова зле. Представи си как ще попее на Диана за подводницата и се почувствува съвсем добре. Взе мокрото гребло, подпряно на кърмата, отблъсна се от брега и лодката тутакси се заклати. Капчица дъжд нямаше, дори облак не се виждаше, залезът беше пурпурен и той отплава право към заника, и греблата се откъснаха от надиплената повърхност. Дъното търся... И той би поел към дъното, но се смущаваше, защото Голем лениво боботеше в ухото му:

— ... Те са много млади, всичко е пред тях, а пред нас са само те. Разбира се, човек ще овладее Вселената, но това няма да бъде юначагата с румените бузи и грамадните мускули, и естествено човек ще се справи със самия себе си, но отначало ще се промени... Природата не лъже, тя изпълнява обещанията си, но не така, както си мислим, и често не така, както ни се иска...

Зурзмансор, който седеше на носа на лодката, извърна глава и се видя, че няма лице, той държеше лицето си в ръцете и това лице гледаше към Виктор — беше хубаво лице, честно, но на Виктор му се повдигаше от него, а Голем не преставаше — боботеше ли, боботеше...

— Лягайте да спите — промърмори Виктор и се изтегна на дъното на лодката. Не се чувствуваше удобно, защото ребрата на лодката се връзваха в подмишницата му, но вече много му се спеше. — Лягайте да спите, Голем.

[1] Намек за прословутия агент на Интелиджънс Сървис от началото на века Томас Едуард Лорънс (1888–1935) — английски ориенталист, археолог и писател, известен още с прозвището Лорънс Арабски — автор на приключенски романи, най-известният от които е „Седемте ключа на мъдростта“. — Б.пр. ↑

[2] Стиховете са на Владимир Висоцки. — Б.а. ↑

[3] Според евангелистите, щом показали на Исус Христос хубавите камъни, с които градели храма в Ерусалим, той предрекъл Страшния съд, когато от храма няма да остане камък върху камък. — Б.пр. ↑

ЕДИНАЙСЕТА ГЛАВА

Щом се събуди, откри, че лежи в леглото. Беше тъмно, дъждът шуртеше и барабанеше по стъклата на прозорците. С мъка повдигна ръката си и се пресегна към нощната лампа, но пръстите му се натъкнаха на студена гладка стена. Чудна работа, помисли си. А къде е Диана? Или това не е санаториумът? Опита да си оближе устните, но надебелелият и загрубял език не се подчини. Много му се искаше да запали цигара, но не биваше да пуши в никакъв случай... Аха, всъщност съм жаден. „Диана!“ — извика той. Да, май не съм в санаториума. В санаториума нощната лампа е отдясно, а тук вдясно има стена. Та това е стаята ми в хотела! — помисли си въодушевен. Че как ли съм попаднал тук? Лежеше разсъблечен и завит с одеяло. Май не си спомням да съм се събличал, помисли си. Някой ми е свалил дрехите. Впрочем може и сам да съм се съблякъл. Ако съм с обувките, значи сам съм се събличал... Потърка краката си един в друг. Аха, бос съм. Дявол да го вземе, сърбят ме ръцете, имам някакви пъпки, дървеници са се развъдили в хотелските стаи. Ще се преместя другаде. Май плавах за някъде с лодка?... А, сигурно Павор е развъдил тука дървеници... Изведнъж си спомни за Павор и седна в леглото, но усети, че му се гади, и пак легна по гръб. Отдавна не съм се натрясквал така, ама... Павор... „Сребърният трилистник“... Кога беше това? Вчера ли? Намръщи се и задраци с нокти лявата си ръка. Сега какво е — сутрин или вечер? Би трябвало да е сутрин... А може пък да е вечер. Голем! — спомни си изведнъж. С Голем изпихме набързо цяла бутилка джин. Без да го разреждаме. А преди това изпихме половин бутилка с върлината. А още по-преди пих някъде другаде. Или това беше вчера? Я чакай малко, а сега днес ли е или вчера? Би трябвало да стана и да пия вода, докато разбере това-онова... Не, заинати се, първо трябва да си спомня какво стана.

Голем ми разказваше нещо интересно, сметна, че съм пиан и нищо не разбирам, и може би затова реши да говори с мен откровенно. Всъщност наистина бях пиан, но помня, че всичко разбихах. Ама какво

разбирах?... Яростно потърка opakото на дясната си китка във вълненото одеяло. Настъпват тежки времена... Не, това го каза Павор... Аха, ето какво рече Голем: всичко е пред тях, а пред нас са само те. И за генетичната болест... Какво пък, напълно е възможно. Все някога това трябва да стане. И може би отдавна вече става. Вътре във вида се заражда нов вид, а ние го наричаме генетична болест. Старият вид подхожда за едни условия, а новият вид — за други. Порано хората са имали нужда от железни мускули, от много деца, трябвало е да издържат на студ, да са агресивни и така да се каже, да са практически пресметливи. Сега, да речем, това също е нужно, но по-скоро по инерция. Може от практична пресметливост да светиш маслото на един милион души и нищо съществено няма да се получи. Това вече е сигурно, защото такива опити са правени много пъти. Кой ли беше казал, че ако изтръгнем от историята няколко десетки... е, нека да са неколкостотин души, то в същия миг бихме се озовали в каменния век. Даже, да речем, че са няколко хиляди човека... А що за хора са те? Те, братко, са съвсем други хора.

А напълно е възможно Нютон, Айнщайн, Аристотел да са били мутанти. Средата, разбира се, не е била твърде благоприятна и има голяма вероятност много такива мутанти да са загинали, без да се проявят, като онова момче от разказа на Чапек... Естествено, че са били особени: нито са били практически пресметливи, нито са имали нормални човешки потребности... А може би само така ни се струва. Просто духовната страна на живота им е дотолкова хипертрофирана, че не забелязваме всичко останало. Е, не е хубаво да говориш така, рече си. Нали Айнщайн е казал, че най-добре на този свят е човек да работи като пазач на фар — а това е съвсем друго нещо... Ала изобщо би било интересно да си представи човек как в наши дни се ражда хомо супер. Това е хубав сюжет... По дяволите, ама че ме сърбят ръцете, не се търпи... Бих написал такава утопия в духа на Оруел^[1] или Бърнард Улф^[2]. Наистина трудно е да си представиш такъв суперчовек: огромен плешив череп, хилави ръчички и крачета, импотентен — банален образ. Но, общо взето, би трябвало да бъде нещо от този род. Във всеки случай потребностите му ще са други. Няма да има нужда от водка, нито пък кой знае каква лапачка ще му трябва, да не говорим за разкош, пък и жените, така да се каже, ще са... само така, колкото да му осигуряват спокойствие и по-голяма

съсредоточеност. Ще бъде идеален обект за експлоатация: отреждаш му отделен кабинет и бюро, даваш му хартия и купчина книги... осигуряваш му малка алея за перипатетични размишления, а срещу всичко това той произвежда идеи... Никаква утопия няма да се получи — военните ще го отмъкнат и с това ще свърши цялата утопия. Ще създадат секретен институт, ще закарат там всичките тия суперчовеци, ще сложат войници да ги пазят и край...

Виктор стана с мъка — пъшкаше и пристъпваше едва-едва с босите си крака по студения под. Отиде в банята, завъртя крана и с наслада се напи до насита, без да светва. Ужас го обзе само като си помисли, че може да запали лампата. После пак се върна в кревата и известно време се чеса, проклинайки дървениците. Изобщо за сюжета така е дори по-добре — секретен институт, въоръжена охрана, шпиони... възхваляваш патриотизма на патриотичната чистачка Клара... ех, какво момиче. Трудно е обаче да си представиш тяхната работа, идеите им, възможностите им — не е за моята уста лъжица... Пък и изобщо не е възможно. Шимпанзето не може да напише роман за хората. Как мога да напиша роман за човек, който няма никакви други потребности освен духовни? Е, разбира се, някои неща мога да си представя. Атмосферата, да речем. Това състояние на непрекъснат творчески екстаз. Усещането, че си всемогъщ и независим... без комплекси, абсолютно безстрашен... Да, за да напишеш такова нещо, трябва да се натъпчеш с ЛСД. Изобщо от гледна точка на обикновените хора емоционалната сфера на суперчовека би трябвало да изглежда патологична. Като болестно състояние... Животът е болест на материята, а мисленето — болест на живота. Очилатата болест, помисли си.

И внезапно му просветна. Ето какво е имал предвид! — помисли си Виктор за Голем. Умни са и всички са кой от кой по-талантливи... Тогава какво излиза? Ами излиза, че те вече не са хора. Зурзмансор просто ми е хвърлял прах в очите. Значи всичко е започнало... Нищо не може да остане скрито, помисли си той със задоволство. А пък такова нещо — още повече. Ще отида при Голем, няма защо да ми се прави на пророк. Сигурно много неща са му разказали... Дявол да го вземе, та това е бъдещето, същото това бъдеще, плъзнало пипалца в сърцето на днешния ден! Пред нас са само те... Обхвана го трескава възбуда. Всяка секунда беше историческа и жалко, че не знаеше това

вчера, защото и вчера, и онзи ден, и преди седмица всяка секунда също беше историческа...

Скочи, светна лампата и като примижа от острите болки в очите, пипнешком си затърси дрехите. Не можа да ги намери, но после очите му привикнаха със светлината, грабна панталоните, преметнати върху облегалото на креслото, и изведнъж видя ръката си. Беше покрита чак до лакътя с червени обриви и големи мъртвобелезникавни отоци. От чесането някои от отоците кървяха. Другата му ръка беше в същото състояние. Дяволска работа, помисли си той вцепенен, защото вече знаеше какво е това. Вече беше си спомнил: първо се променя кожата, появяват се обриви, мехури, а понякога и гнойни рани... Гнойни рани засега нямаше, но по цялото му тяло изби студена пот и като изпусна панталоните си, седна на леглото. Не може да бъде, помисли си. И аз. Нима и аз?... Внимателно поглади с длан отоците по кожата, после затвори очи и като спря да диша, се заслуша в себе си. Ударите на сърцето му кънтяха отчетливо и рядко, кръвта тънко звънтеше в ушите, главата му се струваше огромна и празна, нищо не го болеше, нямаше я и меката тежест в мозъка. Ей че съм глупак, помисли си и се усмихна. Какво се надявам да забележа? Та това трябва да е като смъртта, преди секунда си бил човек и само след квант време вече си бог и не знаеш това, и никога няма да го научиш, както глупакът не знае, че е глупак, както умният, ако наистина е умен, не знае, че е умен... Сигурно е станало, докато съм спал. Във всеки случай, преди да заспя, същността на мокриците ми беше твърде мъглява, а сега всичко изникна пред очите ми съвсем ясно и го постигнах само с гола логика, без дори да забележа...

Щастливо се засмя, стъпи на пода, бодро се разкърши и отиде до прозореца. Моят свят, помисли си, докато гледаше през залятото с вода стъкло, и стъклото изчезна, някъде далеч надолу потънаха в дъжда замрелият от ужас град и огромната прогизнала страна, а после всичко плавно се раздвижи и постепенно се изгуби, и остана само едно малко синьо кълбо с дълга синя опашка, и той видя гигантската леща на галактиката, висяща полегато и безжизнено в мъждукащата бездна, отломките от светеща материя, усукани от силови полета, и бездънните пропасти там, където цареше мракът, и той протегна ръка и я потопа в пухкавото бяло ядро, и лека топлина се разля по ръката му, и когато сви юмрука си, материята се изплъзна между пръстите му като

сапунена пяна. Отново се засмя, чукна с пръст по носа отражението си в стъклото и леко погали отоците по набъбналата си и подпухнала кожа.

— По този повод си заслужава да пийне човек! — рече на глас... В бутилката беше останал още малко джин, горкият стар Голем не беше успял да го доизпие, горкият стар лъжепророк... не беше лъжепророк, защото предсказанията му бяха неверни, а просто защото беше само една говореща марионетка. Винаги ще те обичам, Голем, помисли си Виктор, ти си добър човек, но за съжаление си само човек... Той прехвърли остатъка от джина в чашата и с привично движение изля алкохола в гърлото си, но още преди да успее да го преглътне, се втурна в банята. Трябваше да повърне. По дяволите, помисли си, каква гадост. Видя лицето си в огледалото — сънливо, леко подпухнало, с неестествено големи и необикновено черни очи. Е, това е то, помисли си, това е — край на Виктор Банев, пияницата и хвалипръцкото. Няма да пиеш вече, нито ще пееш с прегракнало гърло и няма да се хилиш на глупостите, и няма весело и разпуснато да дрънкаш врели-некипели, няма да се биеш, няма да буйствуващ и да вършиш дивотии, няма да плашиш минувачите, няма да псуваш полицията, няма да се караш с господин Президента, няма с шум и врява да нахълтваш в нощните барове с компания от почитатели... Върна се на леглото. Не му се пушеше. Нищо не искаше, от всичко му се повдигаше и му стана мъчно. Чувството, че е загубил нещо завинаги, отначало леко, едва забележимо, като докосване до паяжина, взе да нараства, мрачни редици от бодлива тел се изправяха между него и този свят, който така много обичаше. За всичко се плаща, мислеше си, нищо не можеш да получиш даром и колкото повече си получил, толкова по-скъпо трябва да заплатиш, за новия живот трябва да платиш със стария живот... Той настървено си чешеше ръцете, съдираше си кожата, но не забелязваше това.

Диана влезе, без да чука, захвърли наметалото си, застана пред него усмихната и съблазнителна и повдигна ръце да си оправи косите.

— Измръзнах до кости — рече тя. — Дали ще ме пуснат тук да се постопя?

— Да — каза Виктор.

Почти не разбираше какво му говорят. Тя угаси лампата и той вече не я виждаше, само чу как ключът се превърта в бравата, долови

как пукат бързо разкопчаваните копчета, прошумоляха дрехи, обувките ѝ изтропаха на пода и в следващия миг тя се озова до него, топла, гладка, благоухаеща, а той продължаваше да си мисли, че всичко вече е свършило — останали са само вечният дъжд, мрачните къщи с надупчените като решето покриви, чуждите непознати хора с мокрите черни дрехи и мокрите превръзки на лицата... и ето — те снемат превръзките, снемат ръкавиците, снемат лицата си и ги подреждат в специални шкафове, а ръцете им са покрити с гнойни рани — печал, ужас и самота... Диана се притисна до него и той по навик я прегърна. Тя си беше предишната, но той, той не беше предишният, той беше безсилен, защото нямаше нужда от нищо.

— Какво ти има, моето момче? — ласкаво попита Диана. — Снощи да не си препил?

Виктор внимателно свали ръцете ѝ от врата си. Страхът го беше обзел докрай.

— Почакай малко — каза той. — Почакай.

Стана, пипнешком намери ключа, светна лампата, постоя няколко секунди с гръб към нея, не се решаваше да се обърне, но все пак накрая се обърна. Не, тя беше прекрасна. Навярно беше дори по-красива, отколкото обикновено, винаги е била по-красива, отколкото обикновено, но сега беше хубава като картина. Караше го да се чувства горд за човешкия род, предизвикваше възхищение пред човешкото съвършенство, но нищо друго не будеше у него. Тя го гледаше, повдигнала учудено вежди, а после явно се изплаши, защото изведнъж седна и той видя, че устните ѝ се размърдаха. Говореше му нещо, но той не я чуваше.

— Почакай — повтори. — Не може да бъде. Почакай.

Взе да се облича с трескава бързина, като постоянно повтаряше: почакай малко, почакай, но вече не мислеше за нея, мислите му не опираха само до нея. Изскочи в коридора, хукна към стаята на Голем, блъсна се в заключената врата, не се сети веднага къде трябва да го потърси, а после рязко се извърна и се втурна надолу по стълбите към ресторанта. Не искам, постоянно повтаряше той, не ми трябва това, никого не съм молил.

Слава богу, Голем си седеше на обичайното място. Беше праметнал ръка зад облегалката на креслото и разглеждаше на светлината цвета на коняка в чашата си. А доктор Р. Квадрига беше

зачервен и агресивно настроен; щом видя Виктор, ревна така, че всички в залата да го чуят:

— Ех, тия мокрици. Гадини мръсни. Махайте се.

Виктор се строполи в своето кресло и Голем му наля коняк, без да каже нито дума.

— Голем — рече Виктор. — Голем, да знаеш, заразих се!

— Дайте спринцовката! — заяви Р. Квадрига. — И на мен.

— Изпийте си коняка, Виктор — каза Голем. — Не бива толкова да се вълнувате.

— Вървете по дяволите — рече Виктор, като го гледаше ужасен. — Прихванах очилатата болест. Какво да правя?

— Добре, добре — каза Голем. — Все пак го изпийте.

Той вдигна пръст и викна на сервитьора:

— Сода! И още коняк.

— Голем — рече Виктор напълно отчаян. — Не ме разбирате. Не мога да пия. Болен съм, ви казвам. Заразих се! Това е нечестно... Нали казвахте, че не е заразна...

Той се ужаси при мисълта, че говори доста несвързано, а Голем не го разбира и просто смята, че е пиян. Тогава пъкна ръката си под носа на Голем. Чашата се катурна, катъркули се по масата и падна на пода.

В първия момент Голем се отдръпна, после се загледа, наведе се напред, подхвана ръката на Виктор за върха на пръстите и заразглежда раздраните отоци по подпухналата кожа. Пръстите му бяха студени и твърди. Е, това е то, помисли си Виктор, ето го и първия лекарски преглед, може би му предстоят и други прегледи, и лъжливи обещания, че все още има някаква надежда, и сиропи разни ще му дават за успокоение, а после ще свикне и вече няма да има никакви прегледи, а ще го отведат, в лепрозариума, ще му намотаят черна превръзка на устата и всичко ще свърши.

— Ягоди да сте яли? — попита Голем. — Горски или градински?

— Да — покорно отвърна Виктор. — Парникови.

— Сигурно сте излапали най-малко два килограма — рече Голем.

— Какво общо имат тука ягодите? — развика се Виктор и издърпа ръката си. — Направете нещо! Не може вече да е късно. Та това едва сега започва...

— Престанете да крещите. Имате копривна треска. Алергичен сте. Просто не биваше да се тъпчете с толкова много ягоди.

Виктор още не разбираше. Той разглеждаше ръцете си и мърмореше: „Та нали вие сам казвахте... отоци... обриви...“

— Отоци стават и от дървениците — назидателно рече Голем. — Имате идиосинкразия към някои вещества. И въображението ви е много по-развито от ума в главата. Като при повечето писатели. Ама че бързо се извъдихте и вие мокреца...

Виктор почувствува, че се съживява. Размина ми се, кънтеше в главата му. Май че ми се размина. Ако ми се е разминало, не знам какво ще направя. Ще престана да пуша.

— А не ме ли лъжете? — жално попита Виктор.

Голем се усмихна.

— Изпийте коняка — посъветва го той. — При алергия не бива да се пие коняк, ама вие го изпийте. Че ми е жал да ви гледам, такъв окаян вид имате.

Виктор взе неговата чаша, примижа и изпи коняка на един дъх.

Нищо му нямаше! Почувствува, че малко му се гади, но то сигурно беше от снощното препиване. Ей сега ще му мине. И всичко мина.

— Драги ми писателю — рече Голем. — За да станете архитект, не е достатъчно само да имате отоци по ръцете.

Сервитьорът, дойде и сложи на масата още коняк и сода. Виктор въздъхна дълбоко и свободно, после с пълни гърди вдиша познатия ресторантски въздух и усети прекрасния мирис на тютюнев дим, на Маринован лук, на прегоряло олио и печено месо. Животът се завръщаше.

— Приятелю — каза на сервитьора. — Бъди така добър да отнесеш бутилка джин, лимонов сок, лед и четири порции минога в двеста и шестнайсата стая. И моля те, по-бързичко!... Алкохолици — рече на Голем и Р. Квадрига. — Чупете си тука главите, а аз отивам при Диана!

Беше готов да ги разцелува.

Голем рече, без да се обръща към никого:

— Горкото красиво патенце!

За миг Виктор усети, че го обзема съжаление. Изплува и изчезна споменът за някакви огромни пропуснати възможности. Но той само се

засмя, бутна креслото настрана и закрачи към изхода.

[1] Джордж Оруел (1903–1950) — английски писател и публицист, автор на политически сатири и антиутопията „1984“. — Б.пр. ↑

[2] Бърнард Улф (1915) — американски психолог, военен кореспондент и писател, автор на антиутопията „Преддверието на ада“ — Б.пр. ↑

ДВАНАЙСЕТА ГЛАВА

На другата година след края на войната демобилизирали поручик Б. заради старото нараняване. Окачили му медал „Виктория“, тикнали му в ръцете една месечна заплата, за да има пари на първо време, и картонена кутия с подаръци от Президента: бутилка трофеен шнапс, две консерви страсбургски пастет, две подкови пушен конски салам и един чифт пак трофейни копринени долни гащи, за да си уреди полесно семейния живот. Щом се връща в столицата, поручикът не пада духом. Добър техник е и стига да пожелае, веднага ще го вземат на работа в работилниците на университета, откъдето навремето е отишъл доброволец, но той не бърза — възобновява старите си познанства, намира си нови приятели, а междувремево пропива вехториите, иззети от неприятеля под формата на репарации. На една вечеринка среща жена на име Нора, която много прилича на Диана. Следва описание на вечеринката: изтъркани грамофонни плочи отпреди войната, домашно пречистен денатуриран спирт, американски консерви със задушено месо, копринени блузки, облечени на голо, и моркови, приготвени по всякакъв начин. Като подрънква с медалите си, поручикът тутакси разпъжда разните там цивилни, които неуморно ѝ слагат допълнително варени моркови, и започва да я обсажда, както му е редът. Нора се държи странно. От една страна, явно няма нищо против, ама, от друга страна, му дава да разбере, че е опасно да започва връзка с нея. Обаче, разгорещен от денатурирания спирт, бившият поручик не иска нищо да знае. Те напускат вечеринката и тръгват към дома на Нора. Столицата нощем в първите години след войната: туктаме светят улични фенери, паважът е осеян с дупки, развалините вече са оградени, в недостроения цирк гният шест хиляди военнопленници, охранявани от двама инвалиди, в една вече абсолютно тъмна пресечка ограбват някого. Нора живее в старинна триетажна къща, стълбището е невероятно мръсно, на една врата е написано с тебешир: „Вътре има немска овчарка“. В дългия коридор, затрупан с разни стари мебели и боклуци, странни личности, вмирисани на мухъл, бързо се отдръпват в

сянката. Като дрънчи силно с многобройните си ключове, Нора отваря своята врата, облицована с по чудо запазила се блестяща кожа. В преддверието още веднъж го предупреждава, но като предполага, че става дума за някаква престъпна шайка, Б. само ѝ отвърща, че на кон и с гола сабя е влизал в бой с танкове. Стаичката е твърде чиста и уютна за онова време, като по-голямата част от нея е заета от огромен диван. Нора гледа поручика, сякаш го съжaliaва, излиза за малко, и се връща с начената бутилка коняк, облечена по възможно най-съблазнителния начин. Оказва се, че имат на разположение само половин час. След като изтича половината час, напълно задоволеният поручик си тръгва с надеждата отново да се срещнат. В края на коридора вече го чакат — двамата вмирисани на мухъл мъже се измъкват от сянката. Гадно ухилени, те му преграждат пътя и му предлагат да си поговорят. Без излишни думи поручикът започва да ги бие и неочаквано бързо и леко се разправя с тях. Повалени на пода, като подсмърчат и се кискат, вмирисаните на мухъл мъже разясняват на поручик Б. в какво положение е изпаднал. Сега те, всичките, вече са от една черга. Нора не е просто съблазнителна жена. Нора е кралица на столичните дървеници. С вас вече е свършено, господин офицер, ще се срещнем в „Атакама“, ние се събираме там всяка вечер. Вървете си вкъщи, а когато почувствувате, че не можете повече да издържите, елате там, отворено е до сутринта...

В западните покрайнини на столицата, в къща, носеща приличен доход, близо до химически завод живее многодетният титулярен съветник Б. Следва преднамерено подробно и преднамерено скучно описание на семейния бит на героя: три стаички, кухня, преддверие, похабена вече жена, пет дребни дечица, стара, но едра и здрава тъща, която се е пренесла тук от село. От химическия завод се разнася ужасна воня, денем и нощем над него се издигат стълбове разноцветен дим, от отровната смрад умират дърветата, тревата жълтее, а мухите мутират в някакви диви и чудновати насекоми. Вече няколко години титулярният съветник води кампания да обуздае завода: пише гневни протести до администрацията, изпраща съзливни петиции до всички инстанции, публикува унищожителни фейлетони във всички вестници, прави безплодни опити да организира стачни постове пред портала. Обаче заводът е като непревземаема крепост. На крайбрежната улица пред него отровените постове падат в несвяст като снопи, гинат

домашните животни, цели семейства напускат домовете си и тръгват да скитат; във вестниците се появява некролог за преждевременната смърт на директора на завода. Жената на титулярния съветник Б. умира, а децата му едно след друго заболяват от бронхиална астма. Една вечер, когато слиза за дърва в мазата, той открива минохвъргачка и огромно количество мини, останали там от времето на Съпротивата. Още същата нощ пренася всичко това на тавана и отваря капака на прозорчето. Заводът се вижда като на длан: под силната светлина на прожекторите насам-натам сноват работници, летят вагонетки, плуват жълти и зелени облаци отровни пари. Ще ти видя сметката, прошепва титулярният съветник и открива огън. Него ден не отива на работа, на следващия — също. Не спи и не яде, клекнал е до прозорчето и стреля. Спира само от време на време, за да изстине тялото на минохвъргачката. Оглушал е от изстрелите и е ослепял от барутния дим. Понякога му се струва, че химическата смрад отслабва и тогава се усмихва, облизва устните си и шепне: ще ти видя сметката. После, останал без сили, пада и заспива, а когато се събужда, вижда, че мините свършват — останали са само три. Изстрелва ги и се показва през прозорчето. Обширният двор на завода е осеян с взривни ями, пусто зеят прозорците с избити стъкла, по грамадните газохранилища тъмнеят следите от попаденията, които само леко са понакривили гладките цилиндрични повърхности, в двора с прокопана сложна система от окопи, по които току прибягват работници, много по-бързо отпреди летят вагонетките, шофьорите на мотокарите са защитени с метална броня, а когато вятърът отвява облаци отровни изпарения, върху тухлената стена на административната сграда изпъква пресен надпис с бяла боя: „Внимание! При обстрел тази страна е особено опасна...“

Виктор дочете последната страница, запали цигара и погледна листа на пишещата машина. Там имаше само два реда: „Когато излезе от редакцията, журналистът Б. реши да вземе такси, но после се отказа и тръгна към станцията на метрото.“ Виктор знаеше много добре какво ще се случи след това с журналиста Б., но нямаше повече сили да пише. Часовникът му показваше три без петнайсет. Стана и отвори прозореца. На улицата беше тъмна тъмница и в тъмницата проблясваше дъждът. Виктор допуши цигарата си до прозореца, изхвърли угарката в мократа нощ и позвъни на администратора. По

телефона се обади непознат глас. Виктор попита кой ден от седмицата е днес. Като се забави малко, непознатият глас го уведоми, че сега е нощта в петък срещу събота. Виктор премига няколко пъти, затвори телефона и решително издърпа листа от машината. Стига толкова. Две денонощия поред, без да вдигне глава от пишещата машина, без да види някого, без да разговаря с когото и да било, изключил телефона, неотговарящ на почукванията, без Диана, без нищо за пиене, без ядене, като само от време на време се примъкваше до леглото, за да види насън как кралицата на дървениците стои до горния праг на вратата и помръдва черните си мустачки... Стига толкова. Журналистът Б. ще почака на перона, докато пристигне влакът с надпис „Места няма“. Нищо друго не му остава. А пък за нас е време да похапнем, ей богу, заслужили сме го... Виктор прибра пишещата машина, пхна ръкописа в бюрото си и претършува празния бар. После заръфа една корава кифла и тъжно се заоплакваше от себе си, че вчера беше излял половин бутилка бренди в мивката, за да не го изкушава, но се радваше, че все пак започна цикъла „Зад кулисите на големия град“ и началото е добро, чудесно го започна и може да е доволен от себе си. Впрочем сигурно ще се наложи да го преписва наново. Странно е обаче, помисли си, защо работата над тези разкази потръгна именно сега? Защо това не стана преди година или преди две години, когато се роди замисълът? Сега би трябвало да пиша за вечно шляещия се по пирове дръвник, който си е въобразил, че е супермен, ето за това би трябвало да пиша. Ама нали така и започнах. Всъщност не ми се случва за първи път. Като си помислиш, ако добре разчовъркаш паметта си, ще видиш, че всеки път такава става. Тъкмо затова не може да се пише по поръчка. Започваш роман за младежките години на господин Президента, а скоро се оказва, че пишеш за необитаем остров, където живеят чудновати маймуни, които не се хранят с банани, а с мислите на корабокрушенците... Е, тук, да речем, връзката е явна. Но кой каквото и да разправя, винаги можеш да я намериш. Трябва само малко да се поровиш, ама кой ще има желание да се рови, когато му се иска да пийне след двудневно въздържателство. Я да взема да сляза долу, при администратора винаги ще се намери нещо за пиене. Ей сега ще си доям кифлата и слизам...

Виктор трепна и престана да дъвче. От черната бездна зад прозореца сред пливка на дъжда се разнесе звук, сякаш някой рязко

удари с чук по дъска. Стрелят, учуден си помисли. Известно време напрегнато се ослушва.

... Е, добре, а какво е искал да каже авторът с тази своя творба? Защо му е трябвало да възкресява тежките времена след войната, когато тук-таме се срещаха дървеници и лекомислени жени? Може би е искал да опише героизма и непоколебимостта на столицата, която, предвождана от негово високопревъзходителство... Да имате да вземате, господин Банев! Няма да позволим! Целият свят знае, че по лично указание на господин Президента на собствениците на химическите предприятия, които замърсяват околната среда, само в столицата са наложени глоби в размер на... Че благодарение на личната и непрестанна грижа на господин Президента над сто хиляди деца от столицата всяка година се изпращат в извънградски лагери... Че съгласно йерархията чиновете, по-ниски от придворен съветник, нямат право да събират подписи под петиции...

В този миг светлината угасна. „Хей!“ — каза Виктор на глас и лампата отново светна, но вече мъждукаше с половин сила. „Т-това пък какво е?“ — рече Виктор, ала не стана по-светло. Почака малко, после позвъни на администратора. Никой не вдигна слушалката. Мога да се обадя в електроцентралата, но ще трябва да намеря телефонния указател, ама къде да го търся, пък и е време вече да си лягам. Само дето преди това е добре да пийна нещо. Виктор стана и внезапно чу някакво шумолене. Изглежда, нещо се отъркваше във вратата. После взе да я бута. „Кой е?“ — попита Виктор. Никой не му отговори, чуваше се само как онова нещо продължава зловещо да се бута и да сумти. Почувствува, че в душата му се надига страх. Стените, озарени от червеникавия полумрак, взеха да му изглеждат някак различни, чужди, сенките по ъглите на стаята твърде много се бяха сгъстили, а зад вратата шаваше нещо голямо, тъпо и лишено от разум. „С какво да го халосам?“ — помисли си Виктор и се заозърта, но в този миг зад вратата се разнесе дрезгав шепот: „Банев, ей, Банев, тук ли си?“ Като подметна полугласно: „Идиот“, Виктор отиде в антрето и превъртя ключа. В стаята тромаво се вмъкна Р. Квадрига. Беше по халат, с разчорлени коси, а очите му играеха.

— Слава богу, че поне тебе намерих — тутакси заговори той. — Иначе съвсем щях да се побъркам от страх... Виж какво, Банев, давай

да се измитаме... Да се махаме оттука, Банев... — Той хвана Виктор за ризата и го задърпа към коридора. — Да вървим, невъзможно е вече...

— Смахнат човек — каза Виктор, като се изтръгна от него. — Върви да спиш, заплес такъв. Три часът е.

Но оня отново го хвана за ризата и Виктор изумен откри, че доктор хонорис кауза Р. Квадрига е абсолютно трезвен и дори не лъха на алкохол.

— Не бива да спим — каза Квадрига. — Трябва да се махнем от този проклет хотел. Виждаш ли какво стана с тока? Спукана ни е работата тука... И изобщо — по-бързо трябва да се махнем от този град. На вилата имам кола. Да вървим. Сам щях да тръгна, ама ме е страх да изляза...

— Чакай малко, нищо страшно няма — каза Виктор. — Първо се успокой.

Той затътри Квадрига в стаята, намести го в креслото и влезе в банята за чаша вода. Квадрига тутакси скочи и побягна след него.

— С тебе сме сам-самички тука, никой не е останал — каза той. — Голем го няма, портиера го няма, директора го няма...

Виктор завъртя крана. Тръбите изхъркаха и прокапа малко вода.

— Какво ти е — каза Квадрига, — вода ли искаш? Да вървим, в стаята си имам цяла бутилка. Само че по-бързо. И да сме двамата заедно.

Виктор разтресе крана, потекоха още няколко капки и тръбите престанаха да хъркат.

— Какво става? — попита, почувствувал, че се вцепенява. — Да няма война?

Квадрига махна с ръка:

— Абе каква ти война... Трябва бързо да изчезваме, докато не е станало късно, а той ми разправя „война“...

— Защо трябва да изчезваме?

— Защото сме в една посока — каза Квадрига и идиотски се изкикоти.

Виктор го отмести с лакът, излезе от стаята и тръгна надолу към администратора. Квадрига заситни след него.

— Виж какво — мрънкаше той. — Дай да минем през задния вход... Само да можем да се измъкнем веднъж, а там имам кола. Бензин съм налял догоре, багажа съм наредил... Боже мой, сякаш

предчувствах... Ще си пийнем водка и тръгваме, че то тука и водка не остана...

В коридора цареше сумрак, светилниците по стълбището блещукаха като червени джуджета на небосвода, никъде не беше светло — нито в коридорите, нито в преддверието, само гишетото на рецепцията се осветяваше едва-едва от една тлееща лампа. Там седеше някой, но не беше администраторът.

— Да вървим, да вървим — прошепна Квадрига и задърпа Виктор към изхода. — Нататък не бива, там е опасно...

Виктор се освободи от него и се запъти към рецепцията.

— Какви безобразия стават тук при вас... — започна и млъкна. На мястото на администратора зад гишетото седеше Зурзмансор и бързо пишеше нещо в дебела тетрадка.

— Банев — рече той, без да вдига глава. — Край, Банев, това е то. Прощавайте. И не забравяйте нашия разговор.

— Та аз не смятам да заминавам — възрази Виктор. Гласът му секна. — Искам да разбера какво става с тока и водата. Вие имате ли пръст в тази работа?

Зурзмансор вдигна жълтото си лице.

— Не — каза той. — Ние вече не работим. Сбогом, Банев.

Той протегна през гишетото ръката си в черна ръкавица. Виктор машинално я пое, усети ръкостискането и също я стисна.

— Такъв е животът — каза Зурзмансор. — Човек създава бъдещето, но не за себе си. Навярно вече сте го разбрали. Или скоро ще го разберете. Това се отнася повече за вас, отколкото за нас. Сбогом.

Той кимна и отново се зае да пише.

— Ще вървим ли? — просъска в ухото на Виктор Квадрига.

— Нищо не разбирам — рече високо Виктор и гласът му се разнесе из цялото преддверие. — Какво става тук?

Не му се искаше в преддверието да е тихо. Не му се искаше да чувства тук чужд, външен човек. Не той беше чуждият и нямаше защо Зурзмансор да седи в три часа през нощта на мястото на администратора. И няма какво да ме заплашвате, да не съм ви Квадрига... Но Зурзмансор не го чуваше или не искаше да го слуша. Тогава Виктор демонстративно сви рамене, извърна се и тръгна към ресторанта. На входа обаче се спря.

Лампионите вътре светеха мъждиво, полилеите мъждукаха на тавана, аплиците се мерзелееха по стените и залата беше пълна. Около масите бяха насядали мокрици. Всички изглеждаха еднакви, само дето седяха в различни пози. Едни четяха, други спяха, а мнозина, вцепенени просто се бяха загледали някъде в пространството. Голите им черепи проблясваха, носеше се дъх на влага и лекарства. Прозорците бяха разтворени, а на пода тъмнееше вода. Не се чуваше нито звук, само отвън до ушите му достигаше плисъкът на дъжда...

После отнякъде се появи Голем — напрегнат, загрижен, съвсем състарен — и застана пред Виктор.

— Защо сте още тук? — полугласно попита той. — Вървете си, тук нямате работа.

— Какво значи „нямат работа тук“? — отново се ядоса Виктор. — Искам да пия нещо.

— По-тихо — каза Голем. — Мислех, че вече сте си заминали. Чуках на вратата ви. Къде отивате сега?

— Горещо, в стаята си. Ще взема една бутилка и ще се кача в стаята си.

— Тук няма алкохол — каза Голем.

Виктор мълчаливо му посочи с пръст бара, където мъждиво проблясваха редиците бутилки. Голем се огледа.

— Няма — каза той. — Уви.

— Искам да пия — упорито повтори Виктор.

Но не чувствуваше никакво упорство в себе си. Просто се перчеше. Мокриците го загледаха. Четящите свалиха книгите, вцепенените извърнаха черепите си и само спящите продължиха да спят. Сякаш увиснали в червеникавия полумрак, десетки блестящи очи се загледаха в него.

— Не отивайте в стаята си — каза Голем. — Махнете се от хотела. Идете при Лола... Или при доктора, на вилата... Само трябва да знам къде ще бъдете. Ще мина да ви взема. Вижте какво, Виктор, не се дърпайте като магаре на мост, ами правете каквото ви казвам. Сега нито имам време, нито е прилично да ви разказвам какво става. Съжалявам, че я няма Диана, тя щеше да потвърди...

— А Диана къде е?

Голем пак се огледа и погледна часовника си.

— В четири часа... или в пет... тя ще бъде на автогарата до Слънчевите порти.

— А сега къде е?

— Сега е заета.

— Аха — рече Виктор и също погледна часовника си. — Към четири или към пет часа до Слънчевите порти.

Много му се искаше да се махне. Непоносимо беше да стои в центъра на вниманието на това тихо сбиреще.

— До Слънчевите порти... — повтори Виктор. — Близко до вилата на нашия доктор, нали?

— Точно така — каза Голем. — Отивайте на вилата и чакайте там.

— Струва ми се, че просто искате да се отървете от мен — рече Виктор.

— Да — каза Голем. Изведнъж той с интерес се загледа във Виктор. — Виктоар, нима наистина никак, ама никак не ви се иска да си оберете крушите?

— Искан ми се да спя — нехайно подметна Виктор. — Две нощи не съм спал. — Той хвана Голем за копчето на ризата и го изведе в преддверието. — Добре, ще се махна оттук — рече той, — ама що за свърталище на зли духове е това? Да нямате конгрес?

— Да — каза Голем.

— Или вдигнахте въстание?

— Да — каза Голем.

— Или пък е избухнала война?

— Да — каза Голем. — Да, да. Махайте се оттук.

— Добре — рече Виктор. Понечи да си тръгне, но се спря и запита: — А Диана как е?

— Нищо не я заплашва — каза Голем. — И мене също. За никого от вас няма никаква опасност. Поне до шест или може би до седем часа.

— Ще отговаряте пред мен за Диана, така да знаете — тихо рече Виктор.

Голем измъкна носната си кърпа и си изтри врата.

— Аз отговарям за всичко — каза той.

— Така ли? А пък аз бих предпочел да отговаряте само за Диана.

— Омръзнахте ми вече — каза Голем. — Ах, да знаете само как ми омръзнахте, красиво патенце. Диана е с децата. Абсолютно нищо не я заплашва. И си вървете вече. Трябва да работя.

Виктор се извърна и тръгна към стълбището. Зурзмансор вече не беше на мястото на администратора, само лампата тлееше над дебелията тетрадка с непромокаеми корици.

— Банев — повика го Р. Квадрига откъм един от тъмните ъгли. — Къде отиваш? Да вървим!

— Няма да се мъкна по чехли под дъжда я! — ядно отвърна Виктор, без да се обръща.

Изгониха ни, мислеше си. От хотела ни изгониха. А може би ни изгониха и от кметството. Може дори и от града да ни изгонят... А после какво ще стане?

Горе, в стаята си, той бързо се преоблече и надяна наметалото. Квадрига непрекъснато се мотаеше в краката му.

— Така ли ще тръгнеш? С халата? — попита го Виктор.

— Знаеш ли как топли — каза Квадрига. — А на вилата имам още един.

— Не се прави на дръвник, иди да се облечеш.

— Няма да отида — твърдо рече Квадрига.

— Ще дойда с теб — предложи Виктор.

— Не. И с тебе да е — няма нужда. Не се безпокои, ще карам така... Свикнал съм...

Квадрига беше като пудел, който нямаше търпение да хукне на разходка. Подскачаше, току поглеждаше Виктор в очите, дишаше тежко, на пресекулки, подръпваше го за дрехите, подтичваше до вратата и се връщаше. Виктор реши, че няма никакъв смисъл да се разправя повече с него. Пъхна в ръцете му старото си наметало и за миг се замисли. После измъкна от бюрото документите и парите си, разпредели ги по джобовете, затвори прозореца и загаси лампата. След това се остави Квадрига да го води.

Свел глава, доктор хонорис кауза Р. Квадрига стремително го помъкна по коридора, по служебното стълбище, покрай тъмната и студена кухня, изтика го през вратата навън, под проливния дъжд, в черната тъмница и изскочи след него.

— Слава богу, измъкнахме се! — каза той. — Давай да бягаме.

Ала Квадрига не можеше да бяга. Задухът му веднага се обади, пък и беше тъмно като в рог, така че се налагаше да вървят почти слепешката, като се ориентират опипом по стените. Накъде се насочваха, можеха да познаят само по уличните лампи, които горяха с половин сила, а и тук-таме през процепите на завесите се процеждаше червеникава светлина. Дъждът плющеше, без да отслабва нито за миг, но улиците не бяха съвсем безлюдни. Някъде се чуваше хората да си разменят полугласно по две-три думи, проплака като коте кърмаче, два пъти покрай тях минаха тежки камиони, някаква каруца изтрополи с железните си обръчи по асфалта. „Всички бягат — мърмореше Квадрига. — Всички се измитат. Само ние се влачим едва-едва...“ Виктор мълчеше. Вода и кал жвакаха под краката му, обувките му прогизнаха, по лицето му пълзяха топли водни струйки, Квадрига се беше вкопчил в него като удавник, всичко беше тъпо и глупаво — трябваше да се мъкнат през целия град и на това лутане изобщо не му се виждаше краят. Виктор се блъсна във водосточна тръба, нещо изпраця, Квадрига го изпусна и тутакси захленчи с пълно гърло: „Банев! Къде си?“ Докато се търсеха пипнешком един друг в мократа тъма, над главите им изтрака прозорец и приглушен глас запита: „Е, какво се чува?“ „Върти го, сучи го — все е тъмница, мамицата му...“ — отвърна Виктор. „Точно така! — въодушеви се гласът. — И вода няма... Добре че успяхме да напълним коритото.“ „Ами сега как ще я караме?“ — попита Виктор, като едва удържаше Квадрига, който изгаряше от желание да върви напред. След кратко мълчание гласът рече: „Няма как, ще започнат да ни евакуират, иначе... Ех, кучешки живот!“ И прозорецът хлопна. Помъкнаха се по-нататък. Като се държеше за Виктор с две ръце, Квадрига взе заплетено да разправя как се събудил, обхванат от ужас, слязъл долу и съгледал там този нощен събор на вещици... В тъмното връхлетяха върху някакъв камион, пипнешком го заобиколиха и се блъснаха в човек, който носеше нещо. Квадрига пак изрева с пълно гърло. „Какво има?“ — ядосан го попита Виктор. „Бие се — обиден заяви Квадрига. — Право в черния дроб ме удари. Със сандъка.“ Оказа се, че напреки на тротоара са спрели автомобили, натрупани са хладилници, бюфети, цяла градина от цветя в саксии. Квадрига налетя на един гардероб с огледало и разтворени врати, после се замота в някакъв велосипед. Виктор полека-лека взе да се вбесява. На един ъгъл ги спряха, като ги осветиха с фенерче.

Проблеснаха мокри войнишки каски и груб глас заяви с южно произношение: „Военен патрул. Покажете си документите.“ Разбира се, Квадрига нямаше никакви документи и тутакси взе да крещи, че е доктор, че е носител на разни награди, че лично се познава с... Грубият глас презрително каза: „Лъжат като дърти цигани. Пусни ги.“ Пресякоха градския площад. Пред полицейското управление се бяха струпали автомобили със запалени фарове. Златоризците се суетяха безсмислено насам-натам, проблясваше излъсканата мед на пожарникарските им шлемове и току се разнасяха гръмки объркани заповеди. Ясно беше, че огнището на паниката е тук. Отблясъците от фаровете още известно време им озаряваха пътя, после отново стана тъмно.

Квадрига вече не мрънкаше, а само от време на време пъшкаше и охкаше. Няколко пъти падна, като повличаше със себе си и Виктор. Сплескаха се като прасета. Виктор се чувствуваше напълно затъпал и вече не ругаеше, пелена от покорно безразличие обгърна мозъка му — „Трябва да вървя, да избутвам настрана невидимите хора, които срещам по пътя, отново и отново да вдигам Квадрига за яката на набъбналия от влагата халат, само не бива да се спирам и в никакъв случай не бива да тръгвам назад.“ Нещо изплува в паметта му, нещо, сполетяло ги отдавна — позорно, печално и неправдоподобно, само че тогава се зазоряваше и неразборията по улиците напомняше човешка каша, от далечината се носеше грохот и тътен, ужасът беше назад, а наоколо имаше само опустели домове с прозорци, заковани на кръст, в лицето се набиваха пепел и воня на изгоряла хартия, а на верандата на красива къща, над която се развяваше огромно национално знаме, излезе висок полковник в разкошна лейбхусарска униформа, свали си фуражката и се застреля, а ние — дрипави, целите в кръв, предани и продадени, също в хусарска униформа, но вече не хусари, а почти дезертъори — вземте да свирим с пръсти, да цвилим като коне и да му се подиграваме, а един от нас заби прекършената си сабя в трупа на полковника...

— Я стой и не мърдай! — прошепна някой в тъмнината и Виктор почувствува, че нещо много познато опря в гърдите му. Той машинално вдигна ръце.

— Как смеете! — изпищя Р. Квадрига зад гърба му.

— Я по-тихо — рече гласът.

— Помощ! — зарева Квадрига.

— По-тихо бе, глупак — каза му Виктор. — Предавам се, предавам се — рече той в тъмнината към онзи, който опираше дулото на автомата в гърдите му и дишаше тежко.

— Ще стрелям! — уплашено го предупреди гласът.

— Недей — рече Виктор. — Та нали се предаваме.

Усети, че гърлото му изведнъж пресъхна.

— Я се събличай! — нареди гласът.

— Как така?

— Сваляй обувките, наметалото... панталоните...

— Защо?

— По-бързо, по-бързо! — изсъска гласът.

Виктор се съсредоточи, отпусна ръце, направи крачка встрани и като хвана с две ръце автомата, вирна дулото му нагоре... Грабителят писна, задърпа се, но кой знае защо, не стреля. Дватама пъшкаха и всеки се напъваше да изтръгне оръжието от другия. „Банев! Къде си?“ — отчаяно закрещя Квадрига. От допира и по миризмата личеше, че човекът с автомата е войник. Известно време той още се съпротивлява, но Виктор беше значително по-силен.

— Край — каза Виктор през зъби. — Толкоз... Престани да се дърпаш, защото ще ти фрасна един по мутрата.

— А вие ме пуснете! — пропищя войникът, като вече едва-едва се противеше.

— За какво ти са моите панталони? Какъв си ти?

Войникът само пъшкаше. „Виктор! — крещеше Квадрига вече някъде в далечината. — Ааа!“ Иззад ъгъла насам свърна кола, освети за миг с фаровете си едно познато луничаво лице, опулените от страх очи под каската и бързо отмина.

— Хей, та аз те познавам — каза Виктор. — Ти какво си се хванал да ограбваш хората? Я давай автомата.

Като се запъна малко в каската, войникът покорно се измъкна изпод ремъка.

— Сега ми кажи за какво ти са моите панталони? — попита го Виктор. — Да не си избягал от зоната?

Войникът сумтеше. Беше симпатично момче с лице, изпъстрено с лунички.

— Е, какво мълчиш?

Войничето проплака тъничко и заскимтя като кученце.

— Вече ми е все едно... — забърбори то. — И без това ще ме разстрелят. Напуснах поста. Захвърлих всичко и избягах от зоната, а сега къде да се дяна... Я ме пуснете, а, господине? Нали не исках да ви причиня зло, та да не съм някой злодей, нали няма да ме предадете, а?

Той плачеше, подсмърчаше и се секнеше, и навярно в тъмницата бършеше сополите си с ръкава на шинела — жалък като всички дезертъори и готов на всичко.

— Добре — каза Виктор. — Ще дойдеш с нас. Няма да те издадем. И дрехи ще се намерят. Да вървим и гледай да не изоставаш.

Той тръгна напред, а войничето се помъкна след него, то продължаваше да плаче и да подсмърча.

Намериха Квадрига по отчаяния кучешки вой. Сега вече на врата на Виктор висеше автомат, в лявата му ръка конвулсивно се беше вкопчило хлипащото войниче, а в дясната — виещият Квадрига. Всичко изглеждаше като мъчително съновидение. Разбира се, можеше да свали пълнителя и да върне автомата на хлапето, като срита този сополанко. Ама му дожаля. И за сополанкото му дожаля, пък и автоматът можеше да потрябва... Посъветвахме се тука с народа и стигнахме до заключението, че още не е дошло времето да се разоръжаваме. Автоматът все още може да ни е нужен в предстоящите битки за светлото бъдеще...

— Ей вие двамата, я престанете да хленчите — каза Виктор, — че заради вас ей сега ще вземат да довтасат всички патрули.

Те притихнаха, а след пет минути, когато пред тях замъждукаха плахите посърнали светлини на автогарата, Квадрига задърпа Виктор надясно, като промърмори радостно: „Пристигнахме, слава тебе, господи...“

Квадрига, разбира се, беше забравил ключа от вратичката на оградата в хотела, в джоба на панталоните си. Като ругаеха и проклинаха, с мъка се покатериха през оградата и едва не паднаха във фонтана. Добраха се най-сетне до входа с козирката, избиха вратата и шумно нахълтаха в хола. Щракна електрическият ключ и холът се озари от пурпурен здрач. Виктор се строполи в най-близкото кресло. Докато Квадрига тичаше из вилата да търси хавлиени кърпи и сухи дрехи, войничето живо се разсъблече, остана само по долни дрехи, събра униформата си на купчина, върза я на възел и я тикна под

дивана. Едва тогава се поуспокои донякъде и престана да хлипа. После Квадрига се върна и те дълго и ожесточено се разтриваха с кърпите и се преобличаха.

В хола цареше хаос. Всичко беше обърнато наопаки, по пода се въргаляха накуп книги, прашни дрипи и свалени картини, рисувани с маслени бои. Под краката им скърцаха натрошени стъкла, всичко беше осеяно с изстискани и сбръчкани тубички боя, правоъгълният екран на телевизора зееше пусто, масата беше затрупана с мръсни чинии, съдини, прибори и развалени остатъци от ядене. Изобщо, кажи-речи, само ъглите на хола не бяха затрупани, а може и да бяха затрупани, но в полумрака не личеше. И наоколо така вонеше, че Виктор не издържа и отвори прозореца.

Квадрига се залови да шета. Първата му работа беше да подхване масата от единия край и да я надигне, така че всичко с трясък се изсипа на пода. После я избърса с мокрия халат, изтича някъде и донесе три кристални чаши, гордост за всеки антикварен магазин, и две квадратни бутилки. Като подскачаше от нетърпение, бързо измъкна тапите им и напълни чашите.

— Да сме живи и здрави... — смотолеви той, грабна своята чаша и жадно я притисна до устните си, като предварително подбели очи от насладата.

Виктор мачкаше цигарата си и го гледаше бащински усмихнат. Внезапно по лицето на Квадрига се изписа изумление, примесено с обида.

— И тука е същото... — отвратен рече той.

— Какво става? — попита Виктор.

— Вода е — плахо се обади войничето. — Чиста вода. Студена.

Виктор отпи от своята чаша. Да, наистина беше вода, чиста студена вода, може дори да беше дестилирана.

— С това ли смяташ да ни поиш? — попита той Квадрига.

Без да продума, Квадрига взе втората бутилка и отпи глътка. Лицето му се изкриви. Той плю, скочи и излезе на пръсти от стаята. Войничето пак захлипа. Виктор разгледа етикетите на бутилките. На тях си пишеше „ром“, „уиски“. Отново пийна от чашата. Беше си вода. Тази работа миришеше на най-обикновена дяволска магия, дъските на пода изскърцаха някъде от само себе си; кожата на гърба му настръхна под втренчения поглед на нечии очи. Войничето завря глава дълбоко в

яката на огромната фланела на Квадрига и издърпа ръкавите ѝ, така че ръцете му се скриха вътре. Очите му бяха опулени, не откъсваше поглед от Виктор.

— Какво ти стана, че си ме зяпнал така? — дрезгаво попита Виктор.

— А на вас какво ви е? — прошепна войничето.

— На мен нищо ми няма, а ти какво си се облещил такъв?

— Ами на, като ви гледам... Някак страшно ми стана... Не е редна тази...

По-спокойно, рече си Виктор. Нищо страшно няма. Та нали са суперчовеци. Те, суперчовеците, братко, и други работи могат да правят. Всичко могат. Водата във вино да превръщат, а виното — във вода. Седят си там, в ресторанта, и превръщат всичко във вода. Подбиват основата, крайъгълния камък... Мамицата им, трезвеници...

— Уплаши ли се? — попита той войничето. — Ех, заек.

— Ами то си е за страх! — оживи се войничето. — На вас какво ви е, а пък аз там се нагледах и се напатих... Както си стоиш на пост нощем и той току вземе, че излети от зоната, погледне те отгоре и заминне... Един капрал от нашите дори гащите напълни... А капитанът все ни разправя: ще свикнете, казва, клетва сте дали, казва... Ще свикнеш, ама на куково лято. Ето на, преди известно време един долетя, кацна на покрива на караулното и ме гледа, и ме гледа... а очите му, нали не са човешки, едни такива червени, светят и целият направо вони на сяр...

Войничето измъкна ръцете си от ръкавите и взе да се кръсти. От дебрите на вилата пак изникна Квадрига, все така сгърбен и пристъпващ на пръсти.

— Всичко е станало на вода — рече той. — Виктор, давай да се махаме по-бързо оттука. Колата е в гаража, резервоарът е пълен, само се качваме и дим да ни няма! А?

— Стига си всявал паника — каза Виктор. — Винаги можем да се изметем... Всъщност както искаш. Аз сега няма да тръгна, а ти, щом искаш, заминавай. Вземи и момчето.

— Не — каза Квадрига. — Без тебе не тръгвам.

— Тогава престани да трепериш и донеси нещо за ядене — разпореди се Виктор. — Иди да видиш дали и хлябът не се е превърнал в камък.

Хлябът не беше се превърнал в камък. И консервите си бяха останали консерви, при това доста вкусни. Те ядяха и войничето разказваше колко страх е брало през последните два дни, за летящите мокрици, за нашествието на дъждовните червеи, за децата, които за два дни станали възрастни, за своя приятел, редник Крупман, момче на двайсет години, който от страх умишлено стрелял в себе си... и как донесли обеди в караулното, сложили го да се стопли, два часа стоял обедът на печката, но така и не се стоплил и го изяли студен... А тази вечер застъпвам на пост в осем часа, вали адски дъжд, примесен с градушка, гледам над зоната някакви огньове, а там изобщо не може да има огньове, музика се разнася, една такава нечовешка, и някакъв глас говори ли, говори, говори ли, говори, а какво говори — една дума не мога да разбера. А после гледам — от степта се зададоха стълбове, въртят се и идват насам, и аз хоп — в зоната. И щом те влязоха в зоната, вратите се отвориха и от зоната излетя с колата си господин капитанът. Дори не успях да взема „за почест“, гледам само, че господин капитанът е на задната седалка без фуражка, без пелерина, бързи шофьора по врата и реве: „По-бързо, кучи сине! — крещи той. — Давай по-бързо!“ Сви ми се на мен нещо отвътре и сякаш някой ми рече: Бягай, ми вика, плюй си на петите и драскай, че тука и здрав кокал няма да ти остане. Е, аз си плюх на петите. Ама не хукнах по пътя, а направо през степта, през деретата, за малко да затъна в блатото, пелерината ми остана някъде там, съвсем нова беше, вчера ми я дадоха, и най-сетне стигнах до града, а в града пълно с патрули. Едвам се измъкнах от едните, на други налетях. И от тях едвам се измъкнах и се добрах ей тука, до автогарата, и гледам — бяга народът, цивилните ги пускат, а такива като мене — друг път, пропуск искат. Та тогава се престраших и...

Щом разказа патилата си, войничето се сгуши в креслото и тутакси заспа. Измъчван от алкохолното въздържание, трезвият като кукуряк Квадрига отново заповтаря, че трябва да се махнат, и то незабавно. „Виж го човека — настояваше той, като сочеше с вилицата спящото войниче. — Та той е човек и разбира... А ти си дръвник, Банев, непрозорлив дръвник. Не мога да проумея как нищо не чувствуваш, аз просто физически усещам, че от север се надига паплач, която ще ме премаже... Повярвай ми... знам, че не ми вярваш, но сега ми повярвай, откога ви разправям, че не бива да оставаме тук...

Голем ти размъти главата, пияницата, да му окапе големият нос дано... Разбери, пътят сега е свободен, защото всички чакат да съмне, а после ще разрушат всички мостове, както през четирийсета година... Твърдоглав дръвник си ти, Банев, и винаги си бил такъв, и в гимназията беше такъв..."

Виктор му нареди да спи или да върви по дяволите. Квадрига се нацупи, дояде консервите и се настани на дивана, като се зави с мъхесто вълнено одеяло. Известно време се въртя, пъшка, мърмори, като най-вече предвещаваше нов апокалипсис, а после притихна. Беше четири часът.

В четири и десет светлината примига и угасна съвсем. Виктор се изтегна в креслото, покри се с някакви сухи вехтории и също притихна; гледаше в тъмния прозорец и се ослушваше. В съня си войничето току издаваше слаби стонове, а капналият от умора доктор хонорис кауза похъркваше. Някъде — изглежда, на автогарата — ревяха автомобилни двигатели и хора крещяха нещо неразбираемо. Виктор се опита да събере мислите си в тази неразбория и стигна до извода, че мокриците все пак са се сдърпали с генерал Пфферд, изхвърлили са го от лепрозариума, твърде лекомислено са пренесли седалището си в града и си въобразяват, че щом умеят да превръщат виното във вода и да карат хората да изтръпват от ужас, ще могат да издържат и срещу съвременната армия... каква ти армия — и срещу съвременната полиция. Идиоти. Града ще разрушат и не само ще загинат, ами и хората ще оставят без покрив. И децата... Децата ще погубят, мръсниците! А защо? Какво искат? Как ли започва борба за власт? Ех, вие, а ще ми се пишете суперчовеци. Ама че сте умни и талантливи... същите негодници сте като нас. Още един нов ред искате да въведете, а колкото е по-нов един ред, толкова е по-лош — това вече всички го знаят. Помисли за Ирма... за Диана... Сепна се, напипа в тъмнината телефона, свали слушалката. Телефонът мълчеше. Пак са се скарали, защото не са могли да поделят нещо, а ние, които нямаме нужда нито от едните, нито от другите, а искаме само да ни оставят на мира, ние пак ще трябва да си вдигаме чукалата, да се тъпчем един друг, да бягаме, да се спасяваме или — още по-лошо — ще трябва да избираме на чия страна да застанем, без нищо да разбираме, без да знаем каквото и да било, като вярваме само на думите им и дори не на

думите им, а дявол знае на какво... и да стреляме един в друг, и да се ядем един друг...

Обичайните мисли в обичайната посока. Хиляди пъти вече съм мислил по този начин. Свикнал съм. От малък — все така. Или ура викам, или — я вървете всички по дяволите, на никого не вярвам. Не умеете да мислите, господин Банев, там е работата. И затова опростявате всичко. На което и да е сложно социално движение да сте се натъквали в живота си, преди всичко сте се стремили да го опростите. С помощта или на вярата, или на неверието си. И щом повярвате, стигате чак до обожание, до най-предано кучешко скимтене. А ако не вярвате, сладострастно, със злъчна омраза хрочите върху всички идеали — и върху лъжливите, и върху истинските. Пери Мейсън^[1] често казваше: „Уликите сами по себе си не са страшни, страшно е погрешното им тълкуване.“ Така е и с политиката. Мошениците тълкуват нещата така, както им е изгодно, а ние, наивниците, приемаме и подкрепяме готовото тълкование. Защото не умеем, не можем и не искаме да мислим сами. А когато наивникът Банев, който в живота си не е виждал нищо друго освен политически мошеници, започне сам да тълкува нещата, пак се насажда на пачи яйца, защото е неграмотен и не е научен да мисли истински, и затова естествено не може да тълкува нещата по друг начин, освен като мошениците. Нов свят, стар свят... и веднага се сещаш за нойе ордунг, алте ордунг^[2]... Е, добре, но нали наивникът Банев не се е появил днес на белия свят, видял е това-онова, понаучил е някои неща. Не е чак абсолютен маразматик. Пък на този свят съществуват и Диана, Зурзмансор, Голем. Защо съм длъжен да вярвам на фашиста Павор или на това сополиво недорасло селянче, или пък на трезвия Квадрига? Защо непременно трябва да мисля за кръв? За гной и за кал? Мокриците са се опълчили срещу Пферд, така ли? Ами чудесно! Нека го изритат! Отдавна му беше времето... Сигурно и децата ще защитят, това по им прилича... и не се бият в гърдите, и не призовават към национално самосъзнание, и не отприщват най-долните инстинкти... Това, което е най-естествено, най-малко подобава на човека — правилно, Бол-Кунац, браво на тебе... Твърде вероятно е в този нов свят да няма нов ред. Дострашава ли те? Няма да ти бъде много приятно, а? Ами то така и трябва да бъде. Ти създаваш бъдещето, но не за себе си. Виж само какъв вой нададох, когато ръцете ми се покриха с

обривите на бъдещето! Как се молех да се върна при миногите и водката... Отвращавам се от себе си само като си спомня дори, а нали така и трябва да бъде. Да, мразя стария свят. Тъпотията му мразя, равнодушието, невежеството, фашизма... А колко струвам без всичко това? Та нали то ми е хлябът и водата. Разчистете света около мене, направете го такъв, какъвто искам да го видя, и с мен е свършено. Не умея да възхвалявам, мразя славословията, а няма да има какво да хуля, няма да има какво да мразя — ще бъде обречен на отегчение и смърт... Новият свят ще бъде строг, справедлив, мъдър и стерилно чист — аз няма да му бъда нужен, в него ще бъде кръгла нула. Той имаше нужда от мен, когато се борех за него... А щом не съм му нужен, значи и той не ми е нужен, но след като той не ми е нужен, защо се боря за него?... Ех, къде останаха добрите стари времена, когато човек можеше да отдаде живота си за построяването на новия свят, а да умре в стария. Това е то — акселерация, навсякъде прониква тази акселерация... Но нали не можеш да се бориш против нещо, без да се бориш за нещо! И какво излиза тогава? Значи, когато сечеш гората, най-много ще си изпати именно клонът, на който седиш...

... Някъде в огромния пуст свят едно момиче плачеше и жално повтаряше: „Не искам, не искам, не е справедливо, жестоко е, какво от това, че без тях ще бъде по-хубаво, нека тогава да не бъде по-хубаво, нека останат, нека живеят, нима не може да се направи така, че да останат с нас, толкова е глупаво, безсмислено е...“ Ами това е Ирма, помисли си Виктор. „Ирма!“ — извика и се събуди.

Хъркаше Квадрига. Дъждът отвъд прозореца беше спрял и беше станало някак по-светло. Виктор доближи часовника до очите си. Светещите стрелки показваха пет без петнайсет. От прозореца лъхаше на мразовита киша, трябваше да стане и да го затвори, но се беше затоплил под дрипата и не му се щеше да се размърдва, клепачите му полека-лека сами се склопиха над очите. Дали насън, или наяве някъде наблизо минаваха камиони, минаваха един след друг, тътреха се по калния разбит път, през безкрайното заблатено поле, под оловносивото кишаво небе, покрай кипнатите на една страна телеграфни стълбове с разкъсани проводници, покрай улученото и размазано оръдие с вирнатото дуло, покрай обгорелия комин, на който бяха накацали преситени гарвани, и ледената влага проникваше под брезента, под шинела, и страшно му се спеше, но не биваше да спи, защото оттук

трябваше да мине Диана, а вратичката на оградата е заключена, прозорците са тъмни и тя си помисли, че ме няма, и продължи нататък, а той изскочи от прозореца и хукна с всички сили след камиона, и така крещеше, че чак жилите му се пръснаха, но тъкмо в този момент наблизко с грохот и трясък минаваха танкове, дори той не чуваше себе си, и Диана замина нататък, към брода, където всичко беше в пламъци, където ще я убият и той ще остане сам, и в този миг отнякъде се изви свиреп и пронизителен вой, свистенето на бомбата се заби право в темето му и проникна в мозъка... Виктор се хвърли в канавката и се изтърси от леглото.

Виеше Р. Квадрига. Беше се разкراчил пред отворения прозорец, гледаше в небето и пищеше като жена, беше светло, но това не беше дневна светлина: по затрупания с боклуци, под се открояваха равни и ясни правоъгълници. Виктор изтича до прозореца и погледна навън. Беше луната — ледена, малка и ослепително ярка. Гледката беше страшна, непосилна и Виктор не можа да разбере веднага причината. Небето все така си беше забулено в облаци, но в тези облаци някой грижливо беше изрязал съвсем правилен квадрат и луната беше в центъра на квадрата.

Квадрига вече не крещеше. Беше пресипнал и сега издаваше само слаби стържещи звуци. Виктор с мъка си пое дъх и внезапно почувствуват, че се изпълва със злост. На какво го обърнаха тия тука — да не мислят, че са в цирка? За какъв ме вземат?... Квадрига продължаваше да скрибуца.

— Престани! — злобно изрева Виктор. — Да не би да не си виждал квадрати? Художник-помияр! Долен блюдолизец!

Хвана Квадрига за вълненото одеяло и го разтресе с всичка сила. Квадрига се строполи на пода и притихна.

— Добре — рече той неочаквано с ясен и отчетлив глас. — Стига ми толкова.

После се изправи на колене и направо, както беше приклепнал, хукна като спринтьор навън. Виктор отново погледна през прозореца. Дълбоко в душата си се надяваше, че му се е привидяло, но гледката си беше все същата и той дори успя да съгледа в долния десен ъгъл на квадрата мъничка звездичка, почти чезнеща в лунния блясък. Чудесно се виждаха мокрите люлякови храсти и алегоричната риба от мрамор във фонтана, който не работеше, и изпъстрената с рисунки порта, а зад

портала се виеше черната лента на шосето. Виктор седна на перваза и като се мъчеше да усмири треперещите си пръсти, запали цигара. Мимоходом забеляза, че войничето не е в хола — или беше офейкало, или, примряло от страх, се беше скрило под дивана. Във всеки случай автоматът си беше на предишното място и Виктор нервно се ухили, като съпостави това нещастно парче желязо със силите, които бяха издълбали квадратния кладенец в облаците. Това се казват фокусници. Не-е, дори новият свят да загине, и на стария ще му излезе солено... И все пак е хубаво, че автоматът ми е подръка. Глупаво е наистина, ама с него човек се чувства някак по-спокойно. А пък като поразмислиш малко — не е чак толкова глупаво. Нали е ясно, че се очаква всички да си плюят на петите, тая работа витае във въздуха, а когато всички си плюят на петите, винаги е по-добре да стоиш настрана и да имаш оръжие подръка.

На двора изрева автомобилен двигател, иззад ъгъла изскочи огромната, безкрайно дълга лимузина на Квадрига (личен подарък от господин Президента за върнатата и предана служба с четка в ръка), лудешки се устреми през плочките и лехите към портата, изби я с трясък, изхвъркна на шосето, зави и изчезна яко дим.

— Все пак драсна, та не се видя, гадината — промърмори Виктор с малко завист.

Той се смъкна от перваза, метна автомата на рамо, надяна наметалото върху него и повика войничето. То не се обади. Надникна под дивана, но там беше само влажният вързоп с униформата му. Виктор запали още една цигара и излезе на двора. В люляковите храсти край избитата врата намери пейка с доста чудновата форма, но много удобна, а най-важното беше, че оттам можеше чудесно да наблюдава шосето. Седна, праметна крак връз крак и плътно се загърна с наметалото. Отначало шосето беше пусто, но скоро мина една кола, после друга трета и той разбра, че вече всички си бяха плюли на петите.

Градът се беше пукнал като цирей. Най-отпред бяха търтили на бяг избраниците, бягаха магистратурата и полицията, бягаха цялата промишленост и търговия, бягаха съдът и данъчните власти, финансовите учреждения и народната просвета, пощата и телеграфът, бягаха златоризците, всички, абсолютно всички се измитаха сред облаци от бензинова воня, сред пукотевицата на безброй ауспуси,

разчорлени, агресивни, зловни и тъпи, подкупни и алчни, слуги на народа и бащи на града, сред воя на автомобилни сирени, сред истеричния стон на клаксони — ревът огласяше шосето, а гигантският цирей все бълваше ли, бълваше гной, продължаваше да се изцежда и когато гнойта най-после секна, потече кръв: народът се понесе в натъпкани догоре камиони, в килнати на една страна автобуси, в претоварени малолитражки, на мотоциклети, на велосипеди, на каруци, пеша, прегърбен под тежестта на вързопи, бутащ ръчни колички или просто с празни ръце; хората бяха мрачни, мълчаливи и объркани, оставили някъде назад своите домове, своите дървеници, простодушното си щастие, подредения си живот, своето минало и своето бъдеще. След народа отстъпваше армията. Бавно преминаха всъдеход с офицери, един бронетранспортър, после два камиона с войници и нашите славни походни кухни, (най-хубавите в света), а на опашката се изниза една полугъсенична бронирана кола с картечници, обърнати назад.

Развиделяваше се, луната избледня, страшният квадрат се разтегна, облаците взеха да се топят, настъпи утрото. Виктор почака петнайсетина минути, но никой вече не се появи и той излезе през съборената врата. На асфалта се въргаляха мръсни дрипи, нечий прегазен куфар — хубав куфар е бил, по всичко личеше, че някой големец го е изтървал, — едно колело от каруца, а малко по-нататък, в канавката, беше и самата каруца със стар продран диван и един фикус вътре. По средата на шосето, точно срещу вратата, се мъдреше самотен галош. Наоколо беше пусто. Виктор погледна към автогарата. И там вече не се виждаха нито коли, нито хора. В градините зачуруликаха птици, изгря и слънцето, което Виктор не беше виждал вече половин месец, а пък градът — няколко години. Но сега тук нямаше кой да го гледа. Отново се разнесе боботенето на двигател и иззад завоя се показва автобус. Виктор се отдръпна на банкетата. Бяха „Братята по разум“ — те преминаха бавно, еднакво извърнали към него равнодушните си скудоумни лица. Край, тези бяха последните, помисли си. Да имаше да пийна нещо. Ами къде ли се губи Диана?

Той бавно тръгна обратно към града.

Слънцето беше отдясно, то ту се скриваше зад покривите на къщите, ту надничаше през пролуките между тях, ту разпръскваше топла светлина през клоните на полуизгнилите дървета. Облаците

изчезнаха и небето беше невероятно чисто. Над земята се издигаше лека мъгла. Беше съвсем тихо и Виктор обърна внимание на странните, едва доловими звуци, които идеха сякаш изпод земята — едно такова слабо пукане, шумолене, ромон. Но после свикна и забрави за тях. Обзе го омайно чувство на покой и сигурност. Крачеше като пиян и почти през цялото време гледаше в небето. На булеварда на Президента край него спря джип.

— Качвайте се — каза Голем.

Голем беше посивял от умора и някак потиснат, а до него седеше Диана — и тя изглеждаше уморена, но въпреки това беше красива, най-красивата от всички уморени жени.

— Какво слънце — рече Виктор, като се усмихна. — Погледнете само какво слънце грее.

— Той няма да тръгне — каза Диана. — Предупреждавах ви, Голем.

— Защо да не тръгна? — учуди се Виктор. — Ще тръгна. Само че защо трябва да бързаме?

Виктор не се сдържа и отново погледна към небето. После се загледа назад в пустата улица. Слънцето беше огряло всичко. Някъде там, в полето, се влачеха бежанците, с гръм и трясък отстъпваше армията, бягаха големците, пътят току се задръстваше, ехтяха ругатни, разнасяха се безсмислени команди и заплахи, а от север към града бавно приближаваха победителите и тук беше ничия земя, пояс на спокойствие и сигурност, няколко километра пуста земя — и сред тази пустош имаше един автомобил и трима човека.

— Голем, това новият свят ли е, дето идва?

— Да — рече Голем. Той се взираше във Виктор изпод възпалените си клепачи.

— А къде са тогава вашите мокрици? Пеша ли вървят?

— Няма ги мокриците — каза Голем.

— Как така ги няма? — попита Виктор. Той погледна към Диана, а тя мълчаливо се извърна.

— Няма ги мокриците — повтори Голем. Гласът му беше сподавен и на Виктор изведнъж му се стори, че той всеки миг ще заплаче. — Можете да смятате, че изобщо не ги е имало. И не ще ги има.

— Чудесно — каза Виктор. — Хайде да се поразходим.

— Ще тръгвате ли или не? — умърлушено попита Голем.

— Бих тръгнал — усмихна се Виктор, — ама трябва да се отбия в хотела, да си прибера ръкописите... и изобщо — да поразгледам наоколо. Знаете ли, Голем, на мен тук ми харесва.

— Аз също оставам — внезапно рече Диана и слезе от джипа. — Каква работа имам там?

— А тук какво ще правите? — попита я Голем.

— Не знам — каза Диана. — Та нали вече нямам никого освен този човек.

— Е, добре — рече Голем. — Той, да речем, не разбира. Но нали вие разбирате...

— Все пак той трябва да види — възрази Диана. — Не може да тръгне, без да види всичко...

— Точно така — подхвана и Виктор. — На кого ще съм нужен, по дяволите, ако не гледам, нали специалността ми е такава — да гледам.

— Вижте какво, деца — рече Голем. — Осъзнавате ли какво смятате да направите? Виктор, на вас ви разправяха: Ако искате да има някаква полза от вас, останете си на своята страна. Бъдете верен на себе си!

— Цял живот съм бил верен на себе си — каза Виктор.

— Тук няма да имате тази възможност.

— Ще видим — рече Виктор.

— Боже мой! — каза Голем. — Сякаш на мен не ми се иска да остана! Но човек трябва малко да си размърда мозъка! Дявол да го вземе, трябва да си даде сметка какво му се иска и какво е длъжен да направи... — Той сякаш се мъчеше да убеди самия себе си. — Ех, вие... Ами оставайте, щом толкова искате. Желая ви приятно прекарване. — Голем превключи скоростите. — Къде е тетрадката, Диана? Аха, ето я. В такъв случай ще я взема със себе си. На вас тя няма да ви трябва.

— Да — каза Диана. — И той така искаше.

— Голем — рече Виктор. — А вие защо бягате? Та нали вие искахте този свят.

— Аз не бягам — строго каза Голем. — Аз тръгвам. Оттук, където вече не съм нужен, натам, където все още съм нужен. За разлика от вас. Сбогом.

И той замина. Диана и Виктор се хванаха за ръце и тръгнаха нагоре по булеварда на Президента през пустия град да посрещнат настъпващите победители. Не разговаряха, вдишваха с пълни гърди необичайно чистия и свеж въздух, жумяха на слънцето и от нищо не се страхуваха. Градът се беше втреничил в тях през пустите прозорци, много странен беше този град — покрит с плесен, хлъзгав, прогнил, разкапващ се, целият в някакви злокачествени петна, изглеждаше като прояден от екзема, сякаш много години беше гнил на морското дъно и накрая бяха го извадили на повърхността за посмешище на слънцето, и след като му се присмя до насита, сега слънцето се беше захванало да го разрушава.

Покривите се топяха и се изпаряваха, ламарината и керемидите димяха с ръждив пушек и изчезваха пред очите им. В стените се отваряха пролуки, растяха и се плъзгаха настрана, като разкриваха изтъркани тапети, олющени креватчета, куци мебели и избелели снимки. Плавно се прекършваха и се стопяваха стълбовете на уличните лампи, във въздуха се разтваряха будки и рекламни табла — всичко наоколо пукаше, тихо шумолеше и ромонеше, ставаше на шупли, после прозрачно, превръщаше се в мръсна пряспа и изтляваше. Кулата на кметството в далечината промени очертанията си, залюля се и се сля със синевата на небето. Известно време в лазура остана да виси сам-самичък часовникът на кулата, после и той изчезна...

Край на ръкописите ми, весело си помисли Виктор. Наоколо града вече го нямаше — тук-там стърчеше по някой залянял храсталак, срещаша се болни дървета и островчета зелена трева, само далече отвъд мъглата все още можеха да се различат някакви здания, останки от здания, здания-призраци, а близо до някогашната павирана улица, на каменното стълбище, което не водеше за никъде, седеше Теди, протегнал ранения си крак и сложил до себе си патерицата.

— Здравсти, Теди — зарадва се Виктор. — Остана, а?

— Аха... — рече Теди.

— Защо така?

— Да вървят по дяволите! — каза Теди. — Натъпкаха се като сардели, крака си нямаше къде да протегна. Казвам на снахата: Абе, глупачко, за какво ти е малкият бюфет? А тя ми вика да си затварям устата... Плюх им тогава в мутрите и останях.

— Ще дойдеш ли с нас?

— Няма. Вие вървете — рече Теди. — А пък аз ще поседя тук. Къде да ходя с тоя крак, а каквото ми е писано, то ще стане...

Продължиха нататък. Взе да става горещо и Виктор захвърли на земята непотребното наметало, отърси се от ръждивите останки на автомата и облекчено се засмя. Диана го целуна и рече: „Хубаво е, нали!“ Той не възрази. Вървяха и все вървяха под синьото небе, под жаркото слънце, по земята, където вече зеленееше току-що покълнала трева, и стигнаха до мястото, където беше хотелът. Той не бе изчезнал напълно — беше се превърнал в огромен сив куб от груб грапав бетон и Виктор си помисли, че това е паметник, а може би — граничен знак между стария и новия свят. И тъкмо беше минала през ума му тази мисъл, когато иззад грамадния къс бетон се измъкна реактивен изстребител с щита на Легиона, изрисуван на корпуса, бързо и безшумно прелетя над главите им, все така, без да издава нито звук, зави някъде край слънцето и изчезна, и чак тогава ги връхлетя адският свистящ тътен, писна в ушите им, блъсна ги в лицата, разтърси душите им, но насреща вече идваше Бол-Кунац с просветлели от слънцето мустачки на загорялото си лице, а някъде по-отдалеч крачеше насам Ирма, почти жена, боса, с простичка лека рокля и с пръчка в ръка. Ирма погледна след изстребителя, вдигна пръчката, сякаш се прицелваше, и каза: „Кхх!“

Диана се засмя. Виктор я погледна и видя, че тя е вече друга Диана, съвсем нова, каквато никога преди това не е била и дори не е предполагал, че може да има такава Диана — Щастливата Диана. И тогава се заплаши с пръст и си помисли: Всичко това е прекрасно, но виж какво, да не забравиш да се върнеш.

Ленинград — Москва, 1966–1967 година

[1] Пери Мейсън — адвокатът-детектив от криминалните романи на Ърл Стенли Гарднър. — Б.пр. ↑

[2] Neue Ordnung, alte Ordnung (нем.) — нов ред, стар ред. Асоциация за прословутия хитлеристки „нов ред“. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.